T.C.

RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

TÜRK KÜLTÜRÜNÜN ÇİZGİ FİLMLERDE YANSIMASI: TRT ÇOCUK KANALI ÖRNEĞİ

UZMANLIK TEZİ

ÖZGE KARABULUT MOCAN

ANKARA

MAYIS, 2024

RTÜK
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

T.C.
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

TÜRK KÜLTÜRÜNÜN ÇİZGİ FİLMLERDE YANSIMASI: TRT ÇOCUK KANALI ÖRNEĞİ

UZMANLIK TEZİ

ÖZGE KARABULUT MOCAN

DANIŞMAN: ÜST KURUL UZMANI FATİH YALÇIN

ANKARA
MAYIS 2024

Radyo ve Televizyon Üst Kurul Başkanlığına,

Özge Karabulut Mocan adlı Üst Kurul Uzman Yardımcısının hazırladığı "Türk Kültürünün Çizgi Filmlerde Yansıması: TRT Çocuk Kanalı Örneği" başlıklı bu çalışma Tez Değerlendirme Komisyonu üyelerince oy birliği / oy çokluğu ile **Uzmanlık Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	Komisyon Üyeleri	İmza
Başkan	……	……
Üye	…….	…….
Üye	…….	…….
Üye	…….	……
Üye	…….	……

ONAY

Bu tez Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlığı Yönetmeliği'ni ilgili maddeleri uyarınca …/…/2024 tarihinde kabul edilmiştir.

……..

Ebubekir ŞAHİN

Üst Kurul Başkanı

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Bu tez çalışmasında;

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

Sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. ..../..../2024

Özge KARABULUT MOCAN

Üst Kurul Uzman Yardımcısı

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilgi birikimi ile desteğini esirgemeyen, değerli görüşleri ile her zaman yol gösteren ve pozitif kişiliği ile beni her zaman motive eden saygıdeğer tez danışmanım Fatih YALÇIN'a;

Tez yazım süresince anlayış ve desteklerinden dolayı İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığında birlikte görev yaptığım çalışma arkadaşlarım ve yöneticilerime,

Son olarak, çalışmanın başından sonuna hoşgörülü yaklaşımlarıyla ilgi ve desteklerini esirgemeyen sevgili eşim ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ankara, 2024

Özge KARABULUT MOCAN

ÖZET

TÜRK KÜLTÜRÜNÜN ÇİZGİ FİLMLERDE YANSIMASI: TRT ÇOCUK KANALI ÖRNEĞİ

KARABULUT MOCAN, Özge

Uzmanlık Tezi

Tez Danışmanı: Üst Kurul Uzmanı Fatih YALÇIN

Mayıs, 2024, 240

Medyanın birçok işlevinin yanında kültür öğrenimine olan katkısı özellikle çocuklarda daha fazla öne çıkmaktadır. Geçmişte masallar ve halk hikâyelerinin üstlendiği kültür aktarımı rolünün medyaya devredilmesiyle kültürün öğrenimi ve aktarımı dijital dünyaya taşınmıştır. Erken dönemde kültür öğrenimi ileride oluşabilecek kimlik bunalımının yaşanmaması için önem arz etmektedir. Çocukların televizyonda en çok izlediği içeriklerden biri olan çizgi filmler de bu işlev bağlamında etkili olabilmektedir. Çalışmada, TRT Çocuk kanalının yerel kültürü yansıtan ve Türk kültür ögelerini içeriklerine taşıdığı çizgi filmleri, niteliksel yöntemlerden olan doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Kültür unsurlarını bolca barındırdığı düşünülen 5 çizgi filmin ilk 15 bölümü izlenmiş; toplamda 71 bölüm UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, MEB Sosyal Bilgiler Eğitim Programı'nda yer alan değerler ve birtakım çalışmalardan esinlenilerek incelenecek unsurlar listesine eklenen kavramlar bağlamında incelemeye tabi tutulmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda; MEB Sosyal Bilgiler Eğitim Programı'nda yer alan değerlerin 16 tanesini barındıran Sagun çizgi filmi ilk sırayı almış, en az değerin yer aldığı yapım ise Yusufname olarak belirlenmiştir. En çok işlenen değer yardımseverlik olurken tasarruf değerine hiçbir yapımda yer verilmediği belirlenmiştir. Somut kültürel ögelerden yemek kavramı en çok işlenen unsur olmuş, müzik ise en az tespit edilen öge olarak belirlenmiştir. En çok kültür unsuru barındıran yapım Küçük Hezarfen olmuş, en az ögenin yer aldığı çizgi film ise Yusufname olmuştur. Araştırmanın sonunda yapılan karşılaştırmada Küçük Hezarfen çizgi filmi Türk kültürünü yoğun biçimde yansıtması sebebiyle ilk sırayı almış, Yusufname ise en az kültür ögesinin işlendiği çizgi dizi olarak son sırayı almıştır.

Anahtar Sözcükler: Çizgi film, Çocuk, Değer, Kültür, TRT Çocuk

ABSTRACT

REFLECTION OF TURKISH CULTURE IN CARTOONS: THE EXAMPLE OF TRT CHILDREN'S CHANNEL

KARABULUT MOCAN, Özge

Specialization Thesis

Thesis Advisor: Supreme Council Expert Fatih YALÇIN

May, 2024, 240

In addition to its many functions, the media's contribution to cultural learning stands out especially in children. By transferring the role of cultural transmission, which fairy tales and folk tales had in the past, to the media, the learning and transmission of culture has been moved to the digital world. Learning culture in the early period is important to prevent identity crises that may occur in the future. Cartoons, which are one of the most watched contents on television by children, can also be effective in this context. In the study, the production of TRT Çocuk channel, which hosts cartoons that reflect local culture and carry Turkish cultural elements into the content, was examined using the document analysis method, one of the qualitative methods. The first 15 episodes of 5 cartoons, which are thought to contain a lot of cultural elements, were watched; A total of 71 sections were examined in the context of the UNESCO Intangible Cultural Heritage List, the values in the MEB Social Studies Education Program and the concepts added to the list of elements to be examined inspired by some studies. In line with the data obtained; The Sagun cartoon, which contains 16 of the values in the MEB Social Studies Education Program, ranked first, and the production with the least value was determined as Rafadan Tayfa. While the most frequently used value was charity, it was determined that the value of saving was not included in any production. Among the concrete cultural elements, the concept of food was the most studied element, while music was determined to be the least identified element. The production with the most cultural elements was Küçük Hezarfen, and the cartoon with the fewest elements was Yusufname. In the comparison made at the end of the research, Küçük Hezarfen cartoon took the first place due to its intense reflection of Turkish culture, while Yusufname took the last place as the cartoon series that included the least cultural elements.

Key Words: Cartoon, Child, Value, Culture, TRT Çocuk

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI iii

TEŞEKKÜR iv

ÖZET v

ABSTRACT vi

İÇİNDEKİLER vii

TABLOLAR DİZİNİ xii

ŞEKİLLER DİZİNİ xiii

KISALTMALAR/SİMGELER xv

BÖLÜM 1 1

GİRİŞ 1

Tezin Problemi 3

Tezin Amacı 3

Tezin Önemi 4

Tezin Sınırlılıkları 4

BÖLÜM 2 6

YÖNTEM 6

Araştırmanın Modeli 6

Araştırma Modeli 6

Evren ve Örneklem 7

Verilerin Toplanması 7

Verilerin Çözümlenmesi 8

BÖLÜM 3 9

KÜLTÜR VE MEDYA 9

3.1. Kültür Kavramı 9

3.1.1. Milli Kültür 11
3.1.2. Türk Kültürü 12
3.1.3. Kültür Aktarımı 14
3.1.4. Kültür Endüstrisi 14
3.1.5. Kültür Unsurları 15
3.2. Medya Kavramı 16
3.2.1. Geçmişten Günümüze Medyanın Gelişimi 17
3.2.2. Türkiye'de Medya 20
3.2.3. Medya ve Televizyon 20
BÖLÜM 4 22
ÇOCUK-MEDYA-KÜLTÜR İLİŞKİSİ 22
4.1. Çocuk Kavramı 22
4.1.1. Erken Çocukluk Dönemi (Okul Öncesi Dönemde Çocuk) 22
4.2. Çocuk ve Medya 24
4.2.1. Çocuk ve Televizyon 25
4.3. Ekme Kuramı 27
4.4. Sosyal Bilişsel Kuram (Sosyal Öğrenme Kuramı) 29
4.5. Çocuklukta Kültürlenme (Kültür Öğrenimi) 30
4.5.1. Popüler Kültür Etkisi Altında Çocuk 31
4.5.2. Kültür Öğrenmede Medyanın Rolü 32
BÖLÜM 5 34
BİR KÜLTÜR AKTARIM ARACI OLARAK ÇİZGİ FİLMLER 34
5.1. Çizgi Film Kavramı 34
5.1.2 Çizgi Filmin Tarihi Gelişimi 34
5.1.3. Türkiye'de Çizgi Film 41
5.2. Çizgi Filmlerin Çocuğa Etkileri 43
5.2.1. Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımındaki Rolü 45
BÖLÜM 6 47
TRT ÇOCUK KANALINDAKİ ÇİZGİ FİLMLERDE YER ALAN TÜRK KÜLTÜR UNSURLARI 47

6.1. Kamu Hizmeti Yayıncılığı 47
6.1.1. Türkiye'de Kamu Hizmeti Yayıncılığı Örneği: TRT 48
6.2. TRT Çocuk 53
6.2.1. TRT Çocuk Kanalı Çizgi Filmlerinde Tespit Edilmesi Beklenen Türk Kültür Unsurları 57
6.3. Bulgular 81
6.4. Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Genel Bakış 82
6.4.1. Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Yer Alan Karakterlerin Özellikleri 83
6.4.2. Tespit Edilen Türk Kültür Ögelerinin Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Sunumu 85
6.4.2.1. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne Giren Kavramların Maysa ve Bulut Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 85
6.4.2.2. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çocuklara Kazandırılması Hedeflenen Değerlerin Maysa ve Bulut Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 92
6.4.2.3. Türk Maddi/Somut Kültür Unsurlarının Maysa ve Bulut Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 99
6.4.2.4. "Diğer" Türk Kültür Unsurlarının Maysa ve Bulut Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 111
6.5. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Genel Bakış 116
6.5.1. Küçük Hezarfen Çizgi Filminde Yer Alan Karakterlerin Özellikleri 117
6.5.2. Tespit Edilen Türk Kültür Ögelerinin Küçük Hezarfen Çizgi Filminde Sunumu 118
6.5.2.1. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne Giren Kavramların Küçük Hezarfen Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 118
6.5.2.2. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çocuklara Kazandırılması Hedeflenen Değerlerin Küçük Hezarfen Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 123
6.5.2.3. Türk Maddi/Somut Kültür Unsurlarının Küçük Hezarfen Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 135
6.5.2.4. "Diğer" Türk Kültür Unsurlarının Küçük Hezarfen Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 146
6.6. Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Genel Bakış 154
6.6.1. Rafadan Tayfa Çizgi Filminde Yer Alan Karakterlerin Özellikleri 156
6.6.2. Tespit Edilen Türk Kültür Ögelerinin Rafadan Tayfa Çizgi Filminde Sunumu 157

6.6.2.1. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne Giren Kavramların Rafadan Tayfa Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 158

6.6.2.2. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çocuklara Kazandırılması Hedeflenen Değerlerin Rafadan Tayfa Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 158

6.6.2.3. Türk Maddi/Somut Kültür Unsurlarının Rafadan Tayfa Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 167

6.6.2.4. "Diğer" Türk Kültür Unsurlarının Rafadan Tayfa Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 174

6.7. Yusufname Çizgi Filmi Genel Bakış 175

6.7.1. Yusufname Çizgi Filminde Yer Alan Karakterlerin Özellikleri 176

6.7.2. Tespit Edilen Türk Kültür Ögelerinin Yusufname Çizgi Filminde Sunumu 177

6.7.2.1. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne Giren Kavramların Yusufname Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 178

6.7.2.2. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çocuklara Kazandırılması Hedeflenen Değerlerin Yusufname Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 178

6.7.2.3. Türk Maddi/Somut Kültür Unsurlarının Yusufname Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 189

6.7.2.4. "Diğer" Türk Kültür Unsurlarının Yusufname Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 195

6.8. Sagun Çizgi Filmi Genel Bakış 196

6.8.1. Sagun Çizgi Filminde Yer Alan Karakterlerin Özellikleri 198

6.8.2. Tespit Edilen Türk Kültür Ögelerinin Sagun Çizgi Filminde Sunumu 199

6.8.2.1. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne Giren Kavramların Sagun Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 199

6.8.2.2. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çocuklara Kazandırılması Hedeflenen Değerlerin Sagun Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 199

6.8.2.3. Türk Maddi/Somut Kültür Unsurlarının Sagun Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 210

6.8.2.4. "Diğer" Türk Kültür Unsurlarının Sagun Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi 215

6.9. İzlenen Tüm Çizgi Filmlerde Tespit Edilen Türk Kültür Değer ve Unsurların Toplu Biçimde Sunumu 219

BÖLÜM 7 224

SONUÇLAR VE ÖNERİLER 224

Sonuçlar 224
Öneriler 226
KAYNAKLAR 228
ÖZGEÇMİŞ 240

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 1 MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler……....68

Tablo 2. İzleme Yapılan Çizgi Filmler, Bölüm Sayısı ve İzleme Yapılan Toplam Süre…...82

Tablo 3. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Bağlamında Tespiti……92

Tablo 4. Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Yer Alan Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları.....99

Tablo 5. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Bağlamında Tespiti…….124

Tablo 6. Küçük Hezarfen Çizgi Filminde Yer Alan Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları…….136

Tablo 7. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Bağlamında Tespiti……158

Tablo 8. Rafadan Tayfa Çizgi Filminde Yer Alan Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları…….167

Tablo 9. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Yusufname Çizgi Filmi Bağlamında Tespiti……...……..178

Tablo 10. Yusufname Çizgi Filminde Yer Alan Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları.....189

Tablo 11. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Sagun Çizgi Filmi Bağlamında Tespiti…….200

Tablo 12. Sagun Çizgi Filminde Yer Alan Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları…….211

Tablo 13. Değer ve Kültür Unsurlarının Çizgi Filmlerdeki Varlığı ve Yoğunluğu……..219

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 1. Maysa ve Bulut Çizgi Filmi ……83

Şekil 2. Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Yufka Yapımı……..90

Şekil 3. Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Çay İkramı……...91

Şekil 4. Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Karlı Pekmez…….....103

Şekil 5. Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Yörük Kültüründe Giyim…….105

Şekil 6. Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Kışlak……106

Şekil 7. Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Yerleşik Hayatın Varlığı……107

Şekil 8. Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Bulut'un Kaval Çalması……..107

Şekil 9. Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Ozanların Saz Çalıp Türkü Söylemesi…….108

Şekil 10. Maysa ve Bulut Çizgi Filminde İnanç Olgusu Örneği: Cami……...109

Şekil 11. Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Güneş Ana'nın Anlattığı Masaldaki Kilim Dokuyan Kız……...112

Şekil 12. Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Dedenin Antenli Radyosu……..113

Şekil 13. Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Diş Hediği……..115

Şekil 14. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi……117

Şekil 15. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Güreş Geleneği…….119

Şekil 16. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Macun Şekeri…….121

Şekil 17. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Türk Kahvesi Geleneği……...123

Şekil 18. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Dostluk Örneği……...126

Şekil 19. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Bilimsellik Örneği: Hezarfen'in Buluşu…….134

Şekil 20. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Aile Olgusu……137

Şekil 21. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Şerbet…….138

Şekil 22. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Kıyafet Kavramı…….140

Şekil 23. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Osmanlı Çarşısı……..142

Şekil 24. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Müzik Kavramına Örnek: Tulum ve Horon……143

Şekil 25. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Müzik Örneği: Tellalların Davul ve Tulum Çalması……...144

Şekil 26. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi İnanç Olgusu Örneği: Cami……145

Şekil 27. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Tulumbacılar……..148

Şekil 28. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Posta Güvercinleri……..149

Şekil 29. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Kilim Dokuyan Kadın ve Kilim Motifleri……..152

Şekil 30. Rafadan Tayfa Çizgi Filmi……...156

Şekil 31. Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Vatanseverlik Değeri Örneği: Karınca Hastanesi Üzerinde Türk Bayrağı……...164

Şekil 32. Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Tulumba Tatlısı……170

Şekil 33. Rafadan Tayfa Balkonda Kurutulan Sebzeler……171

Şekil 34. Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Kıyafet Ögesi Örneği……172

Şekil 35. Rafadan Tayfa Çizgi Filmi İnanç Olgusu……173

Şekil 36. Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Bakkala Sepet Sarkıtma……175

Şekil 37. Yusufname Çizgi Filmi……176

Şekil 38. Yusufname Çizgi Filmi Dayanışma Değeri Örneği……187

Şekil 39. Yusufname Çizgi Filmi Bilimsellik Örneği: Su Arıtma Düzeneği……..188

Şekil 40. Yusufname Çizgi Filmi Bilimsellik Örneği: Kaldıraç……189

Şekil 41. Yusufname Çizgi Filmi Yusuf, Zehra, Abbas ve Dedenin Giyimi……...191

Şekil 42. Yusufname Çizgi Filmi Hafiye Nebil Kıyafeti: Üniforma……...192

Şekil 43. Yusufname Çizgi Filmi Mimari Kavramı: Köy……...193

Şekil 44. Sagun Çizgi Filmi……198

Şekil 45. Sagun Çizgi Filmi Aile Olgusu Örneği: Umay ve Annesi……212

Şekil 46. Sagun Çizgi Filmi Yemek Unsuru Örneği: Tarhana……213

Şekil 47. Sagun Çizgi Filmi Kıyafet Unsuru Örnekleri……..215

Şekil 48. Sagun Çizgi Filmi Kılıç……...216

KISALTMALAR/SİMGELER

Kısaltma	Açıklama
AAP	Amerikan Pediatri Akademisi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Kültür; geçmişten beri mutlak genel tanımı yapılamayan, tartışmalarda büyük ölçüde kendine yer bulmuş çok geniş bir kavramdır. Bireyin doğduğu andan itibaren hangi kültür içerisinde kendine yer bulacağı bellidir. Herkes, doğup büyüdüğü toplumun değerlerini öğrenir, kabul eder, benimser ve aktarır. Her kültür biriciktir, kendine has nitelikleri ve unsurları vardır. Kültür öğrenilen, değişebilen, paylaşılan ve gelecek nesillere aktarılabilen bir olgudur. Çalışmanın esas konusunu teşkil eden kültür kavramının altında elbette ki milli kültür yani Türk kültürü vardır. Türkler, yüzyıllar boyu hüküm sürdükleri topraklarda hızla yayılım göstermiş, geniş coğrafyalara dağılmış ve kültürünü dünyanın çeşitli bölgelerine ulaştırmışlardır (Bakıner Çekin, 2020).

Kültürün aktarıldığı birçok araç bulunmaktadır. Şüphesiz kültür aktarımının baş kaynağı dildir. Dil vasıtasıyla birey kendine özgü duygu, düşünce, algılama biçimi, hayat tarzı gibi birçok kavramı aktarır. Dilin kültürü yayma ve taşıma görevi bulunmaktadır. Kültür, gelecek nesillere en çok dil vasıtasıyla taşınır, dolayısıyla kültür ve dil içe içe geçmiş durumda olup birbirlerinden ayrı düşünülmesi mümkün değildir (Bakıner Çekin, 2020).

Bir diğer önemli kültür aktarıcısı ise medyadır. Medya, kültürün küresel hale getirilmesi yani değerlerin standartlaştırılması noktasında en etkili ajanlardan biridir. Medya araçları Batı etkisindeki tek tip, standartlaştırılmış değerleri bireylere aktarma işlevi taşırlar. Bu medya araçlarından özellikle de televizyon, gün içerisinde vakit geçirilen zamanın hala yüksek olduğu ülkemizde, bu mesajların iletilmesinde önemli bir göreve sahiptir (Eşitti, 2016, s. 127).

Günümüzde medyanın hâkim olduğu evlere doğup büyüyen çocuklar her ne kadar belli bir döneme kadar ebeveynleri tarafından korunmak isteseler de medya ile tanışmaktadırlar. Zararlı etkilerinin yanı sıra öğretici ve eğlendirici yönleriyle medyanın olumlu yönlerinden de faydalanmak medyanın çocuklara ve ebeveynlere sunduğu nimetlerden biridir. Medya araçlarından televizyon, çocuğun belli bir gelişim döneminden itibaren kolay ulaşılır, yaygın olması ve ilgi çekici yönleriyle hayatına girmekte ve kontrollü izleme sonucu aslında değer öğrenimi açısından büyük yarar sağlayabilmektedir. Televizyon

yapımları arasında çizgi film grubu; hitap ettiği kitlenin uygunluğu, renk, ses ve biçim özellikleri bakımından dikkat çekmesi yönünden çocukların kültürel değerler ile tanışması bağlamında büyük öneme sahiptir. Çocuklar, belli bir algılama düzeyine ulaştıklarında bağlı bulundukları toplumun değerlerini, alışkanlıklarını öğrenip o kültüre uygun tavır ve davranış geliştirmeye başlarlar (İnan, 2016).

Kültür aktarımı sürecinin ilk durağı ailedir, daha sonra okul dönemine kadar da medya bu sürecin içerisine dâhil olur. Medyanın doğru ve kontrollü kullanımı çocukların medya araçları vasıtasıyla kültür öğrenimine katkı sağlayabilmektedir. Çocukların okul öncesi dönemde gördüklerini, duyduklarını ve öğrendiklerini çok hızlı rol model almaya meyilli oldukları bilinmektedir. Çizgi filmlerin kültür aktarımındaki gücü hafife alınamayacak derecede büyüktür. Walt Disney, "Çocukların zihni boş bir kitap gibidir, sayfalara yaşamlarının ilk yılları çok şey yazılır. O yazılan yazıların kalitesi, onların hayatlarını derinden etkiler." sözü ile çocukların zihinlerine ekilecek ilk tohumların ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmektedir (Eşitti, 2016, s. 134).

Dolayısıyla, televizyonda izledikleri çizgi filmlerin içerik kalitesi ne kadar zengin ve nitelikli olursa, yapımlardan öğrendikleri faydalı bilgileri benimsemeleri de değer öğrenimi konusunda o kadar fayda sağlayacaktır.

Çalışmaya konu olan TRT Çocuk kanalı var olmadan önce çizgi film içerikleri büyük ölçüde yerel kültür öğretisinden uzak popüler kültür etkisi altındaydı. 2008 yılından önce çocukların izlediği içerikler Türk kültür ögelerini yansıtmayan nitelikteydi. Hatta şöyle ki çocukların Batı kültürüne özenmesini ve bazı Batı değerlerini benimseyip kimlik kargaşası yaşayabilme olasılığını bile gözler önüne serebilmekteydi. Disney Channel, Cartoon Network gibi evrensel çizgi film kanalları; Batı'ya ait kültürel değerleri, yaşam tarzlarını ve alışkanlıkları çocuklara aktarmıştır. TRT Çocuk 'un yerel kültür temsili bir profil çizmesinden sonra ise Türkiye'de çizgi film başka bir yöne evrilmiştir.

Çalışmada ilk olarak kültür ve medya kavramı tanımlanmış, kültür-medya ilişkisinin incelenmesinin ardından tezin konusunu oluşturan çocuk-kültür ilişkisi ve çocuk-medya ilişkisi üzerinde durulmuştur. Son olarak da TRT Çocuk kanalında yayınlanmış olan 5 çizgi film, Türk kültür unsurları özelinde incelenmiş, hangi unsurların ne ölçüde geçtiğinin tespiti sağlanmış ve yapımlar kendi içlerinde kıyaslanarak en yoğun unsurları barındıran çizgi film belirlenerek sonuca varılmıştır.

Tezin birinci bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi ve sınırlılıkları tespit edilmiş; ikinci bölümde araştırmanın yöntemi belirlenerek tezin evren ve örneklemi, verilerin toplanması ve çözümlenmesi başlıkları açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise kültür ve medya kavramları tanımlanarak bu kavramlar millilik üzerinden irdelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde, hedef kitle olan çocuğun kültür ve medya ile olan ilişkisi analiz edilmiş; medyanın çocukları etkileme gücü ve kültür öğrenimi ekme kuramı ve sosyal bilişsel kuram bağlamında incelenmiştir. Beşinci bölümde çizgi film kavramının tanımı, tarihsel süreci, çocuğa olan etkileri ve kültür öğrenimi noktasındaki rolü açıklanmıştır. Araştırmanın ana bölümünü teşkil eden altıncı bölümde ise TRT, TRT Çocuk kanalları hakkında bilgiler verilmesinin ardından TRT Çocuk 'ta yayınlanan beş çizgi film Türk kültür unsurları ve değerleri çerçevesinde analiz edilmiştir.

Tezin Problemi

Küreselleşmenin hız kazanması yerel kültürlerin aşınmasına ve yozlaşmasına yol açmıştır. Popüler kültürün etkisinin yoğunlaşmasıyla kendi öz değerlerini muhafaza edemeyen toplumlar zamanla kimlik krizine sürüklenmekte ne yazık ki yerel kültürlerin popüler kültürle baskılanması emelini taşıyan kültür emperyalizmi hedefine ulaşmaktadır. Bu etki medya yoluyla da önemli ölçüde büyümüş ve kitleleri etkilemiştir. Buna maruz kalan en savunmasız gruplardan biri ise şüphesiz çocuklardır. Medyanın küresel etkisine yoğun biçimde maruz kalan çocuklarda benliklerine yabancılaşma ve kimlik bunalımı ortaya çıkabilmektedir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde Türk kültür unsurlarının korunması, yeni nesle aktarılıp benimsetilmesi için yerel yapımlara ağırlık verilmesi elzemdir.

Tezin Amacı

Medya içerikleri, bağlı bulunduğu kültüre ait izler barındırmakta ve birçok alanda topluma iletilmek üzere mesajlar taşımaktadır. Bu mesajların iletilmesinde çizgi filmlerin de önemli bir yeri bulunmaktadır. Çocukların, ait oldukları kültüre dair kazanım elde etmelerinde çizgi filmlerin bir kültür aktarım aracı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmada, Türk kültür unsurlarını bilinçli bir şekilde ekrana taşıdığı bilinen TRT Çocuk kanalının seçilen beş çizgi filmi Türk kültürünün yansıması bağlamında ele alınacaktır. Çalışma, örneklemini teşkil eden bu yapımlarda hangi milli kültür unsurlarının ve değerlerinin kendine yer bulduğunu ve nasıl işlendiğini tespit etmeyi hedeflemektedir.

Tezin Önemi

Çocuklar, yetişkinlere kıyasla medyanın etkilerine karşı daha savunmasızdır ve gördüklerini, duyduklarını model almaya çok daha meyillidirler. Özellikle çocuklara yönelik yapımlar arasında yer alan çizgi filmlerde güçlü kodlamalar yer alır. Verilen mesajları çözümleme yeteneğine erişmemiş çocukların bilinçaltına yanlış kodlamalar yerleşebilir. Bu nedenle çocuklara yönelik programların ait olunan toplum ve kültüre yönelik izler barındırmasının ileride çocuğun doğru kültürel kimliğinin oluşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yabancı kültür değer ve unsurlarının medyada yaygınlaşması, yerel kültürleri etkisi altına alması özellikle çocuk ve gençler için kendi değerlerine yabancılaşma, kimlik çatışması, ait olduğu kültür ve pratikleri günlük yaşama uyarlayamama gibi tehditler doğurmaktadır. Bu anlamda yapılan çalışma, çocukların özellikle Batı kültürünün yoğun etkisinden muhafaza edilmesi amacıyla ekranlara yerel yapımların daha fazla taşınması gerekliliğini vurgulayan öneriler sunacak olması bakımından önemlidir.

Tezin Sınırlılıkları

Çalışmaya konu olan TRT Çocuk kanalında yer alan 5 çizgi film seçilerek toplamda 71 bölüm Türk kültür unsurları bağlamında incelemeye tabi tutulmuştur. Çizgi filmler seçilirken yerel kültür unsurlarını bolca barındıran ve hedef kitlenin kültür aktarımı noktasında bilinçli projeler olarak hayata geçirilen yapımlar tercih edilmiştir. İncelenen çizgi filmler şunlar olmuştur: Maysa ve Bulut, Küçük Hezarfen, Rafadan Tayfa, Yusufname ve Sagun. Yapımlar arasında Sagun ve Yusufname 13 bölümden oluşmaktadır. Bu nedenle belli

bir eşitliğin sağlanabilmesi adına diğer çizgi filmlerin de ilk 15 bölümü izlenip analiz edilmiştir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, evreni, veri toplama süreci, verilerin analizi ve yorumlanmasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu çalışmada toplamda 71 bölüm çizgi film içerik analiz türlerinden biri olan kategorisel içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu analiz türünde amaç; birbirine benzeyen verileri belirli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek, bu kategorilerin dokümanda yer alma sıklığını belirlemek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyip yorumlayarak betimsel ve gerçekçi bir resim ortaya koymaktır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 259). Kategorisel içerik analiz türü kullanılarak yapılan bu araştırmada 71 bölüm halinde izlenen çizgi filmler Türk kültür kategorisi açısından sınıflandırılmıştır.

İçerik analizi "sözel, yazılı, elektronik veya diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır" (Tavşancıl & Aslan, 2001 s. 22).

Bu çerçevede, Türkiye'de kamu hizmeti yayıncılığını üstlenen ve tematik bir çocuk kanalı olan TRT Çocuk 'ta yerel kültür unsurlarının ve değerlerinin yer aldığı 5 adet yapımın 71 bölümü TRT Çocuk kanalı resmî web sitesi ve Youtube resmi internet sitelerinden izlemeye tabi tutulmuştur. İlk basamakta, UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi kapsamında Türkiye'de yer alan unsurların çizgi filmlerdeki varlığı belirlenmeye çalışılmıştır. Ardından, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan kök

değerler ve 2023 yılında güncellenerek kitaplara eklenen kültürel değerler harmanlanmış ve 21 adet kavram incelemeye alınmıştır. İncelemeye alınan kültürel değerler şunlardır: adalet, dostluk, aile birliğine önem verme, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, duyarlılık, vatanseverlik, yardımseverlik, dayanışma, bağımsızlık, barış, özgürlük, eşitlik, bilimsellik, çalışkanlık, estetik ve tasarruf.

Kazandırılması hedeflenen değerlerin tespitinden hemen sonra da yerel kültürü yansıttığı düşünülen aile, kıyafet, yemek gibi tipik somut kavramlar üzerinden inceleme yapılmıştır. Bu üç kategori içerisine dâhil edilemeyen kültür unsurları ise diğer başlığı altında incelenmiştir. Bu kavramlar belirlenirken de bazı çalışmalardan ilham alınmıştır.

Diğer tezler, makaleler ve yapılan çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmanın ana bölümünde incelenen çizgi filmler, tespit edilen kültür unsurlarının geçtiği bölümler ve yoğunlukları baz alınıp kendi içlerinde kıyaslamaya tabi tutulmuş ve bir sıralama yapılarak aralarında yerel kültür unsurlarının en yoğun olduğu çizgi film seçilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türk kültür unsurlarını yoğun bir şekilde barındıran ve TRT Çocuk kanalında yayınlanan beş çizgi film oluşturmaktadır. Bu çizgi filmler: Maysa ve Bulut, Küçük Hezarfen, Rafadan Tayfa, Yusufname ve Sagun'dur.

Çalışmanın örneklemini ise 4 çizgi filmin (Maysa ve Bulut, Küçük Hezarfen, Sagun ve Yusufname) TRT Çocuk resmî web sitesi üzerinden, bir çizgi filmin (Rafadan Tayfa) ise Youtube üzerinden izlenmiş olan toplam 71 bölümü oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Seçilmiş olan beş çizgi film Türk kültürel değerleri ve unsurları bağlamında incelenmeye tabi tutulmuştur. Veriler analiz edilirken çizgi filmlerdeki görseller ve doğrudan

alıntılardan faydalanılmış, unsurların tespitinde karakterlerin tutum ve davranışları ve bu doğrultuda gerçekleşen diyaloglar belirleyici olmuştur.

Verilerin Çözümlenmesi

Belirlenen her bir çizgi filmin 15 bölümü incelenmiş; Maysa ve Bulut, Küçük Hezarfen, Yusufname ve Sagun adlı yapımlar tematik bir çocuk kanalı olan ve ücretsiz yayın yapan TRT Çocuk Kanalı'nın resmî web sitesinden, Rafadan Tayfa isimli çizgi film ise Youtube üzerinden yapımın kendi resmî web sayfası üzerinden izlemeye tabi tutulacaktır. İzleme yapılan yapımlarda önceden listesi oluşturulan Türk kültür değer ve unsurlarından her birinin varlığı ve yoğunluğu tespit edilmeye çalışılacaktır. Kültürel unsurlar aranırken UNESCO Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler çalışmaya yol gösterir nitelikte olacaktır. Bu iki bağlam dışında ise aile, yemek, kıyafet, mimari, müzik, inanç ve dilin doğru ve güzel kullanımını içeren somut/maddi ögeler yapımlarda taranacaktır. Tespit etme noktasında ise kavramlar, karakterlerin doğrudan alıntıları ve unsurlar bağlamındaki görsellerle belirlenecektir. Her bir kavramın hangi çizgi filmlerde ve hangi bölümlerde geçtiği tespit edilecek, unsurun 15 bölümün toplamda kaç tanesinde geçtiği belirlenecektir. Yapımlarda yer alan unsurların yoğunluğunun belirlenebilmesi adına aynı kavramın aynı bölüm içerisindeki tekrarları araştırmaya dahil edilecektir.

Araştırmanın üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerinde kavramlar literatür taraması yoluyla tanımlanacak, medya-kültür, medya-çocuk ve çocuk-kültür ilişkisi incelenecek ve çizgi filmlerin bir kültür aktarım aracı olarak TRT Çocuk kanalı üzerinden ne şekilde kullanıldığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Tezin ana konusunu teşkil eden altıncı bölümde ise literatür taramasından elde edilen verilerin çizgi filmlerde nasıl yansıtıldığı belirlenecek ve çocuklara iletilmek istenen mesajlar söylem analizine tabi tutularak analiz edilecektir. Bölümlerden elde edilen veriler ve görsel materyaller içerik analizi yöntemi ile incelenecek ve elde edilen bilgiler ışığında konu bağlamında çıkarımlara gidilecektir. Tespit edilecek unsurlar, görseller ve çizgi filmlerden doğrudan alıntılarla desteklenecek, ögelerin toplu bir şekilde varlığı ve yoğunluğu tablolar üzerinden gösterilecektir.

BÖLÜM 3

KÜLTÜR VE MEDYA

3.1. Kültür Kavramı

Kültür, çok farklı şekillerde tanımlanmış karmaşık bir kavramdır. Bu nedenle günümüzde herkesi doyuran biçimde kültürü tek bir kalıpta tanımlamak oldukça güçtür. Türk Dil Kurumu sözlüğünde kültürün; "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü" şeklinde tanımı verilmiştir. Kültür, Türkçeye Fransızca'daki "Cultura" kelimesinden geçmiştir. Geçmişte Ziya Gökalp'in vurgulayarak kullandığı "hars" tabiriyle ifade edilmiştir. Hars olarak adlandırılan bu kelimenin "kültür" şeklinde dilimize geçtiği bilinmektedir. Kültür; bir grup insanın kimliğini yansıtan, benimsenen ve geleceğe aktarılan değerler bütünü olarak tanımlanabilir.

Gökalp'in (1975), "hars" adını verdiği ve her medeniyetin her millette aldığı hususi şekiller olarak nitelediği kültür, millidir (s. 37). Tural'a göre (1988) kültür;

> Tarih bakımından mevcudiyeti kesin olarak bilinen bir toplumun, sosyal etkileşme yoluyla nesilden nesile aktardığı manevi ve maddi yaşayış tarzlarının temsil ve tecelli bakımından yüksek bir seviyedeki bir bileşiği olan, sebebi ve sonucu açısından ise ferde ve topluma mensubiyet şuuru, özel bir kimlik kazandırma, bütünleşmiş kılma, yaşanan çevreyi ve şartları kendi hedefleri istikametinde değiştirme arzu ve iradesi veren, değer, norm ve sosyal kontrol unsurlarının belirlediği bir sistemdir.

biçiminde ifade edilmektedir (s. 52).

İngiliz antropolog Edward B. Tylor (1832-1917) sosyal antropolojinin konusunun kültür olduğunu vurgulayan ilk kişidir. Tylor, ilk kez kültür ve uygarlıkla ilgili bir makale yazıp kültürü "bir toplumun inanç, sanat, örf, adet ve becerileri" olarak tanımlamıştır.

Tylor'ın 1871 yapmış olduğu kültür tanımı; "Kültür ya da uygarlık bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği bilgi, sanat, gelenek görenek ve benzeri yetenek beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür." şeklindedir. Zaman içinde, edinilen bilgiler ve bu bilgilerin yorumlanmasında yaşanan değişimlerle birlikte, kapsamı zaten en baştan çok geniş olan kavramın tanımları da çeşitliliğini arttırmıştır.

E.B. Tylor'a göre kültür; bilgiyi, imanı, sanatı, ahlâkı, örf ve adetleri, ferdin mensup olduğu cemiyetin bir uzvu olması itibariyle kazandığı itiyatlarını ve bütün diğer maharetlerini ihtiva eden gayet girift bir bütündür (Turhan, 1972, s. 35). Tylor kültürü toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel içerik gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevi olarak açıklamaktadır (Güvenç, 1994, s. 101). C. Wissler kültür için "bir halkın yaşama tarzıdır." derken, tanınmış Alman Antropoloji bilgini Thurnwald'ın tanımı daha başkadır:

> Kültür, tavırlardan, davranış tarzlarından, örf ve âdetlerden, düşüncelerden, ifade şekillerinden, kıymet biçmelerden, tesislerden ve teşkilattan mürekkep öyle bir sistemdir ki, tarihî bir mahsul olmak üzere teşekkül etmiş, ananeye bağlı bir cemiyet içinde onun medenî teçhizatı ve vasıtaları ile karşılıklı tesirler neticesinde meydana çıkmış ve bütün unsurlarının zamanla yekdiğerine kaynaması sayesinde ahenkli bir bütün hâline gelmiştir.
>
> Buna mukabil medeniyet ise, birikmiş bir bilgiye ve teknik vasıtalarına sahip olmayı ifade eder. (Turhan, 1972, s. 35).

Yukarıdaki detaylı tanımlardan hareketle, bireylerin yaşadıkları topluma ait hususi özellikleri zaman içerisinde tanıyıp kavrayarak o topluma has bakış açıları ve edinimler kazandığı ve o toplumun kimliğine büründüğü söylenebilir. Her toplumun penceresi birbirinden farklıdır. Aynı durumlar ve olaylar karşısında takınılan tutum, bakış açıları ve düşünceler farklı pencerelerden algılanır, yorumlanır ve benimsenir.

İnsanoğlu var olduğu andan bugüne maddi manevi birçok şeye ihtiyaç duymuştur ve bu ihtiyaçları karşılamak amacıyla da kendine has birtakım kurallar, inançlar ve yaşama biçimleri geliştirmiştir. Bu kuralları işlemesi ve benimsemesi ile de kendi toplumuna özgü birtakım eşsiz özellikler doğmuştur. Bu bağlamda kültürü, insanoğlunun tüm maddi ve

manevi ihtiyaçlarının maddeleşmiş şekilleri olarak görebilmek mümkündür (Adıgüzel et al., 2001, s. 109; Kaplan et al., 1992, s. 23-25).

İnsan gruplarını birbirinden ayıran ve onlara belirli bir kimlik kazandıran değerler önce öğrenilir, daha sonra nesiller boyu aktarılarak devamlılığı sağlanır. Kültür sürekli bir süreçtir, kendi içinde geçmişin ve günümüzün başarılarını içeren ve insanlığın gelecekteki başarılarının karşılığını veren bir bütün olarak büyümektedir. Kültür, içinde meydana gelen geçmiş ve şimdiki değişikliklerin sonucudur ve bu nedenle kendi içindeki değişiklikleri özümser ve geçmiş ile şimdiki deneyimlerin sonucu haline gelir ve süreç gelecek nesillere kadar devam eder.

Kültür her zaman uyarlanabilirdir, kültürde değişiklikler meydana gelir. Fakat bu, çok yavaş bir süreçtir. Kültürde birtakım değişiklikler meydana geldiğinde, o toplumun insanı zaman içinde bu değişikliklere alışır ve uyum sağlar. Giyinme, yemek yeme, konuşma vb. gibi kültürün tüm unsurları toplumdan topluma değişir. Her kültürde belli bir zaman aralığında değişiklikler meydana gelir, değişim hızı çok yavaştır. Kültür, insan grupları arasında paylaşılan bir olgudur. Bir kişinin bireysel olarak sahip olduğu bir şey değildir. Her zaman paylaşımla aktarılır, yani kültürün aktarımı için paylaşım şarttır. Kültürün paylaşımı derken, kültürleşme olarak adlandırılan terime atıfta bulunulmaktadır. Kültür öğrenme süreci "kültürleşme" olarak ifade edilmekte, kültür birçok şekilde öğrenilip paylaşılabilmektedir. Kültürü aktarmanın ana yolu dildir. Dil, sosyal iletişim biçimidir. Dilin yanı sıra günümüzde TV, internet vb. iletişim teknolojilerinin kullanılması da kültürün paylaşılmasında önemli rol oynamaktadır.

3.1.1. Milli Kültür

Milli kültür, bir kültüre ait unsurlar bütünü ve millet olabilmenin ön koşullarından biridir. Bir milletin bağımsızlığını sürdürebilmesi, benlik ve kimliğini yaşatması milli bir kültüre sahip olmasına bağlıdır. Örf, adet, gelenek, üretim ve tüketim biçimleri vb. bir milletin kültürünün temelini oluşturur (Adıgüzel, 2001, s. 118). Bir ülkenin veya topluluğun sahip olduğu maddi ve manevi değerler bütünü olarak tanımlanabilir.

Ziya Gökalp, kültürü ikiye ayırmıştır: Hars ve medeniyet. Harsın milli, medeniyetin ise uluslararası olduğunu söylemektedir. Harsı bir millete özgü, o milleti başka topluluklardan ayıran değerler bütünü olarak anlamlandırırken medeniyetin genelde aydınlar tarafından kabul görülüp bilim, sanat ve teknik konuları içerisine aldığını savunmaktadır. Gökalp, bir harsın farklı medeniyet unsurlarıyla büyüyüp zenginleşeceğini, ancak harsı zengin ve güçlü olan milletlerin uzun süre ayakta kalıp varlığını koruyacağını dile getirmektedir. Batı taklitçiliğinden sakınmak için harsın korunmasının, şahsi değerlerden ayrılmadan ortak medeniyet içerisinde batının ilim, teknik ve sanat formlarından faydalanmak gerektiğinin altını çizmektedir. Çünkü batıyı taklit etmek bir süre sonra harsın zayıflamasına ve kültürel asimilasyona sebep olmaktadır (Çonoğlu, 2014, s. 13,14).

Milli kültür, toplulukları birbirinden ayıran üslup farklılıklarıdır. Bir topluma has özelliklerin bir araya gelmesi o toplumun kültürünü şekillendirmeye başlar (Kösoğlu, 2023). İçinde bulunduğu topluma ayak uydurma, alışma ve gelecek nesillere aktarma becerisi doğuştan otomatik yüklenen bireyler, dünyayı kendi meydana getirdikleri açıdan görür, anlamlandırır. Milli kültür, bir milletin yazılı ve sözlü eserlerini, sosyal davranış kurallar bütününü, ortak olarak benimseyip nesiller boyu uygulayıp aktardığı tüm yaşayış biçimini kapsar. Aile hayatı, hukuk sistemi, eğitim sitemi, çalışma tarzı, üretim ve tüketim biçimi vs. gibi maddi manevi her şey milli kültürün içine dahil edilir. Milli kültür biri veya birileri tarafından ortaya atılıp geliştirilen bir şey değildir. O toplum içinde doğal olarak kimsenin müdahalesi olmadan filizlenir, büyür, benimsenir ve geleceğe aktarılır. Kesin, belirli bir yöntemi, formülü yoktur, çaba gerektirmez fakat zaman alır. Bir milletin kültürünün yerleşmesi kısa sürede gerçekleşmez (Adıgüzel, 2001, s. 118-119).

3.1.2. Türk Kültürü

"Türk" kelimesinin anlamına ilişkin çeşitli görüşler vardır. Bilimsel araştırmalar, adlarının "Türk" kelimesine benzediği iddia edilen bazı toplulukların "Türk" milleti ile hiçbir ilgisi olmadığını göstermiştir. Bu araştırmalar, "Türk" teriminin "güç, kuvvet, güçlü, kuvvetli, cesur, türeli (kanun ve nizam sahibi) ve türeyen, çoğalan" anlamlarına geldiğini ortaya koymuştur. Tarihte "Türk" kelimesinin kullanıldığı ilk devlet "Gök-Türk Devleti'dir. Bizans kaynakları, coğrafî ad olarak "Türkiye" kelimesini tarihte ilk kez kullanmıştır.

"Türkiye" terimi, 6. yüzyılda Orta Asya'yı tanımlamak için kullanılmış, 19. ve 20. yüzyıllarda da Volga'dan Orta Avrupa'ya kadar olan bölgeye "Türkiye" denilmiştir. 13. yüzyılda Suriye ve Mısır da "Türkiye" olarak adlandırılmış olup. 12. yüzyıldan itibaren Anadolu "Türkiye" olarak anılmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.a).

Türk kültürü, dünyada yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren, başka birçok kültürü etkileyen ve yayıldığı, hâkimiyet kurduğu yerlerin kültüründen de etkilenip zenginleşen, zengin değerlerini gelecek nesillere başarıyla aktaran köklü bir kültürdür. (Öztürk, 2015). Türk kültürü dendiğinde Orta Asya'dan Balkanlara geniş bir coğrafya akla gelmektedir. Böylesine geniş bir coğrafyaya yayılmış olmak kültürel etkileşimi hızlandırmış ve kültürel aktarımı kolaylaştırmıştır. Türklerin göçebe yaşam anlayışını benimsemesi, savaşlar sonucu kurulan imparatorluk ve devletlerin dağılması, başka milletlerin boyunduruğu altına girerek asimile olmak gibi nedenlerle aslında Türk kültürü kesintiye uğramış olsa da Anadolu, Orta Asya ve Balkanlar'da Türk kültürünün varlığı yüzyıllardır devam etmektedir (Sevinç, 2023, s.1).

Türk kültürü demek yanlış bir ifade olur. Akla sadece Şive, lehçe ve ağız farklılıkları olsa da Türkçe'nin ortak dil olarak benimsendiği, ortak değer yargıları, töre, örf, adet, gelenek ve davranış biçimlerinin kabul gördüğü, ortak edebiyat, sanat tarzları, din ve ahlak kuralları gibi değerler bütününü içine alan "Türk Dünyası Kültürü" demek daha doğru olacaktır. Bayram Durbilmez (2018), Türk Dünyası Kültürü adlı kitabında, Türk dünyası kültür kavramının tüm Türk topluluklarını birbirine bağlayan bir köprü vazifesi gördüğünü söylemektedir.

Türkiye'nin kendi öz kültürel yapısını inşası aslında karmaşık bir süreçten geçerek şekillenmiştir. Şöyle ki Türkiye Osmanlı Devleti zamanında doğu ve batı kültürleri arasında sıkışmış bir vaziyetteydi. Tanzimatla başlamış olduğu batılılaşma, çok partili siyasi hayata geçişle hız kazanmış, 1980 sonrası da ikinci bir atılım gerçekleştirmiştir. Bir yandan batılılaşmaya adım atarken bir yandan da doğu kültürüne ait değerlerini korumaya çalışmıştır. Batıdan gelen modern hayat tarzı ile doğudan gelen geleneksel yaşayış biçiminin harmanlandığı bir döneme girilmiştir (Adıgüzel, 2001, s. 131, 132). Küreselleşmenin de etkisiyle Türk kültürü bir aşınma ve yıpranma sürecinin içerisine girmiştir. Buna bağlı olarak, yerel kültürü korumak ve gerekli önlemleri alma ihtiyacı her zamankinden daha da artmıştır.

3.1.3. Kültür Aktarımı

Bu çalışma, daha çok birtakım araçlar vasıtasıyla kültür aktarımına odaklandığından, bir millete ait kültür unsurlarının nesiller boyu nasıl, hangi yollarla aktarıldığına değinilecektir. Kültür kavramı açıklanırken kültürün özelliklerinden birinin aktarılabilir olduğu belirtilmiştir. Bu aktarımın yegâne aracı ise dildir. Birey, ait olduğu toplumun kültürünü dil aracılığıyla tanır, kavrar, benimser ve aktarır (Tural, 1988). Bir toplumun varlığını devam ettirebilmesi kültürünü gelecek kuşaklara aktarabilmesine bağlıdır. Kültürel kodların aktarımı bireyin doğduğu ilk andan itibaren başlamakta ve yaşamı boyunca da devam etmektedir. Aktarımın ilk durağı ise ailedir. Aile ile başlayan kültür öğrenimi sosyal çevre ile devam etmektedir. Öğrenilen maddi ve manevi unsurlar bireyin ait olduğu topluma uyum sağlaması ve varlığını sürdürmesi bakımından önem arz etmektedir. Öğrenilen ve benimsenen bu ögeler de en önemli araç olan dil vasıtasıyla aktarılmakta, böylece devamlılık ve kalıcılık sağlanabilmektedir. Teknolojik gelişmeler ve yaşam biçimlerinin dönüşmesi ile birlikte kültür aktarımı medyaya sıçramıştır. Doğrudan veya dolaylı olarak verilmek istenen mesajlar ve kodlar medya aracılığıyla bireylere aktarılmıştır (Yeten, 2022).

3.1.4. Kültür Endüstrisi

Frankfurt am Main'de bir grup entelektüelin 1923'lerde "özgür bir toplum teorisi" belirlemek amacıyla Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü'nde bir araya gelmesiyle ortaya çıkan "Kültür Endüstrisi" kavramı 'Theodor Adorno ve Max Horkheimer'in fikirlerine dayanır. Kültür endüstrisi kuramının olgunlaşması Frankfurt Okulu'nun ABD'ye göç etmesi ile başlamıştır. 1930'lu yılların ortalarından 1940'lara kadar olan sürgün dönemleri boyunca Frankfurt Okulu'nun mensupları ABD'de kitle iletişimin ve kültürün gelişmesine ve tüketim toplumunun ortaya çıkışına tanık oldular ve bu gelişmeleri bizzat tecrübe ettiler. Bu deneyim bağlamında, "kültür endüstrisi" diye adlandırdıkları kurum ve pratikleri, kültürü, reklamı, kitle iletişimini ve yeni toplumsal denetim biçimlerini kapitalist toplumun yeni biçimlerine rıza sağlamak amacıyla kullanılan kapitalist modernitenin bir parçası olarak görmeye başladılar (Adıgüzel, 2001, s. 79).

Kitle iletişim araçlarının geliştirilmesi ve yaygınlaşmasıyla kültür de üretilen ve pazarlanan bir meta haline gelmiştir. Kitle iletişim araçlarını üreten gelişmiş ülkeler, bunları üretmekten yoksun ülkelere 'medyatik ürünler' ile beraber kültür de ihraç etmektedir. Bu konuda yapılmış araştırmalardan örnek vermek gerekirse, Amerikan dizilerini izleyen Kızılderili çocuklarda izlemeyenlere oranla daha fazla Amerikanlaşma ve kendi kültüründen uzaklaşma görülmüştür. 1988'de Kore'de yapılan bir başka araştırmaya göre Amerikan programlarının geleneksel kültürün batılılaşmasına neden olduğu gibi, geleneksel kültürü korumak isteyenlerle batılılaşmak isteyenler arasındaki çatışmayı da şiddetlendirdiği tespit edilmiştir (Adıgüzel et al., 2001, s.103; Tekinalp et al., 1990, s.130). Kültürel iletişim sürecinde medyanın kullanılması kitle iletişim aracı üreten ülkeleri öne çıkarmış, onların kültürel değerlerinin piyasaya sürülmesine ve reklamlarının yapılmasına yol açmıştır (Adıgüzel, 2001, s. 104).

3.1.5. Kültür Unsurları

Esasında, kültür ögelerini tek bir çatı altında toplayarak maddelendirmek doğru değildir. Çünkü kültür çok geniş bir kavram olup bir topluluğa ait hemen hemen tüm kavramları içinde barındırır.

Kültür unsurları, kendi içinde maddi kültür unsurları ve manevi kültür unsurları olarak ayrılabilir. Maddi kültür unsurları insan eliyle yapılmış somut ögeleri içerirken manevi kültür unsurları ise sözle ya da yazıyla günümüze kadar gelmiş, gelenek görenekler vasıtasıyla aktarılmıştır. Din, dil, sanat, teknoloji, mimari, hukuki düzenlemeler, gelenek görenek, dünya görüşü gibi bir milleti birbirinden ayıran özellikleri barındıran kavramlar kültür unsurları arasında yer almaktadır.

Araştırmanın da temasını oluşturan kültür ögeleri çizgi filmler bağlamında ele alınacaktır. Yukarıda bahsedildiği üzere maddi/somut ve manevi/soyut unsurların tespit edildiği yapımlarda yemek, kıyafet, mimari gibi ögeler somut kavramlar çerçevesinde incelenecek; değer olarak tabir edilen toplumsal yaşantının temelini oluşturan unsurlar ise manevi ögeler başlığı altında analiz edilecektir.

3.2. Medya Kavramı

Medya, temel bir sosyalleşme ajanı olarak tanımlanabilmektedir. İnternet teknolojisindeki dramatik gelişmeler sonucu son zamanlarda insanların sosyalleşme biçiminde tamamen devrim yaratan Instagram, Facebook ve Twitter gibi farklı sosyalleşme biçimleri ortaya çıkmıştır. İnternet, artık dünya çapında birçok kişi tarafından erişilebildiği için en güçlü görsel-işitsel ortam olarak kabul edilmektedir. İnternetin yanı sıra özellikle televizyon, kısa sürede ve kolayca haber alma ve haber verme gibi işlevleri sayesinde iletişim ve sosyalleşmeyi birçok yönden geliştiren bir medya ajanıdır. Televizyon geniş kitlelere ulaşabilen bir kitle iletişim aracı olduğundan paylaşılan görüş ve düşünceler çok sayıda insana ulaşmaktadır (Siapera, 2011, s. 71).

Medyanın toplum üzerinde birçok önemli etkisi bulunmaktadır. Medya aracılığıyla, kişi başkalarının duygu ve düşüncelerini etkileyebilmekte veya medyayı kullanan diğer kişilerden etkilenebilmektedir. Yoğun bir biçimde etkileme ve yönlendirme işlevi bulunan medyanın ulaşmaya çalıştığı hedef kitle üzerinden de çeşitli amaçları vardır. Genç kitle, izleyicilerin çoğunluğunu oluşturduğundan medya içerikleri de hedef kitlenin beğeni ve zevkine göre oluşturulmaktadır. Medya, izleyicilerin fikirlerini satın almak ve onları ikna edebilmek için izleyicilerini ustaca manipüle etme gücüne sahiptir. Medya aracılığıyla bir ürünün genel beğeniye hitap edip çekici görünmesi sağlanabilir. Bunun bir örneği, gençlerin, piyasadaki en yeni cep telefonuna sahip olmaları durumunda elde edecekleri statüdür (Siapera, 2011, s. 85).

Medyanın yukarıda yer verilen olumsuz işlevinin yanında kültürümüzü şekillendirmede de çok önemli bir rolü olduğuna dikkat çekmek önemlidir. Medya ile beraber farklı milletlerden ve kültürlerden insanlar değer ve fikir alışverişinde bulunma fırsatı elde etmiştir. Böylece farklı kültürlerden beslenme meydana gelmiş olup bir zenginleşme sağlanabilmiştir. Medyanın yaygınlaşması ve kolay ulaşılabilir olması etkileşimi arttırmış ve milletlerarası kültür alışverişine ortam hazırlamıştır. Kitle iletişim araçları, dünyadaki birçok toplumun kültürel inşasına büyük katkıda bulunmuş ve bu nedenle onları sosyalleşmenin çok önemli aracıları haline getirmiştir. Özellikle sosyal medya, yaşamı etkileyen çeşitli konularda fikir ve görüş alışverişinde bulunulan mükemmel bir platform sağlayarak sosyalleşmeyi teşvik etmede çok etkili olmuştur.

Görünen o ki medya bugün olduğu gibi gelecekte de insanların yaşam tarzını etkilemeye devam edecektir (Siapera, 2011).

3.2.1. Geçmişten Günümüze Medyanın Gelişimi

Medya toplumumuzda birçok temel rolü yerine getirmektedir. Bilgi verme, eğitme, eğlendirme, kanaat oluşturma gibi birçok işleve sahiptir. Medyanın bir başka yararlı yönü önemli konuların tartışıldığı kamuya açık bir forum görevi görmesidir. Gazetelerde veya diğer süreli yayınlarda editöre mektuplar, okuyucuların gazetecilere yanıt vermesine veya günün meseleleri hakkında görüşlerini dile getirmesine olanak tanımaktadır. İnternet, çevrimiçi olabilen herkese, örneğin blog yazma veya podcasting yoluyla, fikirlerini ifade etme olanağı sağlayan temelde demokratik bir ortamdır. Ancak medyanın bu işlevleri gerçekleştirmede eşit dağılımını söylemek söz konusu değildir. Bazı kitle iletişim biçimleri eğlence için daha uygun olsa da diğerleri bilgi yayma alanı olarak daha anlamlıdır. Basılı medya açısından bakıldığında kitaplar dayanıklıdır ve birçok bilgi içermektedir, ancak üretimi nispeten yavaş ve pahalıdır; tersine, gazeteler nispeten daha ucuzdur ve daha hızlı üretilmektedir, bu da onları günlük haberlerin hızlı dolaşımı için daha iyi bir araç haline getirebilmektedir. Televizyon, radyodan çok daha fazla görsel bilgi sağlar ve statik basılı bir sayfadan daha dinamiktir. Ancak aynı zamanda tek yönlü bir araçtır; yani kişiden kişiye çok az doğrudan iletişime izin vermektedir. Bunun tersine internet, sorunların kamuya açık olarak tartışılmasını teşvik etmekte ve söz sahibi olmak isteyen hemen hemen herkesin bir görüşe sahip olmasına olanak tanımaktadır.

1960'ların medya teorisyeni Marshall McLuhan bu fikirleri bir adım daha ileri götürerek “Araç mesajdır (McLuhan, 1964)” ifadesini türetmiştir. Bununla McLuhan, her ortamın bilgiyi farklı bir şekilde ilettiğini ve içeriğin temelde iletim aracı tarafından şekillendirildiğini kastetmiştir. Örneğin televizyon haberleri, video ve canlı yayın sunma, bir hikâyeyi daha canlı hale getirme avantajına sahip olsa da daha hızlı ilerleyen bir ortamdır. Bu, daha fazla hikâyenin daha az derinlikte ele alınması anlamına gelir. Televizyonda anlatılan bir hikâye, muhtemelen aynı hikâyenin aylık bir dergide yer aldığından daha gösterişli, daha az derinlikli ve daha az bağlamlı olacaktır.

Johannes Gutenberg'in 15. yüzyılda hareketli tipte matbaayı icat etmesine kadar kitaplar titizlikle el yazısıyla yazılıyordu ve hiçbir kopya tamamen aynı değildi. Matbaa, basılı medyanın seri üretimini mümkün kılmış ve yazılı materyal üretmenin çok daha ucuz olmasının yanı sıra yeni ulaşım teknolojileri de metinlerin geniş bir kitleye ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Gutenberg'in, Avrupa Rönesansı ve Protestan Reformu gibi büyük kültürel hareketlere öncülük eden buluşunun önemi büyüktür. 1810 yılında bir başka Alman matbaacı Friedrich Koenig, buhar motorunu matbaaya bağlayarak medya üretimini daha da ileriye taşıyarak basılı medyanın sanayileşmesini sağlamış, 1800 yılında elle çalıştırılan bir matbaa saatte yaklaşık 480 sayfa üretebilir hale gelmiştir. Koenig'in makinesi bu oranı iki katından fazla artırmıştır.

20. yüzyılın başlarında, kitle iletişim araçlarının ilk büyük, basılı olmayan biçimi olan radyonun popülaritesi patlamış, telefonlardan daha ucuz olan ve 1920'lerde yaygın olarak kullanılan radyolar, çok sayıda insanın aynı anda aynı olayı dinlemesine imkân verme konusunda benzeri görülmemiş bir yeteneğe sahip hale gelmiştir. 1924'te Calvin Coolidge'in seçim öncesi konuşması 20 milyondan fazla kişiye ulaşmıştır. Radyo, artık geniş ve sınırlı bir izleyici kitlesine ulaşabilen reklam verenler için bir nimet haline bürünmüştür (Briggs & Burke, 2005) Radyonun erişimi aynı zamanda medyanın bölgesel farklılıkları küçümsediği ve Amerikan yaşam tarzına ilişkin birleşik bir anlayışı teşvik edebildiği anlamına da geliyordu. 1920'lerde Amerikalılar hazır, tam beden kıyafetler giyen, elektrikli fonograf çalan, elektrikli süpürge kullanan, ticari radyo yayınlarını dinleyen ve yıl boyunca taze portakal suyu içen ilk insanlardı (Mintz, 2007). Tüketicilikteki bu patlama 1920'lere damgasını vurmuş ve aynı zamanda 1930'ların Büyük Buhranına da katkıda bulunmuştur (Kongre Kütüphanesi). Tüketim dürtüsü, üretimi benzeri görülmemiş seviyelere taşımış, ancak Buhran başladığında ve tüketici talebi dramatik bir şekilde düştüğünde, satılabilecekten daha fazla mal üretildiğinden üretim fazlası, ekonomik krizin daha da derinleşmesine neden olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'nde İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, refah ve baştan çıkarıcı yeni bir kitle iletişim biçimi olan televizyonun tanıtılmasıyla dramatik değişim ve gelişmeler yaşanmıştır. 1946'da Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık 17.000 televizyon vardı; 7 yıl içinde Amerikalıların üçte ikisi en az bir sete sahip olmuştur ve Amerika Birleşik Devletleri'nin gayri safi milli hasılası 1950'lerde iki katına çıkmıştır. Televizyonun yanı sıra, tipik bir ABD hanesinin banliyöde bir arabası ve bir evi vardı ve

bunların hepsi ülkenin gelişen tüketici temelli ekonomisine katkıda bulunmuştur (Briggs & Burke, 2005). Televizyon yayını, kitle iletişim araçlarının baskın biçimiydi ve üç büyük ağ, Amerikalılar tarafından izlenen haber programlarının, canlı etkinliklerin ve sitcomların yüzde 90'ından fazlasını kontrol ediyordu. Bazı sosyal eleştirmenler, televizyonun "normal" Amerikan yaşamının neye benzediğine dair fikirleri güçlendirerek homojen, konformist bir kültürü teşvik ettiğini savunmuştur. Ancak televizyon, 1960'ların karşı kültürüne de katkıda bulunmuştur. Vietnam Savaşı, ülkenin televizyonda yayınlanan ilk askeri çatışmasıydı ve savaş görüntülerinin ve savaş protestocularının gece görüntüleri, ülkenin iç çatışmalarının yoğunlaşmasında etkili olmuştur.

Radyo ve televizyon da dâhil olmak üzere yayın teknolojisi, Amerika'nın hayal gücü üzerinde o kadar etkiliydi ki, gazeteler ve diğer yazılı medya, kendilerini yeni medya ortamına uyum sağlamak zorunda bulmuştur. Basılı medya daha dayanıklıydı ve arşivlenmesi daha kolaydı ve kullanıcılara zaman açısından daha fazla esneklik sağlıyordu; kişi bir dergi satın aldığında, onu her zaman ve her yerde okuyabiliyordu. Yayın medyası ise bunun tersine, programları genellikle sabit bir programla yayınlamış; bu da hem anlık hem de geçicilik duygusu sağlamasına olanak tanımıştır. 1990'ların sonunda dijital video kayıt cihazlarının ortaya çıkışına kadar canlı bir televizyon yayınını duraklatmak ve geri sarmak imkânsızdı.

Medya dünyası, 1980'li ve 1990'lı yıllarda kablolu televizyonun yaygınlaşmasıyla bir kez daha köklü değişimlerle karşı karşıya kalmıştır. Televizyonun ilk yıllarında izleyicilerin seçebilecekleri sınırlı sayıda kanal vardı; bu da homojenlik suçlamalarının bir nedeniydi. 1975'te üç büyük ağ, tüm televizyon izleme oranlarının yüzde 93'ünü oluşturuyordu. Ancak 2004 yılına gelindiğinde kablolu televizyonun yaygınlaşması sayesinde bu pay toplam izlemenin yüzde 28,4'üne düşmüştür. Kablolu yayın sağlayıcıları izleyicilere, yalnızca golf, klasik filmler, vaazlar veya köpekbalıklarının videolarını izlemek isteyenler için özel olarak tasarlanmış kanallar da dâhil olmak üzere geniş bir seçenek menüsü sunuyordu. Yine de 1990'ların ortalarına kadar televizyon üç büyük kanalın hâkimiyetindeydi. Endüstriyi kuralsızlaştırarak rekabeti teşvik etme girişimi olan 1996 Telekomünikasyon Yasası, aslında birçok birleşme ve satın almayla sonuçlanmış ve yayın spektrumunun kontrolünün büyük kısmı birkaç büyük şirketin eline kalmıştır. 2003 yılında Federal İletişim Komisyonu (FCC) düzenlemeyi daha da gevşeterek tek bir şirketin tek bir pazarın yüzde 45'ine sahip olmasına izin vermiştir (The Evolution of Media, t.y.).

3.2.2. Türkiye'de Medya

Osmanlı döneminde olgunlaşmaya ve gelişmeye başlayan Türk medyası, Cumhuriyet döneminde atılımlar yaşamıştır. Bu dönemde topluma millet bilincini kazandırmak, devrimleri halka anlatmak ve benimsetmek amacıyla medyadan yoğun bir şekilde yararlanılmıştır. Çok uzun yıllar batılılaşma etkisinden uzak bir anlayış sürdüren Osmanlı Devleti'nin matbaa ve gazete ile tanışması Avrupa'ya kıyasla çok geç olmuştur. Basının bir tehdit olarak görülmesi nedeniyle fazla bir gelişme gösteremeyen basın faaliyetleri, 2. Meşrutiyet'e kadar Avrupa etkisinde sürmüştür. 2. Meşrutiyet'in ilanıyla daha özgür ve rahat bir döneme girilmiş, bu süreç ile birlikte Cumhuriyet basınının da temelleri atılmıştır (Çil, 2023, s. 927-946).

Cumhuriyet döneminde ise basının gücü anlaşılarak yeni politikaları halka benimsetme niyetiyle basından çokça faydalanılmıştır. İletişim teknolojilerinin de gelişmesiyle dışa bağımlılığın azaltılmaya çalışıldığı bu dönemde Osmanlı'nın aksine basın, yurt içinde ve yurt dışında sesini duyurmaya başlamıştır. Fakat dönemin olağanüstü şartları ve devrimlerin bazı kesimler tarafından kabul edilmemesi gibi nedenler ile iktidar, basın üzerindeki denetim ve kontrolünü arttırmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ise olağanüstü şartlar azaldığında ve birtakım siyasi riskler ortadan kalktığında basının demokratikleşmesi gündeme gelmiş fakat çok partili hayata geçiş sürecinde bu girişim yine etkisiz kalmıştır. 1960'lardan sonra yine basında demokratikleşme süreci başlamış, 1980'lere adım atıldığında ise küreselleşme ve iletişim teknolojilerinde yaşanan dramatik dönüşümler Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. Özel radyo ve televizyonların kurulması ile medyada yeni bir dönem başlamıştır. Bugün Türk medyası dünya pazarında yerini her geçen gün güçlendirmekte, dijitalleşme ile birlikte artan değişim ve çeşitlilik sayesinde de sürekli olarak gelişim göstermektedir (Çil, 2023, s. 927-946).

3.2.3. Medya ve Televizyon

Medyanın kapsamına televizyon, internet, radyo, gazete, kitap, dergi, film ve video oyunları gibi çok çeşitli araçlar girmektedir (Temizyürek & Acar, 2014, s. 26). Bunlar arasında televizyon şüphesiz en önemlileri arasında yer almaktadır. Temizyürek ve Acar'a

göre (2014, s. 27) televizyon, “Bir olay veya durumla ilgili görüntü ve sesin elektromanyetik dalgalarla iletilerek çok boyutlu, sesli, renkli bir şekilde izlenmesini sağlayan sistem, aynı anda birçok kişiye mesajlarını iletebilen etkili bir verici, çok kullanılan bir kitle iletişim aracı (medya)” olarak tarif edilmiştir. Gündelik yaşam deneyimimizin bir parçası olan televizyon, dış dünyayı anlamlandırmada, duygu, düşünce ve değerlerin oluşmasında, algı ve tutumların yönlendirilmesinde, davranışları pekiştirmede veya değiştirmede ve yaşam tarzını biçimlemede etkili ve önemli bir araçtır” (Taylan, 2011, s. 31).

Günümüzde sosyal medya platformlarının gündemi fazlaca meşgul etmesi ile popülaritesini yitirmiş gibi görünse de televizyon, halen çoğu evde bulunan ve boş zaman aktivitesi olarak değerlendirilen önemli bir araç konumundadır. 2022 yılında kişi başı günlük ortalama TV izleme süresi 3 saat 49 dakika iken, hanelerde günlük TV izleme ortalaması 6 saat 33 dakikadır. Türkiye bu ortalama izleme süreleri ile dünyada en çok televizyon izlenen ülkeler arasında ilk grupta yer almaktadır. Bu oran, özellikle sonbahar ve kış aylarında havaların soğuması ile beraber artış göstermekte, dış mekân aktivitelerinin sınırlı olduğu bu aylarda televizyon izleme oranları yükselmektedir (TİAK, Sık Sorulan Sorular, Türkiye’de Günde Ortalama Kaç Dakika TV İzleniyor?).

BÖLÜM 4

ÇOCUK-MEDYA-KÜLTÜR İLİŞKİSİ

4.1. Çocuk Kavramı

Çocuk üzerine sayısız tanımlamalar bulunmaktadır. Çocuğun tanımı Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 1. Maddesinde şu şekilde verilmiştir: "Daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır" (UNICEF, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme). Türk Dil Kurumu'na göre ise çocuk, "Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; yavru, bala, uşak, velet," şeklinde tarif edilmiştir.

Kavramının tarihsel süreci incelendiğinde görülecektir ki çocuk, çocukluk üzerine yapılan çalışmalar çok da eskiye dayanmamaktadır. Aries'in Orta Çağ'da çocuk ve çocukluk algısının bulunmadığını, kavramların 17. yy. itibariyle günümüzdeki anlamı karşılayan bir şekle bürüdüğünü ifade etmektedir. Yeni ve Yakın Çağ'dan itibaren çocuk ve çocukluğun sadece biyolojik bir süreçten ibaret olmayıp toplumsal, sosyal ve psikolojik boyutları da olduğu tartışılmaya başlanmıştır (Aybar, 2022).

4.1.1. Erken Çocukluk Dönemi (Okul Öncesi Dönemde Çocuk)

Çizgi filmlerin hedef kitle grubu okul öncesi çocukları kapsadığından "okul öncesi çocuk" kavramının açıklanması yerinde olacaktır. Uluslararası politik standartlara göre, DSÖ erken çocukluk dönemini "doğum öncesi gelişimden sekiz yaşına kadar olan dönem" olarak tanımlamaktadır. Emile'in Fransızca sözlüğü, erken çocukluk dönemini "0 ila 6 yaş arası bir dönem" olarak belirler, küçük çocuklarda fiziksel, entelektüel ve ahlaki yaşamın ilk fenomenlerini inceler ve sadece ilk üç veya dört yılı kapsar. İkinci çocukluk ise, 6 yaşından 12 yaşına kadar olan dönem, normal eğitim ve öğretim devrelerini belirleyen dönemdir.

Çocuğun gelişimi bir dinamiği, bir evrimi ve organizmayı belirli bir sıra ile olgunluğa ulaştıran ardışık süreçlerin tümünü içerir. Bu sürekli süreç tüm çocuklarda aynı sırayı takip eder ve sinir sisteminin olgunlaşmasıyla yakından bağlantılıdır. Ayrıca hem çocuğun doğumda sahip olduğu yani doğuştan gelen özelliklere hem de edinilen deneyimlerin katkısına bağlı olarak epigenetik, çeşitli çevresel iç genetik güçlerin sonucu olduğu düşünülmektedir. Erken çocukluk gelişimi aslında sinir bilimi ve davranışsal araştırmalardan elde edilen bir kavramdır. Onlarca yıl içinde oluşturulan bu kavram, çocuğun tüm yaşamını şekillendiren ilk yılların önemini giderek ön plana çıkarmıştır. Böylece erken deneyimler, sinir mimarisinin temellerini oluşturur ve öğrenme yeteneklerinin sağlamlığı veya zayıflığı, çocuğun sağlığı ve hayatı boyunca benimseyeceği davranışlar üzerinde belirleyici olur.

Bilinen tüm türler arasında en çaresiz ve dış dünyayla yüzleşmeye hazırlıksız olan tür insan yavrusudur. Aynı şekilde, bir çocuğu içinde yaşadığı toplumun aktif bir üyesi olmaya hazırlamak hem fiziksel hem de psikolojik olarak iyi bir genel gelişim amacıyla ebeveynlerin, ailenin, eğitimcilerin ve sağlık uzmanlarının desteğini ve ilgisini gerektirir.

Erken çocukluk gelişimi, insan gelişiminin çok önemli bir evresidir. Hayatın başka hiçbir döneminde bu kadar kısa bir sürede bu kadar kapsamlı bir dönüşüm gerçekleşmez, bu da iki ila üç yaşından itibaren birçok olgun fonksiyona sahip, insani, sosyal bir varlığın oluşmasına imkân sağlar. Erken çocukluk dönemindeki tüm gelişimsel gecikmeler; uzun vadede zihinsel, fiziksel sağlık, davranış ve öğrenme üzerinde sonuçlar doğurur. Günümüzde yapılan çok sayıda araştırma, psikopatolojinin belirli belirtilerinin çocuğun gelişiminin çok erken dönemlerinde tespit edilebildiğini göstermektedir. Ayrıca bazı çocukluk bozukluklarının yetişkinlikteki bozuklukların iyi bir işareti olduğu görülmektedir. Bu nedenle, erken çocukluk döneminin fiziksel, zihinsel ve ahlaki refahına yönelik zorlukların üstesinden gelmek ve gerekli önlemleri almak, bozuklukların erken tespiti ve çocuğun sonraki gelişiminin iyi olması için yeterli bakımın sağlanması için erken çocukluk gelişiminin derinlemesine incelenmesi şarttır.

Erken çocukluk dönemi, yaşamın en önemli gelişim evresi olarak kabul edilir ve çocuğun kronolojik yaşına göre çok boyutlu ve düzenli bir değerlendirme gerektirir. Bu dinamik ve kırılganlığın arttığı evrede, fiziksel olduğu kadar zihinsel düzeyde de çeşitli değişiklikler meydana gelmektedir. Aile, çeşitli uyarıcıların kalitesi, ebeveyn-çocuk psikoduygusal ilişkisi, erken etkileşimler ve dış uyarıcıların (deneyimler, çevre koşulları) etkisi yetişkinlikteki gelişimi büyük ölçüde etkilemektedir. Sonuç olarak, erken çocukluk

dönemi, özellikle merkezi sinir sistemi açısından en hızlı gelişimin yaşandığı; düşünce, duygu ve sosyalleşmenin artan karmaşıklık seviyelerine ulaştığı ve çocuğun duyular aracılığıyla yavaş yavaş öğrenmeye ve dış dünyayı keşfetmeye elverişli bir davranış benimsediği çok önemli ve zorlu bir dönemdir. Çocuk kavrar, keşfeder, deneyimler yaşar ve hareket konusunda ustalaşmayı öğrenir. Sonuç olarak, beyin fonksiyonlarının doğru gelişimi için bağlantılar ve yollar oluşturur, kurar ve güçlendirir.

Bilişsel, duyuşsal ve sosyal alanlar her zaman olduğu gibi birbirlerini etkiler. Örneğin, bilişsel düzeyde, diğer çocukların etrafında olmak, artık kendi bakış açılarını değil, başkalarının bakış açılarını dikkate almaları gerektiği anlamına gelir. Sosyal düzeyde başkalarıyla oynamak; bilişsel düzeyde ise problem çözme, mizah anlayışını geliştirme gibi farklı becerileri harekete geçirmesini sağlar. Bu becerileri ne kadar çok geliştirirse başkalarıyla olan temasları da o kadar zenginleşir. Dahası, duygusal düzeyde başkalarıyla temas halinde olarak duygularının yönetimini geliştirir. Dolayısıyla, duygusal gelişimi ne kadar uyumlu olursa, başkalarıyla teması da o kadar etkili olur. Ayrıca, birçok bilimsel çalışma göstermiştir ki çocuğun baskı ve stres olmaksızın sosyal ve psikolojik gelişimi fiziksel gelişimini de etkilemektedir. Buna ek olarak, erken çocukluk döneminde müdahale eden çevresel faktörler, bireyin gelişimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabilir, yani biyolojik ve sosyal işlevler yaşam boyunca davranış üzerinde sonuçlar doğurabilmektedir (Early Childhood Development, 2020).

4.2. Çocuk ve Medya

Günümüzde çocuklar, günde ortalama yedi saatini televizyon, bilgisayar, telefon ve diğer elektronik cihazlar dâhil olmak üzere eğlence medyasında geçirmektedir. Çocuklar, sosyal medya fenomenlerinden gelen mesajlara, video oyunlarındaki gizli reklamlara, oyunlarda yabancılarla sanal gerçeklik karşılaşmalarına ve onları harekete geçirmeyi amaçlayan hedefli sosyal medya reklamlarına maruz kalmaktadır. Günümüzün karmaşık medya ortamında çocukların medya alışkanlıkları ve ebeveyn tutumlarına ilişkin veriler, daha güvenli bir ortam sağlamayı amaçlayan ilgili medya ve eğitim politikalarını ve faaliyetlerini geliştirmenin temelini oluşturmaktadır (American Academy of Pediatrics).

Bilindiği üzere medyanın çocuklar üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Medya aracılığıyla ulaştırılan mesajlar karşısında savunmasız bir durumda olan çocuğun, hayatının belli dönemlerinde bu kaydedilen mesajlar ortaya çıkmaktadır. Bazı medya içerikleri çocuğun duygusal gelişimini desteklerken bazıları ise çocuğu olumsuz etkileyebilmektedir. Doğru ve bilinçli kullanılmadığı takdirde çocuğun toplumsallaşma noktasında zayıflamasına neden olmaktadır. Görme ve duruş bozuklukları gibi bazı fiziksel sağlık sorunları, içe dönüklük, saldırgan tutum ve şiddete yönelim, okul başarısında düşüş, kendini gördüğü, duyduğu karakterlerin yerine koyarak gerçek dünyadan uzaklaşma, sosyal ilişkilerde gerileme medyanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerindendir. Fakat, olumsuz etkilerinin yanında Önder ve Dağal'a (2006, s. 174) göre; bazı içeriklerin çocukta sosyal davranışı geliştirme, paylaşma, yardımlaşma duygusunu aşılama, zihinsel gelişim sürecini hızlandırma, erken, etkin ve çabuk öğrenmeyi geliştirme, bilinmeyen dünyaları keşfettirme, başka insanlarla duygudaşlık kurabilme, dil gelişimini hızlandırma gibi çocuğun birey olarak gelişimine büyük katkıları vardır (Önder & Dağal, 2006, s. 174, aktaran Büyükbaykal, 2012, s. 32-36).

4.2.1. Çocuk ve Televizyon

Günümüzde çocuklar, medyaya doymuş ortamlara doğmakta; televizyon, bilgisayar, tablet, akıllı telefon ve diğer taşınabilir elektronik cihazlarla çevrili yaşam alanlarında büyümektedir. Günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelen bu cihazlar çocukların gelişimi ve davranışları üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir.

Ankara Tıp Fakültesi Sosyal Pediatri Anabilim Dalı tarafından, 0-6 yaş grubu çocukları olan 412 ebeveyn ile medya kullanım alışkanlıkları ve medyayla ne zaman tanışıp ne kadar süre kullandıklarına yönelik bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmacının anket aracılığıyla elde ettiği bulgular hemen hemen tüm çocukların, birden fazla farklı elektronik cihaz bulunduğu evlerde büyümekte olduğunu, bu cihazları kullanmaya çok erken yaşta başladıklarını ve haddinden fazla miktarda kullandıklarını, nihayetinde ebeveynlerin bu durumu kontrol altına almak için birtakım kurallar koymaya mecbur kaldığını göstermektedir (Merdin & Şahin, 2023, s. 187-196).

Günümüzde çoğu çocuk multimedya ortamında yaşamaktadır, özellikle televizyon bir çocuğun en sık kullandığı medya aracıdır. Gelişmiş ülkelerdeki çocuklar çok daha çeşitli medya cihazları kullanıyor olsalar da televizyon kullanımı buna rağmen azalmamış aksine artış göstermiştir. (Kabali vd., 2015).

Amerikan Pediatri Akademisi (AAP); ebeveynleri, bebeklerin ve küçük çocukların televizyonla etkileşim yoluyla daha hızlı öğrendikleri konusunda uyarmaktadır. Ancak, AAP'nin uyarılarına ve ilgili araştırma bulgularına rağmen, tüketilen medya miktarı ve küçük çocuklar -hatta iki yaşından küçük olanlar- için pazarlanan ürünler artmaya devam etmiştir. Bugün Türkiye'de de 6 aydan 3 yaşına kadar olan çocuklara özel sayısız televizyon kanalı ve dijital platform yayınları bulunmaktadır. Erken yaşlarda televizyona yoğun bir şekilde maruz kalmanın, yaşamın ilerleyen dönemlerinde televizyon bağımlılığına neden olabileceği de bilinmektedir. (Van den Bulck & Beullens, 2005).

Lemish'e göre televizyon, çoğu toplumda çocuklara hiyerarşik, zorunlu eğitimden bir mola olanağı sunmaktadır. Aynı zamanda Lemish, televizyonunun çocuklara anında, duygu dolu bir tatmin sunmasını da televizyonu cazip hale getiren etmenler arasında olduğunun altını çizmektedir (Fleming, 2008).

Çocuğun hayatından çıkarmanın olanaksız olduğu televizyon şiddet, ırkçılık, pornografi, kültürel yozlaşma ve kendi kimliğine yabancılaşma gibi pek çok tehdidi barındırmaktadır. Lakin tüm bu olumsuz etkilerin yanında çocukların gelişimine çeşitli açılardan katkı sağladığı da yapılan çalışmalar tarafından ortaya konmuştur. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu, Yayın araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı tarafından 2018 yılında "Çocukların Yeni Medya Kullanım Alışkanlıkları ve Siber Zorbalık" konulu bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada kaliteli içeriklerin izlenmesi halinde birtakım önemli değerlerin çocuğa öğretilmesi konusunda televizyonun olumlu etkisinden bahsedilmektedir (RTÜK, 2018).

Televizyon, sunduğu içerikler aracılığıyla çocuğun farklı dünyaları tanımasında, farklı konularda bilgi edinmesinde; dostluk, arkadaşlık, paylaşma, ceza ve ödül gibi kavramları öğrenmesinde, dil gelişimini sağlamasında ve sözcük dağarcığını zenginleştirmesinde de oldukça önemli etkilere sahiptir (Işık, 2007, s. 115-116).

Modern aile yapısı içerisinde, aile bireylerini bir araya getiren bir sosyalleşme aracı olan televizyon, çocuğun evde boş zamanlarını geçirebileceği etkinlik olarak akla ilk sırada gelir. Çocukların televizyonda en çok takip ettiği yayınlar da şüphesiz çizgi film kanallarıdır. Hareketli, sesli ve çok renkli oluşu onları cezbetmektedir. Bu durum da onların uzun süreler ekran başında olup bu içeriklerden etkilenme ihtimalini doğurabilmektedir.

Dolayısıyla, çocuğun etkilenme potansiyeli göz önünde tutulduğunda ekranda gösterilen çizgi film yayınlarının biçim ve içerik özelliklerinin belirlenmesinde hassasiyet gösterilmesi büyük önem taşımaktadır. Çocuklar, çizgi filmler yoluyla içinde yaşadıkları kültürü tanır, öğrenir ve gelecek nesillere aktarırlar. Çizgi film yayınlarının eğlendirme işlevinin yanı sıra eğitme amacı önemli bir etkiye sahiptir. Bu etki üç aşamada gerçekleşmektedir. İlk aşamada çocuk televizyon programları aracılığıyla verilen mesajları gözlemlemekte ve almaktadır. İkinci aşamada, gözlemlediği davranışların ana hatlarını istediği zaman tekrar edebilecek düzeye gelmektedir. Üçüncü aşamada ise kazandırılmak istenen davranışı kabul ederek benimsemektedir (Işık, 2007, s.107).

Yerel yapımların varlığından söz edilmediği dönemde, içeriklerin batı kültürü etkisinde şekillendiği, verilen mesajların tek tip toplum yaratma kaygısı güttüğü görülmekte ve maruz kalınan içeriklerin çocukların dünyayı algılama biçimini büyük ölçüde etkilediği düşünülmekteydi. Kültürel çalışmalar araştırmacıları için, televizyon senaryolarında ve görsellerinde gömülü olan ideoloji, sosyalleşmenin merkezinde yer alır. Televizyon belirli ideolojik, metodolojik ve olgusal düşünce kalıplarını sürekli olarak güçlendirir ve böylece dünyayı tanımlama ve mevcut toplumsal düzeni meşrulaştırma işlevi görür. Beyaz orta sınıf karakterlerin, yaşam tarzlarının ve kültürlerin Amerikan televizyonundaki hâkimiyeti, televizyonun Amerika Birleşik Devletleri'nde ve yurtdışında mevcut toplumsal düzenleri nasıl güçlendirebileceğinin ve meşrulaştırabileceğinin bir örneğidir (Fleming, 2008).

4.3. Ekme Kuramı

Ekme kuramı, George Gerbner tarafından ortaya atılmış; televizyonun izleyicileri algı, inanç, tutum ve değerler yönünden şekillendirmedeki rolüne ilişkin sosyokültürel bir teoridir. Televizyonun tekrarlı mesajlar yoluyla bir gerçeklik yaratıp insanların bu mesajlar yoluyla uzun vadede etkilendiklerini iddia eden bir kuramdır. Kuramda ortaya konan en

önemli hususlardan biri, “Televizyona fazla maruz kalan insanların televizyonun ilettiği mesajlardan etkilenme oranı daha fazladır,” şeklindedir. İzleyici, televizyonda görülen ve duyulan tekrarlı mesajlar ile dış dünyayı algılamaya başlar. Televizyonun etkileri bağlamında yapılmış araştırmalar içerisinde en uzun araştırma unvanına sahip ekme kuramına daha detaylı değinildikten sonra verilen mesajlara karşı en savunmasız kitle olan çocuklar üzerindeki etkilerine vurgu yapılacaktır.

Kuram, televizyona maruz kalan bireylerde kısa vadede ortaya çıkan etkilerden ziyade, sunulan mesajlara tekrarlı bir biçimde maruz kalındıkça mesajların zamanla zihinlere ekildiğini ve gerçeklik algılarını şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Şiddet örneğinden yola çıkılırsa, televizyonda sık sık şiddet içerikli yayınlara maruz kalan bireyler, saldırgan tutum ve davranış göstermezler. Şiddet içerikli mesajlara uzun vadede maruz kalan bireylerin; dış dünyayı tehlikeli gördükleri, insanları güvenilmez olarak kodladıkları ve karamsar bir ruh haline kapılarak dünyayı olduğundan daha acımasız gördükleri düşünülmektedir (Özkan, 2017, s. 130-132).

Bir kişi ne kadar çok televizyon izlerse, daha az izleyen ancak benzer demografik özellikleri paylaşan diğer kişilere kıyasla, izlediklerinden etkilenme olasılığı da o kadar yüksektir. Teori, medyanın genellikle gerçeği yansıtmayan bir dünya görüntüsü sunduğunu savunur. Televizyon görüntüleri, gerçekte var olanın abartılması veya hayalidir. Ekranlarda orantısız sayıda yakışıklı beyefendi, güzel kadın, suç, zenginlik ve şiddet vardır. Sonuç olarak, insanlar gerçek dünyayı çarpık bir şekilde algılamaya ve gerçeği televizyon perspektifinden görmeye başlarlar.

Televizyon; ırk, cinsiyet, cinsellik vb. gibi çeşitli sosyal ve kültürel dinamikler hakkında çok sayıda fikir ve kavram sunar. Bir süre içinde, çeşitli insan gruplarının sabit bir imajı oluşur ve izleyiciler bu fikirleri özümsemeye başlarlar. Medya içeriğine bu sürekli maruz kalma, insanlarda belirli değerleri, inançları, tutumları ve arzuları geliştirir. Bu yeni önyargılı kavramlar, onların dünya algılarını şekillendirir ve nihayetinde başkalarının onları nasıl algıladıklarını etkiler. Bu nedenle insanlar bilinçsizce, düşünce süreçlerini ve davranışlarını tükettiklerine göre şekillendirirler. Günümüz dünyasında bireyler, içinde yaşadıkları toplumun normlarının, değerlerinin ve zihniyetinin karmaşık ağını anlamak için diğer tüm araçlardan daha fazla televizyona güvenmeye başlar.

Ekme teorisi, televizyondaki şiddet araştırmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Teori, şiddet içeren çizgi filmleri izleyen çocukların kendilerinin şiddet unsurlarından nasıl etkilendiğini açıklamak için kullanılmıştır. Kurama göre televizyonda tekrar tekrar şiddet sahnelerine maruz kalmak, dünyanın tehlikeli ve güvensiz bir yer olduğuna dair mevcut inançları pekiştirmekte ve aynı zamanda şiddet eylemlerinin çatışma durumlarına doğal bir tepki olduğu görüşünü daha da güçlendirmektedir. Yıllar geçtikçe bu alandaki araştırmalar çeşitlenmiş ve bugün ekme teorisi sağlık, din, cinsiyet rolleri, politik yönelimler vb. konulardaki araştırmalara da uygulanır hale gelmiştir.

Bu teori ışığında en savunmasız kitlelerden biri olan çocuklarda durum daha kritiktir. Çünkü gelişimi tamamlanmayan bireylerin verilen mesajları filtreleyip yorumlaması güç olacağından maruz kalınan mesajları bilinçsiz bir biçimde içselleştirmek daha olası bir durum olmaktadır. Televizyona kontrolsüz biçimde maruz kalan çocukların gördüğünü, duyduğunu taklit etme olasılığı daha fazladır ve sağlıksız içerikleri izleyerek tavır ve davranışlarına yansıtmak onların gelecekteki yaşamını büyük ölçüde etkileyecektir (Özkan, 2017).

4.4. Sosyal Bilişsel Kuram (Sosyal Öğrenme Kuramı)

Bu bölümde Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı üzerinden televizyondaki popüler kültür unsurlarının çocuklar üzerindeki olası etkileri tartışılacaktır. "Sosyal Öğrenme Kuramı" ile ünlenen Psikolog Albert Bandura, başlangıçta sosyal öğrenme kuramı olarak adlandırdığı teorisini sosyal bilişsel kuram olarak değiştirmiştir (Zimmerman & Schunk, 2003, aktaran Yazgan-İnanç & Yerlikaya, 2016).

Davranışçılık yaklaşımı ile teorisini temellendiren fakat klasik davranışçılığa eleştirel bir bakış açısı kazandıran Bandura, Sosyal Öğrenme Teorisi ile Bilişsel Psikoloji ve Davranışçılık arasında bir köprü kurmuştur. İnsan davranışlarının sosyal ortam içerisinde diğer insanlarla etkileşim, gözlem ve taklit sonucu öğrenildiğini savunan Sosyal Öğrenme Kuramının temelinde davranışçılık yaklaşımının varsayımları bulunmakla beraber, Bandura bunları yetersiz bulmuş ve geliştirilmesi yönünde deneyler ışığında birtakım ileri varsayımlar ortaya koymuştur (Tatlıoğlu, 2021).

Araştırmacılar, Bandura'nın Bobo Doll deneyini esas alarak televizyondaki şiddet unsurları ve çocukların şiddet eğilimlerini araştırmış ve Bandura'nın teorisi televizyonun etkileri noktasında yapılan çalışmalara referans olmuştur. Çocukların aile ve sosyal çevreleri içerisinde maruz kalabilecekleri şiddet unsurlarına televizyon ekranlarında da maruz kalıp şiddet davranışı sergileyen karakterleri taklit etmeleri muhtemeldir. Bandura, karakterleri rol model almaya çok müsait olan çocukların ve yetişkinlerin şiddet içerikli yapımlardan yeni tepkiler, davranış biçimleri ve tarzlar edindiğini ileri sürer.

Araştırmanın konusu gereği, kültür unsurları ve değerler bağlamında ele alındığında kuramın tekniklerinden olan gözlem ve rol model alma yoluyla çocuklarda çok daha etkili bir öğrenme sağlanacağı düşünülmektedir. Değerler soyuttur, çocuk bu değerleri öğrenmek ve özümsemek için bu kavramların somut bir ortama aktarılmasını ister. Dolayısıyla, çocukların duyularına hitap ederek verilmek istenenin etki alanını genişletmek amacıyla mesajları bir rol model aracılığıyla aktarmanın kazanımları zenginleştireceğine inanılmaktadır (İgalçı, 2021).

4.5. Çocuklukta Kültürlenme (Kültür Öğrenimi)

Kültürel değerler, bağlı bulunduğu toplum tarafından kabul görür, zamanla o toplum içerisinde kökleşerek geleceğe aktarılmaktadır. Çocukların, doğdukları andan itibaren gelişimleri süresince ait oldukları toplumun değerlerini, alışkanlıklarını, hayat görüşlerini, yaşam biçimlerini benimseyip içselleştirmesi beklenir. Bu değerlerin doğru ve etkili bir biçimde aktarılması, toplumun devamlılığı ve sağlıklı nesiller yetiştirilmesi bakımından elzemdir. Kültür öğrenimi ilk önce ailede başlar ve diğer çeşitli araçlarla da süreç devam eder (Karakuş, 2015, s. 251).

Kültürü aktarmanın en etkili yollarından biri sosyalleşmedir. Aile ile başlayan etkileşim, arkadaşlar ve diğer bireylerle sürdürülmektedir. Bilişsel, sosyal ve psikolojik gelişim sürecinde temel değerlerin çocuğa doğru bir biçimde aktarılması onun gelecekteki hayatına etki eder. Merhamet, dayanışma, arkadaşlık, sorumluluk, dürüstlük, adalet, sabır, barış, sevgi gibi başlıca önemli manevi unsurların erken kazanımı ve yerel kültüre ait ögelerin öğrenimi çocuğun kimlik kazanımında büyük rol oynar (Pekdoğan, 2017, s. 60-62).

Elbette medyanın değerler eğitimi yönünden gücü fazladır. Medyanın etkisi erken çocukluk döneminde ortaya çıkar ve maruz kalınan süreye bağlı olarak etki gücü değişim gösterir. Öğrenme isteği, merak, model alma gibi özellikler geliştiren okul öncesi dönemde çocuk; şüphesiz evde var olan kitle iletişim araçlarına da ilgi göstermeye başlayacaktır. Dolayısıyla, medya araçlarının kontrollü ve sınırlı kullanımı zararlarının yanında söz konusu kültürlenmeye katkı sağlayabileceği yönündedir. Özellikle çocuklar için geliştirilen içeriklerde günümüzde yerel kültür unsurlarını bulmak daha kolay hale gelmiştir. Doğru seçimlerle değer öğreniminin sağlanabilmesi ve medyadan bu bağlamda verim almak mümkün hale gelmiştir.

4.5.1. Popüler Kültür Etkisi Altında Çocuk

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde popüler kültür, "belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel ögelerin bütünü" olarak tanımlanmaktadır. Popüler kültür, sanayileşmenin ardından teknolojik gelişmelerle beraber özellikle kitle iletişim araçları yoluyla çoğunluğu etkilemiş, çoğunluğun beğenisi ve zevklerine hitap eden unsurlar halka mal edilmiş ve zaman içerisinde de tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. Spor, müzik, eğitim, bilim, eğlence, gıda, giyim ve daha birçok alanda etkisi gözlemlenen popüler kültürün pazarlandığı en önemli araçlardan biri televizyondur (Kaya & Tuna, 2010, s. 237-256).

Çocuklarda sağlıklı benlik gelişimi en önemli gelişim unsurlarındandır. Sadık Tural, benliği; bireyin doğduğu andan itibaren kendine atfettiği değer, güven duygusu, bir şeyi başarabilme gücü olarak tanımlamıştır. (Tural, 1988) Ancak popüler kültürün bombardımanında kendi kültürel değerlerinden uzak kalan çocukların benliğini gerçekleştirmesi güçleşir. Karmaşık ve çoğu zaman tutarsız kültür aktarımlarıyla karşılaşan çocukta sağlıklı bir benlik gelişimi oluşmayacağı gibi özgüven kaybı yaşanması muhtemeldir. Kendi kültürüne ait değer unsurlarının yetersiz yüklendiği çocuk kendi benliğini oluşturamaz hale gelir, aidiyet duygusu taşıyamaz ve zamanla kendi kimliğine yabancılaşmaya başlar (Kaya & Tuna, 2010, s.237-256).

Çocuğun kimliğini ve benliğini inşa ettiği kritik dönemde, popüler kültürün etkisi altında kalması ve batı kültürü ekseninde kimliğini şekillendirmesi, ileride kimlik bunalımına ve benliğine yabancılaşma gibi olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır.

Batı, kendi hariç diğer toplumları uygarlaştırmak adına kendi sosyolojik ve tarihi bütünlüğü üzerinden bir faaliyete girişmiş ve diğer toplumların geçmişini ve kültürünü "sorunlu" olarak tanımlamıştır. "Dünya çocukları paradigması" kavramını da modernleşme sonucu bu anlayış neticesinde geliştirmiştir. Her bir kültürde çocuğa dair farklı anlayışlar yaşanmasına rağmen, Batı'nın bu dayatması dünyada hâkimiyetini sağlamlaştırma arzusu ile doğrudan bağlantılıdır. Evrensel çocuk kavramı dışında kalan tüm toplumların anlayışını yerel olarak kabul etmiştir. Böylesine Batı merkezci bir yaklaşımla hareket edip diğer medeniyetlerin anlayışlarını yok saymak sağlıklı bir bakış açısı değildir (Şirin, 2019).

Batı, kendi dışındaki toplumları uygarlaştırmayı kendi tarihi ve sosyolojisi üzerinden kurgularken bunun dışındaki tarihi, kimlikleri ve sosyolojileri sorunlu görmektedir. Modernleşmeyle birlikte geliştirdiği dünya çocukları paradigması da bu anlayışın sonucudur. Her kültür çevresinde farklı çocuk anlayışları yaşandığı hâlde Batı'nın "evrensel çocuk" dayatması da egemenliğini mutlaklaştırmak istemesiyle birebir ilişkilidir. Batı'nın, "Evrensel çocuk" anlayışı dışındaki çocuk anlayışlarını yerel ilan etmesinin yanı sıra aynı zamanda diğer medeniyetlerin çocukluk tarihlerini Batı merkezli çocukluk tarihi üzerinden yargılama hakkını kendinde görmesi tam anlamıyla sorunlu bir yaklaşımdır. Bu sorunlu yaklaşıma karşın batılı toplumların çocuğa yönelik bakış açısını, politikalarını ve "evrensel değerleri" göz ardı etmek batı dışı toplumları kendi çocuk sorunları başta olmak üzere dünyadaki çocukların sorunlarına katkıda bulunmada oyun dışı bırakabilir." (Şirin, 2019).

4.5.2. Kültür Öğrenmede Medyanın Rolü

Kültürün aktarılma noktasında birçok araçtan yararlanılmaktadır. Günümüzde bu araçlar içerisinde en önemlisi şüphesiz dildir. Toplumlar, maddi ve manevi unsurlardan meydana getirdikleri ortak kültürü dil aracılığıyla aktarır, geleceğe taşırlar. Böylece milli bir kimlik oluşturup uzun süre ayakta kalabilmekte ve kültürlerini ölümsüz hale getirebilmektedirler. Geçmişte toplumlar sadece dil vasıtasıyla aktarılan unsurları duyular yoluyla kazanıp taklit ederek öğrenmekteydiler. Fakat gelişen ve değişen dünyada kültür aktarımı işlevini üstlenecek bir araç daha doğmuştur. O da medyadır. Geniş kitlelere kolay ve hızlıca ulaşıp etkileme gücü fazla olan kitle iletişim araçlarının algı ve tutumları yönlendirme, duygu, düşünce ve değer üretimini sağlama, yaşam biçimini değiştirme, tavır

ve davranışları yönlendirme gibi çok ciddi işlevleri bulunmaktadır (Taylan, 2011, s. 31, aktaran, Üzer, 2018). Bu işlevlerin yanı sıra bu araçların kültürü aktarma noktasında da olumlu bir etkisi vardır. Özellikle erken dönemde öğrenilen birçok şeyin kalıcılığının yüksek olması sebebiyle, çocukların kültürlenme sürecinde medyadan gördükleri ve duydukları kavramlar onların davranışlarını etkileyebilmekte ve önüne model olacak davranış kalıpları sunabilmektedir (Yorulmaz, 2013, s.438, aktaran Üzer, 2018).

BÖLÜM 5

BİR KÜLTÜR AKTARIM ARACI OLARAK ÇİZGİ FİLMLER

5.1. Çizgi Film Kavramı

Çizgi filmler birden fazla resmin hızlı bir şekilde art arda oynatılması yolu ile oluşturulmaktadır. Çizgi film sinemanın bir türüdür ve gelişimi sinema ile paraleldir. Teknolojik gelişmeler sonucunda hem çeşitlilik artmış hem de yapım süreci kısaltılmış ve kolaylaştırılmıştır. Çizgi filmin gelişimi, kullanılan malzeme çeşitliliği ve teknoloji ile paraleldir. Teknolojik gelişmeler çizgi filmleri geçmişe kıyasla daha gerçeğe yakın bir görünüme kavuşturmuştur. Görsel çekicilik ve hareketlilik fazla olduğundan çizgi filmler çocukların ilgisini çeken yapımların başında gelmektedir.

TDK, çizgi filmi "Bir konuyla ilgili olarak karakterlerinin hareketlerini belirtecek biçimde art arda çizilmiş resimlerden oluşan sinema filmi" olarak tanımlar. Türk Dil Kurumu Sözlükleri (sozluk.gov.tr) Nijat Özön'ün Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğünde tanımı şu şekilde yapılmaktadır: "Tek tek resimleri ya da devinimsiz nesneleri gösterim sırasında devinim duygusu verebilecek biçimde düzenlemek ve filme aktarma işi." Fransız Emile Cohl'un "Les Joyeaux Microbes" adlı filmi ilk çizgi film denemesi kabul edilmektedir. İlk sesli çizgi film ise Walt Disney'in Steamboat Willy adlı yapımıdır.

5.1.2 Çizgi Filmin Tarihi Gelişimi

Çizgi filmlerin teknik temellerinin atıldığı yıllar 1800'lerin başına dayanmaktadır. 1798 yılında Etienne Gaspard Robertson, hareketli görüntüleri yansıtmak için sofistike bir "sihirli fener" olan fantazmagoriyi yaratmış, ardından Michael Faraday, 1830'da görsel yanılsamaları güçlendirmek için döner çarkı icat etmiştir. 1833 tarihinde Joseph Antoine Plateau tarafından, üzerinde görüntüler bulunan döner bir diskin bu görüntüleri harekete geçirdiğini gösteren bir fenakistoskop yapılarak görme kalıcılığı hakkındaki teoriler

pekiştirilmiştir. 1834'de ise William Horner, silindir döndürüldüğünde içindeki resim dizisinin hareket ediyormuş gibi göründüğü gözlem yarıklarına sahip döner bir tambur olan zoetropu oluşturmuştur. 1839 yılında Henry Langdon Childe "sihirli fener"i, eriyen görüntüleri ve bir hareketin diğerine ilk etkilerini dahil edecek şekilde geliştirmiş, Franz Von Uchatius 1853'de, çizimlerde hareket yanılsamasını yansıtan kinetoskopu yaratmıştır.

1866 tarihinde L. S. Beale tarafından, hareketli çizimleri yansıtmak için sihirli bir fener slaytı sağlayan koreoskop tasarlanmıştır. Émile Reynaud 1877 yılında, hareketli görüntüler yanılsaması yaratmak için dönen bir silindir içindeki aynaları kullanan praksinoskopun patentini almıştır. Çalışmasını bir yıl sonra Théâtre-Optique praxinoskop ile ilerletmiş ve 1880'de bir projeksiyon sistemi meydana getirmiştir. Amerikan basılı gazeteciliği, 1890 tarihinde Richard Outcault'nun Yellow Kid'i de dâhil olmak üzere ilk karikatür şeritlerini benimsemiştir. Robert Paul teatografı, Thomas Edison vitascope'u, Max Skladanowsky biyoskobu ve Lumière kardeşler de sinematograf projesi hareketli film görüntüleri 1895'te geliştirmiştir. 1896 yılında Georges Méliès hile efektleri repertuarının bir parçası olarak stop-motion animasyonu (kare kare hareket yaratma) kullanmıştır. Méliès aynı zamanda kamera hızlarını değiştirerek çizimlerin hareketini hızlandıran bir "yıldırım karikatüristi"dir.

Albert E. Smith ve J. Stuart Blackton 1900'e gelindiğinde, yeni film ortamının nasıl çalıştığını fark etme konusunda giderek daha bilgili hale gelmiş ve sonuç olarak, vodvil rutinlerinde uygulandığı gibi "yıldırım çizgi filmini" geliştirmek için stop-motion kullanarak efektler meydana getirmişlerdir. 1902'lerde ise Méliès, Aya Yolculuk'ta fantastik efektler deposunun bir parçası olarak stop motion'u kullanmış, Edwin S. Porter, Fun in a Bakery Shop'ta kilden yapılan somunların ünlü kişilerin yüzlerine yontulduğunu göstermek için stop-motion animasyonu dâhil etmiştir. İspanyol Segundo do Chomón, Train Collision ve The Electric Hotel filmlerinde görülen kısa animasyonlarda modelleri kullanan ilk film yapımcılarından biridir. Aynı zamanda İtalyan film yönetmeni Giovanni Pastrone ile Savaş ve Momi'nin Rüyası (1916) filminin bir sekansı üzerinde çalışmıştır. 1906 yılında J. Stuart Blackton'ın önemli geçiş filmi Komik Yüzlerin Esprili Aşamaları, animasyonun "yıldırım taslağı" ilkelerini nasıl geliştirebileceğini göstermiştir. Vitagraph'ın daha sonraki filmi The Haunted Hotel (1907), stop-motion nesne animasyonunu kullanmış ve bu tür farklı film yapım süreçleri için bir pazar oluşturmuştur.

Heykeltıraşın Kâbusu, Billy Blitzer'in, gülen ve sigara içen siyasi figürlerin büstlerinden oluşan stop-motion eseridir. Fransız sinemacı Émile Cohl'un çığır açan Fantasmagorie'si, tutarsız sanatçıların sürrealist ilkelerine dayanarak vizyona girmiştir. 1910 yılında kamerasız animasyonun ilk örneği, doğrudan film üzerine resim yapma tekniğini daha sonra Len Lye ve Norman McLaren tarafından benimsenen Arnaldo Ginna tarafından kullanılmıştır. 1914 tarihinde Willis O'Brien, kısa stop-motion animasyon filmi The

Dinosaur and the Missing Link'i çekmiş, Winsor McCay, daha önceki The Story of a Mosquito (1912) filminde olduğu gibi, çok çeşitli kişilik özellikleri ve jestlerle karakterize edilen bir yaratık olan Gertie'nin yer aldığı ünlü filmi Gertie the Dinosaur'u yayınlamıştır. Edison Şirketi tarafından Raoul Barre'nin Grouch Chaser karikatürleri yayınlanmış, Fleischer kardeşler canlı aksiyon görüntüleri üzerinde animasyon yapmak olan "rotoscoping" sürecini denemiştir.

1917'de Arjantinli Quirino Cristiani'nin toplumsal kurtuluşa dair bir saat süren efsanesi El Apóstol, dünyanın ilk animasyon filmi olarak kabul edilebilir. 1917'deki Japon animasyon öncüleri, gelecek nesil uluslararası başarılı animatörlere ilham verecek olan Seitaro Kityama, Junichi Kouchi ve Oten Shimokawa'ydı. Viking Eggeling, modernist avangard ruhuyla deneysel soyut animasyonlar yaratmıştır. Winsor McCay, tartışmasız ilk animasyon belgeseli olan The Sinking of the Lusitania'yı 1918 yılında çekmiş. 1919 senesinde Pat Sullivan ve Otto Messmer ilk Kedi filmi Felix Feline'ı çekmişlerdir.

Fransa'daki ilk düzgün organize edilmiş animasyon stüdyolarından biri Richard tarafından kurulmuştur. Paul Terry tarafından, 1920'de "Ezop'un Masalları" serisi tanıtılmıştır. 1922 yılında John R. Bray, Başkan Teddy Roosevelt'in maceralarına dayanan Albay Heeza Liar adlı bir dizi çizgi film yayınlamıştır. Fleischer kardeşler, 1923'te Einstein'ın Görelilik Kuramı adlı çığır açan dört silindirli eğitici filmi yapmıştır. Sonrasında Walt Disney kendi şirketini kurmuş ve The Alice Comedies'in yapımcılığını üstlenmiştir. 1927 yılında ise tasarımı çok daha başarılı Mickey Mouse'u öngören bir karakter serisi olan Şanslı Tavşan Oswald'ı tanıtmıştır.

Üretken Japon animatör Yasuji Murata, cel animasyonunu kullanarak Disney benzeri bir hayvan evreni yaratmıştır. Paul Terry, 1952 yılına kadar 1.000'den fazla çizgi film üreten kendi stüdyosu Terrytoons'u kurmuş, Walter Lantz, uzun metrajlı, renkli, canlı aksiyon filmi King of Jazz'ın ilk Technicolor çizgi film sahnesini çekmiştir. 1931 yılında Walt Disney'den

ayrıldıktan sonra Ub Iwerks, Disney serisinden daha az başarılı olan ve MGM tarafından dağıtılan Kurbağa Çevir'i yayınlamıştır. Disney, dörtte üçü siyah beyaz olan ve tamamen üç şeritli Technicolor olarak yeniden yapılması sipariş edilen Çiçekler ve Ağaçlarla Animasyonlu Kısa Film dalında ilk Oscar'ı kazanmıştır. Yine Disney 1933 senesinde, Üç Küçük Domuz ile en eksiksiz "kişilik" animasyonunu üretmiş, bu animasyonun Frank Churchill tarafından yazılan "Kim Korkar Büyük Kötü Kurttan?" adlı şarkısı, Buhran'ın zararlı etkilerine karşı bir slogan haline gelmiştir. Max Fleischer tarafından popüler mavi yakalı denizci olan Temel Reis tanıtılmıştır. Donald Duck, ilk filmi The Wise Little Hen'de rol almış ve Disney Studio'nun en popüler karakteri haline gelmiştir. Alexander Alexeieff ve Claire Parker ilk "pin ekranlı" animasyonları olan Kel Dağda Gece'yi 1000 pinli bir ekrandaki ışık efektlerini kullanarak yaratmışlardır. 1944'te United Productions of America'nın (UPA) öncüsü olan Endüstriyel Film ve Poster Servisi, Chuck Jones'un yönettiği, Franklin D. Roosevelt adına Hell Bent for Election'ın yapımcılığını üstlenmiştir. Dünyanın ilk programlanabilir elektronik bilgisayarı olan ENIAC, ABD ordusu tarafından Pensilvanya Üniversitesi'nde tanıtılmıştır.

1948 yılında Norman McLaren'in, ressam Pablo Picasso'nun "nihayet yeni bir şey" olarak tanımladığı deneysel filmi Begone Dull Care gösterime girmiş, Chuck Jones, Road Runner ve Wile E. Coyote'un yer aldığı varoluşsal masallarının ilkini yaratmıştır. Crusader Rabbit, Jay Ward ve Alex Anderson tarafından televizyon için özel olarak yapılmış ilk çizgi filmdir. Robert "Bobe" Cannon ve UPA 1951 senesinde; Disney, Warner Brothers ve MGM tarzlarının hâkimiyetine meydan okumak için modern sanat ilkelerini ve yeni hikâye anlatma anlayışlarını kullanarak Gerald McBoing Boing ile birlikte karikatürü radikalleştirmişler ve bu yeni grafik stili onlara Oscar kazandırmıştır. Norman McLaren'in pixilation (canlı aksiyon hareketinin kare kare animasyonu) kullandığı savaş karşıtı filmi Neighbours 1952'de gösterime girmiş ve ertesi yıl En İyi Kısa Belgesel Akademi Ödülü'nü kazanmıştır.

1954 tarihinde Halas ve Batchelor tarafından, Orwell'in Rus Devrimi hakkındaki öyküsünün ikna edici, uzun metrajlı uyarlaması Hayvan Çiftliği yayınlanmıştır. 1956'da "Küçültülmüş animasyon" stratejisinde modernist sanat ilkelerini ön planda tutan Zagreb Stüdyoları kurulmuş, Dusan Vukotiç'in Şakacı Robot'u stüdyonun yayınladığı ilk film olmuştur. Bugs Bunny'nin Oscar ödüllü tek kısa filmi Knighty Knight Bugs 1958 yılında gösterime girmiştir. 1960 senesinde savaş sonrası Batı Yakası avangart gruplarından Harry Smith tarafından 1950 ile 1960 yılları arasında 10 yıl boyunca denenmiş olağanüstü uzun

film çalışması Cennet ve Dünya gösterime girmiştir. Hanna-Barbera'nın The Flintstones'u prime-time'da yayınlanan ilk animasyonlu durum komedisi haline gelmiştir. Disney, Xeroxing sürecini ilk kez Goliath II yapımında kullanmış ve bunu 101 Dalmaçyalı adlı uzun metrajlı filminde kullanmıştır. Zagrebli sanatçı Dusan Vukotiç'in filmi Ersatz, ABD dışından Akademi Ödülü kazanan ilk kısa animasyon filmi olmuştur.

Astro Boy, Mushi Animation Studio'da Osamu Tezuka tarafından yönetilen, Amerikan televizyonunda yayınlanan ilk Japon animasyon dizisidir. 1964'te HannaBarbera, çocuklara yönelik televizyondaki en iyi bilim kurgu dizilerinden biri olan Jonny Quest'in yapımcılığını üstlenmiş, 1967 senesinde Norman McLaren'in başyapıtı Pas de Deux (bir dans sahnesinin animasyonu ve fotografik manipülasyonu) gösterime girmiştir. John Whitney'in IBM için bir araştırma döneminde yaptığı bilgisayar yapımı başyapıtı Permütasyonlar 1968 yılında yayımlanmış, George Dunning ve İngiltere merkezli ekibi, Beatles'ın şarkılarını, modern grafik tasarım ilkelerini ve karşı kültür etkinliklerini ve bakış açısını tam anlamıyla kucaklayan The Yellow Submarine ile animasyon filmini radikalleştirmiştir.

1969'da Hanna-Barbera'nın en popüler ve kalıcı çizgi film karakterlerinden biri olan Scooby Doo tanıtılmıştır. Warner Brothers, çizgi filmlerin tiyatro dağıtımını durdurmuş, Altın Çağ'dan en uzun süre ayakta kalanlardan biri olan Walter Lantz'ın stüdyosu kapanmıştır. 1979'da animatörler tarafından tüm zamanların en iyi animasyon filmi olarak seçilen Yuri Norstein'in çocukluğun, hafızanın ve yerli kültürlerin hüzünlü bir tefekkürünü anlatan Tale of Tales, Rembrandt benzeri ışıltılı bir auraya sahiptir ve sanatın en gerçekçi film olduğunu doğrular niteliktedir. Don Bluth ve birkaç meslektaşı, standartların ve yatırımların düşüşünü protesto etmek için Disney Studio'dan ayrılmıştır. Bluth kendi stüdyosunu kurmuş ve Disney geleneğini daha klasik bir tarzda sürdürmenin yollarını arar hale gelmiştir.

1982 yılında 3D bilgisayar animasyonunu içeren ilk uzun metrajlı film Tron, Disney Studio tarafından piyasaya sürülmüştür. 1984'de Disney Studio ilk bilgisayar animasyonlu deneme kısa filmi Wild Things'i üretmiştir.

Japon uzun metrajlı film yönetmeni Hayao Miyazaki tarafından, çocukluk masumiyeti ve doğanın kalıcı gücüyle ilgilenen Laputa, Gökyüzündeki Kale adlı ruhani bir şaheser yaratılmıştır. 1987 tarihinde Ralph Bakshi ve John Kricfalusi diğerlerinin yanı sıra, fareyi modernize eden ve birçok popüler kültüre gönderme yapan yeni bir Mighty Mouse:

The New Adventures serisini hazırlamışlardır. 1988'de Katsuhiro Otamo'nun çığır açıcı animesi Akira yayınlanmış; bu anime, kıyamet sonrası şiddetli bir dünyayı tasvir etmiş ve bilim kurgu buluşlarının son teknoloji ürünü sahnelerini içermiştir. Robert Zemeckis ve Richard Williams, Roger Rabbit'i Kim Çerçeveledi'de o zamanın en gelişmiş çizgi film ve canlı aksiyon kombinasyonunu yaratmış ve farklı stüdyolardan birçok çizgi film karakterini tek bir filmde birleştirerek çizgi film yapımının Altın Çağını kutlamıştır.

1989 yılında Küçük Deniz Kızı, Disney'in uzun metrajlı film pazarındaki servetini yeniden canlandıran, "klasik bir tarza" geri dönen ama onu geleneksel olarak Warner Brothers tipi "tarzla" güçlendiren Ron Clements/John Musker film üçlemesinin ilkidir. ILM tarafından James Cameron'un The Abyss filmi için yaratılan "pseudopod", Cameron'un Terminatör 2: Kıyamet Günü'nün habercisi olarak CGI'nın başlı başına bir karakter/anlatı aracı olarak kullanımını ön plana çıkarmış, ILM'nin çalışması 1992'de En İyi Özel Efekt Oscar'ını kazanmıştır. 2006 yılında Richard Linklater, Philip K. Dick'in bilim kurgu romanından uyarlanan, dijital rotoskop kullanarak ikinci uzun metrajlı filmi A Scanner Darkly'yi çekmiştir. Disney, Pixar'ı satın alarak 7,4 milyar dolar değerinde bir animasyon stüdyosu yaratmıştır. Marjane Satrapi'nin İran'da büyümeyi konu alan otobiyografik çizgi romanından uyarlanan Persepolis 2007 yılında büyük beğeni toplamış olup orijinal çizilmiş çizgi romanı taklit etmek için farklı bir görsel stile sahip, çoğunlukla siyah beyazdır ve Akademi Ödülü'ne aday gösterilmiştir.

2008'de Yönetmen Ari Folman'ın 1982 Lübnan Savaşı'nın kafa karışıklığını ve dehşetini anlatan biyografik uzun metrajlı belgeseli Beşir'le Vals eleştirmenlerin beğenisini kazanmıştır. 2009 senesinde canlı aksiyon sinema yönetmeni James Cameron, fantastik uzun metrajlı filmi Avatar'da sofistike yüz hareketi yakalama donanımları yaratmak için bir kez daha CG teknolojisinin sınırlarını zorlamıştır. Laika stüdyoları (eski adıyla Vinton Studios), Henry Selick'in yönettiği ilk büyük solo filmi Coraline'i vizyona sokmuştur. Şirket, Amerika Birleşik Devletleri'nde stop-motion animasyona yeniden dikkat çekmiş ve bu da her iki yılda bir büyük bir gösterime girmesine yol açmıştır. 2010 yılında Illumination'ın Despicable Me, Dreamworks'ün How to Train Your Dragon ve Pixar'ın Toy Story 3 (En İyi Animasyon Filmi dalında Akademi Ödülü'nü kazandı) dâhil olmak üzere büyük ABD stüdyolarından çıkan birçok büyük yapım, CG animasyonunun devam eden popülaritesini ve konsolidasyonunu göstermektedir. Bu arada Sylvain Chomet, eleştirmenlerden olumlu not alan The Illusionist'i

yayınlayarak geleneksel 2D animasyonun hala izleyici kitlesine sahip olduğunu pekiştirmiştir.

2011'e gelindiğinde Büyük Hollywood stüdyoları dünyaya hâkim olmaya devam etmiş ancak devam filmlerinin olduğu bir yıl, Dreamworks'ten Kung Fu Panda 2'nin piyasaya sürülmesi dikkat çekmiştir. Film, ABD'deki bir stüdyoda kadın yönetmenli ilk film olma özelliğini taşımaktadır. Steven Spielberg, Hergé'nin sevilen Tenten serisi Tenten'in Maceraları: Tekboynuz'un Sırrı'nın CG uyarlamasıyla animasyon sektörüne giriş yapmıştır. Büyük stüdyoların ve Disney'in devam eden hakimiyeti, stüdyo için geniş satış fırsatları sunan, tüm zamanların en yüksek hasılat yapan animasyon filmi olan müzikal komedi Frozen'ın vizyona girmesiyle güçlenmiştir.

Warner Brothers, Phil Lord ve Chris Miller'ın yönettiği The Lego Movie ile 2014 yılında geri dönüş yapmış; CG filmi, hayran yapımı tuğla filmlerin tarzını büyük bir başarıyla kopyalamış ve Lego şirketinin kaliteli animasyon komedisi konusundaki itibarını pekiştirmiştir. Illumination studio, tüm zamanların en çok hasılat yapan ikinci animasyon filmi olan Despicable Me serisini Minyonlar ile devam ettirmiştir. Gareth Edwards'ın yönettiği 2016 Rogue One: Bir Star Wars Hikâyesi, Star Wars evrenini yeni bir antolojinin parçası olarak sunmuştur. Makoto Shinkai'nin yönettiği Your Name, tüm zamanların en yüksek hasılat yapan animesi haline gelerek Japon animasyonunun profilini küresel bir izleyici kitlesine yükseltmiştir. Hollandalı animatör Michaël Dudok de Wit tarafından, En İyi Animasyon dalında Akademi Ödülü'ne aday gösterilen geleneksel 2D animasyon filmi The Red Turtle piyasaya sürülmüştür.

Wes Anderson 2018'de, ikinci stop motion filmi Isle of Dogs'u büyük beğeni toplayarak yayınlamıştır. The Lego Movie'nin arkasındaki ekip, 2011'den bu yana En İyi Animasyon Akademi Ödülü'nü kazanan Disney/Pixar dışı ilk uzun metrajlı film olan, görsel açıdan şık Spider-Man: Into the Spiderverse'ü yaratmak için Sony Pictures Animation ile birlikte çalışmıştır. (Dobson, 2020)

5.1.3. Türkiye'de Çizgi Film

Çizgi filmin dünyadaki tarihsel sürecinin incelenmesinin ardından Türkiye'deki gelişimine bakıldığında, Karagöz-Hacivat, yani gölge oyunu Türkiye Animasyonunun kökenidir denebilmektedir (Abalı, 2012).

Türkiye'de ilk çizgi film denemeleri, 1947- 1949 yılları arasında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim görevlisi olan Vedat Ar'ın verdiği bir kursla başlamıştır. Türkiye'nin ilk animasyon filmi Ar'ın 1947'de kurstaki on beş öğrencisiyle birlikte hazırlamış olduğu üç dakika süren "Zeybek Oyunu" isimli kısa çalışmasıdır (Onaran, 1999, s. 196). 1940'lı yıllarda animasyon ilk kez sinemalarda oynatılan reklamlarda görünmeye başlamıştır. O yıllarda animasyon, Türkiye için çok yeni bir kavram olduğundan animasyon üzerine herhangi bir eğitim de verilmediğinden birtakım firmalar amatör sanatçılara sinema reklamları için animasyon yaptırmaya başlamıştır. Devlet desteğinin olmaması, ekonomik ve teknolojik kısıtlılık, animasyon eğitiminin verilmemesi ve bu işin yorucu ve uzun bir süreç istemesi gibi nedenlerden dolayı animasyon uzun bir süre sadece sinema reklamlarından ibaret olmuştur. Fakat ilerleyen yıllarda animasyon alanında kendini yetiştirmek isteyen bir grup insan yurt dışına gitmiş ve animasyon üzerine eğitim alarak donanımlı şekilde Türkiye'ye dönmüşlerdir. Bilgi ve tecrübelerini bu konuda nitelikli gördükleri gençlere aktararak sektörün canlanmasına öncülük etmiş, yeni stüdyoların açılmasını teşvik etmişlerdir (Alıcı, 2021).

İlk uzun metrajlı animasyon film çalışması, yurt dışında sinema alanında eğitim görmüş ve bu eğitimde edindiği tecrübeleri kendi ülkesinde göstermek isteyip geri dönen Turgut Demirağ tarafından yapılmıştır. Demirağ, AND Film Yapım Şirketi'ni kurmuş, 1951 senesinde yönetmen Yüksel Ünal ile birlikte "Evvel Zaman İçinde"'yi üretmiştir.

Yurt dışında eğitim alan ve kendini geliştiren kişiler, 1960'lı yıllarda düzenlenen birtakım yarışma ve festivallerde ön plana çıkmışlardır. Animasyonun atılım yapması kurulan ajansların etkisiyle gerçekleşmiş, bu ajanslar sinema reklamlarıyla başlayan yapımlarını televizyon ile devam ettirmişlerdir. Kurulan ajanslar arasında; Filmar, Canlı Karikatür, Stüdyo Çizgi, Kare Ajans, Karikatür Ajans, Sinevizyon ve Radar Reklam gibi ajanslar yer almıştır. 1960'ların sonlarından itibaren bu ajansların yaptığı, Tan Oral'ın Sansür

(1969), Tonguç Yaşar'ın Amentü Gemisi Nasıl Yürüdü (1972) gibi kısa animasyon filmler önemli ödüller kazanmıştır.

TRT'nin yerli yapım çizgi filmlere destek verdiği 1980'li yıllarda uzun metraj animasyon film üretiminde asıl gelişme ve hareketlilik başlamıştır. Çiğdem Taş Alicenap (2015), konuyla alakalı olarak; Türk animasyon film senaryolarına önemli kaynaklık eden Evliya Çelebi, Hacivat Karagöz ve Nasrettin Hoca gibi önemli tarihi karakterler ile Boğaç Han, Deli Dumrul gibi efsane kahramanların öneminden bahsetmiş, televizyon yayıncılığının giderek yayılması sonucu yapımcıların uzun metraj animasyon filmler üretmeye başladığını ifade etmiştir (Taş Alicenap, 2015, s. 11-26). 1951 yılında çekilmiş olan Evvel Zaman İçinde filminin kayıp olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Dede Korkut serilerinden 1988 yapımı Boğaç Han filmi, ilk uzun metrajlı Türk animasyon filmi olarak kabul edilmektedir. Yapım, 7. İstanbul Uluslararası Film Festivali'nde de gösterilmiştir. Animasyon çalışmaları bu dönem akademik alana da sıçramış, 1990 yılında Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Çizgi Film ve Animasyon Bölümü eğitim vermeye başlamıştır. Bu sayede ilk kez animasyon alanında tez çalışmaları yapılmaya başlanmıştır.

Televizyonun yanı sıra sinema için uzun metrajlı animasyon çalışmaları, 2008 yılında TRT Çocuk 'un yayın hayatına başlaması ile mümkün olmuştur. Ayrıca sinemaya destek çerçevesinde kanunların genişletilmesi de bu alanda gelişmelerin yaşanmasına destek olmuştur. İki binli yıllarda ise teknolojik gelişmeler kablolu ve dijital yayınların doğuşuna imkân vermiştir. Böylece tematik kanallar ortaya çıkmış ve yayılmaya başlamıştır. Buna öncülük eden kanal, 2008'de yayın serüvenine adım atan TRT Çocuk kanalı olmuştur. Kanal, yerli animasyon üretimi yapan prodüksiyon şirketlerini destekleyerek animasyon alanında 3D filmlerin de ekranda görülmeye başlandığı bir hareketliliğin önünü açmıştır (Kaba, 2014, s. 163-181).

TRT Çocuk'un yayın hayatına başlaması ile ivme kazanan animasyon çalışmaları, seri üretilen çizgi filmler ve "Minika Çocuk" adlı tematik çocuk kanalının da yayın hayatına başlamasıyla daha da artmıştır. 2004 senesinde çıkarılmış olan 5224 sayılı "Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun" ile yerli yapımlarda artış sağlanmış, Türk animasyon sineması 2009 yılında gösterime giren "Zeytin'in Hayali" adlı yapımla sesini duyurmayı başarmıştır. Tüm bunların dışında Kültür Bakanlığı, sinema kanunu, GENÇDES, Çizgi Filmciler Derneği, BEBKA, yurt içi ve yurt dışı destek fonları, Eurimages, çeşitli yarışma ve festivaller, Canlandıranlar Derneği,

üniversitelerde verilen eğitimlerin çoğalması gibi pek çok atılım yerli animasyon alanındaki gelişmelere ortam sağlamıştır (Alıcı, t.y., s. 169).

Çizgi filmin Türkiye'de yerli ve milli bir kimlik kazanmaya başlaması ise Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun bu bağlamda medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara yapımlarda Türk kültürünü yansıtma zorunluluğu getirmesi ile mümkün hale gelmiştir.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 14. Maddesinin 3. fıkrasında "Genel ve tematik içerikli yayın yapan televizyon kuruluşlarının, çocuk yayınlarında çizgi filmlere yer vermeleri hâlinde, çizgi filmlerin en az yüzde yirmisinin, diğer çocuk programlarının en az yüzde kırkının Türkçe dilinde üretilmiş yapım olması ve Türk kültürünü yansıtması zorunludur. Çocuk yayınlarının yayınlanma saatleri ve sürelerine yönelik istatistiksel veriler ile üretim yerine ilişkin bilgiler aylık dökümler hâlinde Üst Kurula bildirilir." ifadesinin yer almasıyla birlikte çizgi film içeriklerinde milli kültürün izlerine rastlamak mümkün hale gelmiştir.

5.2. Çizgi Filmlerin Çocuğa Etkileri

Globalleşme veya küreselleşme adıyla ortak zevklerin, inançların ve değerlerin benimsendiği bir tür batılılaşma tüm dünyada hâkim olmaya devam etmektedir. Dünya evrensel bir köye dönmüş; gündelik yaşamın ayrıntıları arasında önemi fark edilmeyen zevkler, beğeniler, hayranlıklar, hayaller, umutlar yanında siyaset, ekonomi, ideoloji, din, dil sanat gibi dramatik ölçüde önem arz eden ögeler de yaratılan entegre yapı içinde eriyerek evrensel formlar kazanmaktadır (Adıgüzel, 2001, s. 104, 105).

Dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı yerel kültürü korumak elzemdir. Olumsuz etkilere karşı önlem almak, yerli unsurları ön plana çıkarıp topluma hatırlatmak bir o kadar gerekli ise de mantıklı ve stratejik planlamalarla bunu aşırıya kaçmadan dengeli yürütmek de oldukça önemlidir. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere yabancı değerleri benimsetme politikası güderler. Yerel kültürel değerleri sindirmek ve yok etmek adına gerçekleştirilen teşebbüsler hız kesmeden devam etmektedir (Adıgüzel, 2001, s. 111-113).

Çizgi filmler, başlangıçta eğlendirme amacı taşımış olsa da sonrasında öğretmek, mesaj iletmek gibi hedefler ortaya koymuştur. Günümüzde doğdukları ilk andan itibaren televizyona maruz kalan çocuklar için çizgi filmler mesaj aktarım aracı olarak kullanılmaktadır. Henüz algı ve bilinç düzeyi tam olarak gelişmemiş, doğruyu yanlıştan net biçimde ayırt edemeyen ve medyanın etkilerine karşı savunmasız kalan kitle için çizgi filmler empoze edilmek isteneni iletmesi için güçlü bir araç konumuna ulaşmıştır. Buna dayanarak çizgi filmlerin içerisine kültürel kodlamalar yerleştirilmiş ve kuşaktan kuşağa devam edecek bir aktarım olması hedeflenmiştir. Toplumdan topluma değişen kültürel ögeler çizgi filmler vasıtası ile çocuklara öğretilmeye çalışılmıştır. Çocuğun büyürken çevresindeki birçok şeyi model alması, gördüğü ve duyduğundan büyük ölçüde etkilenmesi ve bunları tavır ve davranışlarına yansıtması çizgi filmlerin aslında yadsınamaz önemde bir role büründüğünü göstermektedir. Karakterlerin giyimi, konuşması, yaşam alanları, davranışları, tepkileri, aktiviteleri çocuğa birçok mesaj vermektedir. Bu nedenle verilen mesajların bağlı olunan kültürden izler taşıması çocukta milli kültür bilincinin gelişmesini sağlamakta, kendi kültürünü benimseme ve kabul etme noktasında yol gösterici olmaktadır.

Çizgi filmler, içerisinde küresel ve ulusal kültür ögeleri barındırmaktadır. Örneğin Türk kültürü içerisinde büyüyen bir çocuk, Japon veya İngiliz yapımı bir içerik izlediği takdirde o yapım içerisinde yer alan kahramanların kültürü, hayat tarzı, alışkanlıkları, inanışları, aile düzeni elbette ki çocuğun içinde olduğu Türk kültürü ve yaşayışına ters düşecektir. Bu durum da çocukta bir kültür karmaşası ve kimlik bunalımına yol açacak, yabancılaşma yaşayan çocuk milli ve yabancı olanı ayırt etme noktasında zorluk yaşayacaktır (Çolak, 2019, s.64-65).

Bu gibi durumların önüne geçebilmek amacıyla çizgi filmlerin öğretme ve etkileme gücünden milli/yerel kültürlerin de istifade edebilmesi için milli kültür unsurları barındıran çizgi filmlerin yapılması, desteklenmesi ve yaygınlaşması elzemdir. Yerel kültür değerlerinin popüler kültür içerisinde eriyip yok olmasını önlemek, küresel kültür karşısında milli kültürü korumak ve gelecek nesillere aktarmak için milli yapımların çoğalmasına ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda okul öncesi ve okul çağındaki çocukların kendi Türk kimliklerini tanıyıp benimsemesi ve Türk kültür unsurlarını öğrenip özümsemesi açısından yerel kültür içeriklerinin yoğunluğunun artırılmasına dikkat çekilmelidir.

5.2.1. Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımındaki Rolü

Türkiye'deki eğitim-öğretim faaliyetleri Millî Eğitim Bakanlığı'nın çatısı altında, Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre gerçekleştirilmektedir. Eğitim programlarında kazandırılması istenen hedefler doğrultusunda sağlıklı ve bilinçli nesiller yetiştirmek amaçlanmakta, bu nedenle de çocuklara aktarılmak istenen mesajlar içerisinde kendi ülkesini, milletini, toplumunu, tarihini tanıma ve aktarma noktasında kültür kavramına çokça yer verilmektedir. Kültür kavramı, eğitimde birçok öğretim programlarının içeriğinde kendine yer bulmuştur. 2019 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'nın İlkokul ve Ortaokul öğrencileri için yayınladığı Türkçe Dersi Öğretim Programının özel amaçları arasında şu maddeler yer almaktadır:

- Milli, manevi, ahlaki, tarihi, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, düşüncelerinin güçlendirilmesi,
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması (MEB, 2019, s. 7).

Değerler başlığı altında ise, değerlerin öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamı olduğu, köklerinin gelenekler ve dün ile beslendiği, bir toplumun geleceğinin ancak temel değerleri benimsemiş bir nesilden geçeceği ve öncelikli hedefin bu değerleri kazanmış ve geleceğe aktarma noktasında kararlı bireyler yetiştirmek olduğu belirtilmektedir (MEB, 2019, s.3).

2018 yılında yayınlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının özel amaçları arasında da "Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürün korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri" yer almaktadır (MEB, 2018, s. 7).

Böylesine önemli bir kavramın edinimi çocukta ilk olarak ailede başlamakta, daha sonra okulda sosyal çevrede pekişmektedir. Kültür öğrenimi ve aktarımı noktasındaki en önemli araçlardan birinin medya olduğu daha önce tartışılmıştır. Buna dayanarak, çocuklar özelinde kültür öğrenmenin başyardımcısı çizgi filmlerdir. Daha önce de açıklandığı üzere, çocukların televizyonda takip ettiği içeriklerin en başında çizgi filmler gelmektedir. Çizgi film içeriklerinin kültürü aktarma işlevi fazlasıyla değerlidir.

Rol model alma özelliğinin geliştiği dönemde çocuk, kendini çizgi filmlerde gördüğü karakterlerin yerine koymakta ve o karakterden aldığı birçok mesajı bilişsel süreçlerinden geçirmeden kabul etmektedir. Birçok olumlu ve olumsuz nitelikle karşılaşan çocuk, çizgi filmdeki karakterlerin olumsuz davranışlarını ayırt edecek düzeyde olmadığından kişiliğinin oluşması ve gelişmesine etki edebilecek negatif kazanımlar kaçınılmaz olacaktır (Yılmaz, 2022).

Özetle, çizgi filmlerin kültür aktarımındaki rolü düşünüldüğünde; içeriklerin özenle seçilmesi, çocukların etkilenme düzeyleri göz önüne alınarak üzerinde çok daha fazla durulması, yoğunlaşılması gereken bir alan olduğu düşünülmektedir (Çolak, 2019, s. 65).

BÖLÜM 6

TRT ÇOCUK KANALINDAKİ ÇİZGİ FİLMLERDE YER ALAN TÜRK KÜLTÜR UNSURLARI

6.1. Kamu Hizmeti Yayıncılığı

Kamu hizmeti yayıncılığı kavramı ilk kez Avrupa'da ortaya çıkmış ve temelleri 1922 tarihinde BBC'nin ilk Genel Müdürü olan Sir John Reith tarafından atılmıştır. Sir John Reith, (1889-1971), 1922-1927 yılları arasında British Broadcasting Company'nin Genel Müdürü ve ardından yeni kurulan British Broadcasting Corporation'ın ilk Genel Müdürü olarak bilinmektedir. Reith, BBC'nin eğitmeyi, bilgilendirmeyi ve eğlendirmeyi amaçlayan kamu hizmetiyle özdeşleştirilmektedir (BBC Resmî Web Sitesi, History of the BBC).

Kitle iletişim araçlarının toplumu bilgilendirmek, eğlendirmek, eğitmek, mal ve hizmetlerin reklamını yapmak, kamuoyuna çeşitli haberler vererek tartışma ortamı yaratmak, halkın hayatını kolaylaştıracak bilgiler sunmak gibi çeşitli işlevleri bulunmaktadır. Bu kadar yoğun biçimde görevler atfedilen ve toplum içerisinde büyük bir etkisi bulunan kitle iletişim araçlarından kamu yararını gözetmeleri beklenmektedir. Kamu hizmeti yayıncılığının temelinde farklı insan gruplarının varlığının kabulü çerçevesinde ayrımcılık yapmadan toplumun her kesimine hitap eden bir yayıncılık anlayışı vardır (Akarcalı,1997, s. 11). Erol Mutlu kamu hizmeti yayıncılığını ulusallık düşüncesiyle bağdaştırmış; bir millete has kültürel niteliklerin tüm vatandaşlarca paylaşılabilir duruma geldiği, siyasal ve kültürel bütünlüğü tehdit eden kavramları saf dışı bırakan, vatandaşları kültürlü, eğitimli, bilinçli hale getiren ve hem devletten hem de piyasadan bağımsız bir şekilde çalışan yayıncılık anlayışı olduğunu ifade etmiştir (Mutlu, 2001, s. 25-51). Bu sebeple, kamu hizmeti yayıncılığının kamu yararını gözetmek amacıyla birtakım sorumlulukları yerine getirmesi beklenmektedir.

Kâr amacı gütmeyen bir kurum olabilmenin özünde toplumun tümüne gelişme ve ilerleme şansı verebilme özelliği yatmaktadır. Denis Mc Quail, bu düşünceyi "toplumsal sorumluluk modeli" ne dönüştürerek kamusal alanı meşru kılan bir vazifeye bürünmüştür.

Bu çerçevede, kitle iletişim araçlarının toplum nezdinde belli sorumlulukları olduğunu kabul etmesi gerekmektedir. Bu vazifeyi yürütürken üzerinde durması gereken ilke; bilgilendirme, gerçeklik, doğruluk, yansızlık ve dengeli olmaktır (Akarcalı, 1997, s. 51-52). Mc Quail'in toplumsal sorumluluk modelinin temelini oluşturan kriter, kamu hizmeti yayıncılığında değişik cevap ve görüşlere yer verilerek çoğulculuğu ve demokratik anlayışı yansıtmaktır.

Kamu hizmeti yayıncılığının belli başlı özellikleri bulunmaktadır:

- Kamu yayıncılığının "evrensel erişim" ilkesi bulunmaktadır, bağlı bulunduğu coğrafyanın tüm bölgesine, herkese eşit bir biçimde kaliteli yayın sunmayı hedefler.
- Kamu yayıncılığı kâr amacı gütmez, ticari yayıncılıktan uzak yapım ve projeleri halkın yararına olacak şekilde düzenler.
- Kamu yayıncılığı ülkenin her kesimine hitap edecek çeşitlilikte yayın yapar, program seçiminde geniş bir yelpazeye sahiptir.
- Kamu yayıncılığının koruma işlevi vardır. Günümüzde televizyon izleme oranlarının geçmişe kıyasla düşmesine rağmen televizyonun halen popüler bir araç konumunda olması, değişen aile yapıları, ticari televizyonların oldukça zararlı içerikler barındırmaları sebepleriyle kamu yayıncılığının önemi giderek artmaktadır.

Yukarıda sözü edilen niteliklerden hareketle, kamu hizmeti yayıncılığının evrensel erişim ilkesi doğrultusunda bağlı bulunduğu coğrafyanın tümüne hitap ediyor olması, her türlü ayrımcılıktan uzak fakat inanç, düşünce, yaşam tarzı gibi faktörlerin de çoğulculuğu doğuracağı bilinciyle hareket ederek çeşitli yapım yelpazesiyle her kitleye hitap edebiliyor olması, kültürel bütünlüğü korumayı amaçlayan, eğlendirme işlevinin yanında eğitmek, bilgilendirmek ve faydalı içerikler sunma adına faaliyetlerde bulunması ve kar amacı gütmeden koruyucu ve birleştirici olması gerekmektedir (Günalp, Ceyda, 2007).

6.1.1. Türkiye'de Kamu Hizmeti Yayıncılığı Örneği: TRT

Türkiye'de kamusal yayıncılık yapan kuruluş Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) 'dur. 1963 tarihinde 359 sayılı Yasa ile kurulmuştur. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu 1982 Anayasası'nın 133. maddesi ile özerk, tarafsız bir kamu tüzel kişisi olarak

adlandırılmıştır. Bu doğrultuda 11.11.1983 tarihinde kabul edilen, 14.11.1983 tarihinde ise resmî gazetede yayımlanan 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı mevzuatta, "Radyo ve televizyon ile tüm medya araçlarından yapılan yayınların düzenlenmesine ve özerkliği ve tarafsızlığı Anayasada hükme bağlanan Türkiye Radyo Televizyon Kurumuna ilişkin esas ve usulleri belirlemektir." şeklinde belirtilmiştir (Avşar, 2005).

TRT kamu kaynaklarını kullanan bir kamu kuruluşudur dolayısıyla topluma karşı sorumluluk ve yükümlülükleri bulunmaktadır (Günalp & Ceyda, 2007). TRT, yukarıda yer verildiği üzere kamu hizmeti yayıncılığının bir amacı olan "kültürel bütünlüğü" sağlamak ve muhafaza etmek adına girişimlerde bulunmuştur. Bu nedenle medyanın ticari yapısı gereği rating getirmeyeceği kaygısı ile hareket eden veya uluslararası bağlantıları sebebiyle yerel kültüre yer veren yapımlardan uzak duran ticari yayın kuruluşlarının varlığı, devlet eliyle kamu yayıncılığı vasıtasıyla bu yapımların ortaya konmasını gerekli kılmıştır.

"Türkiye Radyo Televizyon Kurumu", 1964 yılında özel yasa ile devlet adına radyo ve televizyon faaliyetlerini yürütmek üzere tüzel kişiliğe sahip özerk bir kamu iktisadi teşebbüsü olarak kuruldu. 6 Mayıs 1927 tarihinde ilk radyo ve 31 Ocak 1968'de de ilk televizyon yayınına başlayan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, kurulduğu tarihten bu yana kamu yararını gözeterek yayıncılık faaliyetlerini sürdürmektedir.

TRT'nin kurulmasıyla birlikte ülke gündeminden önemli olaylar canlı olarak ekrana verilmiştir. 1969'da ilk kez Ay'a ayak basılması, Zeki Müren'in Ankara'da verdiği konser, 1973 yılında İsmet İnönü'nün cenaze töreni, 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekatı'ndan haberler ve görüntüler ekrana yansımış, halkın önemli olaylardan haberdar olması sağlanmıştır. Birçok tarihe geçen olay, kültür ve sanat faaliyetleri TRT önderliğinde halka arz edilmiştir. 41 dil ve lehçede dünyanın 7 kıtasına ulaşan TRT, uluslararası etkisi güçlü, dinamik ve çağdaş yayıncılık anlayışını benimsemiştir. Ulusal ve uluslararası faaliyetleri, ödül organizasyonları, etkinlikleri ve iş birlikleri ile uluslararası arenada söz sahibi olmuştur. İçeriklerini tüm dünyaya tanıtmış, benimsetmiş ve talep gören yayın ve platformlarıyla küresel boyutta rol almayı sürdürmektedir (TRT Kurumsal).

Kuruluş; medya sektöründe yaşanan gelişimler ve değişimler, izleme alışkanlıklarının değişmesi neticesinde hem farklılaşmaya hem de yeniliğe evrilen yarım asrı aşkın ömründe, hedef kitlesini genişletmiş ve yapım içeriklerini zenginleştirmiştir. Bu

doğrultuda gerçekleştirdiği hamleler neticesinde günümüzde yediden yetmişe hemen hemen her yaştan hedef kitlesine hitap eden geniş program yelpazesiyle yapımlarını genişletmeye ve geliştirmeye devam etmektedir. Kamu yararını gözeterek sorumlu yayıncılık yapma hedefiyle yola çıkan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu; kâr amaçlı yayıncılık anlayışından uzak, toplumun bilgiye doğru ve sağlıklı bir şekilde ulaşmasını benimsemiş bir kuruluştur. TRT, Toplumu bilgilendirmenin yanında eğlendirmek, kültürel ve sanatsal bilinci geliştirmek adına da önemli adımlar atmış; her yaştan insana hitap eden içerikleri barındıran geniş bir yelpazeye sahip olmuştur. Türk halkına doğru bilgiyi ulaştırmak; eğitim, kültür ve sanat içerikleri sunmasının yanı sıra dünyaya da Türk tarihini, kültürel değerleri tanıtmak, Türkiye'nin sesini ve gücünü dünyaya duyurmak hedefiyle de girişimler gerçekleştirmektedir.

TRT 1, TRT 2, TRT Haber, TRT Müzik, TRT Belgesel, TRT Çocuk, TRT Diyanet Çocuk, TRT Spor, TRT Spor Yıldız, TRT Avaz, TRT Kurdi, TRT Türk, TRT World, TRT Arabi, TRT Eba Anaokulu, TRT Eba İlkokul, TRT Eba Ortaokul, TRT Eba Lise olmak üzere toplamda 18 televizyon kanalını içerisinde barındıran TRT, televizyonun yanı sıra TRT Radyo 1, TRT Fm, TRT Radyo 3, TRT Türkü, TRT Nağme, TRT Radyo Haber, TRT Antalya, TRT Çukurova, TRT Gap Diyarbakır, TRT Erzurum, TRT Trabzon, TRT Radyo Kurdi, TRT Memleketim FM, TRT TSR, TRT Vot East, TRT Vot West, TRT Vot World, TRT World Radio, TRT Radio Arabi olmak üzere de toplam 19 radyo kanalı ile hizmet vermektedir. Bunların yanı sıra TRT Vizyon, TRT Akademi, TRT Çocuk, Bir Dünya Müzik dergileri; TRT İzle, TRT Dinle, TRT Haber, TRT Spor, TRT Arabi, TRT Bil Bakalım, TRT Çocuk & Oyunlar, TRT Çocuk Oyun Dünyası, TRT Piri: Kelime Macerası, TRT Çocuk Kitaplık, TRT Bil Bakalım olmak üzere 12 adet mobil uygulamaya da ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca TRT Geleceğin İletişimcileri Yarışması, TRT Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği, 12 Punto TRT Senaryo Günleri, TRT World Forum gibi ulusal ve uluslararası organizasyonlarla da etki alanını genişletmektedir.

Ankara Mithatpaşa Stüdyosu'nda Türkiye'nin ilk deneme televizyon yayını 31 Ocak 1968 tarihinde yaklaşık olarak bir buçuk saat süren deneme yayını ile Mahmut Tali Öngören'in yaptığı açılış konuşmasıyla başlamıştır. Ardından, haftada üç gün üçer saat şeklinde yayınlar devam etmiş, 1 yılın sonunda haftada dört gün olarak devam etmiştir. 1970 yılında İzmir, 1971 yılında ise İstanbul Televizyonları faaliyete başlamıştır. 1969 yılında astronotların Ay'a inişleri ve Zeki Müren'in Ankara'da verdiği konser televizyon ekranına yansımıştır.

1973 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti'nin 2. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün cenaze töreni canlı olarak yayınlanmıştır. TRT, 20 Temmuz 1974'te başlayan Kıbrıs Barış Harekâtı hakkında tüm Türkiye ve Avrupa halkını bilgilendirmiş, 1975 yılında Türkiye'yi Eurovision Şarkı ve Beste Yarışması'na göndermiştir. "Derinlerdeki Geçmiş" 1978'de su altı kameraları kullanılarak ilk belgesel renkli film olarak çekilmiştir. 1979 yılında ise 23 Nisan Çocuk Şenliği ilk kez 5 ülkeden 133 çocuk ve 31 liderin katılımıyla düzenlenmiştir. 1974 yılında televizyon haftanın her günü yayınlanırken, ülke nüfusunun %55'i (19 milyon) ve ülkenin yüzölçümünün %28'i (210.861 kilometrekare) izlemiştir. 1982 yılında Eurovision bağlantı merkezi kurulmuştur. Giderek daha fazla yayın saati ile birlikte ekran, 31 Aralık 1981 yılbaşı gecesinden itibaren renklenmeye başlamış, 1984 yılında ekran tamamen renkli yayına geçmiştir.

TV 2 1986 yılında televizyonun ikinci kanalı olmuştur. TRT'nin mevcut iki televizyon kanalı, 1987'de Intelsat uydusundan kiralanan bir aktarıcıdan bütün Türkiye'ye uydu yoluyla ulaşmıştır. 1968'deki ilk yayından 1989'a geçen 21 yılda TRT, TRT-3 ve GAPTV ile 4 kanala çıkmıştır. 1990 yılında, Türkiye'nin ilk uzaktan eğitim kanalını kurmuş ve örgün eğitim kanalı işlevi gören TRT 4'ü yayın hayatına geçirmiştir. Aynı yıl, Avrupa ülkelerinde yaşayan yurttaşların anavatanlarıyla olan bağlarını güçlendirmek için sınır ötesi ilk televizyon kanalı olan TRT-INT izleyicisiyle buluşmuştur. 1993 yılında Kafkasya ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik programlar sunan TRT-AVRASYA kanalı ve 1995 yılında TBMM TV ilgi görmüştür.

TRT'nin ilk yurt dışı temsilciliği olan TRT Almanya-Berlin Temsilciliği 1998 yılında kurulmuş, 1999 yılında Türkmenistan-Aşkabat Temsilciliği, 2000 yılında Azerbaycan-Bakü, Mısır-Kahire ve Belçika-Brüksel temsilcilikleri bunu takip etmiştir. 2002 yılında 6'ncı yurt dışı bürosu ABD-Washington'da kurulmuş ve 2004 yılında Özbekistan-Taşkent bürosu da açılmıştır. Avrupa Yayın Birliği EBU tarafından belirlenen teknik ve içerik biçim standartlarına uygun olarak, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu 1990 yılında TELEGÜN adı altında teletekst yayınına başlamıştır. Türkiye'de TRT tarafından sunulan bu hizmet, yurt dışından rahatlıkla izlenebilmekte, TELEGÜN sayfaları, internete ihtiyaç duymadan televizyon kumandası aracılığıyla kolayca erişilebilmektedir. TRT SAYTEK (Sayısal Yayın Teknoloji Merkezi) 1999 yılında kurulmuş ve www.trt.net.tr adresinde yayına başlamıştır.

2002 yılında ise TRT'nin web sitesi e-Devlet ödüllerinde en iyi merkezi yönetim web sitesi seçilmiştir.

2003 yılında Sertab ERENER'in yorumladığı "Everyway That I Can" şarkısıyla TRT, ülke adına 48. Eurovision Şarkı Yarışmasını kazanmış ve Türkiye'ye birinciliği getirmiştir. Kurum, 2004 yılında Asya-Pasifik Yayın Birliği (ABU) ile Asiavision sözleşmesini imzalamıştır. 1 Kasım 2008'de TRT Çocuk, Türkiye'nin ilk yerli çocuk kanalı olmuştur. 1 Ocak 2009'da TRT 6 Kürtçe, Türkiye'nin farklı dil ve lehçelerde yayın yapan ilk kanalı olmuş, 2015 yılında kanal TRT Kurdî adını almıştır. 20 Kasım 2008 tarihinde www.trtvotworld.com, 31 dilde haber yayınlayan yeni medya hizmet ortamındaki yayıncılar arasında dünyada 5. sırada yer almıştır. 21 Mart 2009'da yayın hayatına başlayan TRT Avaz, Türkçe, Azerbaycan Türkçesi, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe ve Türkmence programlar yapmıştır. 8 Mayıs 2009 tarihinde TRT Türk, uluslararası bir Türkçe haber ve kültür kanalı olarak yayına başlamıştır. Aynı yıl test yayınlarına başlayan TRT ANADOLU'nun ise Yerel ve Bölgesel Televizyonlar Birliği tarafından ortaklaşa yayın yapacağı tasarlanmış, ancak 2012 Ramazan ayında, TRT Anadolu, 24 saat kesintisiz yayın yapan TRT Diyanet kanalına dönüştürülmüştür.

TRT Müzik, 16 Kasım 2009'da yayına başlamış ve geçmişten günümüze yerli ve yabancı müzik yayınlarıyla Türkiye'nin ve dünyanın müziğini ekrana yansıtmıştır. TRT Belgesel kanalı 17 Ekim 2009'da "Tanık Olmaya Hazır mısınız?" sloganıyla İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça ve Türkçe olmak üzere beş farklı dilde Türkiye'yi dünyaya tanıtmıştır. 2009 yılında TRT Avrupa FM, TRT Nağme, TRT Ankara Kent Radyosu, TRT Türkü ve Radyo 6 da yayına başlamıştır. Euronews, Ocak 2010'da Türkçe olarak 9. dil olarak Avrupa ve dünyanın önde gelen haber kanallarından biri olan TRT ile iş birliğine girmiştir. 18 Mart 2010 tarihinde TRT Haber kanalı yayına başlarken, Arapça yayın yapan TRTETTÜRKİYYE kanalı 4 Nisan 2010 tarihinde yayına başlamıştır. 2015 yılında ise kanal TRT-El Arabia adını almıştır. Ağustos 2010'da yayına başlayan TRT Spor, ulusal ve uluslararası tüm spor müsabakalarını ve organizasyonları canlı ya da banttan ekrana taşımıştır. TRT Okul, Ocak 2011'de yayına başlamış ve çeşitli yaş gruplarına yönelik eğitim ve kültür programlarıyla teknoloji ve eğitim kanalı haline gelmiştir. Daha sonra, TRT EBA kanalları, 2020 yılında ortaya çıkan COVID-19 salgını ve pandeminin bir sonucu olarak öğrencilerin eğitimden uzak kalmaması için ilk, orta ve lise sınıflarının müfredatını canlı olarak öğrencilerle paylaşmıştır.

18 Mayıs 2015'te test yayınlarına başlayan ve İngilizce yayın yapan TRT World, 29 Ekim 2015 tarihinde yayına geçmiştir. TRT 4K kanalı, Türkiye ve Avrupa tarihinde ilk kez bir futbol maçı olan Fenerbahçe-Ajax maçını yayınlamıştır. 2015 yılında ABU'nun 52. Genel Kurul Toplantısında TRT Genel Müdürü, ABU Başkan Yardımcılığı için oy birliğiyle seçilmiş, aynı yıl TRT'nin Astana, Kazakistan, Londra ve Üsküp temsilcilikleri de açılmıştır. 2021 yılında TRT Afrika Yayın Birliği'ne "ortak üye" olarak katılmıştır. TRT'nin birçok dile çevrilen ve birçok ülkede yayınlanan dizisi "Diriliş Ertuğrul", halkın oylarıyla 2016 Yılın En İyi Dizi kategorisinde Altın Kelebek ödülünü kazanmıştır. 2017 yılında, Türkiye'nin görsel ve işitsel hafızasının bir parçası olan TRT arşivindeki görüntüler, "www.trtarsiv.com" adlı web sitesi aracılığıyla izleyicilere sunulmuştur.

2017 yılının Ramazan ayında TRT 1 tarafından ilk kez yayınlanan Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma Yarışması, Cumhurbaşkanlığının desteği ile Türkiye televizyonlarında bir ilk olmuş ve Ramazan ayında bir gelenek haline gelmiştir. 2017 yılında TRT Çocuk kanalının ilk mobil uygulaması piyasaya sürülmüştür. 22 Şubat 2019'da TRT 2, kültür, sanat, edebiyat ve tarih gibi çeşitli alanlarda yayınlarına yeniden başlamıştır. TRT, 2020'nin COVID-19 salgını sırasında tüm kanallarını kapsayacak yeni bir yayın politikası belirlemiştir: "Ev Hayat Dolu". Bununla birlikte, pandemi koşullarına uygun olarak yüz yüze etkinlikleri çevrim içi olarak sürdürmüştür. 2020 yılında TRT Deutsch ve TRT Russian adlı dijital haber platformları kurulmuş, TRT Spor Yıldız, 2021'de Olimpik spor dalları başta olmak üzere çeşitli spor türlerini izleyicilerle buluşturmuştur.

2022 yılında TRT Français ve TRT Balkan, yabancı dilde yayın yaparak Türkiye'nin perspektifini dünyaya sunan dijital haber platformlarına katılmıştır (TRT Resmî Web Sitesi, Kurumsal Tarihçe, Dünden Bugüne…).

6.2. TRT Çocuk

1 Kasım 2008 Cumartesi günü ilk yayınını yapan TRT Çocuk, hedef kitlesi okul öncesi ve okul çağındaki çocuklar olan ve bu kitle özelinde içerik üreten Türkiye'nin ilk tematik çocuk kanalıdır. Milli değerleri gözeterek içerik oluşturmayı kamusal sorumluluğun bir parçası gören TRT Çocuk kanalı, 3-12 yaş grubuna eğitim ve eğlenceyi bir arada sunan,

Türk kültür unsurlarını da bolca içinde barındıran aktif ve interaktif özellikte yapımları ile çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimlerine olumlu etkiler sunmayı amaçlamaktadır. Resmî web sitesinde "Hakkımızda" başlığı altında söylendiği üzere TRT Çocuk, sunduğu yapımlarla hedef kitle olan çocukların sağlıklı gelişimlerini desteklemek üzere kamu yararına faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu doğrultuda birtakım ilkeleri esas alarak milli kültür unsurlarının çocuklarda içselleştirilmesi konusuna da azami özen gösterilmesi konusunda da öncü olmuştur.

TRT Çocuk resmî web sitesinin, kanalın tanıtımı ve prensiplerinin anlatıldığı Hakkımızda adlı sayfasında "TRT Çocuk 'un Rolü ve Sorumlulukları" başlığı altında kanalın üstlendiği başlıca görev ve sorumlulukları yer alır. Bu rol ve sorumluluklar aşağıda açıklanmıştır:

TRT Çocuk kaliteli içerik üretiminin desteklenmesine aktif olarak dâhildir ve hedef kitle adına içerik bütünlüğünü yönetir. İçeriklerin belirtilen standart ve ilkeleri karşılayıp karşılamadığını ve kamu yayıncılığının bir parçası olarak yayına uygun olup olmadığını belirler. İçeriklerin kabul onayı ve yayınlanması noktasında karar verme sorumluluğu ve takdir hakkına sahiptir. TRT Çocuk ve yapımcı, yapım süreci sırasında etkin bir iş birliği içerisinde olma konusunda karşılıklı yükümlülüğe sahiptir. Bu iş birliğinin amacı olası sorunlara karşı farkındalığın sağlanıp çözümü için fırsat sunmaktır. Bu nedenle TRT Çocuk, yapımcıların uymak zorunda olduğu standart ve ilkeler ile ilgili tüm yapım esaslarının takibinden sorumludur ve herhangi bir içeriği yayınlama durumunda son sözü söyler.

TRT Çocuk hangi içeriğin kabul edilip yayınlanacağı hakkındaki genel kararlarını zaman içerisinde, çeşitli konular, bakış açısı, format, teknik ve içerik kaynağı sağlama düşüncesiyle alır. Yayın ilkeleri uyarınca çocukların sağlıklı fiziki ve zihinsel gelişimini ve yüksek yararını gözeten program hizmeti sunma amacı güder. TRT Çocuk 'un yanı sıra şüphesiz burada ekrana getirilen yapımların da meydana getirilmesinde yapımcılara da büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Hitap edilen hedef kitlenin çocuklar olduğu göz önünde tutularak içerik ve şekil bakımından faydalı yapımların hedef kitle ve ebeveynlerle buluşturulması için yine TRT Çocuk web sitesinde "Yapımcıların Rolleri ve Sorumlulukları" başlığı altında dikkat edilmesi gereken hususlar sıralanmıştır.

TRT Çocuk, sağlıklı içeriklerin barındığı proje yaratma ve yapım sürecini doğru biçimde yönetecek yapımcılarla çalışmak ister. İçeriğin temel sorumluluğu yapımcıya aittir; yapımcılar bu içeriğin unsurlarını kontrol etmekle görevlidir. TRT Çocuk ise bu sürece yayın

politikası, hedef kitlenin ihtiyaç ve beklentilerini karşılaması amacıyla müdahale eder. Yapımcının içerik seçiminde gerekli olan dürüstlük, doğruluk, yetenek, beceri, iyi niyet ve liyakate sahip olduğunu varsayar. Yapımcılar, bu standart ve ilkeler ile ilgili tüm TRT Çocuk yapım esaslarını öğrenme ve uygulama süreçlerinden sorumludur.

Son olarak, yapımcıların belli başlı ilkelere göre hareket etmesi amacıyla önlerinde yol gösterici, aydınlatıcı bir nitelik taşıması bakımından içeriklerin oluşturulması ve çocukların katılımı noktasında "TRT Çocuk Yapım ve Yayın Kılavuzu" nu yayınlamıştır. Bu kılavuzda "Çocuk İçeriği, Çocukların Katılımı ve Çocukların Korunması" olmak üzere üç temel başlık yer almaktadır. Çocuk içeriği bölümünde, hedef kitle grubu ve içerik tanımı, hitap edilen kitleye yönelik kazandırılması hedeflenen edinimler yer alır. TRT Çocuk kanalının hedef kitlesi okul öncesi 3-6 yaş grubu ve okul çağındaki çocuk grubudur. Aktif ve interaktif özelliğe sahip içerik zenginliği sunan TRT Çocuk, yapımların çocukların yaş, ihtiyaç ve algı seviyelerine göre tasarlanmasına özen gösterir. Gerçek dünyadan uzaklaşmadan kültürel ögelerin öğretici ve eğlenceli bir biçimde aktarılmasına yönelik içerik sunar ve dış dünyadan koparmadan çocukların dünyayı algılaması, tehlikeleri tanıyıp bunlarla mücadele etme noktasında çocuklara yol göstermek ister. Çocuklara özel olarak oluşturulan içeriklerde her türlü ayrımcılık ve basmakalıp ifadelerin önüne geçmek için azami ölçüde dikkatli olunmalıdır.

TRT Çocuk 'un okul öncesi ve okul çağındaki çocuklar için hedeflediği birtakım kazanımlar vardır. Okul öncesi çocukların;

- Bireysel farklılıklarının ve özelliklerinin tanınmasına yardımcı olmak,
- Cinsiyet, zihinsel ve fiziksel engeller, ırk gibi farklılıklar karşısında çocuklara farkındalık, saygı ve duyarlılık duyguları kazandırmak,
- Nesne-durum ilişkisinin kavranmasını sağlayarak ayırt etme potansiyeli yaratmak,
- Nesne ve varlıkları birbirinden ayıran özelliklerin doğru bir şekilde gözlemlenmesine yönelik beceri kazandırmak,
- Dilin; açık, yalın, anlaşılır bir biçimde ifade edilmesine katkı sağlayarak dil gelişimlerini güçlendirmek,
- Çevre farkındalığı oluşturmak,
- Sosyalleşmelerine yardım etmek,
- Sosyal yapıların farklılıkları konusunda bilinç oluşturmak,

- Somut ve soyut kavramların ayırt edilmesi yöntemiyle algı düzeylerinin gelişimine yardımcı olmak,
- Duygusal gelişimlerine katkı sağlamak,
- Kız-erkek ayrımının net bir şekilde öğrenilmesini sağlamak,
- Çoklu zekayı desteklemek.
- Okul öncesi çocukların yanı sıra okul çağındaki çocuk kitlesi için hedeflenen edinimler de bulunmaktadır. Bunlar da aşağıda sıralanmıştır:
- Empati kurabilme yetisi kazanılmasını desteklemek,
- Kültürel unsurların benimsenmesine katkı sağlamak,
- Küresel ve yerel kültür arasındaki farkın kavranıp ikisi arasındaki dengenin kurulmasına destek olmak,
- Mantık ve problem çözme kapasitesini güçlendirmek, sebep-sonuç bağlantısını netleştirmek,
- Ahlaki ve insani evrensellerin özümsenmesine yardımcı olmak.

TRT Çocuk kanalında yer alacak yapımların, "çocukların korunması" ilkesi doğrultusunda içerik üretmeleri ve bu ilkenin devamlılığının sağlanması noktasında bir istikrar geliştirmeleri kanalın kırmızıçizgilerinden birini oluşturmaktadır. Çocukların güvenliği ve çıkarları diğer tüm yayın gerekliliklerinin önünde yer alır. Çocukların bilgiye katılırken veya bilgi tüketirken gereksiz stres ve endişe yaşamalarını önlemek önemlidir.

Hedef kitlenin korunması amacıyla TRT Çocuk yayın içeriklerinde aşağıdaki öğelerin bulunmaması gerekmektedir:

- Etik ilkelere aykırı olan, kişilerin özel yaşam, onur ve haysiyet haklarına ters düşen davranışlar,
- Argo ifadeler ve uygunsuz anlam taşıyan yabancı kelimeler,
- Hikâye ve illüstrasyonlarda çocukların bilişsel ve duygusal gelişim aşamalarına uymayan fikirler,
- İçerikte ön yargılı ve koşullu ifadeler,
- Dil, ırk, din veya sosyal, kültürel ya da dini inançlardaki farklılıklar bağlamında aşağılanma veya dışlanmanın bileşenleri olarak kabul edilebilecek unsurlar,

- Yaralanma, işkence, kan vb. ögeler ile dozu aşan ve nedensiz fiziksel veya duygusal şiddet içeren görüntüler, sahneler,
- Belirli bir yaşa uygun olmayan cinsellik ve nesnelerin sergilenmesi,
- Kişinin cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliği hakkında yanlış anlaşılmalara yol açabilecek içerikler,
- Siyaset ve ideolojiyle ilgili konular,
- Bilinçaltı mesajlar, göstergeler veya alt metin olarak kodlanmış görsel ögeler,
- Soyut kavramlardan kaynaklanan beklentileri kapsayan unsurlar (dilek dilemek, bu dileği gerçekleştirecek doğaüstü bir gücün olmasını dilemek vb.),
- Yaş grubuna bağlı olarak renk, ses, düzenleme vb. dikkat eksikliği bozukluğu yaratabilen bileşenler,
- Suçu veya suç bileşenlerini, yasa dışı birtakım faaliyetleri teşvik eden ifadeler,
- Çocukların duygularının istismar edilmesine imkân veren içerik ifadeleri,
- Bedensel ve zihinsel engellilere yönelik hakaret ve küçümseyici dil,
- İsimlendirmeden kaynaklanabilecek çeşitli aşağılayıcı ve değersizleştirici anlatımlar (TRT Çocuk Resmî Web Sitesi, Hakkımızda).

6.2.1. TRT Çocuk Kanalı Çizgi Filmlerinde Tespit Edilmesi Beklenen Türk Kültür Unsurları

Çizgi filmlerde, çocukların kendi kültürüne ait değerleri tanımasına katkı sağlayacak kavramlar ele alınmıştır. Manevi unsurların varlığı ve sıklığı tespit edildikten sonra aile, giyim, yemek gibi bir toplumun kimliğini yansıtan somut ögelere yapımlarda nasıl yer verildiğinin analizi yapılmıştır. Bu unsurlar tespit edilirken de birtakım kaynaklar yol gösterici olmuştur. İlk olarak, UNESCO tarafından yürütülmekte olan kültürel miras çalışmalarının bu araştırmaya kaynaklık edebileceği düşünüldüğünden Türkiye'nin kültürel miras listesine giren unsurlarının incelenen çizgi filmlerde var olup olmadığı tespit edilmiştir.

Paris'te 17 Ekim 2003 tarihinde düzenlenmiş olan 32. Genel Konferansı'nda, "UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" kabul edilmiştir. 19

Ocak 2006 tarihli ve 5448 sayılı Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşme si'nin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Türkiye'nin bu sürece resmen katılımını sağlamış ve Türkiye 27 Mart 2006 tarihinde resmen taraf olmuştur. UNESCO somut olmayan kültürel mirası; toplulukların, grupların ve bazen bireylerin uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar olarak tanımlamaktadır. Somut Olmayan Kültürel Miras Alanları, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesinde açıklanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı 2013, s. 13-17). Bunlar; somut olmayan kültürel mirasın aktarılması noktasında taşıyıcı işlevi olan dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar (destanlar, halk hikâyeleri, efsaneler, masallar, fıkralar, atasözleri vb.), gösteri sanatları (kukla, meddah, karagöz, halk tiyatrosu vb.), birtakım ritüeller, şölenler ve toplumsal uygulamalar (düğün, nişan, doğum, nevruz, vb. kutlamalar), evren ve doğa ile alakalı uygulamalar ve bilgiler (halk hekimliği, geleneksel yiyecek ve içecekler, halk meteorolojisi, halk takvimi vb.), el sanatları geleneği (telkâri, dokumacılık, bakırcılık, nazar boncuğu, , halk mimarisi)'dir.

UNESCO tarafından yürütülen somut olmayan kültürel miras çalışmalarının amacı, insanlığın yüzyıllardır unutulmaya yüz tutmuş deneyimlerini, anlatımlarını, bilgilerini ve becerilerini koruyarak bunların gelecek nesillere aktarılmasına yardımcı olmaktır. (Taş, 2015, s. 17-19). Türkiye'den birtakım gelenekler kültürel miras listesine girmeye layık görülmüştür. Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerine kayıtlı Aralık 2023 tarihi itibariyle 30 adet unsuru bulunmaktadır:

İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi

1. Meddahlık Geleneği (2008)
2. Mevlevi Sema Törenleri (2008)
3. Âşıklık Geleneği (2009)
4. Karagöz (2009)
5. Nevruz (Azerbaycan, Hindistan, İran, Kırgızistan, Özbekistan ve Pakistan ile ortak dosya 2009) (2016 yılında dosya Afganistan, Azerbaycan, Hindistan, Irak, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Tacikistan ve Türkmenistan katılımı ile genişletilmiştir.)
6. Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren Barana Sıra Geceleri ve diğer) (2010)
7. Alevi-Bektaşi Ritüeli: Semah (2010)

8. Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010)

9. Geleneksel Tören Keşkeği (2011)

10. Mesir Macunu Festivali (2012)

11. Türk Kahvesi Süsleme Sanatı 2014)

12. Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı (2014)

13. İnce Ekmek Yapımı ve Geleneği: Lavaş, Katrıma, Jupka, Yufka (Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye ile ortak dosya) (2016)

14. Geleneksel Çini Sanatı (2016)

15. Bahar Bayramı: Hıdrellez (Makedonya ile ortak dosya)(2017)

16. Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği (Azerbaycan ve Kazakistan ile ortak dosya) (2020)

17. Geleneksel Türki Okçuluğu (2019)

18. Minyatür Sanatı (Azerbaycan, İran ve Özbekistan ile ortak dosya) (2020)

19. Geleneksel zekâ ve strateji oyunu: Togyzgumalaq, Toguz Korgool, Mangala/Göçürme (Kazakistan ve Kırgızistan ile ortak dosya) (2020)

20. Hüsn-i Hat. Türkiye'de İslam Sanatında Geleneksel Güzel Yazı (2021)

21. Çay Kültürü: Kimlik, Misafirperverlik ve Toplumsal Etkileşim Sembolü (Azerbaycan ile ortak dosya, 2022)

22. İpek Böcekçiliği ve Dokuma için İpeğin Geleneksel Üretimi (Afganistan, Azerbaycan, İran, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan ile ortak dosya, 2022)

23. Nasreddin Hoca/Molla Nesreddin/Molla Ependi/Apendi/Afendi Kozhanasyr Fıkra Anlatma Geleneği (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ile ortak dosya, 2022)

24. Tezhip/Tazhib/Zarhalkori/Tezhip/Naqqoshlik (Azerbaycan, İran İslam Cumhuriyeti, Tacikistan ve Özbekistan ile ortak dosya, 2023)

25. İftar/Eftari/İftar/İftor ve Sosyo-Kültürel Gelenekleri (Azerbaycan, İran İslam Cumhuriyeti ve Özbekistan ile ortak dosya, 2023)

26. Balaban/Mey Zanaatkârlığı ve İcra Sanatı (Azerbaycan ile ortak dosya, 2023)

27. Sedef Kakma İşçiliği (Azerbaycan ile ortak dosya, 2023)

Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

28. Islık Dili (2017)

29. Geleneksel Ahlat Taş İşçiliği (2022)
30. Zeytin Yetiştiriciliği ile İlgili Geleneksel Bilgi, Yöntem ve Uygulamalar (2023)

İkinci olarak ise, çizgi filmlerde tespiti yapılacak Türk kültür unsurlarından Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan çocuklara kazandırılması hedeflenen kök değerler çalışmaya kılavuzluk etmiştir. Bu değerler toplamda 10 tane olup aşağıda sıralanmıştır:

1. Adalet
2. Dostluk
3. Dürüstlük
4. Öz Denetim
5. Sabır
6. Saygı
7. Sevgi
8. Sorumluluk
9. Vatanseverlik
10. Yardımseverlik

(Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, 2023, Değerler Eğitimi, Aile ve Toplum, Ortaöğretim Programlarında Yer Alan Kök Değerler Temalı Etkinlik Kitabı)

Yer verilen değerler açıklanmadan önce değer kavramına dair tanımlama ve bilgilerin verilmesi yerinde olacaktır. "Değer" kelimesi kökeni bakımından Latince olup "valere" kökünden türetilmiş ve "güçlü olmak", "kıymetli olmak" anlamlarına gelmektedir (Bilgin, 1995).

Türk Dil Kurumu sözlüğünün tanımlamasına göre değer, "bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü"dür. Değerler, bireyin doğduğu andan itibaren karakterini ve yaşam biçimini şekillendiren önemli kavramlardır. Psikoloji, sosyoloji, felsefe, antropoloji, ekonomi, ilahiyat gibi birçok alanda çalışmalara konu olmuş ve aynı kültür kavramı gibi hakkında çok çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Değer, sözcük olarak en genel manada bir şeyin önemini

belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin sahip olduğu kıymet, yüksek ve yararlı nitelik olarak tarif edilmektedir (Arslan & Yaşar, 2007, s. 8). Theodorson ve Theodorson'a (1979) göre değer; "özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleri" olarak tanımlanmaktadır (Özensel, 2003, s. 225). Hökelekli (2006) ise değeri; "neyin iyi, güzel, hangi davranışların doğru, kutsal ve toplumca onaylanan, nelerin bunların tersi olduğuna dair uygulama ve kabuller" olarak tanımlamıştır (Üzer, 2019). Her toplumun bir kültürü vardır ve bu kültürler içerisinde de birtakım değerler yer almaktadır. Günlük yaşamda davranış, tavır ve yaklaşımları belirleyen önemli yapı taşları arasında yer alan değerler, toplumları biçimlendirme ve yönlendirme işlevlerine sahiptir (Özen, 2014, s. 60).

Değerler, insanların bir kıymet atfettiği somut şeyler olabilirken manevi ve ahlaki kavramları da karşılayabilmektedir. Sevilen kişi, hayvan, eşya, mal mülk de değer kavramını karşılayabilmekte; sevgi, sorumluluk, yardımseverlik gibi manevi duygular da değerlerin içerisinde bulunabilmektedir (Bolay, 2007, aktaran Üzer, 2019).

Gelecek nesillere aktarma noktasında ise "milli değer" kavramına dikkat çekmek gerekmektedir. Dolayısıyla, çocuğun içinde bulunduğu toplumun kendine has birtakım değerleri kazanımını sağlamak, onun ilerideki düşünce ve davranışlarına etki edeceği için önemlidir. Millî Eğitim Bakanlığı da bu hususa dikkat çekmek amacıyla Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına değerler eğitimini eklemeyi uygun görmüş ve bu değerleri benimsemiş nesiller yetiştirmeyi hedeflemiştir. Programda yer alan değerlerin kısaca tanımları ve çocuklara kazandırılması noktasındaki amaç ve hedefler aşağıda sunulmuştur. Bu değerlerin tanımları ve ilişkili olduğu kavramların açıklanmasının çizgi filmlerde bu değerlerin doğrudan veya dolaylı olarak tespit edilmesi noktasında yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Adalet: Millî Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı ortaöğretim programlarında yer alan kök değerlerden biri olan adalet kavramındaki amaç; çocuklara yaşamlarında adil davranışlar sergilemeleri, kararlarını alırken karardan etkilenebilecek kişi ya da kişileri de hesaba katmaları, her bireye eşit muamelede bulunmaları noktasında yol göstermektir. Adalet duygusu, erken yaşlarda kazanımı çok değerli olan kök unsurlardan biridir. Adalet duygusu, kişilik oluşumunda ayrı bir öneme sahiptir. Adalet; hukuk kurallarına uygun olma,

hakkın gözetilmesi, doğrunun/haklının tespiti ve her bireye eşit bir biçimde yaklaşmak gibi ilkeleri gözetmektedir. Güçlü olanın üstün tutulması değil, haklı olanın öne çıkartılması ve haklıya hakkının verilmesi adalet kavramını karşılamaktadır. Mevlâna, adalet kavramını "Adalet, her şeyi lâyık olduğu yere koymaktır. Ayakkabı ayağındır, külâh başın." biçiminde ifade etmiştir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Malatya/Hekimhan Ortaokulu, Değerler Eğitimi, Adalet).

Hayatın her noktasında adalet gereklidir; öncelikle kişinin kendine karşı adil davranması gerekir. Ailede, sosyal ilişkilerde, iş hayatında, yönetimde, ticarette ve daha birçok yerde adalet olgusundan söz edilmektedir.

Bir toplumun adil olması için bireylerde adalet duygusunun varlığı gerekmektedir. Adalet duygusunun oluşması için ise erken yaşlarda önce aile tarafından, daha sonra ise çevre ve okul vasıtasıyla temellerin atılması önemlidir. Medya yoluyla da adalet değerinin pekiştirilmesi mümkün olabilmektedir. Çocukların rol model alarak medyada görüp duyduklarını taklit etmesi değer kazanımı bağlamında kıymetlidir, dolayısıyla çizgi filmler vasıtasıyla adalet duygusunun işlenmesi çocukta ailede öğrendiği bu değerlerin örneklerle kazanımına vesile olabilmektedir. Çocuk; belli bir dönemde öfke, sevgi, korku, kaygı, nefreti ve başkaca birtakım duyguları tanımakta ve zaman içerisinde de merhamet duygusu oluşmakta ve gelişmektedir. Bu doğrultuda da eşitlik kavramına karşı bir bakış açısı kazanabilmektedir (Can, 2018).

Adaletten bahsedilebilmesi için kişinin ilk önce kendisinin adil olması gerektiği ve adil bir birey olmanın aile ilişkileri ve toplumsal ilişkilere de katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır. Kişinin adalet duygusunu kazanması ilk olarak ailede başlamaktadır. Çocuk, aile bireylerinden adil kararlar ve davranışlar gördüğünde bunu şüphesiz kendi yaşamına da yansıtabilecektir. Anne baba tarafından çocuklara her konuda eşit davranılması, özellikle kız-erkek ayrımından kaçınılması çocukta güven duygusunu inşa edip sevgi ve saygı bağlarını güçlendireceğinden son derece önemlidir. Ailede adalet duygusunu kazanmış olan çocuk, ileride sosyal yaşantısında arkadaşlarına, eşine, çocuklarına ve çevresindeki insanlara karşı da adil olabilecektir. Medyaya da öğretici nitelik taşıması nedeniyle büyük sorumluluklar düşmektedir. Çocukların en çok takip ettikleri içerik olan çizgi filmlerde, adalet kavramının doğrudan veya dolaylı olarak işlenmesi çocuğun ailede gördüklerini pekiştirmesine katkı sağlayacaktır.

Dostluk: Dost kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde, "sevilen, güvenilen, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse; yar, düşman karşıtı" şeklinde tanımlanmaktadır. MEB tarafından dostluk kavramının ilk basamağı "kişinin öncelikle kendisi ile dost olması" olarak görülmektedir. Yukarıda TDK tarafından tarif edildiği üzere kişinin kendisi ile iyi anlaşması, kendisini sevmesi ve güvenmesi dostluğun temelini oluşturmaktadır. Bireyin kendisine olan saygısı, kendisini doğruları ve yanlışlarıyla olduğu gibi kabul edip benimsemesi kişinin kendi benliğine dost olmasını sağlamaktadır. Benliğe olan kabul ve saygının ediniminde de ailenin altı çizilmektedir. Aile içerisinde ayrımcılığa maruz kalan, duygu ve düşüncelerine saygı gösterilmeyen, özel hayatlarına müdahale edilen, aile içi iletişimin zayıf olduğu ortamlara maruz kalan çocuklarda benlik saygısının yetersiz olduğu görülmektedir. Kişinin kendi benliği ile dost olması, diğer insanlarla olan ilişkisini de etkileyecek ve dostluk kavramını başka insanlarla da bağdaştırmasına etki edebilecektir. Küçük yaşlarda öğrenilen ve benimsenen bu olgu sayesinde kişi hayatının her döneminde dost edinebilmektedir; mahallede, okulda, askerde, iş yerinde, sosyal ortamlarda ve daha birçok mekânda insanlarla gönül bağı kurabilmektedir. Hayatının belli dönemlerinde dostluk değerini kavrayıp bireylerle, hayvanlarla olumlu ilişkiler kuran insanlar, dostluğun ayrımcılığa yer vermeden merhamet duygusuyla gerçekleştirilen bir olgu olduğunu anlayabilecektir. Çünkü dostluk, bir hayvan ile de kurulabilmekte, özellikle çocuklar saf duygularla yaklaştığı hayvanlarla bu kavramı pekiştirebilmektedir. Aynı milletten olmayan yabancı ülkelerle de bu ilişkinin kurulması sağlanabilmektedir. Bu bilgiler ışığında, dostluk kavramının MEB kitaplarında açıklandığı üzere çizgi filmlerde bu unsurun varlığı ve nasıl işlendiği tespit edilmeye çalışılacaktır.

Dürüstlük: Dürüstlük, MEB tarafından çocuklara kazandırılması hedeflenen bir kök değer olarak kitaplara eklenen önemli kavramlardandır. Yalan söylememek ve tutarlı olmak dürüstlük kapsamında değerlendirilmekte, dürüstlüğün yaşamın her alanında olması gerektiği vurgulanmaktadır. Dürüstlük, gerçeği çarpıtmadan olduğu gibi yansıtmayı ve olanı değiştirmeden karşı tarafa aktarmayı esas almaktadır. Kişinin gerçek duygu ve düşünceleri çerçevesinde davranması ve olduğunun dışında görünmeye çalışmaması dürüstlüğün temelini oluşturmaktadır. Sağlıklı ve etkili iletişimin bir parçası olan dürüstlüğün yaşamın her alanında uygulanması gereklidir. Doğruluk ve dürüstlüğü karakterinin bir parçası yapmış birey; aile, okul ve iş yaşamında bunu sürdürebilecek, hatta klavye arkasına gizlenmiş gerçek dışı profilleri barındırabilen sanal dünyada dahi bu dürüstlüğü devam ettirebilecektir. Sonuç

olarak, çizgi filmlerde de dürüstlük kavramının ne şekilde kendine yer bulduğu ilgili bölümde belirlenmeye çalışılacaktır.

Öz Denetim: Öz denetim, öğretim programlarında yer alan ve çocuklara kazandırılması beklenen kök değerlerden biridir. Kısaca, bireyin davranışları üzerindeki denetleme gücünü ifade etmektedir. Kişi, tavır ve davranışlarını kontrol edebilme yetisine sahipse karşısına çıkan olumsuzluklar karşısında sağlıklı kararlar verebilmekte, bencillikten uzak bir yaklaşım sunabilmektedir (Taner, 2022). Öz denetim değerine sahip olan çocukların hayatının ilerleyen dönemlerinde kişisel ve kişilerarası ilişkilerinin sağlıklı ve etkili olacağı söylenebilmektedir (Tangney, 2004).

Millî Eğitim Bakanlığı kitaplarda öz denetim değerini; "bir olay veya durum karşısında risk almadan mantıklı hareket etmek, sonucun getireceği artı ve eksileri hesaplayarak aksiyon almak ve kontrollü bir biçimde davranmak" olarak açıklamaktadır. Öz denetim değerine sahip olanları; inanç, tutum ve davranışlarıyla bir bütün ve tutarlılık halinde olan, başkalarının fikirlerini önemseyen fakat karar verme aşamasında kendisi sorumluluk alan, eleştiriye açık fakat her eleştiriden olumsuz etkilenmeyen, kendini koruyup kollayan ve fırsatını bulduğunda başkalarına yardım etmekten çekinmeyen bireyler olarak açıklamaktadır.

Bu açıklamalardan hareketle, çocuklara erken dönemde aşılanmasının önem arz ettiği kök değerlerden biri olan öz denetimin çizgi filmlere doğrudan veya dolaylı olarak nasıl yansıtıldığı ilgili bölümde incelenecektir.

Sabır: Sabır, öz denetim kavramı ile de ilişkilendirilen ve erken dönemde kazanımı gerekli olan kök değerlerdendir. MEB'in öğretim programında yer alan açıklamaya göre, bireyin başına gelen olumsuz durumlarda metanetli olması, isteklerini gerektiğinde öteleyebilmesi, düşünmeden anlık tepkiler vermek yerine sakinliğin korunarak çözüm odaklı yaklaşım sergilenmesi sabır kavramının merkezinde yer almaktadır.

Okçu ve Pilatin, sabrı kısaca "bireyin zor durumlarda metanetini koruyarak bekleme duygusu" olarak tanımlamaktadır. Kişinin nefsini terbiye etmesini sağlayan, düşünce ve davranışlarını kontrollü bir biçimde yönetebilmesine imkân veren bir değer olarak ifade edilmektedir. Telaş ve öfkeye kapılmadan doğru zaman, doğru mekân ve doğru yollarla o

sorunu aşmak sabrın gereklerindendir. Sabır, bireye olgunluk kazandıran ve kişiliğini geliştiren bir değerdir (Okçu & Pilatin, 2018).

Mevlâna, "Sabır, ferahlığın anahtarıdır" diyerek sabretmenin kişiyi feraha kavuşturacağının altını çizmektedir. Böylesine mühim bir değerin de çizgi film içeriklerinde işlenip çocuklara kazandırılması son derece kıymetlidir.

Saygı: MEB, saygı kavramının kazanımındaki ilk adımın öz saygı olduğunun altını çizmektedir. Yukarıda dostluk değeri açıklanırken kişinin evvela kendisi ile dost olması gerekliliğinin vurgulandığı üzere saygı unsurunun da benimsenmesinin, kişinin ilk önce kendine olan saygısından ileri geldiği dile getirilmektedir. Fiziksel ve mental olarak kendini olduğu gibi kabul eden bireylerin öz saygısı gelişmekte ve bu durum onların diğer insanlara da saygı duymasına imkân vermektedir. Saygı değeri aslında geniş bir kavramdır, öz saygının ardından aileye, akrabalara, yaşlı ve engelli bireylere, hayvanlara ve doğaya saygı başlamaktadır. Çocuk, gelişim evresinde adım adım saygı değerini inşa ederken iletişimin temellerinden olan bu değeri benimsemesi ileride kurduğu ilişkilerde yarar sağlayacaktır. Sağlıklı iletişimin inşa edilebilmesi karşılıklı saygı çerçevesinde mümkün olabilmektedir. Biri konuşurken sözünü kesmeden dinlemek, iletişim kurulan insana sesini yükseltmemek, büyüklere, engelli ve hamile bireylere yer vermek, teşekkür etmeyi ve özür dilemeyi bilmek saygının temelinde yer alan davranışlara örnek olarak gösterilebilmektedir. Çizgi filmlerde saygı değerinin ne şekilde yansıtıldığı da bu bağlamda tespit edilmeye çalışılacaktır.

Sevgi: Barışçıl nesillerin yetişmesini hedefleyerek sevgi kavramını kök değerler içerisine dâhil eden Millî Eğitim Bakanlığı, insan sevgisinin; dil, din, ırk ayrımı yapılmadan olması gerektiğinin altını çizmektedir. Sevginin temel alınarak barış ve huzurun sağlanabileceği, insan ilişkilerinin güçlendirilebileceği ve daha yaşanılabilir bir toplum meydana getirilebileceği vurgulanmaktadır. Sevginin iyileştirici, motive edici, destekleyici, güçlendirici ve huzur verici özellikleri vardır ve kişinin zor zamanlarında sevgisini hissettiği insanların yanında olması onun o süreci daha rahat atlatmasına katkı sağlayacaktır.

Sevgi, insanlara karşı olabileceği gibi bir hayvana, bitkiye yönelik de olabilmektedir. Çizgi filmlerde aranacak olan sevgi kavramı insanlara, hayvanlara, doğaya karşı geliştirilen bağ üzerinden incelenecektir.

Sorumluluk: Sorumluluk bilinci, çocuklara kazandırılması hedeflenen ortak değerlerden biridir.

Prof. Dr. İbrahim Ethem Başaran (1974), sorumluluk kavramını "Sorumluluk duygusu, ödev olarak üzerine alınan ya da verilen bir işi her ne pahasına olursa olsun sonuna kadar yapma ve gerektiğinde bunun hesabını verme ile ilgili bir duygudur. Bu duygu bireyde toplumsal çevrenin gerçekleri ile ideal kurallar dediğimiz us (akıl) arasındaki karşılıklı ilişkinin sonucunda oluşur." şeklinde tarif etmiştir (Başaran, 1974).

Kişinin hayatı boyunca ilk önce kendine sonra da çevresindeki insanlara karşı birtakım sorumlulukları bulunmaktadır. Bireyin ihtiyaçlarını kendi karşılayabilecek yaşa geldiğinde ilk önce kendine karşı sorumlulukları başlar. Kişinin kişisel bakımına özen göstermek, sağlıklı beslenmek, spor yapmak, düzenli uyumak gibi faaliyetlere önem verip sağlığına yatırım yapması, okula başladığında istikrarlı biçimde okula devam edip derslerine çalışması kendine karşı sorumluluklarındandır. Sonrasında ise ailesine, arkadaşlarına, diğer kişilere, hayvanlara ve doğaya karşı birtakım sorumlulukları başlamaktadır. Dürüst olmak, sözünde durmak, saygılı olmak, hayvanlara ve doğaya karşı duyarlı olmak gibi kişinin sorumluluk çerçevesinde tavır ve davranışlarını yönetmesi beklenmektedir (Sezer & Çoban, 2016).

Millî Eğitim Bakanlığı kitabında ise kişinin önce kendine sonra da tüm topluma karşı sorumluluk bilinciyle hareket eden nesiller yetişmesinin ülkenin kalkınması açısından gerekli olduğu vurgulanmıştır. Sorumluluk doğuştan yüklenmeyen, sonradan kazanılan bir beceridir ve bu becerinin edinilmesinde aile içi iletişim, çocuğa karşı gösterilen tavır ve davranış ve şüphesiz disiplin anlayışı büyük rol oynamaktadır. Çocuğa belli dönemlerde yaşına ve ihtiyaçlarına uygun birtakım sorumlulukların yüklenmesi onun kararlarını kendisinin alıp sonuçlarını görmesi bakımından gerekli görülmektedir.

Vatanseverlik: Vatanseverlik değerinin çocuğa kazandırılması, onun bağlı bulunduğu milletine olan sevgi, saygı ve bağlılık duygularının gelişimi açısından elzemdir. Öncelikle; kişinin doğduğu, yaşadığı, ait olduğu toprakların kökenini bilmesi, hangi süreçlerden geçerek günümüze ulaştığının bilincinde olması vatanı sahiplenme noktasında bir başlangıç noktasıdır. Bunun farkında olan bireylerin ülkesine olan bağlılığı artmakta, milli birlik ve beraberlik duygusu gelişmektedir.

Mensubu olunan milleti, vatandaşı olunan devleti, konuşulan ortak dili, gökyüzünde dalgalanan bayrağı, paylaşılan ortak kültürü benimsemek ve sevmek vatanseverlik olarak adlandırılmaktadır ve bu sevginin gereği olarak da her vatandaşın ülkesine karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Kişinin ülkesi için çalışıp topluma değer katması, ülkesinin her bir parçasını koruyup kollaması, ağacını, taşını, toprağını, suyunu gözetmesi, zarar vermemesi, devlete karşı olan görevlerini yerine getirmesi bu gerekliliklerin birkaç örneğini belirtmektedir.

Yardımseverlik: Yardımlaşma ve paylaşma duygusu, bireyin doğuştan sahip olduğu kazanımlar değildir. Bu değerler, küçük yaşta ilk önce aile kurumunda öğrenilir, daha sonra ise sosyalleşme ile bu duygular pekişir. Medya da şüphesiz çocuklara ailede öğrenilen bu değerlerin görsellerini birtakım içeriklerle ekranlarda sunmaktadır. Yardımlaşma duygusu öğretilen çocuk, bunu ekranlarda gördüğü zaman hatırlar, taklit eder ve uygulamaya başlar (Biberci, 2010).

MEB kitaplarında yardımseverlik kavramı; paylaşma, bir kişinin hayatına dokunma, gelenek görenekler çerçevesinde dayanışma, sosyal sorumluluk gibi faaliyetler bağlamında anlatılmaktadır. Türk kültüründe dayanışma ve paylaşma geçmişten beri var olan ve Türklerin en önemli özelliklerinden birini oluşturan olgulardır. Toplumsal hayatta yardımlaşmayı gerektiren birçok durumla karşılaşılmaktadır ve insanın insana muhtaç olması gerekliliğinden dayanışma ve paylaşma her koşulda elzemdir. Sosyal yardımlaşma faaliyetleri ise çocuğun kişisel gelişimine büyük katkılar sağlayabilmekte, insan ilişkilerini güçlendirebilmekte ve kendisiyle barışık bir birey olabilmesine imkân verebilmektedir. Dolayısıyla, yardımlaşma duygusunun erken yaşlarda öğrenimi, bu değerin medya yoluyla pekiştirilmesi ve medya içeriklerinin de bu değerlerin geliştirilmesi bakımından içerik üretmeleri büyük önem arz etmektedir.

Kök değerler dışında, Millî Eğitim Bakanlığı; Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerleri 2023 yılında güncellemiştir. Programda toplam 18 adet değer yer almaktadır. Bunlar:

1. Adalet
2. Aile birliğine önem verme
3. Bağımsızlık
4. Barış

5. Bilimsellik
6. Çalışkanlık
7. Dayanışma
8. Duyarlılık
9. Dürüstlük
10. Estetik
11. Eşitlik
12. Özgürlük
13. Saygı
14. Sevgi
15. Sorumluluk
16. Tasarruf
17. Vatanseverlik
18. Yardımseverlik

Bu bilgiler ışığında, kök değerler ve 2023 yılında güncellenmiş değerlerin karması sıralanarak toplamda 21 değerin çizgi filmlerdeki varlıkları ve yoğunlukları tespit edilmeye çalışılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1.

MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Adalet
Dostluk
Aile birliğine önem verme
Dürüstlük
Öz denetim
Sabır
Saygı
Sevgi
Sorumluluk
Duyarlılık
Vatanseverlik
Yardımseverlik
Dayanışma
Bağımsızlık

Barış
Özgürlük
Eşitlik
Bilimsellik
Çalışkanlık
Estetik
Tasarruf

Üçüncü olarak da manevi değerlerin dışında somut kültürel unsurların varlığı çizgi filmlerde tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada birtakım araştırmalar konuya kaynaklık etmiştir. Araştırmanın konusu belirlendikten sonra çalışmanın ilk basamağı olan literatür taramasında çizgi film ve kültür ilişkisinin oldukça popüler bir araştırma alanı olduğu görülmüş, bu konuda yapılan çalışmalar ilgili araştırmaya ışık tutmuştur. Maysa ve Bulut, Küçük Hezarfen ve Rafadan Tayfa adlı yapımlara dair birçok tez ve makale tespit edilmiş ve kültür unsurları bakımından bu yapımların ele alındığı görülmüştür.

Zehra Güden Altmış tarafından 2021 yılında hazırlanan "9-11 Yaş Grubu Çocuklara Yönelik Türk Yapımı Çizgi Filmlerde Değerler Eğitimi (TRT Çocuk Örneği)" adlı doktora çalışması, Kevser Tozduman Yaralı ve Neslihan Avcı (2017) tarafından hazırlanan "Bir Çizgi Filmin Popüler Kültür Açısından İncelenmesi: Rafadan Tayfa Örneği" adlı makale, Oğuzhan Yılmaz (2022) tarafından yazılan "Rafadan Tayfa Çizgi Filmindeki Kültürel Unsurların Türkçe Öğretimi Açısında İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezi, Mehmet Üzer'in (2019) "Küçük Hezarfen Çizgi Filminde Yer Alan Milli Kültür, Milli Değer, Milli Kimlik Unsurlarının İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezi, "Maysa ve Bulut İsimli Animasyon Çizgi Filmin Kültürel Ögeler Açısından İncelenmesi" adlı Neslihan Karakuş'a (2016) ait makale bu çalışmanın somut/maddi ögeler kategorisinin hazırlanmasına kaynaklık eden çalışmalar olmuştur.

Bu çalışmalar ışığında belirlenen somut unsurların Türk kültüründeki yeri ve önemi aşağıda sunulmuş, çizgi dizilerde bu ögelerin benzer niteliklerde işlenip işlenmediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Aile: Yıllardan beri aşina olunan standart tanıma sahip toplumun en küçük birimi olan aile, Türk kültürünün önemli bir parçasıdır. Aile, toplumun temelini oluşturur ve bir

milleti millet yapan topluluk ilk önce ailede başlar. Aile; kan ve akrabalık bağına dayanır ve anne, baba ve çocuktan oluşan bir yapıdan meydana gelir. Eski Türkler yüzyıllar süren hâkimiyetlerini güçlü bir aile ve ordu yapısının varlığına bağlamışlardır. Türk aile yapısında genellikle ataerkil bir sistem görülmüş, fakat ataerkil anlayış olmasına karşın Türkler kadınlara büyük önem vermişlerdir. Erkek egemen bir sistem var olagelmişse de annenin de ailede söz hakkı olmuştur. Kadın; evin sahibi, kocasının yoldaşı ve başyardımcısı, çocuklarının öğretmeni olarak görülmüştür (Mandaloğlu, 2022).

Türk aile yapısında aslında anne baba ve çocuktan oluşan çekirdek yapı hâkim olsa da geçmişte Türkler kalabalık bir aile yapısını benimsemişlerdir. Günümüzde bu durum artık kalmasa da anne, baba ve çocukların dışında nine ve dedeler de aile ile birlikte yaşamıştır.

Eski Türklerde sütannelik ve süt kardeşlik görülmüştür. "Süt kardeş" deyimi aynı anneden süt emen iki çocuğun kurduğu bağa verilen isimdir. Çocuğu olan kadın, annesi ölen ya da belli sebeplerden çocuğuna süt veremeyen kadının çocuğunu emzirdiğinde, o çocuğun sütannesi olmuş olurdu ve böylece bir akrabalık bağı kurulurdu. Aile üyelerinden anne figürü ailenin yapıtaşı olmuştur. Ataerkil yapının egemen olmasına karşın anne evin sahibi olarak görülmüştür. Çoğunlukla erkek çocuklarının eğitiminden baba, kız çocuklarının eğitiminden de anne sorumlu olmuştur (Mandaloğlu, 2022).

Erkek çocuğu babayı, kız çocuğu ise anneyi rol model almıştır. Bu nedenle anne ve baba kız ve erkek çocuklarının yetiştirilmesinde büyük rollere sahip olmuştur (Tuna Turhan, 2018).

Anneye Türk kültüründe kutsallık atfedilmiştir. Kadının fıtratı gereği neslin devamını sağlayan doğurganlığı ve besleyiciliği kutsal sayılmıştır. Sadece kadına has birtakım özelliklerin annelik özelinde vücut bulması, kadınlara annelik özelinde vasıflar tanımlanması bu kutsallığın temelini oluşturmaktadır. Üstün meziyetlerle donatılmış anne olgusu, Türk kültürünün önemli bir parçasıdır. Halide Edip Adıvar, anneliğin dramatik önemini şu sözle ifade eder; "Beşiği sallayan el dünyaya hükmeder." (Küçük, 2020).

Anne, evin tüm sorumluluğunu yüklenen, evi çekip çeviren ve düzenini sağlayan konumdadır. Türklerde annelik; merhamet, şefkat, sevgi, özveri, fedakârlık gibi karakteristik özelliklerle bağdaştırılmaktadır. Fiziksel olarak ise Türk annesi dendiğinde görsellerde karşılaşılan tipik fiziksel özellikler bulunmaktadır. Ekranlarda fiziksel olarak, bağlı olunan

topluluğun yöresel kıyafetlerine bürünmüş olup; genelde başında yazma, başlık gibi aksesuarlarla kendini belli etmektedirler.

Baba ise evin geçimini sağlamakla yükümlü, erkek çocuklarının eğitiminden sorumlu bir karakter yapısındadır. Türklerde baba, otoriter yapısı ile bilinmekte olup anne gibi fedakârlıkla da özdeşleştirilmektedir. Çünkü baba evin tüm maddi yükünü omuzlamaktadır ve babalığa atfedilen bu vericilik geçmişten günümüze değişmemiş olup, babalık hala bu önemli nitelikle anılmaktadır.

Çocuklar da ailenin en küçük üyeleri ve aile kurumunun devamlılığının teminatı konumundadır. Eski Türklerde çok çocuk sahibi olmak neslin devamı açısından önemli olmuş, bu nedenle çok çocuklu ailelere sıkça rastlanmıştır. Bu durum kentte daha az, kırsalda daha fazla görülmüştür. Fakat ekonomik koşullar, kadının çalışma hayatına atılması ve çocukların gelişim ve eğitimine daha fazla önem verilmesi gibi nedenler çok çocuk anlayışını değiştirmiştir.

Eskiden beri çocukların eğitimine önem verilmiş; öncelikli verilen eğitim dini eğitim olmuştur. Bunun yanı sıra edep adap, görgü gibi konularda da çocukların eğitilmesi çok küçük yaşlardan itibaren süregelmiştir (Aksoy, 2011).

Türklerin ahlaki ve kültürel anlayışı gereği çocuklar anne babasına, aile büyüklerine itaatkâr olmalı, saygıda kusur etmemelidir. Zira aile içi ilişkilerin temeli sevgi ve saygıya dayanmakta, küçüklerin büyüklere olan saygı ve anlayışı, büyüklerin de küçüklere olan sevgisi aile dinamiğini güçlendirmektedir (Yolcu, 2022, s. 62-63).
Yukarıda verilen bilgiler ışığında, Türk kültüründe aile kavramının incelenecek çizgi filmlerde benzer biçimde kendine yer bulup bulmadığı tespit edilecektir. Türk aile yapısı, aile üyeleri, aile üyelerinin fiziksel ve karakteristik özellikleri verilen genel bilgiler ışığında çizgi filmlerde tespit edilecektir.

Yemek: Toplumların beslenme bakımından çeşitli değerleri ve alışkanlıkları vardır. Beslenme başlı başına bir insan ürünü olduğu için kültürle doğrudan bağlantılı olup ait olduğu topluma yönelik yerel izler taşımaktadır. Türklerin geniş bir coğrafyaya yayılması, Türk mutfağının zenginleşmesini sağlamış, yeme-içme Türk kültürü içerisinde kendine geniş bir yer bulmuştur.

Türk mutfağı; Türk kültür unsurları arasında çok köklü bir geçmişe sahip olan kavramlar arasındadır. Türk mutfak kültürü günümüzde var olan zengin görünümünü; coğrafi şartlar, benimsenen birtakım gelenek görenekler, ekonomik yapı ve tarih boyunca farklı milletlerle olan etkileşimi sonucu kazanmıştır. Sadece günün öğünlerinde değil aynı zamanda düğün, cenaze, bayram gibi özel günlerde ve kutlamalarda da bir ritüele dönüşen yeme-içme, bireyleri bir araya getirip kaynaştırma ve muhabbeti arttırma noktasında da önemli bir işleve sahiptir (Sürücüoğlu & Özçelik, 2008). Evrensel ürünlerin yanı sıra sadece Türk mutfağına özgü birçok yiyecek ve içecek vardır ve Türklerde yemek kültürüne ait birtakım genel özellikler bulunmaktadır. Birkaç örnek aşağıda sıralanmıştır:

- **Ekmek**, Türk mutfağının vazgeçilmez besin maddesi olmuştur. Tarımsal faaliyetler sonucu ekmek üretim ve tüketimi yaygınlaşmış, unların çeşitliliğinin artmasıyla da renk ve tat bakımından ekmek yapımı değişikliğe uğramıştır (Şavkay, 2000, s. 14, aktaran Öztürk, 2021, s. 583).

Ekmeğe atfedilen önem büyüktür zira ekmek; "ekmeksiz doyulmaz, ekmeksiz yemek olmaz" ifadelerinin başrolü olmuş ve yenen yemeğin tadına varılması ekmek sayesinde mümkün olmuştur.

- **Zeytinyağı** kullanımı Batı Anadolu'da oldukça yaygındır. Yemeklerde, salatalarda ve kahvaltıda oldukça sık tüketilen zeytinyağı, kalp dostu olması ile de sağlıklı yağlar arasında yer aldığından Türk mutfağında sıkça kullanılmaktadır.
- **Yoğurt** hem yemeklere eşlik etmesi hem de bazı yemeklerin yanına sos olarak kullanılan bir besin olması bakımından Türk sofralarının vazgeçilmezidir.
- Yemeklerin **baharat**la tatlandırılması yaygındır. Tuz çok tüketilmektedir, tuzun yanı sıra karabiber ve kırmızıbiber de yemeklere sıkça eklenen baharatlar arasındadır.
- Yemekle beraber veya yemeğin arkasından **meyve** tüketimi yine sıkça görülmekte, bazen tatlı yerine yemeğin ardından meyve yenmektedir.
- Yemeklerde **salça** kullanımı olmazsa olmazdır. Türk kültüründe kış hazırlıkları içerisinde salça yapımı önemlidir. Yazdan yapılan salçalar ve domates sosları et ve sebze yemeklerinde kullanılmaktadır.

• Özellikle doğu ve güney bölgelerinde **kebap**, Türk mutfağının gözde yiyeceğidir. Türk mutfağının dünya sıralamasında ilk sıralarda olmasının önemli nedenlerinden biri de kebaplarıdır (Solmaz, 2018, s. 108-122).

Türkler Orta Asya'da göçebe yaşam sürerlerken tarım yerine hayvancılıkla uğraşıldığından genelde hayvansal ürünler tüketilmiş, at, koyun eti, sütü ve kımız en çok tüketilen besinler arasında olmuştur. Kısrak sütünden yapılan fermente bir içecek olan kımız, Orta Asya Türklerinin bolca tükettiği bir içecek olmuştur. Ayrıca üzümden yapılan pekmez, sirke ve şarap da çokça görülmüştür (Kızıldemir & Sarıışık, 2017). Yerleşik hayata geçilmesinin ardından tarım faaliyetleri de başlamış ve beslenme alışkanlıklarına birçok yenilik eklenmiştir. Buğday, yapılan ve tüketilen ürünlerin ana maddesi olmuş, buğday ununda birçok hamur işi yapılmıştır (Güler, 2010). Buğdayın yanında susam, pirinç, arpa, darı gibi tahıllar da yoğunlukla tüketilmiştir (Sürücüoğlu & Özçelik, 2008, aktaran Solmaz, 2018, s. 108-122).

5.yy. dan sonra hem çeşitlilik hem de beslenme alışkanlıkları bakımından gelişim gösteren Türk mutfağı, Selçuklu ve Osmanlı ile birlikte zirveye ulaşmıştır. Türklerin sahip olduğu kendine has karakteristik birtakım özellikleri Türk mutfak kültürünün şekillenmesinde etkili olmuştur. Türkler, geçmişten beri her daim fakiri doyurmaya özen göstermiş, iki yiyeceğinden birini ihtiyaç sahibine vermeyi huy edinmiştir. Bu özellik, benimsenen dinden de ileri gelmektedir. İslamiyet'te yardımlaşmaya dikkat çekilmiş, paylaşmak Müslümanlığın gereklerinden biri olarak kabul görmüştür. Selçuklu döneminde açılan imaretlerde aşevleri kurulmuş, ihtiyaç sahibi insanlara her gün pişirilen nohut, et, pilav ve meyve, kadayıf gibi yiyecekler dağıtılmıştır (Gürsoy, 2013, s. 85). Bunun yanında Türklerin misafirperver oluşu da mutfak kültüründe büyük ziyafetlerde, düğünlerde ve kutlamalarda kendini göstermiştir. Çeşitten ve bolluktan sakınılmamış, gelen misafir geri çevrilmemiş ve konukların memnuniyeti her daim gözetilmiştir.

Osmanlı Devleti zamanında ise Osmanlı'nın topraklarını genişletmesi ve diğer milletlerle etkileşime girmesi sonucu Türk mutfak kültürü atılım yapmıştır. Konak ve sarayların mutfaklarında çalışan aşçıların zaman içerisinde kendilerini geliştirmeleri Türk mutfak kültürünü de zenginleştirmiştir. Aşçıların yanında şerbetçiler, helvacılar ve ekmekçiler de saraylarda görülmüştür (Öztürk, 2021, s. 583).

Çeşit çeşit çorba, sarma ve dolma, et yemekleri, sebze yemekleri, zerde, helva, sütlaç, aşure, kazandibi ve daha sayılamayacak kadar fazla çeşidin olduğu Osmanlı mutfağında kahvaltının veya yemeğin hemen ardından Türk kahvesi tüketimi yaygın hale gelmiştir. Priscilla Mary Işın, Avcılıktan Gurmeliğe Yemeğin Kültürel Tarihi adlı eserinde kaymağın Osmanlı mutfağında ayrı bir yeri olduğunu dile getirmiştir (Işın, 2019). Saray ahalisi dışında halk tarafından her zaman tüketilemeyen, ulaşılması zor ve pahalı bir süt ürünü olduğu, fakat gerek kahvaltıda gerekse tatlılarla beraber tüketiminin sıkça olduğu ifade edilmiştir (Öztürk, 2021, s. 587).

Kıyafet: Giyinmenin, kıyafetin tarihi çok eski zamanlara uzanmaktadır. Zira denmektedir ki "Çıplak biçimde doğup giyinen tek varlık insandır." Giyim denince akla sadece kıyafet gelmemelidir. Giyim; ayakkabı, aksesuar, saç, sakal, bıyık kesim ve biçimleri, makyaj gibi içerisinde birçok unsuru barındırmaktadır (Tezcan, 2019).

Başlarda kıyafet, iklim şartlarından korunmak için tercih edilse de daha sonra estetik kaygılarla büyük evrim geçirmiş, günlük hayatın vazgeçilmez parçalarından biri haline gelmiştir. Estetik kaygısından da önce giyimi, kültürel ve dini birtakım unsurlar şekillendirmeye başlamıştır. Genel olarak bakıldığında kıyafet bireyin kimliği hakkında birçok ipucu verir. Birinin giyimine bakarak onun cinsiyeti, hangi ülkeye, topluluğa ait olduğu, sosyoekonomik statüsü ve eğer üzerindeki üniforma ise mesleği anlaşılmaktadır. Kıyafet, medeniyet tarihinin bir parçasını oluşturmuş ve zamanla da birçok dramatik değişime uğramıştır.

Eski Türklerde kıyafete bakıldığında ise izlerine gravürlerden ve tarihi kalıntılardan ulaşılmıştır. Hayvancılıkla uğraşan Eski Türklerde genellikle göçebe bir hayat tarzı hâkim olduğundan elbiseler hayvan derisinden yapılmıştır. Erkeklerin giyimi iç don, kaftan, şapan, çapan ya da çarpıt adı verilen bir tür hırka ya da palto ve ayaktaki çizme ya da çarıktan oluşmuş; kadınlar ise şalvar, cepken, çeşitli başlıklar ve ayakkabılar giymişlerdir. Yerleşik hayata geçilmesiyle kıyafetlerin malzemesi de değişmiştir. Deriden yapılan kıyafetler yerini dokuma giysilere bırakmıştır. Bozkırın tipik kıyafet ikilisi ceket-pantolon olmuş, pelerinler tercih edilmiş, ayaklarda çizme, başta da börk adı verilen başlıklar görülmüştür. Savaşa giderken her ordunun kendine özgü kıyafeti olduğundan yurttaşlar birbirlerini kıyafetlerinden tanımıştır.

Osmanlı Devleti'nde ise giyime ait birçok özellik değişmiştir. Kumaşlar kadar renkler de bir anlam kazanmış, sarayda giyilen kumaş ve renklerin halk tarafından giyilmesi yasaklanmıştır. Sarayda giyime büyük önem verilmiş; savaşlarda, seferlerde, törenlerde giyilecek kıyafetler özenle seçilmiştir Gösterişli, göz alıcı bir kıyafet tarzı sarayda hâkim olmuştur. Osmanlı zamanında kadınlar da görkemli ve şık görünümleriyle dikkat çekmektedir. İpek elbiseler, rengârenk feraceler, sırma işlemeli mendiller ile kadınlar ihtişamlı bir giyim stilini benimsemişlerdir (Akyavaş, 1986, s. 33-96).

Fakat Osmanlı'da kadınlarda şalvar, gömlek, entari ve etek gibi çeşitli kıyafetler de ortaya çıkmış ve uzun süre kullanılagelmiştir. Daha sonra ferace yerine çarşaf ve peçe kullanılmaya başlanmıştır. 17. yüzyılın sonlarından itibaren savaşlarda yenilmeye başlayan ve toprak kaybına uğrayan Osmanlı Devleti, Batı kültürünün etkisi altına girmeye başlamıştır. Batı etkisi hiç şüphesiz giyimde de kendini göstermiş, geleneksel kıyafetlerin yerini Batılı tarzdaki kıyafetler almıştır. Yenileşme hareketlerinin ilk durağı ordu olduğu için ilk değişim askeri kıyafetlerde başlamış, Batı tarzında ceket ve pantolon askeri üniforma olarak belirlenmiştir. Ordudan sonra sivillerde de başlayan değişim hareketi hızla yayılım göstermiştir. 1900'lü yıllara gelindiğinde modernleşme hareketleri hız kazanmış, Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle toplumsal alanda yapılan düzenlemeler sonucu giyimde büyük atılımlar yaşanmıştır. Şapka Devrimi neticesinde erkekler fes yerine şapka giymeye başlamış, kadınlara verilen haklar sonucunda kadınların çalışma hayatına girmesi giyimlerinin de değişmesine ortam hazırlamıştır. Çarşaf ve peçe yavaş yavaş azalmaya başlamıştır (Arığ, 2007, s. 2-13). İlerleyen dönemlerde ise kadının toplumsal hayata daha fazla adapte olması, iş hayatına dâhil edilmesi gibi nedenlerle kıyafetlerde birçok yenileşme ve değişim yaşanmıştır.

Sonuç olarak, kıyafet insanlığın en eski korunma amaçlarından biri gibi görünse de zaman içerisinde bir güç ve statü göstergesi haline gelmiştir. Bireylerin veya toplumun kimlikleri üzerine bir işaret haline gelen giyim olgusu, tüm dünyanın çeşitli coğrafyalarında değişiklik göstermekte ve değişikliğe, yeniliğe açık olması sebebiyle dinamik bir kavram olma özelliğini korumaktadır.

Mimari: Türk kültüründe mimarinin çok ayrı bir yeri vardır. Türkiye'ye gelen bir turistin Türkiye'ye geldiğini kavraması, etrafına bir göz attığında çok zor olmayacaktır. Çünkü ülkeye özgü geçmişten günümüze kalan birçok yapı dikkat çekmektedir. Türklerin

inançları, gelenek görenekleri ve alışkanlıkları elbette mimari yapılara da yansımış, Türk kültüründen izlere rastlanabilen gerek biçim gerek süslemelerle kendini belli eden sayısız eser günümüze taşınmıştır. Tipik Türk evleri, camiler, türbeler, saraylar, kervansaraylar, köşkler, hamamlar ve daha birçok yapı Türk kültür mimarisinin genel yapılarıdır.

Bozkır medeniyeti ya da bozkır kültürü, ilk Türk kültür ve medeniyetini ifade etmektedir. Yerleşik yaşam olmadığından hayvancılığa dayalı bir hayat tarzının benimsenmesi Türk sanatına da yansımış, hayvan üslubunun kullanımına yol açmıştır. Hayvan motiflerinin sıklıkla kullanıldığı bir sanat anlayışı ortaya çıkmıştır. Türkler, göçebe yaşam tarzı gereği yazın yaylak, kışın ise kışlak adı verilen yerlerde konakladığı için çadır yapımına önem vermişler, dolayısıyla çadır içerisinde kullandıkları eşyaları süsleme isteği doğrultusunda da süsleme sanatı doğmuştur. Bu durum Türk sanatında "Kubbe" ve "Yuvarlak Kümbet" anlayışının ortaya çıkmasını ve bunun geliştirilmesini sağlamıştır.

İslamiyet'in kabulü ile mimaride bir değişim ve dönüşüm yaşanmış, dini yapılar fazlaca görülmüştür. Karahanlılar zamanında ilk yapılan camiler kerpiçten meydana gelmiş ve alçıyla kaplanmıştır. İlerleyen dönemlerde ise tuğladan eserler meydana getirilmiştir. Mimarinin büyük ivme kazandığı dönem Selçuklular dönemi olmuştur. Orta Asya Türk mimarisi ile İslam mimarisinin harmanlandığı bu dönemde önemli eserler ortaya konmuştur. Büyük bir kısmının Türkiye'de bulunduğu bu eserlerin büyük çoğunluğunu cami, türbe, mescit, külliye, hamam, saray ve köşk gibi yapılar oluşturmaktadır.

Bu dönemde, cami, tekke, zaviye, türbe, medrese gibi dini yapılar inşa edilmiş; askeri alanda ise kale, hisar ve surlar yapılmıştır. Kervansaraylar ve köprüler ticari mimaride ön plana çıkmış; sivil mimaride ise han, hamam, köşk ve saray gibi yapılar inşa edilmiştir. Halı, kilim dokumacılığı, çini ve minyatür sanatları da bu dönemde gelişen süsleme sanatları arasında yerini almıştır.

Tüm bu gelişmeler, Osmanlı döneminde zirveyi görmüştür. Devrin en önemli isimlerinden Mimar Sinan'ın yaptığı eserlerin ünü tüm dünyaya yayılmıştır. Lale Devri'nde (18.yy.) görülmeye başlanan Avrupa etkisi mimariye de sıçramıştır. İkinci Meşrutiyet'in ilanı (1908) ile beraber de Türk sanatında milli bir tarz oluşturulmaya çalışılmıştır. Mimar Kemaleddin Bey ve Vedat Beyler liderliğinde Türk mimarisi farklı bir sürece girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti yıllarında da bu milli tarz oluşturma süreci devam etmiş, Batılı

mimarların 1927 ve sonrasında tasarladığı yapılar Türk mimarisinde öne çıkmıştır fakat İkinci Dünya Savaşı dönemindeki birtakım siyasi gelişmelerle birlikte yine milli bir sanat yaratma kaygısı başlamıştır. 1950'li yıllardan sonra da yine Batı etkisi altında bir mimari anlayış benimsenmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.c).

İnanç: Din olgusu, toplumla beraber şekillenmekte, zamanla toplumun bir parçası haline gelmektedir. Din, insan ile beraber var olmaktadır. Nerede bir topluluk var ise orada muhakkak din de vardır. Çünkü bir arada yaşamak birtakım kurallar gerektirmekte, din de bu kuralların belirleyicisi olmaktadır. Ünlü sosyolog Emile Durheim (1917), din kavramını şöyle tarif etmektedir: "Din, toplumsal bir faaliyettir; önemli bir toplumsal kontrol ve meşrulaştırma aracıdır. Din, bir grup deneyimidir. Dinin temelinde totemizm (kutsallık fikri) bulunur ki o aile, hukuk, ahlak gibi kurumların kökenidir." Dinde, insanoğlundan üstün bir güç, kutsal bir varlık vardır ve o toplum o kutsal varlığa tapar. Dinin merkezinde ortak temel üç özellik vardır; bunlar inanç, cemaat ve ibadettir. Toplumun bireyleri ortak bir inancın çevresinde toplanır ve belirli düşünce ve ahlaki yapıları benimser. Bu sayede ortak bir inanca tutunan toplum içerisinde kuvvetli bağlar kurulur ve o toplumun gücü artar. Cemaat ise belli inanç doğrultusunda bir araya gelen bir grup insanı tanımlamaktadır. Dine ilişkin yapılan eylemler için belirli mekânlarda bir araya gelinmekte, bu eylemlere de ibadet adı verilmektedir. Geçmişte inanılan üstün güç adına birtakım faaliyetler gerçekleştirilmiş ve geçmişte o güce kurbanlar arz edilmiştir (Doğan, 2011).

Türk kültüründe ise din denince akla İslamiyet gelmekte, çoğunluğu Müslüman olan nüfus, İslamiyet'in gereklerini benimsemekte, yaşam biçimi ve alışkanlıklarını bu doğrultuda şekillendirmektedir. Dinin temelinde eğitim yer almaktadır, dolayısıyla dinin bireylere benimsetilmesi ancak eğitimle mümkün olabilmektedir. Şayet İslamiyet'in öğrenimi kutsal kitap Kuran'ı Kerim ile başlamaktadır (Doğan, 2011).

Türklerin var oluşundan bugüne benimsemiş olduğu dinlere bakıldığında Türklerin ilk dininin "Gök Tanrı" dini olduğu görülmüştür (Eroğlu & Kılıç, 2005). Gök Tanrı dininden İslamiyet'e kadar da belli bir inanç sürecinden geçilmiştir. Coğrafya ve kültür etkileşimi sonucu Türkler; Budizm, Zerdüştilik, Maniheizm, Musevilik ve Hristiyanlık gibi çeşitli dinlerden etkilenmişlerdir. Fakat Gök Tanrı inanışı ve İslamiyet arasında benimsenen bu dinler Türklerin karakteri ve kültürel yapısına uymaması nedeniyle epey sınırlı kalmış ve bu dinleri benimseyen Türkler kimliklerine yabancılaşıp zamanla asimile olmuşlardır. İslam

haricindeki dinlerin fazla benimsenmemesi adı geçen dinlerin inanç sistemlerinde Türklerin benliklerini bulamamalarına bağlanmıştır. Türklerin İslam dinini benimsemesi ile de yeni bir dönem başlamış, Türklerin birlik ve beraberliği sağlanmış ve böylece Türkler yok olmaktan kurtulmuşlardır. İsmail Hami Danişmend bu konuda "Sünnî İslam bugünkü varlığını ne derece Türklere borçluysa, Türk ırkı da millî varlığının bekâsını aynı derece İslâm'a borçludur." diyerek Türklerin varlığını İslam'a borçlu olduklarını vurgulamıştır (Erdem, 2000, aktaran Eroğlu & Kılıç, 2005).

İslamiyet, Türk insanının yaşam tarzına, alışkanlıklarına, örf adetlerine ve insan ilişkilerine sirayet etmektedir. Giyim kuşamdan yeme alışkanlıklarına, komşu ilişkilerinden özel günlere kadar birçok faaliyet benimsenen din çerçevesinde şekillenmekte ve gelişmektedir.

İslam dini insanlara çokça tavsiye ve öğütlerde bulunmakta; bu telkinlerle de tavır, davranış ve sosyal ilişkiler şekillenmektedir. İslamiyet, aç kimseleri doyurmayı, çıplakları giydirmeyi, ihtiyaç sahibi kişilere daima yardım etmeyi öğütlemektedir. Bu özellik Türk kültüründe sıkça görülmekte, muhtaç kimseler eli boş bırakılmamaktadır. Yardımlaşma ve dayanışma Müslümanlığın en önemli gereklerinden biri olmuştur. (Aşıkoğlu, 2007).

Tüm bu bilgilerden hareketle, seçilen çizgi filmlerde din ve inanış unsuruna dair İslamiyet bağlamında kavramlar aranacak ve tespiti sağlanacaktır. İslamiyet ile bağdaşan kılık kıyafet, dil, davranış, tutum ve alışkanlıkların söz konusu çizgi filmlerdeki varlığı ve yoğunluğu analiz edilmeye çalışılacaktır.

Müzik (Enstrüman, Şarkı/Türkü): Sanat, bir milletin sahip olduğu kültürü yansıtma biçimlerinden birisi olup o milletin gelişimine etki eden önemli dinamiklerden birisidir. Toplumlar; sanat vasıtasıyla duygu düşünceleri dışa vurabilmekte, kültürel değerleri gelecek nesillere aktarabilmektedir. Müzik de sanatın vazgeçilmez bir parçası olup Türk kültürünün ezgilere, melodilere ve sözlere taşınmasında etkili olmuştur. Müzik ve kültür iç içe olan kavramlardır ki "müzik kültürü" ifadesi de buradan hareketle ortaya çıkmıştır. Bireyler, her türlü duygu ve düşüncesini müzikle anlatabilir. Örneğin kişi öfke, pişmanlık, hayal kırıklığı, karamsarlık, umutsuzluk gibi olumsuz hislerini sözlere ve ezgiye aktararak bu duygularını hafifletebilir veya mutluluk, aşk, sevgi, yaşama sevinci gibi pozitif duygularını ileterek bunu paylaşma keyfini ve huzurunu yaşayabilir. Toplumları kâh

güldüren kâh ağlatan, ruh haline göre seçim yapılan hayatın vazgeçilmez bir parçası haline dönüşen müziğin toplumları etkileme gücü çok büyüktür.

Dolayısıyla müzik, bireyleri ve toplumları derinden etkileyen ve aynı zamanda onlardan etkilenen bir kültür unsurudur. Milletlerin kültürünün yaşatılması ve devamlılığının sürdürülebilmesi noktasında müziğin ayrı bir yeri vardır. Bir toplumun kültüründen izler bulabilmek için o toplumun yaptığı ve dinlediği müziklere bakmak birçok verinin elde edilmesine imkân sağlayabilmektedir. Kimi zaman açıkça ifade edilen sözlerle kimi zaman da gizlenen anlamlar ile o toplum ya da millet hakkında fikre sahip olunabilir. Çünkü toplulukların yaşama biçimi, alışkanlıkları, hayat görüşleri, örf adetleri, inançları, beklentileri gibi unsurlar ışığında şekillenmektedir müzik.

Türk kültürü içerisinde de geçmişten günümüze değer aktarımı noktasında müzik önemli bir yere sahip olmuştur. Fakat teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçlarının büyük ölçüde yaygınlaşması, popüler kültür etkisinin hız kazanması gibi faktörler diğer tüm yerel kültürleri etkilediği gibi Türk kültürüne de olumsuz tesir etmiştir. Müziğin değişime uğraması hem yapım hem de dinleme bağlamında Batı'nın etkisi altında kalınması yerel kültürlerin erozyona uğramasının sebeplerinden biridir. Özellikle çocukların yerel kültürden oldukça uzak, küresel ölçekte içeriklerin baskın olduğu müziklere maruz kalmaları onların kendi değerlerini yansıtan müziklerden bihaber büyüyüp geleceğe yanlış ve eksik aktarımlar yapmalarına sebep olabilmektedir. Burada anlatılmak istenen Batı kültüründen veya diğer tüm kültürlerden soyutlanmak değil, yaşanan gelişmeler ve değişimlerden haberdar olup bir denge kurma gerekliliğidir (İmik & Ünal, 2012).

İslamiyet öncesi Türk toplumunda müzik 'kam'ların veya 'şaman'ların 'şaman davulu' adı verilen ritmik bir ezgi eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Ozanlar, 'kopuz' olarak bilinen sazlarla destanları seslendirmişlerdir. Çok çeşitli toplulukları barındıran Anadolu, müziğin de çeşitlenmesi noktasında belirleyici olmuştur. Türk müziği Orta Asya, Fars, Arap-İslamiyet ve Batı kültürü etkisinde kalarak günümüze ulaşmıştır. Türk müziğinde geçmişe gidildiğinde kopuz adı verilen saz eşliğinde oluşturulan ezgilerin geleneksel müziğin en eski biçimlerinden olduğu söylenebilmektedir. Dini törenlerde dans eder gibi hareketler eşliğinde Tanrı'ya kurban vermek, büyüleri bozmak, hastalıkları iyileştirmek ve ölenlerin yasını tutma gibi ritüeller ezgiler eşliğinde gerçekleştirilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.c).

Cumhuriyet döneminde ise Türk müzik kültürü yeni bir süreç içerisine girmiştir. Temelinde ulusallık olan ve çağdaş bir çerçeveyle müziği geliştirmenin öngörüldüğü dönüşüm başlamıştır. "Türk Müzik İnkılabı" adı altında bir sürece girilen dönemde, Ankara'da Musiki Muallim Mektebi (1924) açılmış ve müzik eğitimi için Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiştir (1925) (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.a).

Türk müziği ile bağdaşmış belli başlı çalgılar bulunmaktadır. Bunlardan ilki bağlama, en karakteristik olanlardan biridir. Mızrap veya parmak ile çalınabilen bağlama, Âşıklık geleneğinin önemli bir çalgısıdır. İkinci olarak, kökleri Orta Asya'ya dayanan bir çalgı olan kabak kemane, yaylı, telli ve deri kapaklı tek saz olma niteliği ile öne çıkmakta ve Batı Anadolu'da yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Yaylı ve üç telli bir müzik aleti olan kemençenin, Karadeniz müziğinin tipik bir çalgısı olup rebap adı verilen bilinen en eski yaylı enstrümandan evrildiği düşünülmektedir. Bir diğer Türk kültür müziğinin popüler çalgısı olan zurna, nefesli ve yüksek sesli bir enstrümandır. Zurnanın yanına genelde davul da eşlik etmektedir ve geçmişten günümüze özel günler, kutlamalar, bayram, şölen ve yarışmalarda sıklıkla kullanılan zurna; söğüt, erik, dut veya ceviz ağacından yapılmaktadır. Zurnayı takiben davul da vurmalı çalgılar arasında en meşhur Türk çalgıları arasında yer almaktadır. Deri gerilmiş iki kasnaktan oluşmakta ve bir tokmak ile çalınmaktadır. Bandolarda da sıklıkla görülen davul, yine zurna gibi çeşitli eğlencelerde kullanılmaktadır. Türk Sanat Müziği dendiğinde akla ilk gelen enstrümanlardan kanun, 24 ya da 27 perdeden oluşmakta ve yapımında ladin, köknar, kayın, ıhlamur, gürgen gibi ağaçlar kullanılmaktadır. Arap müziğinde de kanunun bir benzeri kullanılsa da kanun kendine özgü nitelikleriyle Türk müziğinde önemli bir yere sahiptir. Balkanlar ve Orta Doğu'da görülen vurmalı bir çalgı olan darbuka, elle çalınır ve düm ve tek olmak üzere iki sese sahiptir. Genelde hareketli müziklerin çalgısı olan darbuka nişan, düğün ve çeşitli kutlamalarda kullanılmaktadır. Son olarak, insanlığın en eski çalgılarından biri kabul edilen udun, Farabi tarafından akort sisteminin geliştirildiği düşünülmektedir. Ud ve kanun, 20.yüzyıldan itibaren Türk müziği içerisinde vazgeçilmez ikili halinde çalınmaktadır (Halkbank, t.y.)

Türkçe'nin Doğru ve Güzel Kullanımı: İnsanı insan yapan özelliklerin başında gelen dil, bir toplumun iletişim kurmasının yegâne aracıdır. Her milletin kendine has biçim ve niteliklerle donatılmış bir dili vardır. Medeni toplumların ortak özelliklerinin biri de dil vasıtasıyla oluşturdukları bağ ve paylaştıkları değerler bütünün dil vasıtasıyla iletilebilir olmasıdır. Toplumlar, kültürlerinin dil aracılığıyla paylaşıp geleceğe iletmektedirler. Dil bir

kültür taşıyıcısıdır. Bir milleti tanıyıp anlamanın en etkili yollarından biri o milletin kültürünü anlamaya çalışmaktır. Bunu gösteren en güzel araçların başında da dil gelmektedir (Bulut, vd., 2021). Amerikalı dilbilimci Edward Sapir bu konuya ilişkin düşüncelerini şu sözlerle dile getirmiştir: "Toplumda madde ve kavram olarak var olan her şey dilde de vardır. Kültürel ve tarihi miras, ancak dil aracılığıyla yeni kuşaklara aktarılır. Dil, kültürel muhtevanın bir ansiklopedisi, hazinesi ya da sözlüğü gibidir."

Günümüzde insan hayatını kolaylaştıran ve tüm dünyaya hızla yayılan kitle iletişim araçları dilin yozlaşması üzerinde son derece etkili olmaktadır. Yerel dillerin unutulmaya yüz tuttuğu küresel dünyada dil büyük ölçüde erozyona uğramaktadır. Bu durum da milletleri dillerini yaşatma ve muhafaza etme noktasında her zamankinden daha temkinli olmaya çağırmaktadır.

Türkçe'nin özellikle medya ortamında hatalı ya da kötü kullanımına sıklıkla rastlanmaktadır. Ne yazık ki birçok yabancı kelimenin adeta Türkçe sözcükmüş gibi benimsenip kullanılması, argo ve kaba sözcük kullanımı, anlatım bozukluğuna yer verilmesi, dilin düzeysiz kullanımı gibi Türkçe 'ye zarar veren durumlar televizyon, radyo ve internet ortamında her gün rastlanır hale gelmiştir.

Bu ifadelerden hareketle, çocukların gelişimi açısından Türk dilinin doğru ve sağlıklı bir biçimde kullanılması ilk önce ailede başladığından başta ebeveynlerin bu konuya hassasiyetle yaklaşmaları gerekmektedir. Evde olabildiğince Türkçe'nin doğru ve anlaşılır konuşulmasına dikkat edilmeli, çocuğun yanında argo, yabancı kelimeler kullanılmamalıdır. Çocuğun maruz kaldığı medya içeriklerinin de Türkçe'nin doğru ve anlaşılır bir biçimde aktarıldığı yapımlar olmasına dikkat edilmelidir.

6.3. Bulgular

Araştırmanın bu kısmında kültürel değer ve unsurların tespit edileceği çizgi filmler, tespit edilen bölümler ve tespit edilme sıklığı bağlamında incelenmiş ve elde edilen veriler aşağıda sunulmuştur. Tematik çocuk kanalı TRT Çocuk 'ta yayınlanmış olan beş çizgi filmin ilk 15 bölümü izlenmiş, toplam izleme süreleri Tablo 2'de sunulmuştur. Çizgi filmlerde yer

alan değerler ve kültürel unsurlar belirlenen kategoriler özelinde ele alınmış ve verilere ilişkin açıklama ve yorumlara yer verilmiştir. İncelenen çizgi filmler şunlardır:

- Maysa ve Bulut
- Küçük Hezarfen
- Rafadan Tayfa
- Yusufname
- Sagun

Tablo 2 *İzleme Yapılan Çizgi Filmler, Bölüm Sayısı ve İzleme Yapılan Toplam Süre*

İncelenen Çizgi Filmler	**Bölüm Sayısı**	**İzleme Yapılan Toplam Süre**
Maysa ve Bulut	15 Bölüm	**2 saat 38 dakika 48 saniye**
Küçük Hezarfen	15 Bölüm	**4 saat 25 dakika 2 saniye**
Rafadan Tayfa	15 Bölüm	**3 saat 48 dakika 7 saniye**
Yusufname	13 Bölüm	**2 saat 48 dakika 7 saniye**
Sagun	13 Bölüm	**2 saat 45 dakika 31 saniye**

Seçilen 5 çizgi film, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerler, somut kültürel ögeler ve diğer kültür unsurları olmak üzere dört kategori altında incelenmiş, yapımların içeriği ve karakterleri hakkında bilgilerin verilmesinin ardından değerler ve kültür unsurlarının çizgi filmlerdeki varlığı ve yoğunluğu tespit edilmiştir.

6.4. Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Genel Bakış

TRT Çocuk kanalında "çizgi dizi" kategorisinde yer alan Maysa ve Bulut, 2013 yılında TRT Çocuk tarafından Eskişehir'de bulunan Resimli Filim Animasyon Stüdyosu'na yaptırılmıştır. Her gün saat 11.55'te başlayan çizgi dizinin yönetmeni Osman Çubukçu, yapımcısı Mustafa Yavuz Gül ve senaristi Ceren Olpak olup hâlihazırda 120 bölüm çekilen çizgi dizi halen yayın hayatına devam etmektedir. Toroslarda bir Yörük obası olan

Akçaoba'da yaşayan ailelerin yaşamını anlatan çizgi dizi, çadırlarda kalan ailelerin yaşantısını, alışkanlıklarını ve kültürlerini yansıtmaktadır. Çizgi dizide küçük bir Yörük kızı olan Maysa'nın en yakın arkadaşı çobanlık yapan Bulut'tur. Akçaoba adı verilen kurgusal bir Yörük topluluğuna aittirler. Yörüklerin yaşam şekli ve kültürü hakkında önemli bilgilerin verildiği çizgi dizide Maysa ve Bulut'un her bölümde, yaşadıkları olaylar ve karşılarına çıkan maceralar işlenmektedir. Karşılaştıkları güçlüklerden ebeveynleri, nine-dedeleri veya arkadaşlarının tavsiye ve yardımlarıyla başa çıkarlar. Çizgi dizide aile, yerleşik hayata geçmek istemektedir fakat ilk önce Ozan'ı bulmak isterler. Bu nedenle çizgi dizi, Âşıklık geleneğini yoğun bir biçimde yansıtmaktadır.

Şekil 1 *Maysa ve Bulut Çizgi Filmi*

6.4.1. Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Yer Alan Karakterlerin Özellikleri

Yapımın başkarakterleri Maysa ve Bulut'tur. Maysa; annesi, babası, ninesi ve dedesi ile birlikte göçebe bir yaşam sürmektedir. Kendi ailesi dışında çizgi filmde başka aileler de görülmekte, beraber göç etmektedirler. Kiraz, Gülseli kardeşler, Çınar ve Bora da yapımda yer alan diğer karakterlerdir.

Maysa: Çizgi filmin başkarakteri olan Maysa; Akçaoba Yörük topluluğuna mensup, ailesiyle göçebe bir yaşam süren küçük bir Yörük kızıdır. Annesi, babası, ninesi ve dedesiyle

çadırda yaşamakta ve zamanı geldiğinde de göç etmektedirler. Akıllı, sevecen, merhametli, yardımsever ve biraz da meraklı ve haylaz olan Maysa her bölümde türlü maceralara atılır ve dedesinden, ninesinden birçok şey öğrenir.

Bulut: Bulut, Maysa ile beraber başrolü paylaşan ve çobanlık yapan bir karakterdir. Maysa ve diğer aileler ile birlikte vakit geçirmekte, Maysa ve diğer çocuklarla maceralara atılmaktadır. Bulut; çalışkan, merhametli, yardımsever, korumacı, cesur nitelikleri ile göze çarpan bir karakterdir. İlerde çok iyi saz çalan bir çoban olmak istemektedir.

Dede: Çizgi filmin bilge karakteri olan dede; Maysa'nın merak ettiği konularda ona bilgiler veren, karşılaştığı sorunlarda ise ona yol gösteren akıllı, sakin ve sevecen bir kişiliğe sahiptir. Meseleler bağlamında söylediği özlü sözler, anlattığı hikâyeler ve verdiği örneklerle bilgeliği vurgulanmaktadır.

Güneş Ana (Maysa'nın ninesi): Çizgi filmde emektar, masalcı ve anaç bir karakter olan nine, çocuklara karşılaştıkları olaylar bağlamında masallar anlatır. Tarhana, pekmez, bulgur pilavı gibi yemekleri pişirerek yöresel yemekler konusunda ön plana çıkmaktadır.

Devran: Maysa'nın babasıdır. Tipik bir Türk babası görünümünde bıyıklıdır ve yöresel kıyafetler giymiştir. Babacan, ailesine bağlı, fedakâr, yardımsever nitelikleriyle ön plana çıkmaktadır.

Perçem: Maysa'nın annesidir. Giyimi, sözleri, tavır ve davranışlarıyla çizgi filmde tipik Türk annesi niteliklerini taşıdığı görülmüştür. Becerikli, çalışkan, merhametli, fedakâr özellikleri ile çizgi filmde yer almaktadır.

Günseli: Obada yaşayan bir diğer karakter olan Günseli; Kiraz, Bulut ve Çınar ile vakit geçirmekte; sorumlu, merhametli, fedakâr ve yardımsever özellikleri ile çizgi filmde yer almaktadır. Küçük bir kardeşi olan Günseli, her fırsatta annesine yardım etmek üzere kardeşi ile ilgilenmektedir.

Çınar: Kiraz, Günseli ve Bulut ile arkadaş olan Çınar, çizgi filmin çocuk karakterlerindendir. Yardımsever ve düşünceli bir çocuktur. Maysa küçük olduğu için onu yanlarına almadan Bulut, Kiraz ve Günseli ile birlikte gezmeye çıkarlar.

Kiraz: Çizgi filmin bir diğer çocuk karakterlerinden Kiraz; Bulut, Çınar ve Günseli'nin arkadaşıdır. Merhametli ve yardımsever bir kızdır. Grup, çoğu zaman Maysa'nın

küçük olması nedeniyle onu istemez ve onu yanlarına almadan göç ettikleri yerleri keşfe çıkar.

6.4.2. Tespit Edilen Türk Kültür Ögelerinin Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Sunumu

Çizgi film, Türk toplulukları arasında yer alan Yörüklerin yaşamı, alışkanlıkları, hayat tarzı ve örf, adet ve geleneklerine odaklandığından, yapımda yerel kültür unsurlarının bolca geçtiği görülmüştür. Yerel kültürü yansıtmak amacıyla bilinçli bir şekilde ortaya konmuş bir yapım olan çizgi filmin her bölümünde çeşitli kültür unsurları işlenmiş ve çocuklara Yörüklere ait kültürel kodlar aktarılmaya çalışılmıştır.

6.4.2.1. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne Giren Kavramların Maysa ve Bulut Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Öncelikle, Türkiye'de UNICEF Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne giren kavramların Maysa ve Bulut adlı çizgi filmdeki varlığı incelendiğinde, 2009 yılında listeye giren **Âşıklık Geleneği, İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği**: Lavaş, Katrıma, Jupka, **Yufka** (Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye ile ortak dosya) (2016) ve **Çay Kültürü:** Kimlik, Misafirperverlik ve Toplumsal Etkileşim Sembolü (Azerbaycan ile ortak dosya, 2022) unsurları çizgi filmde tespit edilmiştir.

Aşıklık Geleneği: Âşıklık Geleneği 8, 9, 10, 11 ve 13. bölümlerde olmak üzere toplam beş bölümde 17 kez işlenmiştir. 8. bölümde geçen geçen diyalog aşağıda verilmiştir (07.37):

Kuzey (Bulut'un babası): Eh artık kışlağımıza yerleştik. Civardaki köylerde ozanımızı aramaya başlayabiliriz.

Dede: Bu kez bulacağız onu, göreceksiniz.

Tufan: Tamam, baba, sanki bulduk onu. Ya Bora'nın babası bu ozan değilse?

Dede: O, biliyorum ben. Niye adını dahi hatırlayamayan bu yitik oğlanın bildiği sadece onun türküsü olsun ki?

Tufan: Tamam, sanki sahiden de Bora'nın babası o. Hem bakalım senin isteğini kabul edecek mi?

Tufan'ın arkadaşı: Kabul edecek Tufan. Ben de inanıyorum buna.

Dede: Halk ozanıdır halkı görünür yapan. Niye bizi duymazdan görmezden gelmeyi seçsin ki?

9.bölüm, Bora'nın saz eşliğinde türkü söylemesiyle başlar.

-Yol uzun yol uzun, kuzum bu son olsun, şu acuna dostumun armağanı da bu olsun. Irmağa çamaşır yıkamaya giden kadınların arasında âşıklık geleneği ile ilgili bir diyalog geçer (03.28).

Perçem: Sence ozanı bu sefer bulacaklar mı Güneş Ana?

Güneş Ana: Kim bilir? Bora'nın o türküyü bizden duymadığı ne malum?

Perçem: Gel de bunu dedeye anlat. O inanmış bir kere Bora'nın onun oğlu olduğuna…

Çamaşır yıkanırken Maysa gelir ve erkeklerin işleri olduğu için bir yere gittiğini söyler. Kiraz da ozanı bulmaya gittiklerini dile getirir (04.35).

05.05'te Maysa Güneş Ana'ya ozanın ne demek olduğunu sorar. Güneş Ana da hani biz türküler söylüyoruz ya onları yazan insanlara ozan deriz işte diye karşılık verir. Kiraz ise, onu bulduğumuzda biz de bir köye yerleşeceğiz değil mi Güneş Ana diye sorar. Güneş Ana da "Kim bilir." şeklinde karşılık verir. 08.46'da Perçem, Kiraz'ın annesine, "Bizimkiler ozanı bulmuş mudur acaba?" diye sorar. Ozanı bulamadan geri dönen erkeklere dede şöyle der (09.20):

-Ne güzel demiş Karacaoğlan, "Kaşın çatık kalemdir, mağrur olma bu âlemdir. Diyeceğim bir selamdır."

Kiraz'ın annesi: Bilmem aslında hem çok istiyorum onu bulmalarını hem de…

09.42'de Güneş Ana ve diğer kadınlar çamaşır yıkamayı bitirip çadıra geri dönerler. Güneş Ana ozanı bulup bulamadıklarını sorar. Devran da ozanı görmediklerini, ozanın diğer köye düğüne gittiğini ifade eder.

10.bölümde (02.15), karın yağması nedeniyle köy odasına gidemediğini dile getiren Devran'a Maysa, "Ozan orada mı?" diye sorar. Devran da evet anlamında başını sallayarak karşılık verir.

06.10'da tüm aile karlı pekmez eşliğinde yanan ateşin başında oturup sohbet etmektedir. Aralarında şöyle bir diyalog gerçekleşir (06.37):

Dede: Hatırlıyor musunuz yine böyle kar yolları kapattığı için ozanı görememiştik…

Kiraz'ın annesi: Bora'nın babası gerçekten ozan mı acaba?

Güneş Ana: Kim bilir?

Dede: Öyle, öyle, biliyorum ben.

Perçem: Onu bulduğumuzda gerçekten bir köye yerleşecek miyiz?

Güneş Ana: Onu bir bulalım da önce.

Kiraz: Benim anlatacaklarımı da dinler mi?

Dede: Neden dinlemesin?

Maysa: Dede, biz ozana ne anlatacaktık?

Devran: Senin yaramazlıklarını.

Çınar: Ben de sürünün başındayken neler yaşadığımı anlatacağım.

Dede: Hepimiz, hepimiz bir eksiksiz yaşadıklarımızı ona anlatacağız.

Güneş Ana: Onu bir bulalım da önce.

Kiraz: Hepsini türkü yapacak, her şeyi. Ben ona daha ne anlatacağımı bulamadım.

Ardından Maysa uykuya dalar ve rüyasında kızağa atlayıp Duman ile ozanı aramaya gider (07.38).

08.00’da Maysa, Kiraz ve Bulut’a hadi arkadaşlar kardan adamın yanına gidiyoruz, kardan adam bize ozanın yerini söyleyecek, der. Kardan adamın yanına giderler ve kardan adam onu bulabilmek için güneşe gitmeleri gerektiğini söyler…

Maysa, kardan adama şöyle der (09.08):

-Dedem, ozanı bulunca bir köye yerleşeceğimizi söylüyor.

Bulut: Ama onu hiçbir yerde bulamıyoruz.

Kiraz: Dede, ozana yeni türküler yapması için hikâyeler anlatacakmış.

Bulut: Bunu neden istediğini anlamıyorum.

Kardan Adam: Erimemek için.

11. bölüm, Bora’nın ortadan kaybolması ve ailenin erkeklerinin onu aramaya çıktığı görüntülerle başlar. Kadınlar, Bora’nın ozanı aramaya gittiğini düşünür. Gerçekten de Bora, ozanı bulmak üzere karlı yollarda ilerlemektedir (04.00).
Maysa, Bora’yı bulamadan geri dönen dedesine sarılır, Bora’yı bulup bulamadıklarını sorar ve sonra bulamadıklarını duyunca ozanın başka köye gittiğini söyler (06.04).

13. bölümün 50.saniyesinde karşıdan bir adamın gelmekte olduğunu gören Maysa, “Ozan ozan!” diye bağırır. Herkes, yabancı adamın ozan olduğunu zanneder fakat ozan o değildir (01.44).

Ateş başında çay eşliğinde oturulur ve aralarında şöyle bir diyalog geçer (02.05):

Kiraz: Onu bir bulabilsek.

Yabancı adam: Bora için mi?

Dede: O da var tabi.

Tufan: Onun babasının gerçekten o olup olmadığını bilmiyoruz.

Dede: Ona kültürümüzü biz emanet edeceğiz.

Perçem: Ondan sonra bir köye yerleşeceğiz.

Dede: Hayırlısı, hayırlısı.

03.32'de ozan saz çalar ve İki Keklik türküsünün hikâyesini anlatır.

Yukarıda, doğrudan alınan diyaloglardan görüleceği üzere toplam beş bölümde açıkça işlenen Âşıklık geleneği, "ozan" karakteri üzerinden anlatılmıştır. Bu beş bölümün ana konusu ozanı bulmak üzerine olmuştur. Aile, ozanı bulduğunda göçebe hayata son verip bir köye yerleşme ve ozana başlarından geçen hikâyeleri anlatma hayalini taşımaktadır. Ozan da bu hikâyeleri türkülerine dökecek, böylece ailenin başından geçenler hikâyeleştirilerek ölümsüzleşecektir. 10. bölümde Maysa'nın rüyasındaki kardan adamın "erimemek için" ifadesi ile bu duruma atıfta bulunulmaktadır. Çocuklar, ozanı nerede bulabileceklerini kardan adama sorarlar. Kardan adam da "Güneşe doğru gitmelisiniz." der ve kendisinin de artık buradan gitmesi gerektiğini dile getirir. Bulut, dedenin ozana yeni türküler yapması için hikâyeler anlatacağını fakat bunu neden yapacağını anlamadığını söyler. Kardan Adam da "Erimemek için." cevabını verir. Burada anlatılmak istenen, ailenin hikâyelerinin gelecek nesillere aktarılmasını istemesi, ozanın kendi hikâyelerini türküleştirerek geleceğe aktarması ve böylece ölümsüz hale gelmeleridir.

"Ozan" lar, Türk destancılık geleneğinin bir parçasıdır. Göçebe hayatın son bulması, sosyal ve toplumsal hayatta ortaya çıkan değişimler ve İslam dininin etkisi ile ozanlar yerini "Âşıklara" bırakmıştır. Bu sayede cenk ve mecmualar vesilesiyle gözlemlenebilen "Türk Âşıklık Geleneği", XVI. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmıştır. Destancılık geleneği ile ilişkilendirilen âşıklık geleneğinin izleri, günümüzde Türkiye, Azerbaycan ve İran'ın kuzeyinde görülebilmektedir. Âşıklar şair, anlatıcı olarak nitelendirilmektedir ve saz eşliğinde aşk, kahramanlık konulu mensur ve manzum karışık olarak anlatılan halk hikâyelerini icra etmektedirler. Türk Halk Edebiyatında ise, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Âşık Garip ile Şahsenem, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber gibi meşhur halk hikâyeleri bulunmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.c).

İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katrıma, Jupka, Yufka (Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye ile ortak dosya) (2016): Kavram, 2. bölümün 12. dakikasında bir kez tespit edilmiştir. Nine ve Perçem kahvaltı için yufka açmaktadır (Görsel 2). Anadolu'da çok zengin bir ekmek kültürünün var olduğu bilinmektedir. Pişirme metodu, kullanılan buğdayın çeşidi, içine eklenen malzemeler vb. gibi birçok farklılık bölgeden bölgeye değişebilmektedir. Bu çeşitliliğin içerisinde en yaygın olanı ise yufka ekmeğidir. İnce ve yuvarlak bir biçimde oklava ile açılıp şekil verildikten

sonra sac üzerinde pişirilen yufka ekmeği kahvaltıdan diğer öğünlere sofraların baş tacı olmuştur. Özellikle göçebe toplumlarda mayasız olması bakımından uzun süre dayanması nedeniyle sıkça tüketilen yufka ekmeği, yemeklerin yanında, tatlılarda ve hamur işi yiyeceklerde kullanılmaktadır (Alyakut & Küçükkömürler, 2019).

Şekil 2 *Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Yufka Yapımı*

Çay Kültürü: Kimlik, Misafirperverlik ve Toplumsal Etkileşim Sembolü (Azerbaycan ile ortak dosya, 2022): Türklerin vazgeçilmez bir kültür unsuru olan çay ise, çizgi dizinin 1, 10 ve 13. bölümlerinde üç kez görülmüştür. Şekil 3'te görüleceği üzere, birinci bölümde (07.18) geceyi geçirmek üzere bir yerde mola veren aile, dışarıda yağmur yağarken çadırda ateş yakıp oturmaktadır ve ilk önce aile büyüğü olan dededen başlayarak **çay ikramı** yapılır (Şekil 3). 7. bölümde ise bir öğretmen obayı ziyarete gelir ve çocukların okula gitmesi için aile ile konuşmak ister. Öğretmen çadıra davet edilir ve çay ikram edilir.

13. bölümde ateş başında toplanan aile ve ozan sandıkları yabancı adam çay içmektedir (01.43).

Şekil 3 *Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Çay İkramı*

Çay, yaprakları ve tomurcuklarının bir içecek türü yapılması amacıyla kullanıldığı bir tarım bitkisidir. Çeşitli aşamaları geçtikten sonra zahmetli bir sürecin sonunda Türk sofralarına gelmektedir. Bitki; önce kesilir, daha sonra soldurma ve kıvırma işlemlerinden geçtikten sonra fermentasyon ve kurutma aşamaları başlar. Tüm basamakların sonunda ise demlenmeye hazır kurutulmuş yapraklara dönüştürülür. Türkiye'de özellikle Rize ili üretimin en yoğun olduğu şehirlerarasında olup Doğu Karadeniz bölgesinin en önemli ekonomik faaliyetidir. Birçok farklı türü olmasına karşın, Türklerde en çok tüketilen çay çeşidi siyah çaydır ve genelde çaydanlık veya semaverlerde demlenerek ince belli bardaklarda servis edilmektedir.

Çay, Türkler için salt içecek değil en önemli sosyalleşme araçlarından biridir. Türkiye'nin her köşesinde ayrı bir değeri olan ve insanları bir araya toplayan vazgeçilmez bir kültür ögesidir. Misafirperverlik, nezaket, yardımseverlik ve dostluğun bir göstergesi olan çay, günün her saatinde tüketilen ve hemen hemen her mekânda görülebilen bir içecektir. Kahvaltıda, yemekten sonra, toplantı ve etkinliklerde, aile bireylerinin buluştuğu sofralarda, ortak değerlerin paylaşıldığı kalabalıklarda çay her zaman hazır beklemektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.b).

6.4.2.2. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çocuklara Kazandırılması Hedeflenen Değerlerin Maysa ve Bulut Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Çizgi filmin UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi çerçevesinde incelenmesinin ardından yapım, MEB Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan çocuklara kazandırılması hedeflenen değerler doğrultusunda incelemeye tabi tutulmuş, toplamda 21 değerin 12 tanesi çizgi dizide görülmüş, yardımseverlik ve çalışkanlık en çok tespit edilen değerler olmuştur. Tespit edilen değerler; **dostluk, aile birliğine önem verme, dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk, duyarlılık, yardımseverlik, dayanışma, bilimsellik** ve **çalışkanlıktır.** Bu değerler, çizgi diziden yapılan doğrudan alıntılar ve görsellerle desteklenerek aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3 *Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Bağlamında Tespiti*

Değerler	Tespit Edilen Bölüm	Tespit Edilme Sıklığı
Adalet	-	-
Dostluk	3. ve 4. bölüm	2
Aile birliğine önem verme	1. ve 8. bölüm	2
Dürüstlük	2. bölüm	1
Öz denetim	-	-
Sabır	-	-
Saygı	1. bölüm	1
Sevgi	2, 3, 4 ve 10. bölüm	4
Sorumluluk	4. bölüm	1
Duyarlılık	10. bölüm	1
Vatanseverlik	-	-
Yardımseverlik	3, 7, 8 ve 10. bölüm	4
Dayanışma	1. bölüm	1
Bağımsızlık	-	-
Barış	-	-
Özgürlük	-	-
Eşitlik	-	-
Bilimsellik	8. bölüm	2
Çalışkanlık	1, 4, 5, 7. bölüm	4
Estetik	4. bölüm	1

Tasarruf	-	-

Dostluk kavramı, 3. (07.55) ve 4. bölümde (10.08) toplamda iki kez görülmüştür. 3. bölümde Maysa uyuyakalmış ve bir rüya görmüştür. Anne kurt, Kınalı'ya şefkatle yaklaşır. Maysa, "Ben de sana teşekkür ederim Kınalı'ya zarar vermediğin için." der ve Kınalı'ya dönerek korkmaması gerektiğini, onun dost olduğunu ifade eder.

4. bölümde ise (10.08), Maysa Bulut'un yanına gelerek şu ifadeleri dile getirir:

-Ben sana bir şey vermek istiyorum. Hani senden değerli demiştim ya yanılmışım. Hiçbir boncuk senden değerli değil. Al.

Avucundaki renkli boncuklardan yapılmış bilekliği Bulut'a uzatır. Bulut da "Sahi mi, sağ ol Maysa." diyerek karşılık verir. Burada Maysa'nın Bulut'a değer verdiği, ona sevgi ve dostluk duygularıyla yaklaştığı görülmektedir.

Aile birliğine önem verme, 1. (07.18) ve 8. bölümde (07.01) görülmüştür. 1. bölümde göç yolculuğunda yağmura yakalanan aile, çadırlarını kurup geceyi geçirmek üzere dinlenmeye koyulurlar. Hep birlikte oturup çay içer, sohbet ederler.

8. bölümde ise çocuklar, okulda öğretmenlerinin istemiş olduğu deneyleri yaptıktan sonra Güneş Ana, "Bugün akşam yemeğini hep birlikte yiyelim." der. Çizgi filmin geneline bakıldığında aile birliğine önem verildiği görülmüş; aile fertlerinin birbirine yardım ettiği, birbirini koruyup kolladığı gözlemlenmiştir.

Dürüstlük değeri 2. bölümde (03.10) bir kez işlenmiştir. Tekrar yola koyulan Maysa ve ailesi ilerlerken Maysa'nın başka bir kuzuyu aldığını fark ederler. Maysa başka bir kuzuyu alıp yanında onu da götürmek ister, dedesi sahibinden izin alıp almadığını sorar. Maysa da "Ne gerek var ki sahibine sormaya, o sadece bir kuzu." diye cevap verir. Dedesi de Maysa'yı kucağına alıp "Ama bu hırsızlık olmaz mı Maysa?" diye sorar. Maysa da "Ben hırsız değilim." diyerek kendini savunur. Dede ise, "Ha şöyle, at ölür nalı kalır, yiğit ölür namı kalır, bunu asla unutma Maysa." şeklinde özlü bir sözle Maysa'ya yaptığının yanlış bir şey olduğunu anlatmaya çalışır. Sonra da Bulut ve Maysa kuzuyu çobana teslim etmek üzere Maysa'nın dedesinin atı ile yollara düşerler. Burada anlatılmak istenen izinsiz alınan ya da yapılan her türlü şeyin kötü olduğu, hırsızlık olarak nitelendirilebileceği ve doğruluk,

dürüstlük ilkelerine ters düşebileceğidir. Her ne kadar bu, Maysa'nın hayvan sevgisi ve merhameti doğrultusunda yaptığı bir şey olsa da çobanın izni olmadan kuzuyu alması yanlış bir davranışı göstermektedir.

Saygı değeri 1. bölümde (07.18) tespit edilmiştir. Ailenin göç ederken yağmurun yağması sonucu çadırda mola vermesiyle ailenin en büyüğü olan dededen başlayarak çay ikramında bulunulur. Burada büyüklere karşı gösterilen hürmet yansıtılmaya çalışılmıştır. Türk geleneklerine göre, büyüklere saygı ve hürmet esastır. Bir büyük geldiğinde ayağa kalkılması, oturuşun düzeltilmesi, ikramda bulunulurken büyüklerden başlanması, büyüklere yer verilmesi, el öpülmesi bu saygı ve hürmetin göstergelerindendir.

Sevgi değeri, 2, 3, 4 ve 10. bölümlerde olmak üzere dört kez tespit edilmiş, 2, 3 ve 10. bölümlerde hayvan sevgisi bağlamında işlenmiştir. 4. bölümde ise Maysa'nın Bulut'a olan arkadaş sevgisi çerçevesinde ele alınmıştır. 2. bölümde (03.10) hayvan sevgisi üzerinden işlenmiştir. Bir çobanın sürüsünden kuzuyu izin almadan getiren Maysa, onun da onlarla göç etmek istediğini söyler. Kuzunun yanlışlıkla sürüye karışmadığını, onun da göç etmek istediğini ve Kınalı'ya arkadaş olabileceğini ifade eder. Burada Maysa'nın yanlış davranışının üzerinden hayvan sevgisi gösterilmiştir. Başlarda yaptığının yanlış olduğunun farkında olmayarak kuzuya duyduğu sevgi ve merhamet ile hareket etmiş, fakat daha sonra ailesinin hatasını anlatması üzerine yanlışının farkına vararak kuzuyu sahibine teslim etmeye gitmiştir.

3. bölümde (07.00) Maysa bir rüya görür. Bir kurdun yavrusu tuzağa yakalanır. Orada bulunan Maysa da yavruyu kurtarır ve anne kurda onu bir daha yalnız bırakmaması gerektiğini söyler. Anne kurt, Kınalı'ya şefkatle yaklaşır. Maysa, "Ben de sana teşekkür ederim Kınalı'ya zarar vermediğin için." der. 4.bölümde ise Maysa Bulut'a şöyle der:

-Ben sana bir şey vermek istiyorum. Hani senden değerli demiştim ya yanılmışım. Hiçbir boncuk senden değerli değil. Al.

Avucundaki renkli boncuklardan yapılmış bilekliği Bulut'a uzatır. Bulut da "Sahi mi, sağ ol Maysa." diyerek karşılık verir. Burada Maysa'nın Bulut'a değer verdiği, ona sevgi ve dostluk beslediği varsayımı çıkarılmaktadır.

10. bölümde ise (10.40) bir yerden kötü koku geldiğini söyleyen aile, gelen kötü kokunun kokarcadan geldiğini bulur ve kokarcanın yavrusunun yaralı olduğunu görürler.

Dede, koyunlar için yaptıkları merhemden kokarcaya sürmeyi ve onu iyileştirmeyi teklif eder.

Üçüncü bölümde Maysa'nın rüyasında bir kurdun yavrusunun tuzağa yakalanması sonucu Maysa yavruyu kurtarır ve anne kurda yavrusunu bir daha yalnız bırakmaması gerektiğini söyler (07.00). 10. bölümde (11.33) yine hayvanlara duyulan sevgi göze çarpmaktadır. Gelen kötü konunun kokarcadan geldiğini bulurlar ve kokarcanın yavrusunun yaralı olduğunu görürler. Dede, "Koyunlar için yaptığımız merhemden sürelim." der. Sevgi değerinden bahsedilen örneklerde dostluk değerine de rastlanabilmektedir. Çünkü hayvanlara duyulan sevginin sonucunda onlarla bir bağ kurulacak ve dostluk geliştirilecektir. İki değer birbirine paralel ilerlemektedir. Çocuk bir şeye sevgi duyduğunda otomatik olarak o şeye karşı bir dostluk da geliştirebilecektir.

Sorumluluk kavramı 4. bölümde bir kez tespit edilmiştir (03.50). Gülseli, Kiraz'ın yanına gelerek dereden su taşıma teklifinde bulunur fakat Kiraz'ın kucağında henüz bebek olan bir kardeşi vardır. Annesinin içerde yemek yaptığını, çok işi olduğunu ve kardeşine bakması gerektiğini söyler. Sorumluluk bilinciyle hareket eden Kiraz, annesinin çadırda işleri olması sebebiyle kardeşi ile ilgilenmekte ve annesinin yükünü hafifletmek istemektedir.

Duyarlılık olgusu, bir kez olmak üzere 10. bölümde (10.15) görülmüştür. Aile, bir süredir bir yerden kötü koku geldiğini söylemektedir ve sonunda kokunun kaynağının bir kokarca olduğunu görürler. Kokarcanın yavrusunun yaralı olduğunu fark ederler ve dede koyunlar için yaptıkları merhemden sürebileceklerini söyler. Burada kokarcaya yardım etmek üzere harekete geçmeleri ailenin hayvanlara karşı duyarlı olduğunu göstermektedir.

Yardımseverlik ögesi 3, 7, 8 ve 10. bölümlerde dört kez tespit edilmiştir. 3. bölümde (08.10) Maysa uykusundan uyanır ve Kınalı'nın bir tepeden sarktığını, düşmek üzere olduğunu görür. Bulut ve Çınar'a seslenerek yardım ister. Bulut, Çınar, Kiraz ve Günseli hemen yardıma koşarlar. Bulut, Kınalı'ya ot uzatır ve Kınalı ona doğru gelince onu yukarı çeker ve böylece Kınalı'yı kurtarır. Yine 3. bölümde (09.00) Maysa'nın ninesi, dedesi, annesi ve babası tarhana hazırlığı yapmaktadır. Gülseli, "Neden tarhana hazırlanacağını söylemediniz, kalır yardım ederdim." der.

7. bölümde ise (02.38) Günseli'nin durgun olduğunu görürler ve nedenini sorarlar. O da "Biz o kadar saat okuldayken size kim yardım edecek, ben burada kalsam." diye cevap verir. Günseli'nin burada çalışkanlığı, yardımseverliği ve fedakârlığı vurgulanmıştır.

8. bölümde (07.29) bulgur pilavı yapacak olan Güneş Ana'ya yardım etmek isteyen Kiraz şöyle der:

-Çınar bugün okula geç kalacağım diye göz ilacını sürmedi. Onun ilacını süreyim yardıma gelirim Güneş Ana.

Güneş Ana: Tamam kızım.

10. bölümde, aile bir süredir bir yerden kötü koku geldiğini söylemektedir ve sonunda kokunun kaynağının bir kokarca olduğunu görürler (10.15). Kokarcanın yavrusunun yaralı olduğunu fark ederler ve dede koyunlar için yaptıkları merhemden sürebileceklerini söyler.

Çocuklarda yardımlaşma ve iş birliği duygusunun oluşması şüphesiz onun ailede ve sosyal ortamda başka çocuklarla etkileşim içinde olmasına bağlı olarak gelişir. Televizyonda gördüğü örnekler de bu duygunun pekişmesinde önemli rol oynar. Türk kültüründe dayanışma kavramı olarak çok eski dönemlere uzanan "imece" kavramı görülmektedir. Genel olarak köylerde ortaya çıkan bu kavram, köy hayatında var olan işlerin örgütlenerek yapılması, karşılıklı gönüllü esasına dayanarak yardımlaşma şeklinde olurdu. Hanelerin; düğün, cenaze, doğum, kış hazırlığı vb. durumlarda birbirlerine destek olması, fakir ve yetimlere karşılıksız yardım edilmesi, köyün ortak çıkarları doğrultusunda köy işlerinin el birliği ile gerçekleştirmesi imece usulünde esastı. İmeceye katılımda zorunluluk değil gönüllülük esastı fakat katılmayanlarında köy ahalisi tarafından dışlanması söz konusu olurdu (Kaderli, 2008).

Dayanışma kavramı, bir kez olmak üzere 2. bölümde işlenmiştir. 10.05'te Bulut, kurdun geri gelme ihtimaline karşı nöbet tutarken uyuyakalır ve köpeğin sesini duyunca birden irkilerek devenin üstüne düşer. Deve de telaşla koşarken çadırın içinden geçer ve çadır bozulur. Fakat yardımlaşma ve iş birliği sonucu çadırı eski haline geri getirirler. Nine de bunun karşılığında, "Aferin size, birlikten kuvvet doğar." der.

Bilimsellik, 8. bölümde iki kez tespit edilmiştir. Ortalarda görünmeyen Bulut, "Beni mi arıyorsunuz?" diye sorarak çıkagelir ve şöyle der:

-Buradayım, kartonumu arabada unutmuşum da. Hani, siz daha başlamadınız mı deneye? Maysa karşılık verir:

-Evet, hadi başlayalım hadi başlayalım. Ardından dede, ne deneyiymiş bakalım bu? diye sorar ve sonrasında gerçekleşen diyaloglar şu şekilde gelişmiştir.

Kiraz: Kışın neden koyu renk kıyafet giymemiz gerektiğini anlamak için yapılan bir deney.

Devran: Neden olacak üşümemek için tabi.

Çınar: Evet, ama Devran Emmi, deneyle görünce aklımıza yerleşecekmiş.

Güneş Ana: Doğru, öyle öğrenince daha kalıcı olur tabi. Değil mi Devran?

Devran: Tamam, tamam. Affedersiniz bir şey demedim ben.

Dede: Hadi, başlayın bakalım deneyinize. Biz de sizi izleyelim.

Çocuklar deneyi yapmaya başlarlar. Farklı renkteki kâğıtlara bir metal parçası yapıştırırlar ve yanan muma doğru kâğıtlarını tutarlar. Deney sonucunda mumun açık renk kâğıtlarda ısıyı tutmadığını, böylece güneşin kıyafetlerden içeri girip onları terletmediğini anlamış olurlar. Bu nedenle de yazın açık renk kıyafetler giymeleri gerektiğini anlarlar. Ardından Maysa'nın deneyine geçerler. Mumun üzerine cam bir bardak tutarlar ve Maysa da bardağın üzerine beyaz bir kâğıda yapıştırdığı metal parçasını tutar ve sonucunda rengârenk ışıkların yansıdığını görürler. Maysa, "Harika, aynı gökkuşağı gibi." der ve Bulut da şaşkınlıkla "Bu nasıl oldu?" diye sorar. Tufan, şöyle bir açıklama yapar:

-Maysa'nın dediği gibi, gökkuşağı gibi. Hatırlayın bakalım, gökkuşağı ne zaman çıkıyor?

Çınar: Yağmur yağınca.

Tufan: Ve eğer güneş de varsa güneşin ışığı suyla kırılıp ışıklar saçmaya başlıyor.

Maysa'nın deneyinden sonra, Bora da deney yapmak ister ve dedenin yanına giderek ona bir fener uzatır (06.29). Dede de feneri çadırın bir köşesine tutar. Bora da eliyle birtakım hayvan siluetleri yaparak duvara gölge olarak yansıtır. Köpek, tavşan, kuzu gibi hayvan figürlerini taklit ederek bir gölge oyunu oynarlar. Gölge oyununun sonlanmasının ardından da deneyler tamamlanmış olur.

Çalışkanlık, çizgi filmin genelinde oldukça baskın görülen bir değer olmuştur. Türk milletinin de çalışkanlığı ile ön plana çıktığı göz önünde bulundurulduğunda, çizgi filmde genci yaşlısı herkes bir işin ucundan tutmaktadır. Nine ve Perçem genelde yemek yapmakta, Devran göç edilirken eşyaları develere yüklemekte, çocuklar su taşımakta, kadınlar su kenarında çamaşır yıkamakta, dede odun kesmekte, bulut sürüyle ilgilenmektedir. Bu manzaraların görüldüğü bölümler ise 1, 4, 5, 7. bölümler olmuştur.

1.bölümün 45.saniyesinde Devran, eşyaları deveye yüklemektedir. 4.bölümde Günseli ve Bulut su taşımaya dereye gider (04.45) ve dedenin odun kestiği görüntü 5. dakika 13.saniyede ekrana yansır. 5. bölümde (02.00) Maysa, sürünün başında duran Bulut'un yanına gelir ve ona bir şeyler anlatmaya başlar. Fakat Bulut, Maysa'nın her söylediğine "Hı hı" şeklinde karşılık verir. Sonunda sinirlenen Maysa şöyle der:

- Üf Bulut, neden sürekli hı hı diyorsun?

Bulut, çok sıkıldığını dile getirir. Maysa, ama neden diye sorar. Bulut da "Neden olacak bütün gün sürünün başında oturup durmaktan tabi. Başka şeyler yapmak istiyorum. Babama daha fazla yardım etmek istiyorum." der.

7. bölümde ise (02.38) Günseli'nin çok sessiz olduğunu gören aile ona neden durgun olduğunu sorar. O da o kadar saat okuldayken onlara kimin yardım edeceğini, kendisinin kalıp onlara yardım etmek istediği söyler. Günseli'nin burada çalışkanlığı, yardımseverliği ve fedakârlığı vurgulanmıştır.

Estetik değeri, 4. bölümde görülmüştür. Maysa'nın renkli boncuklardan yaptığı kolyesini eşek ağzına alır ve geri vermez. Maysa, kolyeyi eşeğin ağzından almaya çalışırken kolye kopar ve boncuklar yere dağılır. Yere dağılmış olan renkli boncuklardan birini eline alan Bulut, beğeni ve hayranlıkla pembe renkli boncuğa bakar ve "Renklere bak ne güzel." der (02.00). Burada yansıtılan estetik değeri, Bulut'un renkli boncuğu güneşe tutup içinden geçen renkleri görmesi ve bu duruma hayranlık duyması ile resmedilmiştir. Güzele dair bir arayış olarak nitelendirilen estetik duygusu, çizgi filmde işlenen bir değer olmuştur.

6.4.2.3. Türk Maddi/Somut Kültür Unsurlarının Maysa ve Bulut Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Maysa ve Bulut çizgi filmindeki maddi/somut unsurlar incelendiğinde; aile, yemek, kıyafet, mimari, müzik, inanç ve dilin doğru ve güzel kullanımı unsurlarının 15 bölümde de açıkça yansıtıldığı belirlenmiştir. Aile ve kıyafet unsurları her bölümde görülmüş, dolayısıyla bu durum sayısal olarak bir sonuç elde etmeye imkân vermemiştir. Türk kültürüne özgü yiyeceklere geniş ölçüde yer verildiği görülmüş, inanç ögesi de bariz biçimde çizgi dizide kendine yer bulmuş, dilin; kullanılan özlü sözler ve alıntılarla güzel kullanımına dikkat çekilmiştir. En çok veri yemek ve dilin doğru ve güzel kullanımı başlıklarından elde edilmiştir.

Tablo 4 *Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Yer Alan Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları*

Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları	Tespit Edilen Bölüm	Tespit Edilme Sıklığı
Aile	Bölümlerin tamamı	
Yemek	1, 3, 5, 6, 7, 8 ve 10. bölüm	8
Kıyafet	Bölümlerin tamamı	
Mimari	1 ve 2. bölüm	3
Müzik	6, 9,13. bölüm	4
İnanç	2. bölüm	2
Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı	1, 2, 7 ve 9. bölüm	5

Aile unsuru incelendiğinde; aile kavramına çizgi filmde geniş ölçüde yer verildiği ve kalabalık bir aile hayatı sürüldüğü görülmüştür. Maysa'nın ailesi; anne, baba, çocuk, nine ve dededen oluşmaktadır. Maysa'nın ailesi dışında çizgi filmde başka aileler de yer almıştır. Bu aileler; Kiraz'ın ailesi, Günseli ve Çınar kardeşlerin aileleridir. Aile bireylerinin birçoğunun çizgi dizide var olduğu dikkat çekmiş, Türklere özgü geniş aile yapısının olduğu görülmüştür. Anne, baba, çocuk, dede, nine, amca gibi aile bireyleri çizgi dizide mevcut olup gerek tipik fiziksel nitelikler gerekse karakteristik özellikler bakımından çizgi dizinin Türk toplumundaki aile tanımını yansıttığı kanaatine varılmıştır. Maysa'nın annesi Perçem ve

babası Devran, Türk kadını ve erkeğinin kendine has özelliklerini yansıtmaktadır. Baba Devran bıyıklı, anne Perçem ise başörtülü görünümündedir. Dedenin beyaz uzun sakalları, başında takkesi ve yeleği; ninenin başörtüsü bulunmaktadır. Anne; sevecen, çalışkan, becerikli, fedakâr, merhametli özellikleri ile baba ise yine çalışkan, fedakâr ve güçlü nitelikleri ile öne çıkmaktadır. Nine ve dede de görmüş geçirmiş tecrübeli, akıllı, merhametli bir profil çizmektedirler.

Yörüklerin aile özellikleri incelendiğinde ise, kalabalık bir yaşam biçiminin benimsendiği görülmektedir. Toplu biçimde göç edildiği, çadırlarda kalabalık bir yaşam sürüldüğü bilinmektedir. Çizgi film, tam manasıyla bu durumu yansıtmıştır. Anne, baba ve çocuktan oluşan çekirdek aileden ziyade dede ve ninenin de dâhil edildiği, başka ailelerin de var olduğu kalabalık gruplar şeklinde bir yaşam resmedilmiştir. Yörüklerde kadına değer verilmiş, kadın çadırın dumanını tüttüren kişi olarak görülmüştür. Çadırın yönetimi kadına aittir. Aile üyelerinin beslenmesi, barınması, sağlığı kadından geçmektedir (Doğan & Doğan, 2010, s. 689).

Baba figürü ise genelde çadırın dışındaki faaliyetlerde ön plana çıkan ve despot, otoriter olmayan bir görünümdedir. Gerektiğinde birtakım konularda hanımına danışmakta, kadınının sözüne değer vermektedir. Yemek ve başkaca işlerde eşine yardım etmektedir (Dursun & Uzuner Yurt, 2017). Bu durum, çizgi filmde açıkça görülmüştür. Devran, eşine ve annesine yemek yapılırken yardımcı olmuştur (Tarhana yapımı ve köme için ceviz toplanması).

Yemek: Tablo 4'te görüldüğü üzere, yiyecek unsuruna çizgi dizide bolca yer verildiği tespit edilmiştir. Çizgi filmin Türk kültürüne ait yiyecek ve içecekleri yansıtmasının yanı sıra bunların yapım sürecini de yansıtması göze çarpmaktadır. Çünkü her ne kadar Türk topluluğuna ait tipik yiyecek ve içecekler olsa da yerel kültürü yansıtma biçimi o yemeğin yapım aşaması, tüketildiği faaliyetler vb. açısından değişkenlik göstermektedir. Örneğin; yoğurt standart bir yiyecek olmasına rağmen yoğurdun taze sütten mayalanması Türk kültürünü yansıtan bir durumdur. Yemek unsurunun incelenen 15 bölümdeki dağılımına bakıldığında, tespitler 1, 3, 5, 6, 7, 8 ve 10. bölümlerde yapılmıştır.

İlk olarak 1. bölümde geceyi geçirmek üzere bir yerde mola veren aile dışarıda yağmur yağarken çadırda ateş yakıp oturmaktadır ve ilk önce aile büyüğü dededen başlayarak çay ikramı yapılır (07.18). Çay, sadece Türk kültüründe tüketilen bir içecek

değildir fakat çayın yalnızca bir içecek olmayıp Türklerin vazgeçilmez bir kültür unsuru haline gelmesi bağlamında çizgi dizide yer alması yemek ögesinin içerisinde değerlendirilmesine imkân vermiştir. Çizgi dizide çayın aileyi bir araya getirmesi ve ikram edilirken ilk önce aile büyüklerinden başlanması gibi etkenler çayın Türklere has özellikleri olduğunu vurgulamaktadır.

3. bölümde (09.54) ise 01.00'da Günseli, "Dün gece kardeşim hastalandı öyle çok ağladı ki biz de hiçbir şey duymadık. … Annem **vişne şerbeti** kaynattı biraz, iyi geldi ama yine rahatsızlanırsa Güneş Ana'dan ilaç alacaktık." der. Şerbet, Türk toplumunda köklü bir geçmişe sahip içecekler arasındadır. Şarba kelimesinden gelen şerbet sözcüğü Arapça kökenli olup içecek, içki anlamlarına gelmektedir. Çeşitli meyve, çiçek, kök, bitki, tohum veya kabukların şekerle karıştırılıp sulandırılması yoluyla yapılan içeceğe şerbet denilmektedir (Akçiçek, 2002, s. 745,746, aktaran Kayabaşı & Bucak, 2022).

Geçmişte çeşitli törenlerin, kutlamaların, özel günlerin vazgeçilmez içeceği olarak bilinen şerbet, şifalı oluşu ve ferahlatıcı etkisi ile öne çıkmıştır. Özellikle Osmanlı mutfağında ayrı bir yeri olan şerbetlerin, ticari içeceklerin yaygınlaşmasıyla tüketimi azalmıştır (Kayabaşı & Bucak, 2022, s. 72-92).

Yine 3. bölümde 09.00'da Maysa koşarak ailesinin yanına gelir ve coşkuyla yaşasın, **tarhana** hazırlanıyor der. Maysa'nın annesi, babası, ninesi ve dedesi yanan ateşin üzerinde duran büyük bir kazanın başında tarhana yapmaktadır. Tarhana, Türkiye'nin her yöresinde çeşitleri yapılan besleyici, geleneksel bir tattır. İçeriği ve yapılış tarzı bölgeden bölgeye değişen tarhana, yapımı oldukça zahmetli ve emek isteyen bir yiyecektir (Çekal vd.,2017).

Geçmişten günümüze özellikle kış sofralarının vazgeçilmezi olan tarhana, genelde çorba olarak tüketilmekte, yoğurt, un, su, tuz, çeşitli sebze ve baharatların harmanlanıp bir süre fermente edilmesi, en son da kurutulup öğütülmesi sonucu Türk sofralarına gelmektedir. Geleneksel Anadolu lezzeti olması nedeniyle de yerel kültürü tanıtma ve benimsetme amacı güden yapımlarda çocukların ekranlarda karşılaşabileceği kavramlar arasında yer aldığı görülmüştür.

5. bölümde ailesiyle yolda karşılaşan Maysa, "Nereye gidiyorsunuz?" diye sorar ve ailesinden "**Köme** için ceviz toplamaya." cevabını alır (03.03). Günümüzde cevizli sucuk olarak da adlandırılan köme; dut, incir, keçiboynuzu, erik, kayısı, elma gibi meyvelerin ezilmesi ve kurutulup şekil verilmesiyle yapılan bir yiyecektir. Gümüşhane Pestili ve

Kömesi, Türk Patent Enstitüsü tarafından tescillenmiş olup, Gümüşhane'de orcik adıyla bilinmektedir. Anadolu'ya ait bir yiyecek olan kömenin hangi yıllara dayandığı bilinmemekte, Osmanlı döneminde de yapıldığı tahmin edilmektedir. Kömenin yapımı tarhanaya benzer nitelikte uzun ve zorlu bir süreci beraberinde getirmektedir (Gümüşhanevi, 2012). Köme yapımının ilk aşaması olan ceviz toplamak da çizgi diziye yansıtılmıştır.

6. bölümde (02.30) Maysa, Bulut'un yanına gider ve ona **ekmek ve peynir** getirdiğini söyler. Ekmek ve peynir ikilisi Türklerde oldukça popüler iki lezzetli ve doyurucu yiyecek kombinasyonudur. Özellikle çocukluğun bir parçası olarak görülen ekmek peynir ikilisi, çocuklar acıktığında ekmeğin arasına peynirin koyulup ellerine verilmesi biçiminde hafızalarda yer almaktadır.

7. bölümde (02.07) nine öğretmeni uğurlarken ona **mayalanmış yoğurt** verir ve şöyle der:

-Al öğretmen oğlum daha dün mayaladım, tazecik.

Öğretmen: Ne gereği vardı Güneş Ana.

Güneş Ana: Hadi uzatma al canım anne yoğurdu bu.

Mayalama yoğurt ya da ev yoğurdu, zengin besin içeriği ve şifası ile en çok tüketilen fermente süt ürünlerinden biridir. Geleneksel ev yoğurdu, çiğ sütün süzüldükten sonra kaynatılıp belli sıcaklığa getirilmesinin ardından süte yoğurt kültürünün eklenmesiyle fermente işlemi gerçekleştirilir. Hazır market yoğurtlarının yanı sıra ev yoğurdu, Anadolu'dan gelen geleneksel yöntemlerden biri ile yani mayalama yöntemi ile yapılırdı. Daha sonra teknolojinin gelişmesi ve nüfusun artması ile yoğurt, geleneksel fermente yönteminden sanayi tipi üretime geçmiştir. Fakat günümüzde geleneksel mayalama yönteminden uzaklaşılsa da halen katkısız oluşu ve şifalı olması nedeniyle ev yoğurduna da talep yine artmaya başlamıştır.

8. bölümde (07.02) Güneş Ana, "Bugün akşam yemeğini hep birlikte yiyelim." der. Tufan da "Senin bulgur pilavını bir özledim ki Güneş Ana, yapar mısın?" diye sorar. Güneş Ana da "Yaparım ama şimdi ayağımın altında kalabalık etmeyin, haydi herkes dışarı, hazır olunca çağırırım sizi." der.

Bulgur; vitamin, mineral ve lif içeriğinden dolayı oldukça besleyici Anadolu'nun temel gıda maddelerinden biridir. TDK sözlük anlamı, "Kaynatılıp kurutulduktan ve kabuğu

çıkarıldıktan sonra kırılan buğday" şeklindedir. Dünya'da ilk işlenmiş gıda maddelerinden bir tanesi olan bulgur, Moğol İmparatoru Cengizhan'ın bulguru bozulmadan uzun süre dayanması ve seferlerde kolayca taşınması sebebiyle ordunun erzakları arasına koyduğu bilinmektedir. Türk halkının önemli besin kaynakları arasında bulunan bulgur, çok çeşitli yemeklerin ana maddesidir. En sık tüketilen biçimi pilav olsa da çiğ köfte, kısır, içli köfte gibi yemeklerin de ana malzemesi bulgurdur. (Dönmez vd., 2004). Çizgi filmde görülen çeşit bulgur pilavı olmuştur. Geçmişten günümüze Türk mutfaklarında halen sıklıkla pişirilen bulgur pilavı; isteğe bağlı domates, biber ve çeşitli baharatların eklenmesiyle pişirilen doyurucu bir yemek çeşididir.

10. bölümde (04.05) Güneş Ana pekmez kaynatır. **Karlı pekmez** yerler. Dededen toruna geçen bir gelenek haline gelmiş karlı pekmez, günümüzde unutulmaya yüz tutsa da Türk kültürünü yansıtan önemli unsurlar arasındadır. Kış aylarının gelmesiyle tatlı niyetine tüketilen karlı pekmez "karsambaç" adı ile de bilinmektedir. Karın yoğun biçimde bulunduğu yerlerde üst tarafının sıyrılarak temiz tarafının kaşıklarla tabaklara doldurulması ve üzerine de taze pekmez dökülmesi ile hazırlanmaktadır. Sağlık açısından birçok faydası bulunan pekmezin karla buluşturulması sonucu şifalı bir tatlı yerine geçen karlı pekmez, coğrafi özellikler gereği genelde Türkiye'nin doğu bölgelerinde bilinmekte ve tüketilmektedir (TRT Haber, 2016).

Şekil 4 *Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Karlı Pekmez*

Kıyafet: Çizgi film, Yörük topluluğunun yaşam tarzını merkezine aldığından ve karakterler bu topluluğa ait olduğundan kıyafet unsuru yöresel Yörük kıyafetleri etrafında birleşmektedir. Giyimi etkileyen en önemli faktörlerden biri yaşanılan bölgenin coğrafi yapısı ve iklim şartlarıdır. Fiziksel etmenlerin yanında inanç, düşünce yapısı, toplumsal roller gibi faktörler de bir toplumun kıyafet seçiminde etkili olmaktadır (Durdu Zor, 2017). Yörüklerin kendi kıyafetlerini kendilerinin yaptığı, yetiştirdikleri hayvanların deri, kıl ve yününden çeşitli kıyafetler imal ettikleri bilinmektedir. Kadınların giyim tarzı; renkli, gösterişli ve bol aksesuarlıdır. Erkek giyiminde ise Yörük kültürünün izleri kadınlarda olduğu gibi fazla hissedilememektedir. Klasik denebilecek tarzda bir giyime sahip olan erkeklerde kadınlarda olduğu gibi süs, renk ve gösteriş hâkim değildir. Erkek giyiminde manda derisi çizmeler, çarıklar, yün ceketler, pantolon ve şalvarlar, başlık olarak takke, kukulat, fes, belde kuşak sıklıkla görülmektedir (Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, s. 19). Yörük kadınları ise, vücut hatlarını belli etmeyen bol kıyafetler tercih etmişlerdir. Gömlekler, etekler, cepkenler, şalvarlar, kuşaklar, kadife ceketler, paçası lastikli pijamalar, tepelikler, eşarplar ve çarıklar da kadınlar tarafından kullanılan parçalar olmuştur.

Çizgi film incelendiğinde, Güneş Ana ve Perçem cepken veya fermana adı verilen yöresel bir Yörük kıyafeti; Seher, Güneş Ana ve Perçem de göğüslük/önlük olarak bilinen bir iç giysi giymişlerdir. Kız çocuklarının üzerinde şalvar üzerine etek, entari görülmektedir. Erkek karakterlerin hepsi gömlek giymiştir. Gömlek üzerine yelek ve süveter, ceket, ayaklarda tozluk bulunmaktadır. Kıyafetlerin tamamlayıcı parçası olan aksesuarlar da çizgi filmde görülmektedir. En çok kullanılan aksesuar kuşaktır. Kadınlar başlarında alınlık/tepelik, fes; erkekler çizme, takke kullanmışlardır (Durdu Zor, 2017).

Sonuç olarak, Yörüklerin kıyafet kültürünün çizgi filmde doğru bir biçimde yansıtıldığı ve verilen bilgilerle uyumlu olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek karakterlerin kendi içlerinde benzer kıyafetlere büründüğü tespit edilmiştir. Hiçbir karakterin kıyafeti çizgi film boyunca değişmemiş, hepsinin giyimi aynı kalmıştır. Bu nedenle kıyafet unsurunu belli bölümlerde aramak mümkün olmamış; kavram, incelenen 15 bölümün tamamına yayılmıştır. Kadınlarda ortak parçanın entari, erkeklerde ise gömlek olduğu, kullanılan temel aksesuarın da kuşak olduğu belirlenmiştir (Durdu Zor, 2017).

Şekil 5 *Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Yörük Kültüründe Giyim*

Mimari: Konargöçer yaşam biçimini benimseyen Yörüklerin temel barınma yerleri çadırlar olmuştur. Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Yörüklerin göçebe hayat tarzını şekillendiren en önemli etmenler coğrafi ve iktisadi şartlar olmuştur. Temel geçim kaynakları hayvancılık üzerinedir. Çadırlarda kalabalık aileler şeklinde hayat sürmüşler; dayanışma ve yardımlaşma temel prensipleri olmuştur (Doğan & Doğan, t.y., s. 688).

Konar-göçer hayat tarzında insanların yaşamı yaylak ve kışlak (2.bölüm-05.46) adı verilen yerlerde geçmektedir. Yaşam biçimleri hayvancılığa dayalı olduğundan çadır yapımın ana malzemeleri de hayvanların kılı ve derisi olmuştur. Keçe ve kıl çadırlar en çok kullanılan çadır tiplerini oluşturmaktadır (Gönen & Göner, 2022).

Çizgi filmin birinci bölümünde koyun, kuzu, köpek, deve gibi çeşit çeşit hayvanların olduğu ve 46. saniyede bir çadır ve çadırın dışına yığılmış eşyaların olduğu göze çarpmaktadır. Ailenin babası Devran, eşyaları deveye yüklemektedir. Bu görüntülerden anlaşılacağı üzere, göçebe bir hayat tarzı hâkimdir. 1. bölümün başında ailenin kaldıkları çadırı kapatarak develerle başka bir yere göç ettiği resmedilmiştir. İkinci bölümde, Maysa ve Bulut kuzuyu çobana teslim etmeye gitmiştir ve dönüş yolunda Bulut, Maysa'ya şöyle der:

-İşte bu seneki kışlağımız burası Maysa, beğendin mi?

Maysa da evet anlamında başını sallar. Kışlak, Şekil 6 'da görülmektedir. Kışlak, Türk Dil Kurumu sözlüğünde şöyle tarif edilmiştir: "Kışın orduların, göçebe oymakların hayvanlarıyla birlikte yayladan inip konakladıkları yer." Göçebe hayat tarzının bir parçası olan kışlaklar, soğuktan korunma amacıyla nispeten daha sıcak olan alçak rakımlı göl ve

akarsu kıyılarıdır. Çizgi filmde de Maysa ve ailesinin kış ayları geldiğinde kışı geçirmek üzere bu yerlere göç edeceği anlaşılmaktadır.

Şekil 6 *Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Kışlak*

Çizgi filmde göçebe yaşamın yanı sıra yerleşik hayatın var olduğu da tespit edilmiştir. Âşıklık geleneği bağlamında aileler ozanı bulmak ve onu bulduklarında hikâyelerini ona anlatıp gelecek nesillere aktarmak istemektedir. Ozanı bulduklarında göçebe hayatlarına son verip bir köye yerleşebileceklerine inanmaktadırlar. Dolayısıyla, 2. bölümde şekil 7'de de görüleceği üzere sadece göçebe hayatın var olmadığı, yerleşik bir yaşamın da hâkim olduğu gösterilmiştir. Resimde bir iki katlı evler ve evlerin arasında bir cami olan ufak bir köyün varlığı göze çarpmaktadır.

Şekil 7 *Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Yerleşik Hayatın Varlığı*

Müzik: Müzik kavramı, 6, 9 ve 13. bölümlerde olmak üzere toplamda dört kez tespit edilmiştir. 6. bölümde (05.30) Maysa dedesine, "İyi çobanlar çok güzel **kaval** çalmalı, öyle değil mi dede?" diye sorar. 05.37'de ise Bulut, "Göreceksiniz çobanların en iyisi ben olacağım ve en güzel kavalı ben çalacağım." diyerek karşılık verir. 06.35'te ise Bulut, dedenin yanına gelerek ona kaval çalabildiğini göstermeye çalışır.

Kaval, halk arasında "çoban çalgısı" olarak da bilinen, özellikle Yörükler tarafından kullanılmış üflemeli bir çalgıdır. Genellikle erik ağacından yapılan kavalın dilli ve dilsiz olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, t.y.). Çizgi filmde de Bulut'un kaval çalmaya heves etmesi ve ilerde çok güzel kaval çalan bir çoban olmak istemesi gösterilmektedir.

Şekil 8 *Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Bulut'un Kaval Çalması*

9. bölümde (40. saniye) Bora, saz çalıp türkü söylemektedir.

-Yol uzun yol uzun, kuzum bu son olsun, şu acuna dostumun armağanı da bu olsun

13. bölümde, ozan saz çalar (03.32). Bölümlerde görüleceği üzere, müzik olgusu saz ve türkü bağlamında gösterilmiştir. Âşıklık geleneğinin yoğun bir biçimde yansıtıldığı yapım, ozanların saz çalıp türkü söylediği bir geleneği resmetmiştir.

Şekil 9 *Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Ozanların Saz Çalıp Türkü Söylemesi*

İnanç: Gerek görsel biçimde gerek sözle açıkça hissettirilmiş olan inanç olgusu, 2. bölümde iki kez tespit edilmiştir. Kadınların Yörük kültürüne özgü başörtüsü ve başlık takmaları yani saçlarını kapatmaları bölümlerin tamamına yayılmış bir görsel olarak inanç kavramını desteklemekte, Müslüman kadınlar için gerekli görülen başörtüsünün yansıtılması, toplulukta İslam dininin benimsendiğinin bir göstergesi olarak yansıtılmaktadır. 2. bölümde Şekil 10'da da görüleceği üzere evlerin arasında bir cami göze çarpmaktadır. Camiler, Müslüman toplumların ibadethaneleridir. İslamiyet'i benimsemiş ülkelerde sıkça görülen; insanların namaz kılmak, dua etmek amacıyla toplandıkları yerlerdir. Yapımda bu manzaraya yer verilmesi, o toplumun İslam dinini benimsediğini kanıtlamakta, inanç olgusunun bir işareti olarak gösterilmektedir.

Şekil 10 *Maysa ve Bulut Çizgi Filminde İnanç Olgusu Örneği: Cami*

Yine 2. bölümde Maysa bir kurt görür ve kurdun sürüye doğru gittiğini fark eden aile kurdu yakalamak üzere koşar. Perçem Bulut'a, "Sen çadırına git Bulut annenler merak eder." der. Bulut ise şu şekilde karşılık verir:

-Olur mu Perçem Teyze, dedeyle Devran Emmi gelmeden gitmem ben. Korkmayın ben sizi korurum **evelallah** (08.20).

Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı: Kavram, bilge karakter olan dedenin sözlerinde, anlattığı halk hikâyelerinde ve özlü sözlerinde 1, 2, 7 ve 9. bölümler olmak üzere toplamda beş defa tespit edilmiştir. Atasözleri, özlü sözler, hikâyeler, masallar dile anlam ve değer katmaktadır. Bir olay ya da durumu keskin ya da nasihat edici ifadelerle vermek yerine o konuyla alakalı hikâyeler, masallar anlatmak, konuyu açıklamak üzere özlü sözlere yer vermek çok daha anlamlı olabilmekte, konunun daha rahat kavranmasını ve pekiştirilmesini sağlayabilmektedir. Maysa ve Bulut çizgi filminde de bu yöntem kullanılmıştır. Nine ve dede konular bağlamında hikâye, masal ve özlü sözlere başvurarak Türkçe'nin zenginliğinden faydalanmışlardır.

Birinci bölümün 7. dakikasında aileler, havanın kararması ve yağmurun bastırmasıyla geceyi geçirmek üzere çadırları kurarlar. Çadırın içinde hep beraber otururlarken aralarında şu diyalog gerçekleşir: Tufan:

-Bu sene kış çetin geçeceğe benzer, der. Dede ise evet, yaz çok kuraktı diyerek karşılık verir.

Günseli: Soğuğu hiç sevmiyorum.

Bulut: Ben de.

Dede: Soğuğun da yeri var sıcağın da yeri var.

Bulut: Öyle de dedem insan üzülüyor gene de.

Dede: Size Rüzgâr'la Kabayel'in hikâyesini anlatmış mıydım? …

2. bölümde, aile gece konakladığı çadırı kapatıp yollarına devam etmeye hazır hale gelmiştir. Dede ise yola çıkmadan şu sözleri dile getirir (55.saniye):

- Güneş batarken ay doğsun

Ay batarken güneş doğsun

Üzerimizden aydınlık hiç eksik olmasın.

Yine 2. bölümde, Maysa izin almadan bir çobanın sürüsünden kuzu alır. Bu durumu fark eden aile, Maysa'ya kuzuyu alırken çobandan izin alıp almadığını sorar. Maysa çobandan izin almamıştır. Bunu duyan dede, Maysa'nın davranışının yanlış olduğunu ona anlatmak için şu sözü dile getirir: "**At ölür nalı kalır, yiğit ölür namı kalır**, bunu asla unutma Maysa."

Dedenin Yunus Emre'ye ait olan sözü söylemesi ile 7. bölüm başlar. Bir öğretmen obayı ziyarete gelmiş ve çocukların okula gitmesi için aile ile konuşmak istemiştir. Hep birlikte oturup çay içmektedirler. Dede şöyle der:

-Evet, öğretmen oğlum Yunus da der ya "İlim ilim bilmektir ilim kendin bilmektir sen kendin bilmezsin ya nice okumaktır."

Yine 7. bölümde Günseli'nin ailelere yardım etmek için okula gitmek istemediğini duyan Güneş Ana, fazla çalışkanlık ve fedakârlığın hayal gücünü köreltebileceğini gösterebilmek için bir masal anlatır. Masalda çalışkanlığıyla ünlü bir kız bütün gün çok çalışıp yorulur, fakat daha sonra kendisini ve dünyayı keşfetmeyi unutur. Güneş Ana, çalışkanlık güzel bir meziyet olsa da sadece çalışmayı düşünmenin insanı köreltebileceğini Günseli'ye masal yoluyla anlatır.

9. bölümde ozanı bulamadan geri dönen erkeklere dede şöyle der:

-Ne güzel demiş Karacaoğlan, "Kaşın çatık kalemdir, mağrur olma bu âlemdir. Diyeceğim bir selamdır."

6.4.2.4. "Diğer" Türk Kültür Unsurlarının Maysa ve Bulut Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Tüm bu elde edilen veriler haricinde, herhangi bir başlık altında kendine yer bulamayan fakat Türk kültürünü yansıtan birtakım unsurların varlığı çizgi filmde tespit edilmiştir. Bu ögelerin hangi bölümlerde yer aldığının tespiti ve unsurlara yönelik açıklamalar aşağıda sunulmaktadır.

Su bakracı: 1. Bölüm

1. bölümde (01.53) Maysa'nın ninesi, annesi Perçem'e, "Perçem, kızım, **su bakracı**nı yükledin mi eşeğe?" diye sorar. Perçem ise "Yükledim, yükledim ana." diye cevap verir.

Bakraç; TDK Sözlükte, "çoğunlukla bakırdan yapılan küçük kova" şeklinde tanımlanmaktadır. İçerisine genelde su, yoğurt ve süt konarak taşıma işlevi gören ve genelde bakırdan yapılmış kova bakraç olarak isimlendirilmektedir. Geçmişte su taşımak için uzun süre kullanılmıştır. Çizgi dizinin birinci bölümünde de konargöçer bir toplum olan yörüklerin göç ederken su ihtiyaçlarını karşılamak üzere bakraçlara su doldurup develere yükledikleri görülmüştür.

Kına: 1. bölüm

Maysa ceviz ayıklayan dedesine şaşkın bir ifadeyle "Aa dede ellerin boyanmış." der. Dedesi ise cevizin kabuğundan olduğunu söyler. Maysa da **kına** gibi mi olduğunu sorar. Dedesi de "Evet kına gibi" diyerek karşılık verir (03.46).

Kına; Türk kültüründe çok ayrı bir yeri olan, birçok alanda kullanılan, kınagiller familyasına dâhil, uzunlukları 2-6 metre arasında değişen çiçekli bir bitkidir. Kuzeydoğu Afrika kınanın anavatanıdır ve Hindistan, Pakistan ve Seylan gibi ülkelerde yetiştirilmektedir. Kınanın tarihi antik çağlara kadar uzanmaktadır. Kaynaklara göre kınanın bilinen en eski kullanımı Antik Mısır'da görülmüş, mumyaların sargı ve tırnakları kına ile boyanmıştır. Genellikle kadınlar arasında bir süslenme malzemesi olarak kullanılan kına, sıklıkla ele ve saça yakılmış, Afrika ve Ortadoğu'daki birtakım ritüellerde görülmüştür. Türk kültüründe de kına, geçmişten günümüze özel günlerin ve kutlamaların vazgeçilmezi olmuş; kadınların el, ayak ve saçlarını boyamak için kullandığı kozmetik bir ürün haline gelmiştir.

Kozmetik amacının dışında geçmişte mantar, egzama, baş ve göz ağrısı, cüzzam, yara, ülser gibi birtakım hastalıkların tedavisinde de kullanıldığı bilinmektedir (Karaca & Şar, 2016).

Kilim dokumak: 7. bölüm

7. bölümde (03.13) Güneş Ana çocukları başına toplar ve masal anlatır. Masalda çalışkan bir kız vardır, gün ağarırken herkesten önce kalkıp ahırı temizler, sağdığı sütlerden peynir ve yoğurt yapar. Ardından da kilim dokur (Şekil 11).

Kilim dokumak, göçebe hayatın bir parçası olan faaliyetlerden biridir. Kilimler, dokuyan kişinin duygu, düşünce ve hayallerini aktardığı adeta bir mektup gibi motiflerinde birçok anlam barındırmaktadır. Türk kültüründe kilim kavramı incelendiğinde Türklerin var oluş mücadelesinden köklü kültürüne kadar derin semboller içeren sayısız kilim örneği görülmektedir. Dokuyan kişi, duygu düşüncelerinin yanı sıra içinde bulunduğu kültürün izlerini de motiflerine yansıtmaktadır (Sağ, 2012).

Kilimler, kendi içerisinde geniş bir üslup farklılığı ve çeşitliliği barındırmaktadır. Sayısız renk ve desen içeren kilimler, "Anadolu'daki sözsüz iletişim aracı" olarak ifade edilmektedir (Oyman, 2019).

Şekil 11 *Maysa ve Bulut Çizgi Filminde Güneş Ana'nın Anlattığı Masaldaki Kilim Dokuyan Kız*

Antenli radyo: 9. bölüm

9. bölümde dedenin elinde **antenli radyo** görünür (06.05). Cızırtılı ses çıkaran radyonun antenini sağa sola çeviren dede, "Ne oldu sana bozuldun mu?" der.

Şekil 12

Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Dedenin Antenli Radyosu

Derede/Irmakta Çamaşır Yıkamak: 9. bölüm

9. bölümde (04.45) ailenin kadınları çamaşır yıkama amacıyla ırmağa gitmiştir. Seher, elinde tuttuğu bir sopayla çamaşırları döver.

Göçebe toplumlarda kadınlar, çamaşır yıkama ihtiyacı için genelde dere ve ırmaklara gidip orada çamaşırlarını yıkamıştır. Kadınların toplanıp dere veya ırmak kenarına gidip burada çamaşırları yıkadıktan sonra dövmeleri yıkama faaliyetinin bir diğer noktasını oluşturmuştur. Yorucu ve zahmetli bir iş olan çamaşır yıkamak, kadınları bir araya getirip kaynaştıran ve ilişkilerini güçlendiren bir günlük yaşam faaliyeti olarak bilinmektedir. Çizgi filmde de kadınların toplanıp ırmağa çamaşır yıkamaya gitmeleri ve Seher'in bir sopayla çamaşırları dövmesi bu etkinliği görsellerle yansıtmıştır.

Düğün: 10. bölüm

Elde edilen verilere göre, Türk kültüründe düğün kavramının yerine "toy" ifadesi geçtiğine dair bilgiler yer almaktadır. Orhun Yazıtlarında ise "törün" kelimesi geçmekte ve Bilge Han Yazıtı'nda şöyle bir ifade bulunmaktadır: "…Türgiş Kaganka kızımın ertenü ulug

törün alı birtim. Türgiş Kagan kızın ertenü ulug törün oglıma alı birtim…" Burada düğün töreni için törün sözcüğü kullanılmış ve gerçekleştirilen merasimin oldukça büyük olduğu ifade edilmiştir. Türklerde düğün olgusu; yeni bir aile kurma, ev açma ve soyun devamlılığı gibi manalara gelmektedir. Eğlence kültürünün bir parçası olmasının yanında aile kurma yolunda atılan ilk adım olması nedeniyle kültürde önemli görülmüştür. Düğün dendiğinde akla ilk gelen, evlilik amacıyla gerçekleştirilen törenler olsa da sünnet de düğün kavramının içerisine dâhil edilmektedir. Sünnet, Türk kültürüne İslamiyet'in kabulü ile dâhil olmuş ve sünnet olan erkek çocuğunun büyümesini kutlama amacıyla merasim düzenlenmiştir. Genel olarak renkli ve kalabalık olan düğün törenlerinde yemekler, tatlılar dağıtılmakta; takılar hediyeler verilmekte ve çalgılar eşliğinde oyunlar oynanmaktadır. Böylece törene katılan insanlar arasında bir kaynaşma sağlanmakta, muhabbet artmaktadır (Berber, 2009). Bu kavram, çizgi filmde de ozanın başka köye düğüne gitmesi ifadesi üzerinden yansıtılmıştır.

Diş hediği: 11. bölüm

11. bölümde 02.50'de Kiraz Güneş Ana'ya kardeşinin ilk dişinin çıktığını söyler ve bebeği tutarak ona gösterir. Güneş Ana'ya "Diş hediğini kaynatalım mı? diye istekte bulunur. Kiraz'ın kardeşi için diş hediği kaynatırlar ve bebeğe çeşitli hediyeler verilir. Kaval, kalem, çekiç gibi çeşitli eşyaları bir araya getirirler ve bebeğin hangisini seçeceğini öğrenmek için toplanırlar. Bebeğin hangi eşyayı seçerse onunla bağdaşan bir mesleğe sahip olacağına inanılır. Kavalı seçerse çoban, kalemi seçerse öğretmen gibi.

Diş hediği ya da **diş buğdayı:** Türk kültüründe diş hediği ya da diş buğdayı eskiden beri süregelen, bebeğin ilk dişinin çıkması üzerine buğday kaynatılarak bir araya gelinen bir kutlamadır. Kutlamanın içeriği, yapılış şekli yöreden yöreye değişse de amaç benzerdir. Bebeğin dişinin çıkması sağlıklı olduğunun habercisidir, gelişim evrelerinden birini gösterir. Diş çıkınca yeme düzeni, alışkanlığı da değişir. Genellikle eş dost konu komşu ile bir araya gelinir, buğday kaynatılır, bebeğe çeşitli hediyeler verilir ve çeşitli mesleklere ilişkin birtakım nesneler bebeğin önüne konarak hangi nesneyi seçtiğine bakılır. Hangi nesneyi seçerse, o mesleğe ilişkin bir iş yapacağına inanılır. Günümüzde diş hediği yerine daha çok diş buğdayı denmekte ve bu gelenek yerini diş buğdayı partisi adı altında hediyeleşme ritüeline bırakmaktadır. Pastalar, çeşitli ikramlar, ihtişamlı süslemeler ve hediyelerle birlikte bu gelenek bir parti formatına dönüşmüştür (Tarhan, 2023).

Şekil 13 *Maysa ve Bulut Çizgi Filmi Diş Hediği*

Hastaya çorba pişirilmesi: 11. bölüm

11. bölümde (10.05), Maysa okul için yataktan kalkmak istemez ve annesi de onun hasta olduğunu düşünerek ona çorba pişirir. Türk kültüründe hasta kişiye çorba pişirilmesi sıkça görülen bir durumdur. Genelde şifalı olması, hasta kişiyi çabuk ayağa kaldırabileceği düşüncesiyle tavuk suyuna çorba en fazla tercih edilen çorba çeşididir.

Gece-gündüz oyunu: 13. bölüm

13. bölümde dede, Günseli ve ozan çocuk oyunu olan gece-gündüz oyunu oynamışlardır. Oyun kuralında gece dendiğinde herkes uyur gibi kapanır, gündüz dendiğinde ise açılır. Şaşıran oyundan elenir.

Yukarıda da görüleceği üzere, Maysa ve Bulut çizgi filmi UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, MEB Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler, somut kültürel ögeler ve diğer kültürel unsurlar başlıkları altında incelenmiştir. Çizgi filmin Yörüklerin yaşamını, alışkanlıklarını, hayat tarzını başarılı biçimde yansıttığı; Türk kültür ögelerini ve kazandırılması gereken hedefleri bol miktarda içerdiği görülmüştür. Göçebe hayat tarzının hâkim olduğu ve karakterlerin göç ettiği yapımda, yemek ögesi fazlaca ekrana taşınmıştır. Merak ve ilgi uyandırabilecek Türklere özgü birçok gelenek ve görenek çizgi filme dahil edilmiştir.

6.5. Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Genel Bakış

İstanbul'da Düşler Evi Çizgi Film Stüdyosu'na TRT Çocuk tarafından yaptırılan, yapımcılığını Ayhan Bal, senaristliğini ise Beyza Akyüz'ün üstendiği, 2010-2015 yılları arasında iki sezon toplam 55 bölümden oluşan Küçük Hezarfen adlı çizgi dizinin konusunu, 17. yüzyılda İstanbul'da yaşadığı bilinen ünlü Türk Hezarfen Ahmet Çelebi'nin çocukluğu ve arkadaşlarıyla başından geçen maceralar oluşturmuştur. Hezarfen'in zekâsı, kuşlara, gökyüzüne ve uçmaya olan merakının anlatıldığı çizgi dizide İstanbul'da Hezarfen Ahmet Çelebi ve arkadaşlarının başına gelen türlü maceralar işlenmiştir. Hezarfen'in iki yakın arkadaşı Yakup ve Melike, küçük kız kardeşi Minnak Zeliş ve Paça adında bir keçisi vardır. Ayrıca Hezarfen'in annesi Çiğdem, babası Mehmet, öğretmeni, Cafer Dede de diğer karakterler arasında yer almaktadır. Çizgi film, Hezarfen'in her bölüm Galata'ya çıkarak "İstanbul'da Galata, Kulenin dibi şamata, Çoluk çocuk herkes sokakta, Bakalım bugün neler gelecek başıma" manisi ile başlamaktadır.

Küçük Hezarfen çizgi dizisinde İstanbul'un ev ve sokakları, seyyar satıcıları, ev yaşantısı, günlük hayat gösterilmiş ve tarihten çeşitli kesitler aktarılmaya çalışılmıştır. Çizgi dizi, Osmanlı Devleti bağlamında Türk milletinin maddî-manevî kültür unsurlarını barındırmaktadır. Küçük Hezarfen ve arkadaşlarının başlarına gelen olaylar ve atıldıkları maceralar bölümlerde yer alırken kimi zaman sözle kimi zaman ise görsel olarak milli kültür ögeleri yansıtılmaya çalışılmıştır (Çetin & Şaban, 2018).

Şekil 14 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi*

6.5.1. Küçük Hezarfen Çizgi Filminde Yer Alan Karakterlerin Özellikleri

Hezarfen: Osmanlı devrinde yaşamış Ünlü Türk bilgini ve mucidi Hezarfen Ahmet Çelebi'nin çocukluğunu yansıtan başkarakterdir. Akıllı, yardımsever, merhametli, çalışkan bir çocuktur. Sultan IV. Murat zamanında uçma denemeleri yapan Hezarfen Ahmet Çelebi, uçma arzusunun onun için bir ideale dönüşmesiyle 1630-1632 yılları arasında Lagari Hasan Çelebi ile bu hedefini gerçekleştirmek üzere denemeler yapmıştır.

Yakup: Hezarfen'in en yakın arkadaşlarındandır. Yardımsever, merhametli bir çocuktur.

Melike: Yine Hezarfen'in yakın arkadaşıdır. Sevecen, akıllı, yetenekli, olgun, yardımsever, sorumlu, arkadaşlarına değer veren bir karakterdir.

Çiğdem: Hezarfen'in annesidir. Genelde Yakup ve Melike'nin anneleri ile vakit geçirmektedir.

Mehmet: Hezarfen'in babasıdır. Eski güreşçidir.

Bülbül Delisi: 1. bölümde ilk kez görülen Bülbül Delisi, çocukların merak ve ilgiyle izlediği, bülbülleri besleyen bir karakterdir. Gizli görevi gereği saray için yetiştirilmiş olan posta güvercinleri ile ilgilenmektedir.

6.5.2. Tespit Edilen Türk Kültür Ögelerinin Küçük Hezarfen Çizgi Filminde Sunumu

Osmanlı Dönemi'nde geçen bir çizgi film olan Küçük Hezarfen, Osmanlı Devleti halkını, yaşam biçimi ve alışkanlıklarını göstermektedir. Bolca kültürel unsur ve değerin yer aldığı yapım, her bölümünde Türk kültürüne ait izleri ekrana yansıtmıştır.

6.5.2.1. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne Giren Kavramların Küçük Hezarfen Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesindeki unsurlar, Küçük Hezarfen adlı çizgi film bağlamında incelendiğinde, 8. sırada yer alan **Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010)**, 10. sırada bulunan **Mesir Macunu Festivali (2012)** ve 11. sıradaki **Türk Kahvesi ve Geleneği (2013)**'nin çizgi filmde yer aldığı tespit edilmiştir.

Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010):

15. bölümde (08.10) Yağlı Güreş müsabakası düzenlenmiş, Hezarfen ve Yakup da yarışmaya katılmıştır. Yarışma icra edilmeden önce, Hezarfen'in babası evindeki sandığı açar ve sandıktan **kispet**ini çıkarıp giyer (02.25). Hezarfen babasıyla konuşmak için odaya girer ve şöyle der:

–Baba güreş müsabakaları varmış, çocuklar da katılabiliyorlarmış. Bir de yurt dışından yabancı bir güreşçi gelmiş, çok güçlüymüş. Onu yenene büyük bir hediye varmış baba. Ne olur ben de katılayım, Yakup da katılacakmış. Lütfen baba, ben de katılabilir miyim?

05.33'te ise babası sandıktan çıkardığı siyah kispeti Hezarfen'e gösterir ve Hezarfen şöyle der:

-Vay canına, demek eski güreşçiydin.

Babasından kispetini kendisinin giyebilmesi için küçültmesini ister. Fakat babası onu kendisinin giyeceğini söyler ve Hezarfen'e yeni bir tane alacağını belirtir.

Güreş müsabakaları için son hazırlıklar tamamlanır ve yarışmacılar meydanda görünür (08.10). En son ise yabancı ülkeden gelmiş olan ünlü güreşçi güreş meydanına gelir. Padişah ve saray erkânı da müsabakayı izlemektedir. 12.05'te Melike ve Cafer Dede de müsabaka alanında görünür ve Cafer Dede arka tarafa gitmek üzere alandan ayrılır. Yabancı güreşçi Koca Selim'i yenmiştir ve "Beni kimse yenemez." diyerek sevinç naraları atar ve o anda Cafer Dede kispetini giyerek meydana gelmiştir (13.15). Yabancı güreşçiye meydan okur ve "Benimle de bir güreş tut bakalım." diyerek onunla güreşmek istediğini söyler. "Koca Cafer" lakaplı eski güreşçi Cafer Dede, yabancı güreşçiyi yener. Bunun üzerine Padişah, "Eski topraklar hiç yaşlanmıyor doğrusu." der. Koca Cafer yendiği yabancı güreşçiye elini uzatır, "Ver elini evlat." diyerek onu yerden kaldırır (15.28).

Şekil 15 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Güreş Geleneği*

Çizgi filmde işlenen bu gelenek, izleme yapılan son bölümde yağlı güreş müsabakası çerçevesinde vurgulanmıştır. Hezarfen'in babasının sandıktan kispetini çıkarması, diğer tüm yarışmacıların bu giysiyi giymesi, yarışmanın bir şenlik edasıyla sunulması bu geleneğin tanıtılması noktasındaki görselleri meydana getirmiştir.

Yağlı güreş, Türk kültüründe yaklaşık 650 yıllık bir geçmişe sahip olan ve günümüzde hala devam eden spor dallarından biridir. Türklerin okçuluk, avcılık ve binicilikten sonra icra ettiği en önemli sporlardan olan güreşin tarihi kaynaklarda da izlerine

rastlanmaktadır. Manas Destanı, Eski Türklerin yarışmaları, Saka Türkleri, Osmanlı Devleti gibi birçok kaynakta güreşe dair bilgiler yer almaktadır. Türkiye'de ve diğer Türk topluluklarında güreş yapanlara "pehlivan" ya da "pehlevan" ismi verilmektedir. Farsçadan Türkçe 'ye geçen ve güçlü, iri yarı anlamlarına gelen bu ünvana Türk sultanlarının büyük çoğunluğu sahip olmuştur. Osmanlı Devleti zamanında yağlı güreşe büyük değer verilmiş, erişilen bilgilere göre Sultan Orhan Gazi döneminde sporcuların konaklaması ve idman yapabilmesi amacıyla Bursa'da Güreşçiler Tekkesi açılmıştır. İlerleyen dönemlerde Türk güreşleri panayırlarda faaliyete geçmiş ve zamanla "Kırkpınar Panayırı Güreşleri" adı altında milli bir kimlik kazanarak Türk kültüründe uzun yıllar devam edecek bir gelenek haline bürünmüştür (Güven, 1992).

Yağlı güreşin en önemli parçası olan kispet, sporun yüzyıllardır değişmeyen tek giysisidir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde kispet, "Yağlı güreşte pehlivanların giydikleri, belden baldıra kadar uzanan, dar paçalı meşin pantolon" şeklinde tanımlanmaktadır. Dikiminin bir ustalık gerektirdiği kispetin pehlivanın vücuduna göre yapılması onun yarışmayı kazanma noktasında etkili olmaktadır. Böylesi büyük bir öneme sahip olan bu giysi; deriden yapılan, kuşaksız, düğmesiz, detaysız bir parçadır (Kahraman, 1989, aktaran Kaygusuz vd.,2019).

Hem ulusal hem de uluslararası yapılan güreş müsabakaları; günümüzde insanları bir araya getirmek, barışa katkıda bulunmak, toplumu kaynaştırmak, misafirperverliği yansıtmak bakımından toplumsal bir işleve de sahiptir (Kaygusuz vd., 2019). Dolayısıyla unutulmaya yüz tutmuş bu spora çok daha fazla değer verilip gelecek nesillere aktarılması noktasında çalışmaların arttırılması ve bu sporun ekranlarda da daha fazla göz önünde olması gerekmektedir. Bu bağlamda Küçük Hezarfen adlı çizgi filmde böylesine köklü bir geçmişe sahip olan bu kültürel miras ve bu mirasın bir parçası olan kispet yapımcılığının bu kadar detaylı olarak işlenmesi bu geleneğin gelecek nesillere aktarılması adına önem arz etmektedir.

Mesir Macunu Festivali (2012):

Her bölümün 32. saniyesinde macun şekeri satan bir sokak satıcısı, bir anne ve çocuğu ekrana yansımıştır. Anne çocuğuna seyyar satıcıdan şeker macunu alıyordur. Çizgi filmin izleme yapılan tüm bölümlerinin başında çocuğuna macun şekeri alan bir anne, çocuğu ve seyyar macun satıcısı ekrana getirilmektedir. Her ne kadar mesir macunu olarak

yansıtılmasa da geleneksel macun şekerinin ekrana verilmesi bu kategoriye dâhil edilmesine neden olmuştur.

Mesir macunu; zencefil, sakız, anason, portakal kabuğu, kakule, karanfil, kimyon, rezene, hardal tohumu, çörekotu, vanilya, safran gibi çeşitli baharatlarla hazırlanan ve şifalı olduğu bilinen Türklere özgü bir yiyecektir. Geleneksel bilgilerle hazırlanan mesir macunu, kuşaktan kuşağa aktarılan bir gelenek halini almış ve Manisa'nın ev sahipliği yaptığı "Mesir Macunu Festivali" kültürel bir miras haline gelmiştir. 21-24 Mart tarihlerini kapsayan Nevruz haftasında düzenlenen Mesir Macunu Festivali, her yıl macunun dualar eşliğinde karılıp pişirilmesiyle başlamaktadır. Tonlarca mesir macunu dağıtılan festivalde çeşitli etkinlikler de düzenlenmektedir. Türkiye'de yapılan diğer festivaller gibi Mesir Macunu Festivali de toplumsal barışı sağlama ve insanları kaynaştırma noktasında destek sağlamaktadır (T.C., Yaşayan Miras ve Kültürel Etkinlikler Genel Müdürlüğü, t.y.).

Şekil 16. *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Macun Şekeri*

Türk Kahvesi ve Geleneği (2013): UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer alan Türk Kahvesi ve Geleneği de çizgi filmde işlenen unsurlardan biri olmuştur. Türk kahvesi geleneği toplam 5 bölümde 7 kez işlenmiştir. Türk kahvesinin yer aldığı bölümler ve bölümlerden alınan sözel ifade ve görseller aşağıda verilmiştir.

2. bölüm (03.29): İki adam oturmuş kahve içiyordur.

2. bölüm (10.23): Bir adam oturmuş kahvesini yudumluyordur.

3. bölüm (02.30): Yemen kahvesi

9. bölüm (10.53): Cafer Dede, dükkânının önünde bir misafiri ile oturmuş kahve içiyordur.

11. bölüm (03.30): Yemen kahvesi

12. bölüm (07.50): En taze kahveler burada, gelin gelin, Yemen kahvesi bunlar…

12. bölüm (11.45): İki kişi oturmuş kahve içiyordur.

Çizgi filmin izlenen bölümlerinde gerek görsel gerekse sözel biçimde Türk kahvesi geleneğine yer verilmiştir. Osmanlı çarşısında söylenen "en taze kahveler burada, Yemen kahvesi" gibi ifadeler ve kişilerin kahve içerken ekrana yansıyan görüntüleri bu geleneği yansıtan kanıtlar oluşturmuştur.

Kahve, Türk toplumu için sadece bir içecekten ibaret olmamış, sosyal, siyasi, kültürel ve toplumsal bir yönü de bulunan bir gelenek halini almıştır. Türk kahvesi, kahve çekirdeklerinin kavrulup öğütülmesi, ardından öğütülmüş kahveye su eklenerek ağır ateşte pişirilmesi ile hazırlanmaktadır. Türkler, anavatanı Afrika olan kahveyi Avrupa'ya tanıtan bir millet olma özelliğine sahiptir. Günümüzde dünyada kabul görmüş olan Türk kahvesi; yapımında kullanılan araç gereçler, pişirme biçimi, sunum bakımından Türkiye'nin birçok bölgesinde çeşitlilik göstermektedir. Fakat değişmeyen tek bir özelliği vardır ki özel günler, misafir ağırlamaları, arkadaş sohbetlerinde, yanında su ve ağız tatlandıracak lokum ve çikolata eşliğinde içilen Türk kültürünün en önemli içeceği olma özelliğine sahiptir. Türk kültüründe misafirperverliğin bir göstergesi olarak gelen kişiye Türk kahvesi ikramı yapılır, kız isteme törenlerinin vazgeçilmez bir ritüelidir ve toplumsal yaşamda insanları bir araya getiren bir sosyalleşme aracıdır (Karhan, 2021).

Şekil 17

Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Türk Kahvesi Geleneği

6.5.2.2. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çocuklara Kazandırılması Hedeflenen Değerlerin Küçük Hezarfen Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

İkinci olarak, çizgi dizi Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan çocuklara kazandırılması hedeflenen başlıca değerler ve kültürel ögeler başlığı altında incelemeye tabi tutulmuştur. İnceleme sonucunda toplamda 21 değerden 14 tanesinin çizgi dizide yer aldığı görülmüş, çizgi filmde en çok işlenen değerin "**yardımseverlik**" olduğu belirlenmiştir. Tespit edilen değerler şunlar olmuştur: **Dostluk, aile birliğine önem verme, dürüstlük, öz denetim, saygı, sevgi, duyarlılık, yardımseverlik, dayanışma, barış, özgürlük, bilimsellik** ve **çalışkanlıktır.** Adalet, sabır, sorumluluk, vatanseverlik, bağımsızlık, eşitlik, estetik, tasarruf değerlerinin ise çizgi filmde var olmadığı tespit edilmiştir. Tespit edilen değerler ve geçme sıklıkları aşağıda alıntılar ve örneklerle birlikte verilmiştir.

Tablo 5 *Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Bağlamında Tespiti*

Değerler	**Tespit Edilen Bölüm**	**Tespit Edilme Sıklığı**
Adalet	-	-
Dostluk	1, 9 ve15. bölüm	3
Aile birliğine önem verme	4. ve 14. bölüm	2
Dürüstlük	11. bölüm	1
Öz denetim	5. bölüm	1
Sabır	-	-
Saygı	5. bölüm	2
Sevgi	1 ve 14. bölüm	3
Sorumluluk	-	-
Duyarlılık	10, 12 ve 14. bölüm	3
Vatanseverlik	-	-
Yardımseverlik	2, 4, 6, 8, 9, 12. bölüm	6
Dayanışma	4, 9, 12. bölüm	3
Bağımsızlık	-	-
Barış	8 ve 15. bölüm	2
Özgürlük	12. bölüm	1
Eşitlik	-	-
Bilimsellik	4, 5 ve 7. bölüm	4
Çalışkanlık	7. bölüm	1
Estetik	13. bölüm	1
Tasarruf	-	-

Dostluk kavramı, 1, 9 ve 15. bölümlerde olmak üzere toplamda 4 kez işlenmiştir. Paça'nın Çizmesi adlı 1. bölümde hayvanlara duyulan sevgi ve dostluk üzerinden gösterilmiş, 9 ve 15. bölümlerde ise yabancı milletlerle kurulan bağ ve dostluk bağlamında yansıtılmıştır.

Birinci bölümde iki adam küçük bir keçiyi kovalarken Hezarfen çıkagelir ve adamlara neler olduğunu sorar. Adamlar ise keçiyi ellerinden kaçırdıklarını, saatlerdir onu kovaladıklarını söyler. Hezarfen ise neden keçiyi yakalamak istediklerini sorar. Kötü niyetli olduklarını belli eden adamlar ise keçinin derisini yüzeceklerini ve paçalarını pişirip yiyeceklerini ifade ederler. Bunu duyan Hezarfen keçiyi kucaklayıp adamlardan kaçar. İlerleyen dakikalarda ise keçiye Paça ismini veren Hezarfen, onunla sıkı bir dostluk kurup onu yanından hiç ayırmaz.

Çinli Çocuklar adlı 9. bölümde Çin'den porselen taşıyan gemiler gelir ve iki erkek ikiz ve bir kızdan oluşan Çinli çocuklar gemide görünür. Gemiyi karşılayan kişi, "Haydi yardım edin bakalım Çinli dostlarımıza." diyerek adamlara komut verir. Taki adındaki Çinli küçük çocuk Paça'yı görür, onu at sanarak üzerine atlar. Bundan rahatsız olan Paça, çocuğu üzerinden atar. Diğer Çinli çocuklar kardeşlerinin düştüğünü görünce bu duruma sinirlenir ve Hezarfen, Yakup ve Melike ile karşı karşıya gelir fakat kısa sürede kaynaşarak arkadaş olurlar. Burada Osmanlı ülkesine ticaret yapmak üzere Çin'den gelen tüccar ve çocuklarına karşı son derece misafirperver ve dostane davranıldığı görülmüştür. Çocukların da başlarda çatışıp sonrasında arkadaş olmaları dostluk kavramına bir örnek teşkil etmiştir.

Yağlı Güreş isimli 15. bölümde ise bir güreş müsabakası düzenlenmiştir ve Hezarfen, Yakup, Hezarfen'in babası ve Yakup'un babası müsabakaya katılmıştır. Güreş müsabakaları için her şey hazırdır ve yarışmacılar güreş meydanına çıkar. En son ise yabancı ülkeden gelmiş olan ünlü güreşçi görünür. Padişah ve saray erkânı da müsabakayı izlemektedir. Melike ve Cafer Dede de müsabaka alanına gelir ve Cafer Dede arka tarafa gitmek üzere meydandan ayrılır. Yabancı güreşçi Koca Selim'i yener ve "Beni kimse yenemez." diyerek zafer çığlığı atar ve o anda Cafer Dede kispetini giyerek alana gelmiştir. Yabancı güreşçiye "Benimle de bir güreş tut bakalım." diyerek meydan okur. Koca Cafer lakaplı eski güreşçi Cafer Dede yabancı güreşçiyi yener. Bunun üzerine Padişah, "Eski topraklar hiç yaşlanmıyor doğrusu." der. Koca Cafer yendiği yabancı güreşçiye elini uzatır, "Ver elini evlat." der. Burada bir dostluk örneği ekrana yansımaktadır. Türklerin fazlasıyla kıymet verdiği yabancı ülkelerin halkına karşı duyduğu dostluk ve misafirperverlik örneği çizgi filmde yansıtılmıştır.

Şekil 18 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Dostluk Örneği*

Aile birliğine önem verme, 4. ve 14. bölümde işlenmiştir. Bu bölümlerde Hezarfen, annesi ve babası akşam yemeği için sofraya oturmuşlardır. Türk kültüründe aile fertlerinin her birinin aynı anda sofraya oturması Türk aile yapısında adeta bir kural gibidir. Birlik ve beraberliğin bir göstergesi olarak görülen beraber sofraya oturmak, aile içi ilişkilerin sağlamlaştırılması, aile fertlerinin birbirleriyle iletişim kurup bağlarını güçlendirmesi noktasında önemlidir. Çizgi filmde de Hezarfen, annesi ve babasının hep birlikte sofraya oturup neşe içinde yemeklerini yediği görülmüştür.

Dürüstlük kavramı Kabak Yarışması adlı 11. bölümde bir kez işlenmiştir. Şehzadenin sünnet şöleninin olacağı gün kabak yarışması da icra edilecektir. Yarışma günü gelir ve kurallar gereği at üzerindeki yarışmacılardan kabağı parçalamadan mızrağı kabağın diğer tarafını delip geçen kişi yarışmayı kazanacak ve kabak kralı olacaktır. Bir araba dolusu bal kabağını taşıyan adam yolda iki kişi görür, biri yerde kıvranmaktadır. Adam ona yardım etmek isterken kafasına vurup onu bayıltırlar, bağlarlar ve kabakları alıp götürürler. Kabakları bir aşçıya getirirler ve kabakların içlerini boşaltırlar. Amaçları, yarışmacılar mızrakları kabaklara attıklarında kabakların parçalanmasıdır. Yarışma günü geldiğinde tüm yarışmacıların mızrak attıkları kabaklar parçalanmıştır. Sadece hile yapan yarışmacı, kabağı parçalamadan mızrağını kabağın diğer ucundan çıkarır; fakat Hezarfen sadece tek bir kabak parçalanmadığı için durumdan şüphelenir. Paça'nın kurtardığı adam alana gelir ve yarışmada hile olduğunu söyler. Sahtekâr adamlar yakalanır ve yarışma sağlam kabaklar üzerinden tekrarlanır. Bir kişi yarışmayı kazanıp 40 altının sahibi olur. Burada çocuklara, hileye ve

sahtekârlığa başvurmanın hiçbir zaman kazanç getirmediği mesajı verilmek istenmiştir. Kişi doğruluk ve dürüstlükten ayrıldığında bunun er ya da geç ortaya çıkacağı vurgulanmak istenmiştir.

Öz denetim değeri, 5. bölümde bir kez vurgulanmıştır. Bilim yarışmasını Melike kazanmış, yarışmayı kazanmayı çok isteyen Hezarfen ise yarışmadan yenilgi ile ayrılmıştır. Akşam olduğunda Hezarfen yarışmayı kazanamamanın üzüntüsüyle odasındaki pencereden gökyüzüne bakar. O esnada babası Hezarfen'in odasına gelir ve aralarında şu diyalog geçer:

Baba: Ne yapıyorsun bakalım?

Hezarfen: Ne olsun işte, birinci olamadığım için kendimi yiyip bitiriyorum. Bir de kıskançlıktan ölüyorum.

Baba: İlahi Hezarfen. Bu ne açık sözlülük böyle. Ben de bir kez daha seninle ne kadar gurur duyduğumu söylemek istemiştir.

Hezarfen: Ama baba haksızlık yapıldı, gezegen bulmakta ne var ki. Bak, her yer gezegen. İşte hepsine ad vereceğim ben. Şu mino, şu kino, şu pito, şu çito…

Baba: Oğlum başarıyı paylaşmayı bilmelisin yoksa elindekini de kaybedersin.

Melike, kazandığı bilim odasına giriş biletlerinden bir tanesini Hezarfen'e göndermiştir. Hezarfen ise bu durum karşısında utanmıştır. Hezarfen dürüst bir biçimde babasına Melike'nin yarışmayı kazanmasını kıskandığını ve kazanamamanın vermiş olduğu hırs ve öfkeyi anlatmıştır. Hırs, öfke ve kıskançlık duyguları bireyin kontrol etmesi gereken olumsuz hislerdir. Bu hisler, kişiyi etkisi altına alıp yanlış tavır ve davranışlara sevk edebilmektedir. Hezarfen'in bilim yarışmasını kazanabilmek için çaba sarf edip sonucunda bir zafer elde edememesi onu hayal kırıklığına sürüklemiş, kendi buluşunu Melike'ninkinden daha üstün olduğunu düşündürmüş ve onu olumsuz duygulara yöneltmiştir. Fakat babasının onun bu duygular içerisinde olduğunu görmüş ve duygularını kontrol etmesi noktasında onu teskin etmiştir.

Saygı unsuru, 5. bölümde iki kez göze çarpmıştır. Hezarfen heyecanla koşarken birine çarpar ve "Affedersiniz efendim" der. Ayrılırken de "İzninizle efendim, derse yetişmeliyim." der. Yine 5. bölümde Hezarfen'in babası Hezarfen'in odasına girmeden önce kapıyı çalar ve "Gelebilir miyim oğulcuğum?" diyerek müsaade ister.

Sevgi olgusu, 1. ve 14. bölümler olmak üzere toplamda üç kez tespit edilmiştir. 1. bölümde hayvan sevgisi üzerinden işlenmiştir. İki adam küçük bir keçiyi kovalarken Hezarfen çıkagelir ve adamlara neler olduğunu sorar. Adamlar ise keçiyi ellerinden kaçırdıklarını, saatlerdir onu kovaladıklarını söyler. Hezarfen ise neden keçiyi yakalamak istediklerini sorar. Kötü niyetli olduklarını belli eden adamlar ise keçinin derisini yüzeceklerini ve paçalarını pişirip yiyeceklerini ifade ederler. Bunu duyan Hezarfen keçiyi kucaklayıp adamlardan kaçar. İlerleyen dakikalarda ise keçiye Paça ismini veren Hezarfen, onunla sevgi ve dostluk bağı kurar ve Paça'yı yanından hiç ayırmaz.

Tuz Hırsızları adlı 14. bölümde Hezarfen, Yakup ve Melike Cafer Dede'nin marangoz dükkânına gelmiştir ve Cafer Dede çocuklardan onların kendisini ne kadar sevdiğini söylemelerini ister. Çocuklar biraz düşünür ve cevaplarını verirler:

Hezarfen: Ben çok seviyorum, yani nasıl söylesem Cafer Dede, uçmakla aynı derecede seviyorum seni.

Yakup bu cevap karşısında vay canına diyerek şaşkınlığını belirtir ve o da şöyle bir cevap verir:

-Ben de tuzun yemeğe verdiği tattan daha fazla.

Melike: Ve ben de seni annem babam kadar çok seviyorum Cafer Dedeciğim.

Bu cevaplar göstermektedir ki çocuklar Cafer Dede'ye olan sevgilerini hayatlarındaki en önemli, değerli kavramlardan yola çıkarak anlatmaya çalışmışlardır. Sevgilerinin büyüklüğünü bu kıymetli şeyler üzerinden Cafer Dede'ye ifade etmek istemişlerdir ki Cafer Dede böylece ne kadar sevildiğini kavrayabilsin.

Yine 14. bölümde, Hezarfen anne ve babasına, anneciğim babacığım sizi gerçekten tuz kadar seviyorum, der. Bölümün başında bir grup hırsız tüm tuz çuvallarını çalarak halka değerinden kat be kat fazlaya geri satmıştır. Tuz kıtlığı yaşayan halk, yemeklerden tat alamamaya başlamış, tuzun önemini böylece kavramışlardır. Hezarfen'in anne babasına duyduğu sevginin derecesini tuz ile ilişkilendirmesi de bu yüzden olmuştur. Onlara duyduğu sevginin büyüklüğünü bu şekilde ifade etmiştir.

Duyarlılık kavramı 10, 12 ve 14. bölümlerde olmak üzere toplamda üç kez tespit edilmiştir.

Posta Güvercinleri isimli 10. bölümde, bir korsan gemisi gören Osmanlı askerleri, bir güvercinle birlikte saraya destek için haber gönderirler. Bülbül delisinin saray güvercinlerine baktığı yere gelen Hezarfen, haberi getiren güvercinin ayağına bağlı olan mektubu görür ve mektubu saraya ulaştırır. Burada Hezarfen Osmanlı askerlerinin yardım çağrısını saraya ulaştırarak ülkesi için duyarlı bir davranış sergilemiştir.

12. bölümde Padişah'ın kızı Şirin Hatun hastalanmıştır. Şifalı otların da mevsimi olmadığı için hastalığa çare bulunamamıştır. Çocuklar dükkân sahibi olan şifacıdan öğrenmişlerdir ki saraydaki hekimler Şirin Hatun'un iyileşmemesi için tüm şifacıların kaçmalarını sağlamıştır. Şifacı, çocuklara Şirin Hatun'u iyileştirecek olan otların elinde olduğunu söyler fakat saraya sızan kötü niyetli kişilerin buna izin vermeyeceğini dile getirir. Fakat Paça adamın elinden otları kaptığı gibi çocuklar ile beraber koşmaya başlar ve otları Şirin Hatun'a yetiştirmek üzere yola koyulurlar. Sarayın kapısına gelirler ve otları teslim ederler. Bu olayda yardımseverliğin, duyarlılığın ve dayanışmanın altı çizilmiştir. Çocuklar, Padişah'ın kızı Şirin Hatun'un hastalığına duyarsız kalmamış, ona yardım etmek için çaba sarf etmişlerdir.

14. bölümde hırsızlar tarafından tüm tuz çuvalları çalınmıştır ve halk tuz ihtiyacını gideremez duruma gelmiştir. Yemeklerin tadının tuzunun kalmadığından halk iyiden iyiye şikâyet etmeye başlamış, Hezarfen ve Yakup ise bunun üzerine tuz hırsızları ile mücadeleye girişmiştir. Yere dökülen tuzu yalayarak takip eden Paça, Hezarfen ve Yakup'u tuz hırsızlarına götürür. Burada tuz çuvallarını gören çocuklar bir çuval tuzu eşeğe yükleyerek oradan ayrılır. Hırsızlar, bir torbanın eksik olduğunu anlar. Çuvallar bir bir eksilir ve hırsızlar çuvalları bulmak üzere dışarı çıkar. O esnada hırsızlar fark edilir ve çocuklar sayesinde yakalanırlar. Çocuklar burada, ülkelerinde meydana gelen hırsızlık ve kaçakçılık olayına duyarsız kalmamışlardır. Tuzun eksikliğinin yemeklerin tadını ne büyük ölçüde etkilediğini fark etmişler ve hem kendileri hem de ülkedeki diğer insanlar için hırsızların yakalanmasını sağlamışlardır.

Yardımseverlik kavramı 2, 4, 6, 8, 9 ve 12. bölümlerde olmak üzere toplamda 6 kez işlenmiştir.

2. bölümde (Aynaların Gizemi) Bülbül Delisi; "Bülbülüm uç bakalım, yoksullardan bana haber getir, yoksullar kulağına fısıldasın, sen gel anlat bana." diyerek bülbülü gökyüzüne salar ve yoksullardan haber beklemeye koyulur. Bülbülü gökyüzüne salarak

yoksul insanlardan haberdar olmak isteyen Bülbül Delisi, yardıma muhtaç insanlara yardım etmeyi amaçlamaktadır.

Köpek Balığı adlı 4. bölümde Hezarfen, Yakup ve Melike balık tutuyordur. Yanlarında ise üç adam daha vardır ve onlar da balık tutmaya çalışmaktadır. Adamlardan birinin oltasına ağır bir şey takılır. Hezarfen, takılan balığın köpek balığı olduğunu görür ve adamları oltayı bırakmaları konusunda uyarır. Fakat adamlar dinlemezler ve suya düşerler. Hezarfen ve arkadaşları adamlara yardım etmek için bir şeyler düşünmeye koyulurlar. Hezarfen suya atlayarak köpek balığının yanına gider ve burnuna dokunur. Yakup ve Melike ise Cafer Dede'den yardım istemek üzere yola düşerler. Cafer Dede halat bağladığı bir tahtayı suya atar, hep birlikte halatı çekerek Hezarfen'i ve diğer adamları kurtarırlar.

6. bölümde (Kaybolan İnekler) Hezarfen, sürekli uyuyan çobana uyku kaçıran otu yemesini söyler. Uyku getiren otunu ineklerin biraz uyuması için onlara vermek ister, uyku kaçıran otu da kendi yer. Fakat çoban otları karıştırmıştır. Hırsızlar inekleri götürmüş, çoban ise derin uykuya dalmıştır. Hezarfen, çobana ineklerin bulunması için yardım eder.

Zehirli Kurbağalar isimli 8. bölümde ise Padişah, akrep ve yelkovanı takarak saati tamamlayacak ve Saat Kulesi'nin açılışını gerçekleştirecektir. Kötü niyetli iki adam ormanda zehirli kurbağaları yakalayıp bir sepetin içine doldurur. Yürüyüşe çıkan Hezarfen iki adamı fark eder ve zehirli kurbağalar ile ne yaptıklarını sorar. Durumdan şüphelenen Hezarfen adamların zehirli kurbağalarla ne yapacağını merak eder. Kötü niyetli adamlar, akrep ve yelkovanın olduğu yere gelerek zehirli kurbağaları bu parçaların üzerine koyarlar. Amaçları Padişah'ın akrep ve yelkovanı takacağı sırada onu zehirlemektir. Saatin olduğu mekâna gelen Hezarfen ve arkadaşları, saatin üzerindeki kurbağaları görürler ve uyuyakalan ustaları uyandırırlar. Uyanan ustalar kurbağaları yakalayıp poşete doldurur ve saatin parçalarını zehirden arındırırlar. Ertesi gün, Padişah akrep ve yelkovanı saate yerleştirerek kulenin açılışını yapar. Hezarfen ise yaptığı iyilik ve yardım karşısında Padişah tarafından ucunda altın bir kurbağa bulunan kolye ile mükâfatlandırılır.

9. bölümde, Çin'den porselen taşıyan gemilerin gelmiştir ve iki erkek ikiz ve bir kızdan oluşan Çinli çocuklar gemide görünür. Gemiyi karşılayan kişi, "Haydi yardım edin bakalım Çinli dostlarımıza." diyerek adamlara komut verir. Taki adındaki Çinli küçük çocuk Paça'yı görür, onu at sanarak üzerine atlar. Bundan rahatsız olan Paça, çocuğu üzerinden atar. Diğer Çinli çocuklar kardeşlerinin düştüğünü görünce bu duruma sinirlenir ve Hezarfen,

Yakup ve Melike ile karşı karşıya gelir fakat kısa sürede kaynaşarak arkadaş olurlar. Hep birlikte incir ağaçlarının olduğu yere incir yemeye giderler. Hayri, Ying ve Yang'a havanın tam uçurtma uçurmalık olduğunu, Hezarfen, Yakup ve Melike'ye uçurtma yapmayı öğretmelerini söyler. Hezarfen ve arkadaşları Cafer Dede'den gerekli malzemeleri almak üzere yola koyulurlar. Gerekli malzemeleri toparlayarak geldikleri yere geri dönerler. Çinli çocuklar uçurtmayı yapar ve uçurmaya başlarlar. Hezarfen, Yakup ve Melike de havada süzülen uçurtmayı şaşkınlık ve hayranlıkla izlemeye koyulurlar. Dönüş yolunda köprünün karşısına geldiklerinde köprüden geçmekte olan iki çocuk köprü ayaklarının kırılması üzerine kırılan ayakların üzerinde mahsur kalır. Karşıdan bunu gören Hezarfen, Yakup, Melike, Çinli Çocuklar ve Hayri çocukları kurtarmak için seferber olur. Halat atarak onlara ulaştırmayı denerler fakat başarılı olamazlar. O sırada Hezarfen'in aklına dâhice bir plan gelir. Halatı uçurtmaya bağlayıp uçurtmayı çocuklara doğru uçurur. Çocuklar halatı yakalarlar ve herkes el birliğiyle çocukları karaya çeker. Böylece çocukları kurtarmayı başarırlar.

Hastalık isimli 12. bölümde Padişah'ın kızı Şirin Hatun hastalanmıştır. Şifalı otların da mevsimi olmadığı için hastalığa çare bulunamamıştır. Çocuklar dükkân sahibi olan şifacıdan öğrenmişlerdir ki saraydaki hekimler Şirin Hatun'un iyileşmemesi için tüm şifacıların kaçmalarını sağlamıştır. Şifacı, çocuklara Şirin Hatun'u iyileştirecek olan otların elinde olduğunu söyler fakat saraya sızan kötü niyetli kişilerin buna izin vermeyeceğini dile getirir. Fakat Paça adamın elinden otları kaptığı gibi çocuklar ile beraber koşmaya başlar ve otları Şirin Hatun'a yetiştirmek üzere yola koyulurlar. Sarayın kapısına gelirler ve otları teslim ederler. Bu olayda yardımseverliğin, duyarlılığın ve dayanışmanın altı çizilmiştir. Padişah'ın kızı Şirin Hatun'a yardım etmek için şifacıdan otları alırlar ve kötü kalpli hekimlerle mücadele ederler.

Dayanışma olgusu, 4, 9 ve 12. bölümlerde üç kez ekrana yansımıştır. 4. bölümde Hezarfen, Yakup ve Melike balık tutuyordur. Yanlarında ise üç adam daha vardır ve onlar da balık tutmaya çalışmaktadır. Adamlardan birinin oltasına ağır bir şey takılır. Hezarfen, takılan balığın köpek balığı olduğunu görür ve adamları oltayı bırakmaları konusunda uyarır. Fakat adamlar dinlemezler ve suya düşerler. Hezarfen ve arkadaşları adamlara yardım etmek için bir şeyler düşünmeye koyulurlar. Hezarfen suya atlayarak köpek balığının yanına gider ve burnuna dokunur. Yakup ve Melike ise Cafer Dede'den yardım istemek üzere yola

düşerler. Cafer Dede halat bağladığı bir tahtayı suya atar, hep birlikte halatı çekerek Hezarfen'i ve diğer adamları kurtarırlar.

9. bölümde, Çin'den porselen taşıyan gemilerin gelmiştir ve 2 erkek ikiz ve bir kızdan oluşan Çinli çocuklar gemide görünür. Gemiyi karşılayan kişi, "Haydi yardım edin bakalım Çinli dostlarımıza." diyerek adamlara komut verir. Taki adındaki Çinli küçük çocuk Paça'yı görür, onu at sanarak üzerine atlar. Bundan rahatsız olan Paça, çocuğu üzerinden atar. Diğer Çinli çocuklar kardeşlerinin düştüğünü görünce bu duruma sinirlenir ve Hezarfen, Yakup ve Melike ile karşı karşıya gelir fakat kısa sürede kaynaşarak arkadaş olurlar. Hep birlikte incir ağaçlarının olduğu yere incir yemeye giderler. Hayri, Ying ve Yang'a havanın tam uçurtma uçurmalık olduğunu, Hezarfen, Yakup ve Melike'ye uçurtma yapmayı öğretmelerini söyler. Hezarfen ve arkadaşları Cafer Dede'den gerekli malzemeleri almak üzere yola koyulurlar. Gerekli malzemeleri toparlayarak geldikleri yere geri dönerler. Çinli çocuklar uçurtmayı yapar ve uçurmaya başlarlar. Hezarfen, Yakup ve Melike de havada süzülen uçurtmayı şaşkınlık ve hayranlıkla izlemeye koyulurlar. Dönüş yolunda köprünün karşısına geldiklerinde köprüden geçmekte olan iki çocuk köprü ayaklarının kırılması üzerine kırılan ayakların üzerinde mahsur kalır. Karşıdan bunu gören Hezarfen, Yakup, Melike, Çinli Çocuklar ve Hayri çocukları kurtarmak için seferber olur. Halat atarak onlara ulaştırmayı denerler fakat başarılı olamazlar. O sırada Hezarfen'in aklına dâhice bir plan gelir. Halatı uçurtmaya bağlayıp uçurtmayı çocuklara doğru uçurur. Çocuklar halatı yakalarlar ve herkes el birliğiyle çocukları karaya çeker. Böylece çocukları kurtarmayı başarırlar.

12. bölümde Padişah'ın kızı Şirin Hatun'un hastalanması üzerine çocuklar yardımcı olabilmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Böylelikle yardımseverliğin, duyarlılığın ve dayanışmanın altı çizilmiştir. Padişah'ın kızı Şirin Hatun'a yardım etmek için mısır çarşısında son kalan şifacıdan hastalığa çare olacak otları alırlar ve saraya gidip bunları teslim ederler. Beraber plan yapıp el birliğiyle kötü hekimlerle mücadeleye girişmeleri, otları Şirin Hatun'a ulaştırabilmek için koordine bir biçimde hareket edip hedeflerine ulaşmaları dayanışma kavramının bir örneğini yansıtmaktadır.

Barış kavramı, dolaylı biçimde 8 ve 15. bölümlerde iki kez işlenmiştir. 8. bölümde Çin'den gelen gemiye insancıl ve misafirperverce yaklaşım, Hezarfen, Yakup ve Melike'nin Çinli çocuklar ile arkadaş olup kaynaşması; 15. bölümde ise Koca Cafer'in yenmiş olduğu yabancı güreşçiye elini uzatıp onu yerden kaldırması uluslararası barışa katkı sağlayacağından barış olgusuna örnek teşkil etmektedir.

Özgürlük unsuru, 3. bölümde tespit edilmiştir. Bir sopayı ağacın tepesine koyarak kuşların gelmesini bekleyen Hezarfen, sopaya birkaç kuşun gelmesinin ardından Cafer Dede'ye giderek ondan bir kafes ister. Kuşları kafese kapatarak onları izlemek istiyordur. Cafer Dede ise Hezarfen'e bir ders vermek için yere yapıştırıcı döker ve Hezarfen'den arka tarafta bulunan bir papağan kafesini getirmesini ister. Hezarfen, arka taraftan kafesi getirir ve kuşları içine koyar. Cafer Dede'nin ricası üzerine iki adet tahta almak üzere yürürken yapıştırıcı bulunan zeminde takılır, hareket edemez. Cafer Dede, kuşları kafese kapatmak isteyen Hezarfen'e yapacağı şeyin yanlış olduğunu göstermek için böyle bir şey düşünmüştür. Kuşları kafese kapatarak onların özgürlüğünü elinden alacağını, hareket alanı, özgürlüğü kısıtlanan bir canlının nasıl hissedeceğini anlaması için Cafer Dede, Hezarfen'in özgürce hareket etmesini engelleyerek yaptığı yanlışın farkına varmasını sağlamıştır.

Bilimsellik unsuru, 4, 5 ve 7. bölümlerde toplamda dört kez görülmüştür. 4. bölümde köpek balığı sebebiyle suya düşen üç adamı kurtarmak için Hezarfen de suya atlamıştır. Hepsi beraber Cafer Dede'nin halat bağladığı bir tahtaya tutunurlar ve kurtarılmayı beklerler. Cafer Dede, Yakup ve Melike ipi çekmekte zorlanırlar çünkü adamlar tahtaya ağırlıklarını veriyordur. Bunu fark eden Hezarfen adamlara şöyle der:

-Arkadaşlar, ağırlığınızı tahtaya vermeyin sadece tutunun su taşır sizi. Suyun kaldırma kuvveti bizimkilerin çekme gücünden daha fazla.

5. bölümde Hezarfen ve Paça yolda yürürken Hezarfen, bir bilim yarışmasının duyurusunu görür. Kazanan, sarayın gizli bilim odasına iki kişilik giriş bileti kazanacaktır. Yarışmanın birincisinin duyurulacağı gün gelmiştir. Tüm çocuklar heyecanla sonucu bekliyordur ve Melike bilim yarışmasının birincisi seçilir. Sahneye gelip buluşunu anlatması istenir. Melike, daha önce hiç kimsenin görmediği bir gezegen gördüğünü ve adını Dost koyduğunu söyler. Ardından şu açıklamayı yapar:

-Gökyüzüne bakmayı bir dostum sayesinde sevdim. Adı Hezarfen. O hep gökyüzüne bakar. Ben dost gezegenini buldum diyorum ama galiba aslında o beni buldu. Binlerce başka göze değil de bana göründüğüne göre beni sevmiş olmalı. Yani aslında pek de abartacak bir şey yok.

Hezarfen'i de önemli buluşu için sahneye davet ederler. Hezarfen de bir duyma makinesi icat etmiştir. Birbirlerini iyi duyamayan iki yaşlı insan gördüğünü, yemek yerken

de siniye kaşıkla vururken metalin yankı yaptığını fark ettiğini ifade eder. Yaptığı makineyi insanlara gösterir.

Şekil 19 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Bilimsellik Örneği: Hezarfen'in Buluşu*

7. bölümde öğretmen ve öğrencileri ormanda ders yapıyordur. Öğretmen, doğadan öğrenilecek çok şey olduğunu ifade eder. Öğretmen, çocuklara kaybolduklarında yönlerini nasıl bulabileceklerini sorar. Öğrencilerden biri yıldızlara bakabileceğini söyler. Öğretmen ise şöyle bir açıklama yapar:

-Çocuklar, işte ağaçların gizli güçleri (Ağaçların üzerindeki yosunları gösterir). Yosunlara bakarak yolunuzu bulabilirsiniz. Çünkü ağaçların yosun tutan tarafı her zaman kuzeyi gösterir. Yosunlar serin yeri sever, ağaçların güneş görmeyen tarafı yani kuzeyi de hep serin olur.

Yine 7. bölümde karınca yuvası gören çocuklar, karıncaların bu kadar çok yükü nasıl taşıdığını merak edip öğretmene sorarlar. Öğretmenin soruya karşılık açıklaması şu şekilde olmuştur:

-Şimdi, karıncalarında tıpkı bizler gibi güçlü kasları vardır. Biz kaslarımızı daha çok kendi ağırlığımızı taşımak için kullanırız. Ama karıncalar hafiftir, kaslarını yük taşımak için kullanırlar. O küçücük halleriyle büyük yükler taşıyabilirler.

Çalışkanlık kavramı Zehirli Mantarlar adlı 7. bölümde işlenmiştir. Öğretmen, öğrencileri ile ormanda ders yapıyordur. Öğrencilerden biri "Koşun!" diye heyecanla bağırarak herkesi başına toplar. Bir karınca sürüsü görmüştür. Bir öğrenci, "Nasıl da çalışıyorlar." diyerek hayretle karıncaları izler.

Karıncalar, çalışkanlığı, bolluğu ve bereketi temsil eden hayvanlardır. Küçük bedenleriyle yuvasına yiyecek taşıyan karıncalar çalışkanlık özelliği ile bağdaştırılmakta ve ayrıca bolluk bereket simgesi olarak da anılmaktadır. Karınca duası olarak bilinen dua da evlerde ve iş yerlerinde sıklıkla görülmekte ve duanın bereket getirdiğine inanılmaktadır. Meşhur bir Ezop hikâyesi olan Ağustos Böceği ile Karınca, ağustos böceğinin tembel, karıncanın ise çalışkan bir hayvan oluşunun vurgulanması bakımından çocukların zihinlerinde yer edinmiştir. Hikâyede, tüm yaz şarkı söyleyip keyif yapan ve kış ayları için hiç hazırlık yapmayan ağustos böceği ile yaz boyunca çalışıp yuvasına kış için yiyecek depolayan karıncanın ibretlik öyküsü anlatılmaktadır (Boz & Hülya, 2019).

Estetik değeri, çizgi filmin 13. bölümünde tespit edilmiştir. Hezarfen, Melike ve Yakup çeşit çeşit kilimlerin ve halıların sergilenip satıldığı bir dükkâna gelirler. Burada kadınlar halı ve kilim dokuyordur. Çocuklar hayran hayran kilim dokuyan kadınları ve çeşitli motiflerin yer aldığı halıları incelemeye koyulur. Onları gören dükkân sahibi ise çocuklara etrafı gezmeleri ve halının nasıl dokunduğunu öğrenebilmeleri için izin verir. Güzel ve güzele meyletme anlamında olan estetik değeri hayatın hemen hemen her anında insanın karşısına çıkabilmektedir (Üzer, 2019). Çizgi filmin yer verilen sahnesinde de göz zevkine hitap eden renk renk desen desen halıların ve kilimlerin olduğu dükkânı beğeni ve hayranlıkla seyreden Hezarfen, Melike ve Yakup'un bir estetik duygusuna sahip olduğu söylenebilmektedir.

6.5.2.3. Türk Maddi/Somut Kültür Unsurlarının Küçük Hezarfen Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Yapımın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler bağlamında incelenmesinin ardından çizgi film somut/maddi unsurlar çerçevesinde analiz edilmiştir. Yapımda en yoğun işlenen unsur yemek olurken bunu takiben mimari ve müzik unsurları da çizgi filmde yoğun biçimde tespit edilmiştir. Aile ve kıyafet unsurları izlenen bölümlerin

tamamında kendini gösterdiğinden herhangi bir sayısal veri bağlamında bir sonuca ulaşılmamıştır (Tablo 6). Tespit edilen verilere ilişkin açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 6 *Küçük Hezarfen Çizgi Filminde Yer Alan Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları*

Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları	Tespit Edilen Bölüm	Tespit Edilme Sıklığı
Aile	Bölümlerin tamamı	
Yemek	2, 3, 4, 6, 11, 14, 15. bölüm	13
Kıyafet	Bölümlerin tamamı	
Mimari	1, 3, 11, 12, 15. bölüm	8
Müzik	2, 11, 15. bölüm	8
İnanç	3, 9 ve 12. bölüm	4
Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı	2. ve 3. bölüm	5

Aile olgusu ilk olarak analiz edildiğinde; aile fertlerinden anne, baba ve çocuk kavramına yer verildiği görülmüştür. Hezarfen ve Yakup anne ve babası ile çekirdek aile görünümündedir. Bu çekirdek aile yapısının Osmanlı döneminde görülen Türk aile yapısı ile bağdaştığı görülmüştür. Her ne kadar Osmanlı dönemi aile yapısının çekirdek aile mi geniş aile mi olduğu konusunda ortak bir karara varılamasa da ulaşılan kaynaklardan Osmanlı döneminde çekirdek ailelerin çoğunlukta olduğu bilinmektedir (Özkiraz & İşçi Baş, 2016).

Hezarfen ve Yakup'un ailelerine yönelik yansımalar hemen hemen her bölümde göze çarpmıştır. Hezarfen'in anne ve babası ile Yakup'un anne ve babası bölümlerde yer almıştır. Hezarfen ve ailesinin ise akşam yemek vakitlerinde sofraya beraber oturmaları, neşe içinde gülüp sohbet etmeleri sıcak aile ortamına sahip olduklarına işaret etmektedir.

Şekil 20 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Aile Olgusu*

Yemek unsuru yapımda fazlaca işlenen kavramlar arasında yer almıştır. Türk mutfağına özgü yiyecekler, Türk kültürünü yansıtan yemekler çizgi filmde yer görülmüştür. Yapımda 2, 3, 4, 6, 11, 14 ve 15. bölümlerde olmak üzere yemek kavramı toplamda 13 kez işlenmiştir.

2. bölümde, Paça'yı kovalayan iki Karadenizli adam, Paça'nın Hezarfen'i görüp arkasına saklanmasıyla dururlar. Hezarfen sinirli bir biçimde şöyle der:

-Memlekette ne kadar çok paça çorbası seven varmış. Bütün keçiler bitti, sıra benim keçime mi geldi? Karadenizli adamlardan biri ise karşılık verir:

-Uy uşağım, biz paça çorbasını sevmeyiz ki **hamsi çorbası** varken başkasının adı mı olur? Hamsi çorbası, Karadeniz yöresine ait, balık ile yapılan yöresel bir çorba çeşididir.

3. bölümde bir sopanın üzerine dizilmiş kuşları gören Yakup, **şiş kebap** gibi mübarekler, der. Şiş kebap, Türk mutfağının lezzetleri arasında yer almakta ve şişe takılan parça etlerin ızgarada pişirilmesi ile hazırlanmaktadır.

Domates-biber kızartması 4. ve 14. bölümde yer sofrasında ailecek yemek yiyen Hezarfen ve ailesinin sofrasında görülmüştür. Hezarfen ve ailesi sofranın başındadır ve yemek tepsisinde ekmek, domates ve biber kızartması vardır. Türk mutfağında yemeklerin yanında sebzelerin kızartılması veya közlenmesi sıkça görülmektedir.

6. bölümde inek sahiplerinin ineklerinin bulunmasına yardım ettiği için evine kova kova süt gönderdiğini duyan Hezarfen, ne yapacağız bu kadar sütle diyerek sütle yapılan birçok yemek sayar: **Sütlaç, süt çorbası, sütlü muhallebi,** dondurma**, süt dolması, sütlü ekmek…** Hezarfen'in saydığı yiyeceklerin birçoğu Türk mutfağına aittir ve ana malzemesi süttür.

6. bölümde Yakup ormandayken ot yiyen Paça'ya şöyle der:

-Ne şanslısın, ben ise hala açım. Etrafta **bulgur pilavı** tadında bir ot yok tabi.

11. bölümde kabak yarışmasında şerbet dağıtılır. Şerbeti bardağa koyan adam, buyurun buz gibi şerbet, şifa olsun der.

Şerbet; Maysa ve Bulut adlı çizgi filmde de açıklandığı üzere, Türk mutfağında serinletici ve şifalı etkileriyle bilinen lezzetli içecekler arasındadır. Çoğunlukla özel günlerde, şenliklerde dağıtılmaktadır. Türk mutfak kültürünü yansıtması bakımından Küçük Hezarfen çizgi filminde de kendine yer bulmuştur.

Şekil 21 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Şerbet*

Yine 11. bölümde kabak yarışmasında hile yapan aşçı, "Ben çok iyi kabak tatlısı yaparım." der. **Kabak tatlısı**, soyulmuş, çekirdekleri çıkarılmış ve kesilerek pişirilmiş bal kabaklarının üzerine şerbet dökülmesi ile hazırlanmaktadır. İsteğe bağlı üzerine tahin ve

ceviz dökülerek servis edilen kabak tatlısı, Türk mutfağının sevilen lezzetli tatlıları arasında yer almaktadır.

14. bölümde ise Hezarfen'in annesi yemek yapmıştır ve herkesin tabağına koyar. Hezarfen ve babası yemekten bir kaşık aldıktan sonra memnuniyetsiz bir biçimde çorbanın hiç tadının olmadığını söylerler. Çiğdem ise evde **tuz** kalmadığı için çorbaya tuz koyamadığını dile getirir. Hezarfen buna karşılık şöyle der:

-Ama anneciğim yemek böyle yenmez ki. Meğer tuz ne kadar önemliymiş, Yakup'u şimdi anlıyorum.

Tuzun önemi Türk mutfağında bir hayli büyüktür. Yemeğin tadı tuzu olarak adlandırılan tuzun tüketimi, Türkiye'de fazladır. Aşırı tüketiminin sağlığa zararlı olduğu bilinmekte fakat dengeli ve kontrollü biçimde tüketiminin de faydalı olabileceği söylenmektedir.

14. bölümde bir müşteri zeytinyağı dükkânına girer ve "Bunlar halis zeytinyağı öyle değil mi?" diye sorar. Satıcı ise, "Ne demek efendim katıksız bunlar, halis muhlis zeytinyağı." diye karşılık verir.

Zeytinyağının, Türk kültüründe çok ayrı bir yeri bulunmaktadır. Sadece Türk mutfağında değil birçok alanda geçmişten günümüze kullanılagelmiş olan zeytinyağının ham maddesi olan zeytinin toplumlarda birçok manevi simgesi bulunmaktadır. Barış, uzun ömür, bereket gibi kavramlarla bağdaştırılan zeytinin sağlık açısından da birçok faydası olduğu bilinmektedir. Geçmişte nazardan sakınmak, hastalıkları tedavi etmek, kutsamalar, yapay aydınlatma gibi birçok amaçla kullanılmış olan zeytinyağının, günümüzde de başta mutfakta olmak üzere yine çeşitli fiziksel rahatsızlıkların tedavisinde ve kozmetik sektöründe kullanımına rastlanmaktadır. Zeytinyağı; zeytin meyvesinin toplanma, ayıklanma, yıkama, kırma, ezme, yoğurma ve ayrıştırma gibi birçok aşamadan geçirilerek sıvı hale getirilmesi ile oluşmaktadır. Yapımının oldukça uzun ve zahmetli olması ve birçok alanda kullanılması zeytinyağını değerli bir besin yapmaktadır. Türk mutfağında özellikle soğuk yemeklerin, mezelerin ve salataların baş malzemesi olan zeytinyağının Türkiye'de Akdeniz ve Ege bölgelerinde bolca üretim ve ticareti yapılmaktadır (Karabina vd., 2016).

Satıcının, müşterinin halis zeytinyağı mı sorusuna "ne demek efendim katıksız bunlar, halis muhlis zeytinyağı" ifadesi zeytinyağının doğal olduğunun bir göstergesidir. "Halis muhlis" deyimi ise TRT Telaffuz Sözlüğünde "Katkısız, tam." olarak tanımlanmıştır.

Burada satıcının vurgulamak istediği, zeytinyağında herhangi bir katkı maddesinin bulunmadığıdır. Çünkü zeytinyağının üretiminde maliyeti düşürmek ve tüketiciye de daha ucuzdan mal vermek amacıyla çeşitli katkı malzemelerine başvurulabilmektedir. Karakterin altını çizdiği noktada zeytinyağının doğal olduğu yansıtılmak istenmektedir.

Kıyafet: Kıyafet kavramı incelendiğinde, 15 bölümün tamamında görülmüştür ki çizgi filmin Osmanlı devrinde geçtiğinin ipuçları giyim kuşam üzerinden de yansıtılmaktadır. Osmanlı Devleti'nde saray giyimi ve halkın üzerinde görülen kıyafetler açık biçimde birbirinden ayrılmıştır. Saray mensubu kişilerin giyim kuşamında şatafat, ihtişam ve süslemelerin bolca görüldüğü bir biçim varken halk giyimi oldukça sıradan, sade, gösterişten uzak bir görünümdedir. Böylesine bir farklılığın nedeni şüphesiz kılık kıyafetin meslek, statü, güç ve inanç noktasında bir kimlik belirleyici özelliği olmasıdır. Halk giyiminde sıklıkla tercih edilen parçalar; şalvar ve gömlekli iç giyim, entari, ferace, kaftan, cepken, kuşak, çarık, çizme, başörtü ve sarık olmuştur (Yıldırım Artaç, 2018).

Verilen bilgiler ışığında çizgi film incelendiğinde, yapımın Osmanlı devri giyim kuşamının başarılı biçimde yansıttığı kanaatine varılmıştır. Padişah ve vezirin kaftan ve çizme giydikleri ve başlarına büyük gösterişli kavuklar taktıkları göze çarpmıştır. Hezarfen ve Yakup'un şalvar giydikleri ve kuşak taktıkları görülmüştür. Hezarfen ve Melike çarık, Yakup ise çizme giymiştir. Gece olduğunda Hezarfen, kısa kollu uzun bir gecelik giymiştir. Yakup'un babası kırmızı bir yelek, şalvar, çarık ve başına sarık giymiş, çocukların anneleri de elbise ve elbisenin beline sardıkları kuşak giymişler, başlarına başörtüsü takmışlardır (15.bölüm).

Şekil 22 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Kıyafet Kavramı*

Mimari: Çizgi filmin geçtiği mekâna, mimari yapıya bakıldığında, yapımın İstanbul'da geçtiği görülmektedir. Her bir bölümün başında eski İstanbul manzarası gösterilmiş, çeşitli Osmanlı devri yapıları, Osmanlı çarşısı ekrana yansıtılmıştır.

Çizgi film başlarken Hezarfen Galata'ya çıkıp manisini söyler ve çizgi filmin İstanbul'da geçeceğinin sinyalleri verilmiş olur. 1. bölümde Osmanlı pazarı ekrana yansır. Esnaf, sattıkları ürünlerin isimlerini bağırarak söylemekte ve müşteri çekmeye çalışmaktadır. Osmanlı pazarının gösterildiği diğer bölümler 3, 11, 12 ve 15. bölümler olmuş ve tespit edilen bölümlerden doğrudan alıntılar aşağıda sunulmuştur.

3. bölüm (02.30): Kılıç, deri, Yemen kahvesi, asma, pazen, Şam'dan geldi, baharatçı, halis Hereke halısı, kalaycı…

11. bölüm (**03.30):** Osmanlı pazarı – ipek şal, taze Yemen kahvesi, kalaycı, taze çupra levrek, ipek kumaşlar

06.08: En taze kahveler burada…

12. bölüm (**03.30):** İpek şal, taze Yemen kahvesi, kalaycı, taze çupra levrek, ipek kumaşlar, taze meyveler

03.57: Mısır çarşısı

15. bölüm (02.46): Ciğerci, ciğerlerim var taze taze

03.32 Isparta halıları, bursa kumaşları, …

Şekil 23 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Osmanlı Çarşısı*

Müzik: Müzik unsurunun varlığı ve ne şekilde işlendiği analiz edildiğinde, Osmanlı devrinde sıklıkla görülen çalgıların olduğu tespit edilmiştir. Kavrama, 2, 11 ve 15. bölümlerde rastlanmıştır.

2. bölümde Karadenizli tulumcular Paça'nın derisinden tulum yapmak için Paça'yı Hezarfen'den satın almak ister. Hezarfen ise adamlardan güzel çalıp çalmadıklarını görmek için tulum çalmalarını ister. Adamlardan biri tulum çalarken diğeri de horon teper.

Tulum, Karadeniz yöresinin bilinen en eski nefesli çalgısıdır. Genelde düğünlerde, şenliklerde, yarışmalarda görülmektedir. Dudula, gövde ve nav adı verilen 3 parçadan oluşmakta ve Karadeniz'in dağ köylerinde sıklıkla çalınmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, t.y.b).

Şekil 24

Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Müzik Kavramı Örneği: Tulum ve Horon

Horon ise yine Karadeniz yöresine ait, tulum ve kemençe eşliğinde oynanan bir oyundur. "Horon tepmek" olarak isimlendirilen ve son derece hareketli olan bu oyun yine düğünlerde, şenliklerde sıklıkla oynanmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, t.y.a).

11. bölümde tellal tarafından davulla şehzadenin sünnet şöleni ve kabak yarışmasının duyurusu yapılır:

-Duyduk duymadık demeyin, şehzadenin sünnet şölenine gelin
İki gün sonra Gülhane meydanında

Kazanan kabak kralı olacak, kırk altını kapacak

Bileğine güvenen meydana gelsin

Geçmişte, halka duyuru yapmak tellalların göreviydi. Davul ve zurnalar eşliğinde duyduk duymadık demeyin ifadesi ile başlayan duyurular çarşıda, meydanlarda yapılmıştır.

Yine 11. bölümün 12. dakikasında tellal davul eşliğinde "Duyduk duymadık demeyin" sözüyle başlayıp kabak yarışmasının birazdan başlayacağının haberini verir.

12.27'de tellal yarışmacıları yarışma yerlerine çağırır ve ilk gruba başlaması için komut verir.

14.00'da ise üçüncü grubun başlaması için duyuru yapılır.

14.40'ta dördüncü grubun atış yapması için tellal, "yolla" diyerek komut verir.

06.50'de tellal yarışmanın kazanan yarışmacısını duyurur.

15.bölümde güreş müsabakalarının başladığını haber vermek üzere tulum ve davul çalınmıştır.

Şekil 25 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Müzik Örneği: Tellalların Davul ve Tulum Çalması*

İnanç: İnanç olgusu, bariz biçimde çizgi filmde işlenmiştir. Bilindiği üzere, Osmanlı Devleti'nin dini İslam'dır, dolayısıyla mimari yapılardan ve halkın giyim kuşamından Müslümanlığın izleri de ekrana yansımıştır. Camilerin varlığı, kadınların başörtüsü takması buna bir örnek olarak verilebilmektedir. 3, 9 ve 12. bölümlerde göze çarpan inanç olgusu, İslam dini inancına dair görseller ve sözel ifadelerin yer aldığı açıklamalarla birlikte aşağıda yer almaktadır.

Mimari olgusunda açıklandığı üzere, her bir bölüm İstanbul manzaralarını yansıtan görseller ile başlamaktadır. Bu görsellerde yer alan yapılardan biri ise camiler olmuştur (Şekil 26).

Şekil 26 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi İnanç Olgusu Örneği: Cami*

3. bölümde bir sopanın üzerine dizilmiş kuşları gören Yakup, şiş kebap gibi mübarekler, der. Cafer Dede de bu lafa karşılık, "**Tövbe estağfurullah**," diyerek gülümser.

9. bölümde köprüde mahsur kalan çocukları kurtarmak üzere Hezarfen, uçurtmayı çocukların tarafına doğru uçurur. Hayatlarında ilk defa uçurtma gören iki adamın arasında geçen diyalog şu şekilde olmuştur:

-Bu uçan şey de ne?

-**Allah Allah,** cin midir nedir **Hay Allah!**

12. bölümde Padişah'ın kızı Şirin Hatun hastalanmıştır ve pazarda dolaşan kadınlar bunu duyup kendi aralarında konuşurlar. Kadınlardan biri, "**Allah'ın takdiri işte**, ne denir." der.

Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı: Dilin doğru ve güzel kullanımına çizgi filmin genelinde önem verilmiş; kullanılan deyimler, atasözleri ve özlü sözlerle dilin zenginliği yansıtılmıştır. Dilin zenginliğini gösteren bölümler 2. ve 3. bölümler olmuştur. Bu iki bölümde dilin doğru ve güzel kullanımı kavramına toplamda beş kez değinilmiştir.

İkinci bölümde sınıfta saatini kaybetmiş olan çocuk ağlamaktadır. Başka bir arkadaşı bu durumu anlamayınca ağlayan çocuk, "**Leb demeden leblebiyi anlamazsın**, bir de akıllıyım diye hava atarsın." der. Hezarfen arkadaşlarına **bilmece** soruyordur:

-Canı var kanı yok yolda gider izi yok.

Çocuklar cevabı bilemez. Hezarfen bilmecenin cevabının karınca olduğunu söyler ve yine bir bilmece sorar.

-Bir küçücük fıçıcık içi dolu turşucuk, bunu bil de görelim bakalım.

Yakup bilmeceye "Limon." diyerek doğru cevabı verir.

Bilmeceler, Türk sözlü kültürünün önemli parçalarından biridir ve Türk Halk Edebiyatı içerisinde dili zenginleştiren önemli unsurlar arasındadır. Türk insanının keskin zekâsını göstermekte, aynı zamanda Türk insanının yaşama biçimi, inanış, gelenek görenekleri hakkında birçok ipucu barındırmaktadır. Yardımcı'ya göre "Bilmece; bir şeyin adını anmadan, özelliklerini üstü kapalı söyleyerek, o şeyin ne olduğunu bulmayı karşısındakine bırakan, eğlenceli, sözlü halk edebiyatı ürünüdür" (Yardımcı, 2002, s. 91). Bilmecenin başka bir tanımı ise "soyut-somut varlık ve kavramları uzak yakın ilişki ve çağrışımlarla insanın düşünce ve dikkatine sunarak bunları açıklamayı veya bulmayı amaçlayan kalıplaşmış sözlerden oluşan anonim halk edebiyatı türüdür" şeklinde yapılmıştır (Artun, 2013, aktaran Yangil & Kerimoğlu, 2014). Çocuklarda dili öğrenme ve kavrama noktasında eğlendiren ve öğreten yönleri olması sebebiyle bilmecelere başvurulmaktadır. Akılda kalıcı olması, klasiğin ve sıradanlığın dışına çıkarak şiirsel ve ilgi çekici anlatıma sahip olması bakımından çocukların dil gelişimine olan katkısı büyüktür.

3.bölümde tulumbacılar yangını söndürürken orada bulunan Hezarfen, Yakup ve Melike de ıslanmıştır. Yakup bunun üzerine, "Bu ne ya, **sudan çıkmış balığa döndük."** der.

3. bölümde kuşları kafese kapatmak isteyen Hezarfen'e Cafer Dede bir ders verir ve şöyle der:

-Bir musibet bin nasihatten iyidir.

6.5.2.4. "Diğer" Türk Kültür Unsurlarının Küçük Hezarfen Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Tüm bu elde edilen veriler haricinde, herhangi bir başlık altında kendine yer bulamayan fakat Türk kültürünü yansıtan birtakım unsurların varlığı çizgi filmde tespit edilmiştir. Bu ögelerin ve hangi bölümlerde yer aldığının tespiti aşağıda sunulmaktadır.

İncir: 1. bölüm

1. bölümde Hezarfen bir ağacın altında uzanmakta, Yakup ve Melike ise bir incir ağacının dalına oturmuş topladıkları incirlerden yemektedir. Melike, "**İncir** her derde devaymış, annemler konuşurken duydum." der. "İncir ağacının her derde deva olduğunu duyup uzaklardan buraya gelen bir adam varmış, onun hakkında konuşuyorlardı". Diye de ekler. Yakup, adamın neden geldiğini merak eder ve ne derdi olduğunu sorar. Melike ise adamın saf bir adam olduğunu, incirin ününü duyunca incir sayesinde belki akıllanırım diye düşünerek geldiğini ifade eder. Yakup merakla, "Akıllanmış mı bari?" diye sorar. Melike ise, "Hem de öyle akıllanmış öyle akıllanmış ki sonunda bilim adamı olmuş." diye cevap verir. İncir meyvesi 8 ve 9. bölümlerde de ekrana yansımıştır.

Çizgi filmde görüldüğü üzere, incirin çok şifalı bir meyve olduğu ve geçmişte her derde çare olduğuna inanıldığının vurgusu yapılmaktadır. Türk kültüründe de geçmişten beri insanların hayatında önemli yer tutan bu meyve şifa kaynağı olarak bilinmektedir. Kaynaklara göre, incirin kökeni Âdem ile Havva'ya kadar uzanmakta, insanlık tarihi kadar eski bir meyve olan incir çeşitli destanlarda, mitlerde yer almaktadır. Bu meyve şifa ve bereket sembolü olarak görülmüş, özellikle halk hekimliğinde birçok hastalığın tedavisinde kullanılmıştır. Anadolu'da "yemiş" olarak da bilinen incirin Türkiye'de en bol bulunduğu yer Aydın ilidir (Özatalay, 2014).

Tulumbacılar: 3. bölüm

3. bölümde çarşıya İtfaiye Kumandanı Harlı Mahmut Paşa tarafından bir duyuru asılmıştır. Duyuruda şu sözler yazılıdır:

-Aman dikkat edin patlıcan mevsimindeyiz. Bunun nedenini babasına soran Hezarfen şu cevabı alır:

-Patlıcan mevsiminde çok patlıcan kızartıldığı için kızgın yağda kızaran patlıcanlar tavadan atlar, tavaların devrilmesiyle de yangınlar çıkabilir.

Duyuruda yangın uyarısı yapılması üzerine bir evde gerçekten yangın çıkmıştır. **Tulumbacılar** hemen yangına müdahale ederler ve yangını kısa sürede söndürmeyi başarırlar.

Şekil 27 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Tulumbacılar*

Osmanlı döneminde yangın söndürme düzeneğine verilen isim olan tulumba, zamanla bu işi yapanların unvanı haline gelmiştir. Osmanlı, 16. yüzyıldan itibaren büyük yangınlar görmüş, maddi ve manevi ağır kayıplar vermiştir. 18. yüzyılın ortalarına doğru Sultan 3. Ahmet, Yeniçeri Ocağı'na bağlı bir tulumbacı ocağının kurulmasına karar vermiştir. Bu ocak faaliyete geçmeden önce yangınlar taşınan su ile söndürülmeye çalışılıyordu. Bu durum da yangın kısa sürede söndürülemediğinden büyük tahribatlara yol açıyordu. İstanbul'daki bu büyük tahribatı gören Fransız bir mühendis, 18.yüzyılın başlarında bir tulumba icat etmiştir. Adı David olan bu mühendis daha sonra Müslüman olmuş ve Davut Gerçek olarak kayıtlara geçmiştir. Çıkan bir yangına tulumba ile yardıma giden Davut Ağa, yaşadığı dönemin "Tulumbacı Ağası" yapılmış ve yeniçeri ocağına bağlı bir tulumbacı teşkilatı kurulmuştur. Böylece dünya tarihinde en eski itfaiye teşkilatının temelleri atılmıştır (TRT Haber, 2021).

Posta güvercinleri: 10. bölüm

10. bölümde Osmanlı askerleri kendi gemilerine doğru yaklaşmakta olan bir korsan gemisi görürler. Yardım istemek için güvercinle beraber saraya haber gönderirler.

Güvercinlerin haberleşme amacıyla kullanımı çok eski devirlere uzanmaktadır. Teknolojinin varlığından önce bir yerden bir yere haber ulaştırmanın başkahramanları olan güvercinler, Osmanlı zamanında da askeri ve siyasi anlamda hayat kurtarıcı bir konumda olmuşlardır. Küçük kâğıtlara yazılan haberler kıvrılıp güvercinlerin ayağına bağlanmış ve

hafıza ve görüş kabiliyetleriyle öne çıkan ve özel olarak eğitilmiş güvercinler bu haberleri istenen noktaya ulaştırmışlardır (Özer, 2015).

Çizgi filmde de bir korsan gemisi saldırısı ile karşı karşıya kalan Osmanlı askerleri destek istemek üzere bir güvercinle saraya haber ulaştırmışlardır. Yazılan mektubu güvercinin ayağına bağlayarak onu gökyüzüne salmışlar ve mektubun saraya ulaşıp kendilerine yardımın gelmesini beklemişlerdir.

Şekil 28 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Posta Güvercinleri*

At: 11. bölüm

11. bölümün Hezarfen, atı "Seyran" üstünde bir ağaca bağlı olan kabağa bir sopa isabet ettirmeye çalışarak kabak yarışmasına hazırlanmaktadır (09.38). Kabak yarışması başladığında ise tüm yarışmacılar at üstünde meydana gelir.

Türk kültüründe at kavramının izlerine çok eski zamanlarda rastlanmıştır. Bozkır yaşam tarzının vazgeçilmez bir parçası olan at, Türkler için pek çok anlam ifade etmektedir. Çeşitli araştırmalar ve arkeolojik buluntular göstermiştir ki insanlık tarihinde atın evcilleştirilmesi Türklere dayanmakta, at besleyiciliği ve yetiştiriciliğinin öncüsü Türkler kabul edilmektedir. Atlı kültürün yaratıcısı ve yayıcısı olarak Türklerin hayatında atın en önemli işlevi binek hayvanı olarak kullanılması olmuştur. Bu tür bir gereksinimin yerleşik hayatla değil göçebe bozkır yaşam biçimi ile ilgili olduğu söylenebilmektedir. Atın

başlangıçta ekonomik ihtiyaçtan doğan binicilik işlevi, sonrasında savaşlarda kullanımının yaygınlaşmasıyla askeri bir değer kazanmıştır (Kafesoğlu, 1989, s. 207).

At kültürü Türklerin yaşamında ekonomik, askeri, sosyal ve dini alanlarda kendini göstermiştir. Yukarıda değinildiği üzere attan, başlangıçta göçebe hayatın bir neticesi olarak ekonomik bağlamda yararlanılmış, atın sütü ve eti de ekonomik açıdan değerli olmuştur. Ayrıca Bozkır Türklerinin ekonomik faaliyeti hayvancılığa dayandığından at, ihraç edilen canlı hayvanların başında yer almıştır (İzgi, 1978, s. 96, 97).

At, yalnızca ekonomik alanda kullanılan bir araç değil, Türklerin savaş meydanında zafer kazanmalarının en önemli nedenlerinden biri olmuştur. Atın seri bir hayvan olması ve çeşitli manevralara olanak vermesi savaşlarda zafere giden yolda etkili olmuş, Orhun yazıtlarında atın kabiliyetlerinden, kahramanlıklarından söz edilmiştir (Caferoğlu, 1953, s. 203- 204).

Türklerin günlük sosyal hayatında da atın vazgeçilmez bir yeri olmuştur. Günlük yaşamın birçok faaliyeti atlar sayesinde gerçekleştirilmiştir. Örneğin avlara atlar üzerinde gidilmiş, sürülerin otlatılması hep atlar sayesinde olmuştur (Durmuş, 2016, s. 61).

Ölen kişilerin atıyla beraber gömülmesi ve atların kurban edilmesi gibi inançların sonucunda gerçekleştirilen faaliyetler atların dini alanda da bir yeri olduğunu göstermektedir. Eski Türk inancına göre ölen kişinin başka bir yaşama intikal ettiği düşünülerek mezarların içine yiyecek, kıyafet, çeşitli eşyalar ve atların da konduğu görülmüştür (Orkun, 1954, s. 12).

Sonuç olarak, Türklerin yaşamının çoğu alanında atın izlerine rastlamak mümkündür. At Türkler için sadece bir binek hayvanı değil; bir güç, statü sembolü haline de bürünmüştür. Başlangıçta ekonomik faaliyetler için evcilleştirilen ve yayılan at, daha sonra askeri, sosyal ve dini alanda da önemli işlevlere sahip olmuştur.

Mısır çarşısı: 12. bölüm

12. bölümde çok yemek yediği için kıvranan Yakup'u Hezarfen mısır çarşısına götürür (03.30). Çeşit çeşit bitki ve karışımların olduğu bu çarşıda Yakup'un sindirim sorunu için şifa kaynağı aramaya koyulurlar. Bir dükkâna girerler ve Yakup'un problemi için dükkân sahibinden yardım isterler. Adam ise torbaya bakıp şu bitkileri sayar: "Hindiba, meyankökü, akdiken meyvesi, barut ağacı kabuğu, eğir kökü, sinameki yaprağı, devedikeni, ısırgan otu tohumu…"

Mısır çarşısı, İstanbul'un en önemli tarihi ve turistik mekânlarından biridir. Birçok yerli ve yabancı turist çeken Mısır Çarşısı, Osmanlı zamanında faaliyete geçmiştir. İlk yapıldığında adı "Yeni Çarşı" ve "Valide Çarşısı" olarak bilinse de sonrasında çarşıda satılan ürünlerin birçoğunun Mısır'dan gelmesi nedeniyle "Mısır Çarşısı" olarak anılmıştır. Toplamda 113 dükkân bulunan çarşıda; ağırlıklı olarak baharat ve lokum, gıda, hediyelik eşya ve kuyumcu dükkânları da yer almaktadır (T.C. İstanbul Valiliği, 2019).

Kilim dokuma: 13. bölüm

Şifreler isimli 13. bölümde Padişah ve veziri arasında şu diyalog geçer:

Padişah: Ne oldu vezir hallettiniz mi?

Vezir: Efendim kilimler elimizde ama şifreleri bir türlü çözemedik. Herkesi seferber ettim.

Padişah: Geç kalmadan halledelim bu işi. Mühim bir bilgi olabilir o kilimlerde.

Vezir: Derhal efendim, ara vermeksizin üzerinde çalışıyoruz.

03.25'te Hezarfen'e annesi bir halı verir ve kilime yama yapılması gerektiğini söyler. Hezarfen, Yakup ve Melike ise halıyı alarak yola koyulurlar.

04.23'te saray mensubu kişiler bir deftere bakmaktadır ve şu diyalog gerçekleşir:

-Allah Allah çok ilginç hiçbir kitapta yok bu semboller.

-Çok iyi iş çıkarmışlar, ustaca.

-Bizim daha iyi iş çıkarmamız lazım. Hadi odaklanın.

-Kolay değil o kadar. Çocuk oyuncağı değil bu.

Padişah, "İngiliz Kralı'nın hediyesine karşılık verildi mi?" diye vezirine sorar. Vezir, "Hayır padişahım, ne uygun görürsünüz?" diye sorarak karşılık verir.
Padişah şöyle cevap verir:

-Şöyle güzel bir dokuma kilim gönderelim aman dikkat et ha karıştırıp da şifrelilerden göndereyim deme.

Vezir ise kilimi bizzat elleriyle seçeceğini dile getirir.

Hezarfen ve arkadaşları kilim dokunan bir yere gelir. Çeşit çeşit kilimlerin yer aldığı bu dükkânda birçok kadın kilim dokumaktadır Şekil 29.

Şekil 29 *Küçük Hezarfen Çizgi Filmi Kilim Dokuyan Kadın ve Kilim Motifleri*

Bir asker haber ulaştırmak için yabancı bir ülkenin komutanının yanına gelir ve komutana elçinin taşıdığı şifreli kilimin Osmanlı askerleri tarafından ele geçirildiğini söyler. Komutan ise kilimdeki şifreyi çözmelerinin imkânsız olduğunu, yeni simgelerin kimse tarafından bilinmediğini ifade eder. Daha sonra komutanın küçük oğlu elinde çizmiş olduğu resimlerle koşarak gelir ve babasına çizdiği şekilleri gösterir. Komutan, kimsenin aklına gelmeyeceği için oğlunun çizdiği şekilleri şifre olarak kullanmıştır.

Halı onarılana kadar dükkân sahibi; Hezarfen, Yakup ve Melike'ye etrafı gezmeleri için ve halı nasıl dokunur öğrenmeleri için izin verir. Çocuklar, kilim ve halı dokuyan kadınların yanına giderler ve Hezarfen şöyle bir soru sorar:

-Seher abla, bunları siz mi hayal ediyorsunuz yoksa size söylüyorlar mı?

Seher: Bazen söylüyorlar, bazen de biz hayal ediyoruz.

Dükkâna saraydan Padişah'ın hediye etmek istediği halıyı almak üzere gelmişlerdir. Dükkân sahibi çeşit çeşit halıları gözler önüne serer. Bunu gören Hezarfen halıların üzerinde yer alan şekillerin bir anlamı olup olmadığını merak eder. Kilim dokuyan kadınlardan biri şöyle karşılık verir:

-Anlamsız hiçbir şey yoktur aslında. İnsan sadece kelimelerle anlaşmaz. Sembollerin de bir dili vardır. İnsan bazen başka bir yolla kendini daha iyi ifade edebilir.

Hezarfen şöyle der:

-Evet, çok doğru. Ben de bir şeyler yaptığımda kendimi ifade etmiş hissediyorum. Yani ben olsam halıyla mektup bile yazarım. Her düşüncemi bir şekilde anlatırım.

Hezarfen'in sözlerini duyan vezir, Hezarfen ve çocukları şifreyi çözmesi için saraya götürür. Hezarfen şifreyi çözer ve şifreden yabancı ülkenin üç gece sonra sabah vakti Osmanlı Devleti'ne saldıracağı sonucu çıkar. Bölüm sonunda Hezarfen, Yakup ve Melike'nin evinin halılarla donatılmış olduğunu görürler. Padişah, Hezarfen'in yaptığı iyilik karşısında çocukları mükâfatlandırmıştır.

Yukarıda yer verilen alıntılar ve görsellerden görüleceği üzere 13.bölüm, kilim dokuma geleneği üzerine kurgulanmıştır. Bölümün tamamına yayılan gelenekte kilim dokumanın adeta bir sanat olduğu, ince ince işlenip içerisinde birçok duygu, düşünce hatta şifre dahi barındırabileceği yansıtılmıştır.

El işçiliği: 15. bölüm

15. bölümde bir müşteri el işlemeciliği ile uğraşan bir dükkâna girer ve dükkân sahibinden el işçiliği meşhur olduğu için kendisine bir madalya yapmasını ister. Dükkânda altın takılar, bakır kâseler, tepsiler ve süs eşyalar bulunmaktadır.

El sanatları, bir toplumun yaşam biçimini, değerlerini, inançlarını, gelenek göreneklerini yaşatmak ve geleceğe aktarmak bağlamında ortaya çıkmıştır. Ait olduğu topluma dair birçok bilgi veren, o milletin kültürü hakkında sayısız ipucuna sahip el sanatları Anadolu insanını yansıtan önemli unsurlardandır. El sanatları büyük emek, çaba ve zaman isteyen bir uğraştır ve el işçiliğinde ustalık kazanmak uzun yıllar gerektirmektedir. Babadan oğula, anneden kıza ve ustadan çırağa aktarılıp gelecek nesillere aktarılan el sanatları halk kültürünün bir parçasıdır ve çeşitlilik açısından geniş bir yelpazeye sahiptir. Halı ve kilim dokumacılığı, Kütahya ilinin simgesi olan çinicilik, Eskişehir'in en meşhur değerlerinden Lületaşı, telkâri sanatı, iğne oyası, bakırcılık ve daha birçoğunu içinde barındıran el sanatları; hızla değişen ve gelişen dünyada somut kültür ürünlerinin bir parçası olarak günümüzde yaşamaya devam etmektedir (Sarıkaya Hünerel & Er, 2012). Çocuklara erken dönemde bu

mirasın örneklerini tanıtmak da kültürü yaşatmak ve canlandırmak adına büyük öneme sahiptir.

Yukarıda da görüleceği üzere, Küçük Hezarfen çizgi filmi UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, MEB Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler, somut kültürel ögeler ve diğer kültürel unsurlar başlıkları altında incelenmiştir. Çizgi filmin incelenen tüm başlıklar çerçevesinde Türk kültürünü yoğun biçimde yansıttığı belirlenmiştir. Seçilen çizgi filmler arasında Küçük Hezarfen adlı yapım, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer alan unsurları barındıran iki çizgi filmden biri olmuştur. Türk kültürü için değerli olan birçok kavramın çizgi filmde yer aldığı görülmüş, değerler ve kültürel unsurlar noktasında birçok kavram görseller ve diyaloglarla anlatılmıştır. Tespit edilen kavramların tek bir bölümde dahi birden fazla tekrarlarına rastlanmıştır. Yapım, Osmanlı devrinde geçtiği için tarihe ait kazanımların da elde edilebileceği düşünülmektedir. Sonuç olarak hem tarihi bilincin kazandırılması hem de Osmanlı dönemine ait kültürel unsurların tanıtılması bağlamında yapım başarılı bulunmuştur.

6.6. Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Genel Bakış

Ankara'da ISF Studios tarafından 1 Aralık 2014 tarihinde TRT Çocuk kanalında yayın hayatına başlayan Rafadan Tayfa adlı çizgi filmin yapımcılığını ve yönetmenliğini İsmail Fidan yapmış, senaryosunu ise Ozan Çivit yazmıştır. Çizgi dizi, 90'lı yıllarda İstanbul'un Anadolu Yakası'nın bir mahallesinde 6 kişilik "Rafadan Tayfa" adlı arkadaş grubunun günlük yaşam ve maceralarını işlemiştir (ISF Studios, Proje Detay, Rafadan Tayfa (Dizi).

Mahalle kültürü, samimi komşu ilişkileri, arkadaşların birbirine bağlılığı ve samimiyeti, iş birliği, yardımseverlik, sevgi gibi unsurları bolca bulunduran yapımda, arkadaş grubunun ismi ise bir bölümünde Hayri'nin gruplarına bir isim ararlarken Kafadan Tayfa yerine açlıktan Rafadan Tayfa demesinden ve herkesin bu fikri kabul edip benimsemesinden gelmektedir. Jenerik bir müzikle başlayan çizgi filmde şarkının sözlerine bakıldığında konu ve mekân hakkında ifadelerin geçtiği görülebilmektedir. "İstanbul'un bir yakasında, oynar mahalle ortasında" sözleri çizgi dizinin İstanbul'un bir mahallesinde

geçeceğini belirtmekte; “Mutlu, neşeli hem de heyecanlı, yardımı da sever çevresine faydalı, abi kardeş arkadaş hepsi farklı huyda, bizim çocukların adı Rafadan Tayfa, hiç yerinde durmazlar herkes bilir onları, sağa sola koşsalar da kesişiyor yolları” ifadeleri ise çizgi dizinin konusu hakkında ipuçları vermektedir.

Jenerik müzik:

İstanbul’un bir yakasında
Oynar mahalle ortasında
Hepsi burada bir arada
Rafadan Tayfa
Hepsi burada bir arada
Rafadan Tayfa -
Rap
Mutlu, neşeli hem de heyecanlı
Yardımı da sever çevresine faydalı
Abi kardeş arkadaş hepsi farklı huyda
Bizim çocukların adı Rafadan Tayfa
Hiç yerinde durmazlar herkes bilir onları
Sağa sola koşsalar da kesişiyor yolları
Bizim çocukların adı Rafadan Tayfa
Unut bildiklerini aç bir yeni sayfa
Rafadan Tayfa Rafadan Tayfa
Hepsi burada bir arada
Rafadan Tayfa

Şekil 30 *Rafadan Tayfa Çizgi Filmi*

6.6.1. Rafadan Tayfa Çizgi Filminde Yer Alan Karakterlerin Özellikleri

Rafadan Tayfa adlı çizgi filmde yer alan karakterler, başlıca nitelikleri ile ele alınmıştır.

Akın: Grubun en küçük üyesi olan Akın, Mert'in erkek kardeşidir. Merhametli, yardımsever, akıllı ve saygılı bir çocuktur. Grubun en küçüğü olmasına rağmen tayfanın karşısına çıkan maceralar ve zorluklarda diğer üyelerden daha olgun davranabilmekte, akıllı çözümler üretebilmektedir. Sokakta bir köpek bulmuş ve ona Yumak adını vererek sahiplenmiştir. Fakat Basri Amca'nın yalnızlığını görüp Yumağı yoldaş olması için ona vermiştir.

Mert: Akın'ın abisidir. Yardımsever, merhametli, akıllı nitelikleriyle öne çıkan bir karakterdir. Hayri ve Kamil'in ufak didişmelerinde arabulucu rolünü üstlenmektedir.

Kâmil: Babasının mahallede bir bakkal dükkânı vardır ve Kâmil zaman zaman babasının yerine orada durmaktadır. Sorumlu, yardımsever, merhametli bir karakterdir. Zaman zaman Hayri ile ufak atışmaları olur.

Hayri: Hale'nin abisidir. Çizgi dizinin yemeğe düşkün obur karakteridir. Aklında çoğu zaman yemek vardır ve diğer tüm arkadaşlarından daha kiloludur. Çizgi filmin adı da Hayri'nin yemeğe olan ilgisinin bir sonucu olarak meydana gelmiştir. Kafadan Tayfa yerine

Hayri'nin aklının yemeğe gitmesi sonucu ağzından Rafadan Tayfa çıkmıştır. Böylece diğer üyelerin de bu grup ismini beğenip kabul etmesiyle grubun adı Rafadan Tayfa olmuştur. Yardımsever ve merhametlidir.

Sevim: Olgun, mantıklı, yardımsever, merhametli, sorumlu bir karakterdir. Hale ile yakın arkadaştırlar ve çoğu zaman beraber zaman geçirmektedirler. Grubun karşısına çıkan macera ve olaylarda akıl veren bir role bürünmekte, yol göstermektedir.

Hale: Hayri'nin kız kardeşidir. Sevim ile yakın arkadaştır, bu nedenle çoğu zaman Sevim ile görülmektedir. Hayri'nin kardeşi olmasına karşın Hayri'den daha olgundur ve abisinin fazla yemek yemesine bazen sinirlenmektedir.

Basri Amca: Çizgi dizinin huysuz, sert, yaşlı karakteridir. Çocuklar ondan çekinir, zaman zaman da onu kızdıracak şeyler yaparlar. Huysuz görünmesine karşın aslında sevgi doludur ve tayfayı çok sevmektedir.

Rüstem Abi: Mahallenin köfte satan seyyar satıcısıdır. Çocukların maceralarında yol gösteren tecrübeli bir adam olarak yer almaktadır. Yardımsever, merhametli ve akıllı bir karakterdir.

6.6.2. Tespit Edilen Türk Kültür Ögelerinin Rafadan Tayfa Çizgi Filminde Sunumu

İstanbul'un bir mahallesinde "Rafadan Tayfa" adlı arkadaş grubunun maceralarını konu edinen çizgi filmde dostluğun ve yardımseverliğin merkezde olduğu görülmüştür. Kültür unsurlarının görseller ile bolca yansıtıldığı tespit edilmiştir.

6.6.2.1. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne Giren Kavramların Rafadan Tayfa Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi bakımından analiz edilen Rafadan Tayfa adlı çizgi filmin incelenen bölümlerinde listedeki unsurlardan hiçbirinin yer almadığı belirlenmiştir.

6.6.2.2. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çocuklara Kazandırılması Hedeflenen Değerlerin Rafadan Tayfa Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Çizgi filmde MEB Sosyal Bilgiler dersi eğitim programında yer alan çocuklara kazandırılması hedeflenen değerlerin varlığı incelenmiş ve toplamda 21 değerin 12 tanesinin yapımda var olduğu görülmüş, en fazla tespit edilen değerler dostluk, yardımseverlik ve dayanışma olmuştur. Çizgi dizide var olan değerler; **adalet, dostluk, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, duyarlılık, vatanseverlik, yardımseverlik, dayanışma** ve **eşitliktir (Tablo 7).**

Tablo 7 *Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Bağlamında Tespiti*

Değerler	Tespit Edilen Bölüm	Tespit Edilme Sıklığı
Adalet	1.bölüm	1
Dostluk	1, 4 ve 8.bölüm	4
Aile birliğine önem verme	-	-
Dürüstlük	-	-
Öz denetim	1. bölüm	1
Sabır	1. bölüm	1
Saygı	2.ve 6. bölüm	2
Sevgi	1. bölüm	2
Sorumluluk	1.ve 2. bölüm	3
Duyarlılık	2.ve 4. bölüm	2

Vatanseverlik	11. bölüm	1
Yardımseverlik	2, 4, 7 ve 13. bölüm	4
Dayanışma	1,4, 7 ve 8. bölüm	4
Bağımsızlık	-	-
Barış	-	-
Özgürlük	-	-
Eşitlik	1. bölüm	1
Bilimsellik	-	-
Çalışkanlık	-	-
Estetik	-	-
Tasarruf	-	-

Adalet kavramına 1. bölümde kadın-erkek eşitliği bağlamında yer verilmiştir. Bölüm, Sevim ve Hale'nin Basri Amca'nın evinin bahçesinde ona yardım ettikleri sahneyle başlar. Kızlar, Yaşlılar Haftası olması nedeniyle Basri Amca'ya yardım ederler. Erkekler de onları izliyordur. Aralarında geçen diyaloğa aşağıda yer verilmiştir.

Mert: Ne yapıyorsunuz siz burada?

Sevim: Hiç, ne yapalım Basri Amca'ya yardım ediyoruz.

Hayri: Niye ki?

Sevim: Niye mi? Yaşlılara Yardım Haftasındayız. Sanki bilmiyorsunuz.

Mert: Biliyoruz tabi canım.

Sevim: O zaman gelin siz de yardım edin.

Mert: Biz mi?

Sevim: Evet, siz tabi. El birliğiyle çabucak bitiririz işleri.

Kâmil: Hayatta olmaz.

Sevim: Niye?

Hayri: Çünkü bunlar kızların yapacağı işler.

Kâmil: Yani.

Sevim: Bak sen, demek kızların yapacağı işler.

Hayri: Bizim ne işimiz olur çamaşır toplamak gibi basit işlerle?

Mert: Bunlar önemsiz işler.

Erkeklerin bu sözlerini duyan Rüstem Abi, bir ders vermek amacıyla onlara Basri Amca'nın bahçesini temizleme görevi verir. Çocuklar, işleri yaparken sürekli işlerin zorluğundan şikâyet eder ve küçümsedikleri işlerin hiç de kolay ve basit olmadığını anlarlar. Bu örnekte kadın-erkek üzerinden adil bireyler olmak gerektiği vurgusu yapılmıştır. Kız işleri ve erkek işleri diye zihinlerinde yanlış bir düşünce besleyen bireylerin ileride her iki cinsiyete karşı da adil davranması beklenemez. Bu nedenle çizgi filmde adalet kavramı cinsiyet ayrımcılığına yer verilmemesi gerektiği üzerinden gösterilmeye çalışılmıştır.

Dostluk kavramı aslında çizgi filmin karakterleri ve konusu gereği her bölümde işlenen bir değer olmuştur. Mert, Kâmil, Akın, Hayri, Hale ve Sevim çok iyi dosttur, başlarına gelen olaylardan iş birliği yaparak sıyrılırlar ve çoğu zaman yardımlaşarak olaylar karşısında çözüm üretirler. Hayvanlarla kurulan dostluk bağlamında Akın'ın ve Basri Amca'nın Yumak ile kurduğu dostluk da bu kavrama bir örnek teşkil etmektedir. Fakat açık örneği 1, 4 ve 8. bölümlerde göze çarpmıştır. Ekmek Teknesi adlı 1. bölümde tayfa futbol oynamaktadır. Kâmil'in vurduğu top seyyar satıcı Rüstem Abi'nin köfte arabasına isabet eder. Araba, çarpmanın etkisiyle devrilir ve kullanılamaz hale gelir. Rüstem Abi üzüntüyle ekmek teknesinin daha beş taksiti olduğunu söyler. Bunu duyan çocuklar mahcubiyet ve utançla hemen bir çözüm arayışına girerler. El ele verip arabayı tamir etmeye girişirler. Gerekli malzemeleri toplayıp işin çoğunu hallederler. Son dokunuş olarak geriye anahtarla vidaları sıkmak kalmıştır. Fakat tam o esnada Yumak anahtarı kaptığı gibi koşmaya başlar ve Basri Amca'nın bahçesine girer. Tayfa da Yumak'ın peşine takılarak Basri amcanın kızabileceği düşüncesiyle gizlice bahçeye girip anahtarı almaya karar verirler. O anda Basri Amca'nın Yumak'a yemek verip onu sevdiğini görürler.

Basri amcanın Yumak'ı sevdiğini ve onu beslediğini gören Akın, ertesi gün onu bir notla beraber Basri amcanın kapısına götürür. Notta, "Ben Yumak, ben evi olmayan minik bir köpeğim, sizinle yaşayabilir miyim?" yazmaktadır. Basri amca Yumak'ı böylece evine alır.

4. bölümde (Evlere Servis), babasının rahatsızlığı nedeniyle bakkalda işlerin iyi gitmediğini söyleyen Hayri için, tayfa el ele vererek bir çözüm arayışına girer. Bir plan dâhilinde birlik olarak bakkalın işlerini canlandırırlar.

Define adlı 8. bölümde, Basri Amca ve Rüstem Abi, çocuklara bir define oyunu hazırlamışlar, onlara bir harita yerine bilmece vermişlerdir. Her bilmecenin cevabı, saklı olan bir sonraki bilmecenin yerini verecektir. Toplamda üç bilmece vardır ve üç bilmeceyi bilen takım defineyi kazanacaktır. İki takıma ayrılırlar ve el birliğiyle bilmecelerin cevabını bilmeye çalışırlar. Sonunda üç bilmeceyi de bilen çocuklar toprağı kazıp definenin olduğu kutuyu açarlar fakat kutuya hayal kırıklığıyla bakakalırlar. Çünkü kutunun içinde bir adet fidan ve bir fotoğraf vardır. Rüstem Abi çocukların yanına gelerek şu sözleri dile getirir:

-Çocuklar, o elinizdeki fotoğrafa iyi bakın. Tanıdık birileri var mı? (Çocuklar fotoğraftaki kişinin Rüstem Abi olduğunu anlar). Tam sizin yaşınızdaydım işte. Yanımdakiler de en yakın arkadaşlarım. Çocuklar, şu arkanızdaki koca kavağı görüyor musunuz? İşte o kavak bu fotoğraftaki küçücük fidan. Bu, bizim mahallemizin geleneğidir. Burada büyüyen her nesil sizin yaşınızdayken arkadaşlarının her zaman sembolü olacak bir ağaç diker. Siz de bu fidanı dikecek ve arkadaşlığınızı, birbirinizin kıymetini hiçbir zaman unutmayacaksınız.

Mert, bu sözlere karşılık şöyle der:

-Bu gerçekten paha biçilemez bir ödül.

Tayfa, minik kavağı diker, Rüstem Abi de fotoğraf çeker.

Çocuklar, defineye maddi bir anlam yüklemiş, bu nedenle gördükleri karşısında hayal kırıklığına uğramışlardır. Fakat Rüstem Abi'nin açıklaması üzerine aslında kutunun içinden çıkanın somut veya maddi bir şeyin çok üstünde olduğunu anlamışlar ve gerçek definenin çok uzun yıllar sürecek dostlukları olduğunun farkına varmışlardır.

Öz denetim değeri, 1. bölümde tespit edilmiştir. Futbol oynarken topun Rüstem abinin köfte arabasına isabet etmesiyle araba dağılır ve kullanılamaz hale gelir. Bu duruma çok üzülen çocuklara Rüstem abi, "Olacağı varmış demek ki." diyerek olgun ve kontrollü bir yaklaşım sergilemiştir. Öfkeyle çocuklara tepki göstermemiş, sadece arabanın daha taksiti olduğunu belirterek üzüntüsünü ifade etmiştir.

Sabır kavramı 1. bölümde yine Rüstem abinin çocuklara karşı gösterdiği sabırlı ve kontrollü davranışı üzerinden işlenmiştir.

Saygı kavramı, 2. bölümde Yaşlılara Yardım Haftası bağlamında ve 6. bölümde olmak üzere toplamda iki kez işlenmiştir.

Sevim ve Hale, Yaşlılar Haftası olması sebebiyle Basri amcaya yardım etmek ister ve diğer çocukları da buna teşvik ederler.

Yaşlılar Haftası her yıl 18-24 Mart tarihleri arasında kutlanmaktadır. Bu tarihlerde huzurevi ziyaretleri yapılmakta; burada bulunan yaşlı insanların müzik, gezi, el işi etkinlikleri gibi faaliyetlere katılımı sağlanmaktadır.

6. bölümde Akın kazan dairesine girer ve elleri, yüzü, kıyafetleri simsiyah olur. "Anneciğim daha dün yıkamıştı." der. Burada Akın'ın annesinin emeğine saygı duyması vurgulanmıştır. Annesi, Akın'ın çamaşırlarını yıkamıştır fakat Akın kazan dairesine girerek kıyafetini kirletmiştir. Akın'ın hayıflanarak annesinin kıyafetlerini daha yeni yıkadığını ifade etmesi annesine saygı duyduğunu göstermektedir.

Sevgi değeri, çizgi dizide 1. bölümde iki kez işlenmiştir. Akın peşinde bir köpekle çocukların yanına gelir. Hayri, "Ya kuduz mudur uyuz mudur niye getirdin bu köpeği yine?" diye sitem eder. Akın ise "Adı Yumak onun." diyerek köpeğin başını okşar. Burada Akın'ın hayvan sevgisi gösterilmiştir.

İkinci sahnede ise çocuklar futbol oynamaktadır. Kâmil topa vurur ve top mahalleden seyyar satıcı Rüstem Abi'nin köfte arabasına isabet eder. Araba dağılır, Rüstem Abi üzüntüyle ekmek teknesinin daha beş taksiti olduğunu ifade eder. Sevim, Rüstem Abi'yi ninesinin yanına götürür ve çocuklar da köfte arabasını tamir etmek için iş birliği yaparlar ve işe koyulurlar.

Gerekli malzemeleri toparlarken Hayri elinde zeytinyağı ile çıkagelir. Mert, Hayri'ye elindekinin ne olduğunu sorar. Hayri de "Halis muhlis zeytinyağı." diye cevap verir.

Arabayı tamir ederlerken son dokunuş anahtarla vidaları sıkmak kalmıştır. Fakat tam o esnada Yumak anahtarı alır ve götürür. Basri amcanın bahçesine giden Yumak'ın peşine takılan çocuklar, Basri amcanın kızabileceği düşüncesiyle gizlice bahçeye girip anahtarı almaya karar verirler. Basri amcanın Yumak'a yemek verdiğini görürler.

Basri amcanın köpeği sevdiğini ve onu beslediğini gören Akın, ertesi gün onu bir notla beraber Basri amcanın kapısına götürür. Notta, "Ben Yumak, ben evi olmayan minik

bir köpeğim, sizinle yaşayabilir miyim?" yazmaktadır. Basri amca Yumak'ı böylece evine alır.

Sorumluluk değeri, 1.ve 2. bölümlerde üç kez tespit edilmiştir. Akın peşinde bir köpekle çocukların yanına gelir. Hayri, "Ya kuduz mudur uyuz mudur niye getirdin bu köpeği?" diyerek Akın'a tepki gösterir. Akın ise, "Adı Yumak onun, hem aşılarını da yaptırdık merak etme." diyerek karşılık verir. Burada Akın'ın sokakta bulmuş olduğu köpeğin aşılarının yapılması gerektiğini düşünmesi onun sorumlu bir birey olduğunu göstermektedir.

Diğer örnekte ise çocuklar futbol oynarken Rüstem abinin köfte arabasına top atarak arabayı devirmişlerdir. Ekmek teknesi kullanılamaz hale gelen Rüstem Abi'ye destek olmak isteyen Sevim, onu ninesinin yanına götürür. Gitmeden önce de çocuklara arabayı tamir etmeleri gerektiğini söyler. Bunun üzerine Mert şu ifadeleri dile getirir:

-Beyler, Sevim haklı. Bu durum bizim suçumuz. O yüzden bunu düzeltmek de bizim görevimiz.

Bu örnekte, çocukların yapmış oldukları hatayı kabul ederek sorumluluk aldıkları ve arabayı tamir etme görevini üstlendikleri görülmüştür.

2. bölümde ise Sevim ve Hale Yaşlılar Haftası olduğu için Basri Amca'ya yardım ederler (01.00). Tayfanın erkeklerini de bu konuda destek vermeleri için teşvik ederler. Sevim ve Hale'nin yaşlılara yardım konusunda farkındalığa sahip sorumlu bireyler oldukları gösterilmeye çalışılmıştır.

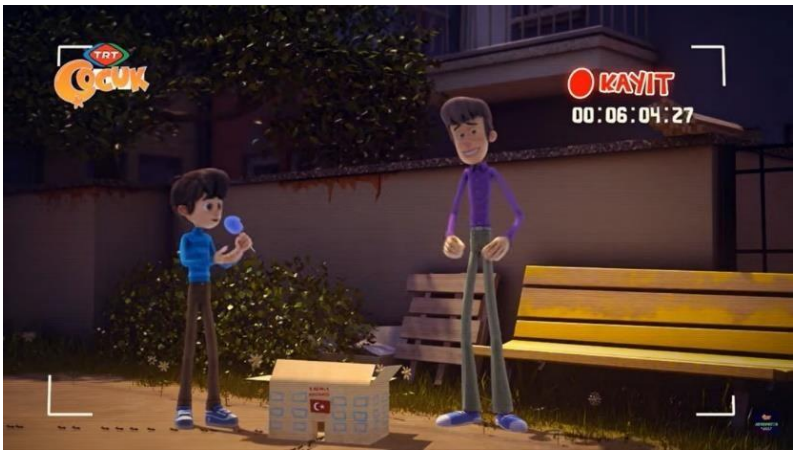
Duyarlılık kavramı, 2. ve 4. bölümlerde işlenmiştir.

2. bölümde Yaşlılar Haftası olması sebebiyle Hale ve Sevim, Basri Amca'nın işlerine yardım etmiştir. Tayfanın erkeklerini de bu konuda duyarlı olmaları için teşvik etmişlerdir.

4. bölümde ise Kamil'in dükkânda kara kara düşündüğünü gören tayfa ona ne derdi olduğunu sorar. Kâmil ise babasının rahatsızlığı nedeniyle bakkalda işlerin iyi gitmediğini, eğer borçlarının taksitini ödeyemezlerse memlekete dönmek zorunda kalacaklarını dile getirir. Bunu duyan çocuklar bu duruma duyarsız kalmamış, hep birlikte Kâmil ve ailesine yardım etmiştir. Kızlar eve gidip el yapımı tarifler hazırlamış, erkekler de bunları bakkalın ürün listesine ekleyerek evlere servis yapmışlardır.

Vatanseverlik değeri, 11. bölümde olmak üzere çizgi filmde Türk Bayrağı özelinde bir kez işlenmiştir. Rafadan Tayfa, Rafadan TV adlı oyunu oynamaktadır. Kâmil, yanlışlıkla karınca yoluna basmış, bunun üzerine bunu telafi etmek için yaralanan karıncaların bakımını üstlenmek üzere bir karınca hastanesi açmış, minik kutulara toz şeker, ekmek kırıntıları koyup karıncalarla ilgilendiğini söylemiştir. Yaptığı karınca hastanesinin üzerine küçük bir de Türk bayrağı çizmiştir (05.21).

Şekil 31 *Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Vatanseverlik Değeri Örneği: Karınca Hastanesi Üzerinde Türk Bayrağı*

Yardımseverlik, 2, 4, 7 ve 13. bölümlerde olmak üzere dört kez işlenmiştir.

2. bölümde Sevim ve Hale, Yaşlılar Haftası olması sebebiyle Basri amcaya yardım ederler. Çocukları da bu konuda duyarlı olmaları için teşvik edip kendilerine yardımcı olmalarını isterler.

Evlere Servis adlı 4. bölümde Nuri Bakkal'ın gösterilmesiyle bölüm başlar. Kamil'in babasının rahatsızlığı nedeniyle bakkal dükkânlarında işler iyi gitmemektedir ve eğer taksitleri ödeyemezlerse memlekete taşınmaları gerekecektir. Tayfa, bakkalda Kamil'e yardımcı olmak ister. Erkekler evlere servis işini, kızlar ise yemek yapıp satma görevini üstlenirler.

7. bölümde tayfa uçurtma uçuruyordur. Hayri ve Kâmil, yine birbirleriyle çatışarak havada ipleri dolandırır, ipler kopar ve uçurtmalar Basri Amca'nın bahçesine düşer. Tayfa, bir gün sonra uçurtma şenliğine katılacaktır fakat Basri Amca'nın kızmasından korktukları için bahçesine girip uçurtmaları alamazlar. Bahçede duran uçurtmalara bakarlarken Basri Amca evden çıkar ve uçurtmaları da alarak gider. Tayfa karamsar bir şekilde ne yapacaklarını düşünürken Mert, hep birlikte yeni bir uçurtma yapmayı teklif eder. El ele verip birlikte yeni bir uçurtma yaparlar, fakat ilk denemelerinde uçurtma yırtılır. Yine hep birlikte uçurtmayı tamir ederler, ama uçurtma yine defalarca yırtılır. Pes etmeden defalarca uçurtmanın yırtılan yerlerine yama yaparlar, sonunda uçurtmanın ipi kopar ve şenliğe katılamayacakları için çok üzülürler. Basri Amca, üzüntü ile oturan tayfanın yanına gelerek tamir ettiği uçurtmayı çocuklara verir. Basri Amca, kalan parçaları toplayarak uçurtmayı onarmıştır.

13. bölümde yaşlı bir amcanın Rüstem abiye kullanmadığı eşyalarını verip hayrına dağıtmasını istemesi yardımseverlik olgusunun bir örneği olarak ekrana yansımıştır.

Dayanışma kavramı, 1, 4, 7 ve 8. bölümler olmak üzere toplamda dört kez tespit edilmiştir.

1. bölümde çocuklar, Rüstem Abi'nin köfte arabasını devirmelerinin ardından onu tamir etmek için iş birliği yaparlar ve işe koyulurlar.

4. bölümde ise Kamil'in babasının rahatsız olması nedeniyle bakkaldaki işler aksamıştır ve borçlarını ödeyemezlerse bakkalı devredip memlekete döneceklerdir. Fakat tayfa bu durumu öğrenince hemen bir plan yapıp el birliğiyle çözüm arayışına girerler. Kızlar evde yemek yapar, erkekler de hem bakkal siparişlerini hem de kızların yaptıklarını evlere ulaştırır.

7. bölüm, tayfanın uçurtma uçurduğu görüntüyle başlar. Hayri ve Kâmil, havada ipleri dolandırır, ipler kopar ve uçurtmalar Basri Amca'nın bahçesine düşer. Tayfa, bir gün sonra uçurtma şenliğine katılacaktır fakat Basri Amca'nın kızmasından korktukları için ne yapacaklarını bilemezler. Çaresizce uçurtmaya bakarken Basri Amca evden çıkar ve sinirli bir biçimde uçurtmayı da alarak evine girer. Kara kara ne yapacaklarını düşünürken Mert, hep birlikte yeni bir uçurtma yapmayı teklif eder. El ele verip birlikte yeni bir uçurtma yaparlar, fakat ilk denemelerinde uçurtma yırtılır. Yine hep birlikte uçurtmayı tamir ederler, ama uçurtma yine defalarca yırtılır. Pes etmeden defalarca uçurtmanın yırtılan yerlerine

yama yaparlar, sonunda uçurtmanın ipi kopar ve şenliğe katılamayacakları için çok üzülürler. Basri Amca, üzüntü ile oturan tayfanın yanına gelerek tamir ettiği uçurtmayı çocuklara verir. Basri Amca, kalan parçaları toplayarak uçurtmayı onarmıştır.

Define adlı 8. bölümde ise Basri Amca ve Rüstem Abi, çocuklara bir define oyunu hazırlamışlar, onlara bir harita yerine bilmece vermişlerdir. Her bilmecenin cevabı saklı olan bir sonraki bilmecenin yerini verecektir. Toplamda üç bilmece vardır ve üç bilmeceyi bilen takım defineyi kazanacaktır. İki takıma ayrılırlar ve el birliğiyle bilmecelerin cevabını bilmeye çalışırlar.

Eşitlik değeri, 1. bölümde kadın-erkek eşitliği çerçevesinde ele alınmıştır. Yaşlılar Haftası münasebetiyle Basri Amca'ya yardım eden kızlar, erkeklerden de onlara destek olmalarını isterler. Aralarında geçen diyalog şu şekilde olmuştur:

Mert: Ne yapıyorsunuz siz burada?

Sevim: Hiç, ne yapalım Basri Amca'ya yardım ediyoruz.

Hayri: Niye ki?

Sevim: Niye mi? Yaşlılara Yardım Haftasındayız. Sanki bilmiyorsunuz.

Mert: Biliyoruz tabi canım.

Sevim: O zaman gelin siz de yardım edin.

Mert: Biz mi?

Sevim: Evet, siz tabi. El birliğiyle çabucak bitiririz işleri.

Kâmil: Hayatta olmaz.

Sevim: Niye?

Hayri: Çünkü bunlar kızların yapacağı işler.

Kâmil: Yani.

Sevim: Bak sen, demek kızların yapacağı işler.

Hayri: Bizim ne işimiz olur çamaşır toplamak gibi basit işlerle?

Mert: Bunlar önemsiz işler.

Konuşmalara şahit olan Rüstem Abi, erkeklere bir ders vermek amacıyla ellerine süpürge tutuşturup onlara bahçeyi temizleme görevi verir. Çocuklar, işleri yaparken öyle zorlanırlar ki küçümsedikleri işlerin hiç de kolay ve basit olmadığını anlarlar. Erkekler çamaşır toplamayı basit, önemsiz, kız işi diyerek küçümsemiş; kızın yapacağı işler ve erkeğin yapacağı işler olarak eşitsizlik ve ayrımcılık yaratan bir tavra bürünmüşlerdir. Kadın-erkek eşitliğine aykırı bir davranış sergilemişler fakat Rüstem Abi'nin verdiği ders ile yaptıkları hatanın farkına varmışlardır.

6.6.2.3. Türk Maddi/Somut Kültür Unsurlarının Rafadan Tayfa Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Manevi değerlerin varlığının belirlenmesinin ardından çizgi dizide somut kültürel ögelerin tespiti yapılmıştır. Tablo 8'den de anlaşılacağı üzere yedi başlık içerisinden en çok görülen unsur toplam yedi bölümde 14 kez tespiti bakımından yemek unsuru olmuş, müzik kavramına ise yapımda yer verilmemiştir.

Tablo 8 *Rafadan Tayfa Çizgi Filminde Yer Alan Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları*

Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları	Tespit Edilen Bölüm	Tespit Edilme Sıklığı
Aile	1, 2, 4 ve 6. bölüm	4
Yemek	1, 4, 5, 6, 11, 12 ve 13. bölüm	14
Kıyafet	Bölümlerin tamamı	
Mimari	Bölümlerin tamamı	
Müzik	-	-
İnanç	Bölümlerin tamamı	
Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı	5,8 ve 14. bölüm	8

Belirlenen somut kavramların verileri çizgi diziden doğrudan alıntılar ve görseller eşliğinde aşağıda sunulmuştur.

Aile: Aile olgusu incelendiğinde çizgi dizide, tayfanın aile üyelerinden sadece kardeş kavramına yer verildiği görülmüştür. Mert ve Akın ağabey-kardeş ve yine Hayri ve Hale çizgi filmde kardeş olan karakterlerdir. Çizgi filmde hâkim olan aile yapısının çekirdek aile olduğu söylenebilmektedir. Yapımda, görsel olarak tespiti sağlanamasa da Hayri'nin babası ve Akın'ın annesi de bölümlerde sözel olarak ifade edilmiştir. Bu bilgilerin dışında aile olgusuna dair herhangi bir veri elde edilmemiştir. 1. bölümde Akın-Mert, 2. bölümde Hayri Sevim kardeşliği gösterilmiş; 4. bölümde Kamil'in babası ve 6.bölümde de Akın ve Mert'in annesi sözel olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla aile olgusu çizgi filmde 1, 2, 4 ve 6. bölümler olmak üzere dört kez görülmüştür.

Yemek: Rafadan Tayfa çizgi dizisinin Türk mutfak kültürünü yansıtması bakımından başarılı olduğu düşünülmektedir. Yemek unsuru 1, 4, 5, 6, 11, 12. bölümler olmak üzere toplam altı bölümde 12 kez tespit edilmiştir.

1. bölümde çocuklar futbol oynarken Kâmil topa vurur ve top mahalleden seyyar satıcı Rüstem Abi'nin köfte arabasına isabet eder. Araba dağılır, Rüstem Abi üzüntüyle ekmek teknesinin daha beş taksiti olduğunu ifade eder. Sevim, Rüstem Abi'yi ninesinin yanına götürür ve çocuklar da köfte arabasını tamir etmek için iş birliği yaparlar ve işe koyulurlar. Gerekli malzemeleri toparlarken Hayri elinde zeytinyağı ile çıkagelir. Mert bu ne diye sorduğunda "**Halis muhlis zeytinyağı**" diye cevap verir.

4. bölümde, uyuyan Hayri'yi uyandırabilmek için kasada duran **sıcak ekmek**leri onun burnuna yaklaştırırlar. Sıcak ekmek kokusunu duyan Hayri hemen uyanır.

5. bölümde Akın'ın hiç konuşmadığını fark eden çocuklar Mert'e bunun nedenini sorarlar. Akın, sabah çok konuştuğu için annesi onu susturabilmek için bir teklifte bulunmuştur. Akşam yemeğine kadar tek bir kelime etmezse annesi ona **fırın sütlaç** yapacaktır. Rüstem Abi köfte arabasıyla çocukların yanına gelir. Rüstem Abi, çocuklara bugün çok güzel bir bilmece öğrendiğini, eğer bilirlerse onlara birer adet **köfte ekmek** ısmarlayacağını söyler.

6. bölümün başında grup saklambaç oynamaktadır. Çocuklar saklambaç oynarken Rüstem Abi köfte arabasıyla oradan geçmektedir. Hayri bir yerde saklanırken Rüstem Abi'den gizlice **köfte ekmek** ister. Yine 6. bölümde Hayri, çatlak patlak oyununu başlatır fakat tekerlemenin sonunda aklı yine yemeklere gider ve birtakım yiyecekler sıralar:

Çatlak patlak yusyuvarlak

Kremalı börek sütlü çörek, olsa da yesek

Meyveli pasta, elmalı, turta yanına da **dolma**…

Dolma, Türk mutfağında çok ayrı bir yere sahip genel beğeniye hitap eden lezzetli bir yemektir. Pirinç, soğan, domates, salça, çeşitli baharatlar ve isteğe bağlı et ile hazırlanan iç; dolmalık biber, kabak veya patlıcan gibi sebzelerin içine doldurularak pişirilmektedir. Tercihe göre etli veya zeytinyağlı yapılabilmektedir.

11. bölümde çocuklar bir oyun bulmuş, Rafadan TV adını verdikleri bir program yaparak birtakım haberler vermişlerdir. Sunucu görevini Sevim üstlenmiş ve kaybolan **baklava**larla alakalı bir haber sunmuştur. **S**evim, Şimdi kaybolan baklavalarla ilgili haberimiz için Mert'e bağlanıyoruz diyerek haberi sunar.

Baklava, Türk mutfağının belki de akla gelen ilk tatlısı olma özelliğine sahiptir. Farklı ülkelerden Türkiye'yi ziyarete gelen insanların da oldukça ilgisini çeken ve genel beğeniye hitap eden bir hamur tatlısı olan baklava, yapımı meşakkatli şerbetli bir hamur tatlısıdır. Osmanlı saray mutfağının baş tacı olmuş ve günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Misafirlere ikram edilen, misafirliğe giderken götürülen; düğün, nişan, doğum, terfi gibi kutlama merasimlerinde sıkça görülen bir tatlı olmuştur (Kolay, vd., 2016).

Yine 11. bölümde, kaybolan baklavaların haberini vermek üzere Kâmillerin bakkalı Nuri Bakkal ekrana yansır. Bakkalda **salça, reçel, bisküvi** gibi besinler görülmüştür (02.08). Herkesin her şeye kolayca ulaşabildiği ve daha ekonomik olanı bulma imkanına eriştiği süpermarketlerin varlığından önce bakkallar, bulundukları mahallelerin tüketim ihtiyaçlarını karşılamıştır. Aynı bölümde Hale, Kâmil abi o elindeki ne diye sorar. Kâmil ise tulumba tatlısı diyerek cevap verir.

Şekil 32 *Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Tulumba Tatlısı*

Tulumba tatlısı yağda kızartılarak yapılan bir hamur tatlısıdır. Yumurta içeren bir hamurun hazırlanarak bir kalıba koyulup sıkılması, kızartılması ve şerbete bulanması ile hazırlanmaktadır. Kızartma işleminden önce hamurun pişirilmesi, elde edilen hamura yumurta ilave edilip bol yağda kızartılması işlemlerinden geçer ve en son şerbetle tatlandırılarak satışa hazır hale getirilmektedir. Türk mutfağında da yaygın tüketilen tatlılar arasındadır (Doğan &Yurt, 2002).

12. bölümde **balkonda kurutulan domates** ve **biberler** göze çarpmıştır.

Balkonlarda sıklıkla gözlemlenebilen manzaralardan biri olan sebze kurutma Türk kültürüne ait geleneksel bir faaliyettir. Balkonlara iplerle asılan domates, biber, patlıcan, kabak gibi sebzeler kışın tüketilmek üzere kurutulmaktadır. Kurutma yöntemi Türklerin geçmişten bu yana kullandığı, besinlerin uzun ömürlü olmasına ve uzun vadede tüketilmek üzere saklanmasına olanak veren bir yöntemdir. Türk kültüründe kışlık hazırlıklarının bir parçası olan sebze kurutma yönteminde, kışın bu ürünler salça, turşu, baharat ve daha başka yollarla tüketilmektedir (Çaylak Dönmez & Pehlivan, 2019).

Şekil 33 *Rafadan Tayfa Balkonda Kurutulan Sebzeler*

Sevim ve Hale 12. bölümde **limonata** yapmıştır. Hale, Sevim'e "Limonata tam kıvamında oldu Sevim." der. Sevim de limonatadan bir yudum alarak "Evet, içen bir bardak daha isteyecek." diye karşılık verir. Limonata, Türk mutfağında yine önemli bir yeri olan geleneksel içecekler arasındadır. Limon suyu, şeker ve su karışımından meydana gelen limonata, sokaklarda, pastanelerde sıkça görülebilen, özellikle yaz aylarında ferahlatıcı etkisiyle bilinen bol vitaminli içecekler arasındadır. Geçmişte; sünnet, düğün gibi özel günlerde, kutlamalarda ikram edilmiş, seyyar satıcıların sokaklarda, vapurlarda açıkta sattığı bir içecek olmuştur (Samancı, 2019).

13. bölümde Sevim, "Film seti de tamam, peki anlatın bakalım ne filmiymiş bu? diye çocuklara sorar.

Mert: Bir uzay serüveni

Kâmil: Amasız bir takip

Hayri: Denizlerin altındaki gizem

Mert: Çöl fırtınasından kaçış

Kâmil: Doğanın koruyucuları

Hayri: Macera tutkunları

Bunun üzerine Hale, bu film değil **türlü yemeği** der.

Sevim ise bu konuların hepsi birbirinden farklı diye atılır. Mert, Kâmil ve Hayri'nin birbirinden alakasız ifadeleri art arda sıralamasıyla, Hale bu durumu farklı ifadelerin söylendiğini belirtmek amacıyla esprili bir biçimde türlü yemeğine benzetmiştir.

Türlü yemeği Türk mutfağında sıkça görülen lezzetli yemek çeşitlerinden birisidir. Soğan, patates, patlıcan, fasulye, biber gibi çeşitli sebzeler ile pişirilen sulu bir yemek olan türlüye farklı beğeniye göre et de ilave edilmektedir. Türk mutfağının lezzetlerinden biri olan bu yemeğin ifadesine çizgi dizide yer verilmiştir.

Kıyafet: Çizgi filmin tamamına yayılmış bir giyim unsuru olduğu, eski İstanbul mahallesinde geçen yapımda kıyafetlerin geçen dönem ile uyuştuğu tespit edilmiştir. Kâmil; gömlek, pantolon ve spor ayakkabı giymiştir. Hayri, pantolon ve spor ayakkabı giymiş, kazağının üzerine de pantolon askısı takmıştır. Akın'ın kıyafetleri pantolon, kazak ve spor ayakkabıdan oluşmaktadır. Mert ise gömleğin üzerine kazak, pantolon ve spor ayakkabı giymiştir. Rüstem Abi, seyyar köfteci olduğundan pantolon ve gömleğinin üzerine beyaz bir önlük takmıştır. Sevim'in üzerinde kot pantolon, kareli gömlek ve spor ayakkabı bulunmaktadır. Hale ise çorap üzerine dizlerde bir şort, gömlek ve gömleğin üzerine kısa bir ceket giymiştir, ayağında ise fiyonklu babetler bulunmaktadır.

Şekil 34 *Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Kıyafet Ögesi Örneği*

Mimari: Yapımın genelinde görülmektedir ki, çizgi film İstanbul'un bir mahallesinde geçmektedir. Her bölümün başında eski İstanbul manzaraları, bahçeli müstakil evler ve teraslı evler göze çarpmaktadır.

Şekil 35

Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Mimari Unsuru

İnanç: İnanç olgusu yine kıyafet ve mimari unsurları gibi bölümlerin geneline yayılmıştır. İncelenen her bir bölümde eski İstanbul manzaraları ekrana yansımış, yapılar arasında da birçok cami olduğu göze çarpmıştır. Dolayısıyla Müslümanların ibadethanesi olan camilerin fazlalığı, şehirde baskın olan dinin İslam olduğunu göstermektedir.

Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı: Dilin doğru ve güzel kullanımına çizgi filmin genelinde hassasiyet gösterilmiş, fakat bariz örneklerine 5, 8 ve 14. bölümlerde rastlanmıştır.

5. bölümde Rüstem Abi köfte arabasıyla çocukların yanına gelir. Rüstem Abi, çocuklara bugün çok güzel bir bilmece öğrendiğini, eğer bilirlerse onlara birer adet köfte ekmek ısmarlayacağını söyler ve bilmeceyi sorar:

-Tavuk ayda kaç yumurta yapar?

8. bölümde Basri Amca ve Rüstem Abi çocuklara bir define oyunu hazırlamışlardır. Onları iki gruba ayırarak her bir gruba bir bilmece verirler. Harita yerine 3 bilmeceyi çözerek defineye ulaşmaya çalışacaklardır. İlk bilmece şöyledir: Dize kadar derin kuyu ne çamuru geçirir ne suyu.

İkinci bilmece: Dünya yükü sırtında, öksürür dik yokuşta

Gürler bazen ama bırakmaz seni yolda

Üçüncü bilmece: Yel eser dans eder, sıcakta kaldın mı serin eder

Tüm arkadaşların sıralansa boyunu anca geçer

Küçük Hezarfen çizgi filminde de açıklandığı üzere, bilmeceler dile zenginlik katan önemli unsurlardandır. Tekdüze anlatımın dışında, bilmeceler şiirsel ve kimi zaman da esprili anlatımıyla kavramların daha kolay ve uzun süre akılda kalmasını sağlayarak çocukların dil gelişimlerine destek olmaktadır.

13.bölümde grup voleybol oynamaktadır. Fakat bir süre sonra erkekler voleybolu ayaklarıyla oynamaya başlar. Sevim ve Hale de bu duruma kızıp onları bırakıp giderler. Bunun üzerine Akın, Sevim ve Hale'ye nereye gittiklerini diye sorar. Kâmil de "Ne güzel öğreniyorduk işte voleybolu," der. Akın, Kamil'in yanlış telaffuz ettiği voleybol kelimesini düzelterek "voleybol" diye vurgular. Burada anlaşılmaktadır ki Kâmil dili kullanırken telaffuz hatası yapmıştır ve Akın da onun bu hatasını düzeltmiştir. Bu durum bölümde birden fazla kez tekrarlanmış (dört kez), Kâmil ısrarla kelimeyi yanlış telaffuz etmiş ve Akın da bu yanlışı düzeltmiştir.

6.6.2.4. "Diğer" Türk Kültür Unsurlarının Rafadan Tayfa Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Hiçbir başlık altına dâhil edilemeyen fakat Türk kültürünü büyük ölçüde yansıtan birtakım kavramlar Rafadan Tayfa çizgi filminde tespit edilmiştir. Bu kavramların ne olduğu, hangi bölümlerde geçtiği ve kavramlara ilişkin açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

Bakkala sepet sarkıtma: 4. bölüm

4. bölümde Kamil'e bakkalda yardım etmek isteyen tayfa, evlere servis yapar. Binaların yüksek katlarından sepetlerini sarkıtan insanlara çocuklar siparişleri teslim ederler. Apartmanların yüksek katlarında ikamet eden bina sakinleri binanın altında bulunan bakkala sepetlerini sarkıtarak ihtiyaçları olan ürünleri bakkal sahibinden isterlerdi. Bakkal sahibi ise müşterinin ihtiyaç duyduğu ürünleri sepetine koyar, müşteri de sepeti çekerek katına ulaştırırdı. Böylece müşteri bakkala inmesine gerek kalmadan alışveriş yapmış olurdu. Bu tasvir edilen manzara geçmiş yıllarda Türk mahallelerinde yaygın olarak görülen faaliyetlerden birini oluşturmaktaydı.

Şekil 36 *Rafadan Tayfa Çizgi Filmi Bakkala Sepet Sarkıtma*

Çocukların ellerine megafon alıp patates, soğan ve eskici diye bağırmaları: 13. bölüm

13. bölümde kolinin içinden çıkan megafonu ellerine alan tayfa, patates, soğan ve eskici diye bağırır. Eski mahalle kültüründe, seyyar satıcılar göze çarpmaktadır. Günümüzde sayıları azalsa da eskiden patates, soğan, biber, domates, karpuz, boza, dondurma, köfte, lahmacun gibi yiyecekler seyyar satıcılardan alınmaktaydı.

Yukarıda da görüleceği üzere, Rafadan Tayfa çizgi filmi UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, MEB Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler, somut kültürel ögeler ve diğer kültürel unsurlar başlıkları altında incelenmiştir. Yapımın, MEB Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri yoğun biçimde yansıttığı görülmüştür. Somut kültürel unsurlar bağlamında ise özellikle yemek ögesini başarılı biçimde ekrana taşımıştır. Eski İstanbul manzaralarını yansıtması, Türk kültürüne ait birçok yemeği barındırması ve özellikle dostluğu ve yardımseverliği vurgulaması bakımından yapımın çocukların Türk kültürünü benimsemesi özelinde başarılı olduğu düşünülmektedir.

6.7. Yusufname Çizgi Filmi Genel Bakış

22 Ocak 2022 tarihinde yayın hayatına başlayan Yusufname adlı çizgi dizi, TRT Çocuk tarafından Laciverd Film'e yaptırılmıştır. Çizgi dizinin yapımcılığını Emre Tülün, senaristliğini Emir Bubliş ve Ebubekir Kalkan, yönetmenliğini ise yine Ebubekir Kalkan

üstlenmiştir. Çocukların tarih bilinci edinmeleri, Türk kültür değerlerini tanımaları ve hikâyenin temelinde yer alan cesaret, sorumluluk ve iş birliği gibi değerleri kavramalarını amaçlayan çizgi dizide üç ana kahramanın bir mağarada buldukları Yusufname adlı kitabın sahibine ulaştırılması sürecinde yaşadıkları maceralar konu edinilmiştir.

Şekil 37 *Yusufname Çizgi Filmi*

6.7.1. Yusufname Çizgi Filminde Yer Alan Karakterlerin Özellikleri

Yusuf: Çizgi dizinin başkarakterlerinden Yusuf, köyde yaşayan akıllı bir çocuktur. Giydiği şalvar, kuşak ve ayağındaki çarıklar ile Yusuf tam bir köy çocuğu olduğunu göstermektedir. Sorumluluk sahibi, cesur, akıllı, merhametli, yardımsever nitelikleri ile öne çıkmaktadır. Süt kardeşi Zehra ve Zehra'nın ağabeyi Abbas ile bulduğu Yusufname adlı kitabı sahibine ulaştırabilmek için türlü maceraya atılacaktır.

Zehra: Yine çizgi dizinin diğer bir başkarakteri olan Zehra da Yusuf'un süt kardeşidir ve tıpkı Yusuf gibi giyimi köy kızı olduğunu yansıtır niteliktedir. Ayağında çarıklar, şalvar ve belinde kuşak vardır. Ayrıca saçına da yöresel olduğu anlaşılan süslü bir yazma bağlamıştır. Yardımsever, merhametli, sorumluluk sahibi, cesur nitelikleri ile çizgi dizide Yusuf ve Abbas ile maceradan maceraya koşacaktır.

Abbas: Zehra'nın ağabeyidir. Yusuf ve Zehra ile beraber Yusufname'yi sahibine ulaştırmak için yollara düşer. Sorumlu, yardımsever, merhametli, cesur bir kişiliği vardır.

Dede: Yusuf ve Zehra'nın dedesi olan dede karakteri, ilk bölüm dışında çizgi dizide yer almamıştır. Torunlarından Yusufname'yi sahibine ulaştırmalarını ister.

Naci: Haydutların lideri olan Naci, içlerinde en kısa boylu olanıdır. Hafif kel, bıyıklı bir görünümü vardır. Agresif bir kişiliği olduğu anlaşılmaktadır. Bedri ve Şükrü'ye karşı asabidir. Bedri ve Şükrü'yü çoğunlukla yönlendirir, akıl verir.

Bedri: Haydutların en kilolu olanıdır ve aklı fikri çoğunlukla yemek içmektir. Kel, fakat başının arkasında ufak bir atkuyruğu bulunan bıyıklı bir görünümdedir. Saf bir kişiliği olan Bedri, sıkça Naci'den azar işitir.

Şükrü: Yine bıyıklı, hafif kel bir görünüme sahip olan Şükrü, yine Bedri gibi saf bir kişiliğe sahiptir. O da Bedri gibi Naci'den azar işitir.

Hafiye Nebil: Çizgi filmde dedektif rolünde olan Hafiye Nebil'e üç haydutu yakalama görevi verilmiştir. Yusuf, Zehra ve Abbas ile iş birliği yaparak haydutları yakalamaya çalışır.

Yusuf Reis: Çizgi filmin teması olan Yusufname kitabının sahibi kaptandır.
Çocuklar, kitabı ona ulaştırabilmek için zorlu yollardan geçip haydutlarla mücadele ederler.

6.7.2. Tespit Edilen Türk Kültür Ögelerinin Yusufname Çizgi Filminde Sunumu

Yusufname adlı yapım, bir köy ortamında başlayan birinci bölümün ardından çocukların Yusufname adlı kitabı sahibine ulaştırmak üzere yollara düşmesi ile devam etmektedir. Kazandırılması hedeflenen değerlerin genellikle Yusufname'den okunan nasihat verici nitelikteki hikâyelerde geçtiği görülmüş, yapımın yerel kültür unsurlarını da taşıdığı belirlenmiştir.

6.7.2.1. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne Giren Kavramların Yusufname Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Çizgi film, UNICEF Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi bağlamında incelendiğinde, listedeki hiçbir kavramın yapımda yer almadığı belirlenmiştir.

6.7.2.2. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çocuklara Kazandırılması Hedeflenen Değerlerin Yusufname Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Çizgi filmin UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi çerçevesinde analiz edilmesinin ardından yapım, MEB Sosyal Bilgiler dersi eğitim programında yer alan çocuklara kazandırılması hedeflenen değerler doğrultusunda incelemeye tabi tutulmuştur. Tablo 9'da görüleceği üzere toplamda 21 değerden 8 tanesi çizgi dizide görülmüş, en fazla tespit edilen değer sorumluluk olarak belirlenmiştir. Tespit edilen değerler; **dürüstlük, öz denetim, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik, dayanışma** ve **bilimselliktir.**

Veriler, çizgi filmden yapılan doğrudan alıntılar ve görsellerle desteklenerek aşağıda sunulmuştur.

Tablo 9 *Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Yusufname Çizgi Filmi Bağlamında Tespiti*

Değerler	Tespit Edilen Bölüm	Tespit Edilme Sıklığı
Adalet	-	-
Dostluk	-	-
Aile birliğine önem verme	-	-
Dürüstlük	6. ve 12. bölüm	2
Öz denetim	2. bölüm	1
Sabır	-	-
Saygı	1. ve 2. bölüm	3
Sevgi	6. bölüm	1
Sorumluluk	1, 5, 6, ve 12. bölüm	4
Duyarlılık	-	-
Vatanseverlik	-	-

Yardımseverlik	2,6 ve 7. bölüm	3
Dayanışma	4. bölüm	1
Bağımsızlık	-	-
Barış	-	-
Özgürlük	-	-
Eşitlik	-	-
Bilimsellik	7. bölüm	2
Çalışkanlık	-	-
Estetik	-	-
Tasarruf	-	-

Dürüstlük değeri, 6. bölümde Yusufname'den seçilen bir hikâyede gösterilmiştir. Haydutları yakalamak için bir tuzak hazırlayan Yusuf, Zehra, Abbas ve Hafiye Nebil, onları tuzak bölgesine çekmek için Yusufname kitabını kullanırlar. Yusuf, Yusufname'den bir hikâye seçip sesli okumaya başlar:

"Zamanın birinde kıt kanaat geçinen bir adam, elindeki tek koyununu satmak için pazara gitmekteymiş. Koyununun boynuna bağladığı iple ormanın içinden geçmektelerken yorulduğunu anlamış ve dinlenmek üzere bir ağacın altına oturmuş. Otururken koyunu sattıktan sonra kazandığı parayla nasıl bir iş yapabilirim de evime ekmek götürecek kadar para kazanabilirim diye düşünmeye başlamış. Türlü fikirler aklına geldiyse de hiçbirinden tam olarak emin olamamış. Bu düşünceleri adamın uykusunu getirmiş ve adamcağız oracıkta uyuyakalmış. Onun uykusunu fırsat bilen koyunu da sahibinin elinden kurtulup kaçmış. Bu sırada ormandan geçen başka bir adam kendi başına dolaşmakta olan koyunu görmüş ve dikkatlice koyunun yanına yanaşmış. Koyun ondan kaçmasın diye de hızlıca davranıp ipinden yakalamış ve onu satmak için çarşının yolunu tutmuş. Koyunu satmak için çarşıya giderken bu koyunu satınca hiç çalışmadan kazanacağı parayı düşünmeye başlamış. Diğer yandan da yine hiç çalışmadan, yorulmadan hızlıca çok para kazanmak için türlü türlü fikirler geçiriyormuş aklından. Adam, yolunda ilerlerken biraz ilerde başka birinin kuyu başında oturmuş ağlamakta olduğunu görmüş. Merakını celp ettiği için ağlamakta olan adamın yanına gidip ne olduğunu sormuş. Ağlayan adam başlamış anlatmaya. İçinde elli altın olan kesesini kuyuya düşürdüğünü, girip alamadığını söylemiş. Eğer kuyudan keseyi çıkarabilirse ona on altın vereceğini söylemiş. Koyunu satıp kazanacağı paranın üstüne bir de on altın alacağını duyunca hiç düşünmeden kabul etmiş. Önce giysilerini çıkarmış sonra da koyunu adama emanet etmiş. Ardından atlamış kuyuya. O sırada ağlayan adam kuyudaki

adamın neyi var neyi yoksa almış ve kaçmış. Kuyudan çıkan adam da soyulduğunu ve haksız yere para kazanmanın peşinde koştuğu için elindeki her şeyi kaybettiğini anlamış."

Bu hikâyede doğruluğun, dürüstlüğün, sorumluluk sahibi olmanın ve kanaatkârlığın öneminin altı çizilerek çocuklara gösterilmeye çalışılmıştır. 12. bölümde ise dürüstlük değeri yine kitaptaki bir hikâye üzerinden işlenmiştir. Denize inmeyi başaran çocuklar, Yusuf Reis'i beklerken bir hikâye daha okumaya karar verirler.

"Zamanın birinde fakir ama halinden utanan bir adam varmış. Bu adam aynı zamanda zenginliğe, gösterişe öyle meraklıymış ki sürekli varlıklı insanların oturduğu yerlere gider, onlar gibi davranır, yemek yemeyip biriktirdiği parasıyla da gittiği yerlere yakışan giysiler alırmış. Ancak durum o ki adam karnını neredeyse hiç doyuramıyormuş. Evde hanımı ve çocuğu bile zorlukla yiyecek buluyormuş. Bu adamın özellikle yaptığı bir şey varmış ki bu, ona göre zenginliğin göstergesiymiş. Evden çıkmadan bıyıklarına koyun etinin yağından sürermiş. Bıyıkları yağlı durduğu için de gittiği yerde çok yemek yemiş de bıyığına yağ bulaşmış gibi yediklerini anlatır, zengin görünürmüş. Günlerden bir gün adam yine bıyığına yağ sürüp evden çıktıktan bir süre sonra evlerine bir kedi girmiş. Bu kedi, kokusundan koyun etinin yağının yerini bulmuş ve yemek için alıp kaçmış Bunu gören adamın oğlu da babası ona çok kızacak diye üzülmüş durmuş. Sonunda dayanamamış ve babasının oturduğu yere gidip babasının zengin arkadaşlarının yanında hikâyeyi anlatmaya başlamış. Her sabah bıyığına sürdüğü yağı kedi kaptı diye anlatınca babası çok utanmış. Çünkü foyası ortaya çıkmış. Arkadaşları da gülmüşler, sonra da adama kızmışlar. Çünkü aç olduğunu, işi veya parası olmadığını söyleseydi ona yardım edeceklerini, karnını doyuracaklarını söylemişler. Böyle yaparak sadece kendini kandırmış adam. Sonunda dersini almış."

Bu hikâyede de adamın zenginliğe, gösterişe meraklı olması, kendini olduğundan farklı göstermeye çalışması çocuklara doğruluk, dürüstlük ve kanaatkârlığın vurgusunu yapmaktadır.

Öz denetim değeri, 2. bölümde Yusufname'den okunan bir hikâyede dolaylı biçimde hissettirilmiştir.

İstanbul ekrana yansır ve dış ses söze girer: "Sert geçen bir sonbahar İstanbul'u sarmışken tecrübeli kayıkçılar sahilde Üsküdar'dan Beşiktaş'a geçecek müşterilerini beklemektelermiş. Tam da o sırada kendinden fazlaca emin bir adam kıyıya yanaşmış, gözleri kendinden yaşça büyük ve bilge görünen bir kayıkçı aramış. Sonunda aradığı

kayıkçıyı bulmuş ve yaşlı adamın kayığına binmiş. Bu adam yaşlı kayıkçıyı önce biraz incelemiş ve ardından kendi yakasında asılı olan tek göz dürbünle etrafa bakmış. Sonra da kayıkçıya elindeki dürbünün gerçek adının 'monoküler' olduğunu söylemiş ve anlamını bilip bilmediğini sormuş. Yaşlı kayıkçı bu konuya pek yabancıymış. Hiç duymadığını söylemiş. Bunu duyan adam alay edercesine derin nefes alıp vermiş tek göz dürbünüyle biraz daha etrafına bakınmış. Yaşlı kayıkçı kürek çekmeye devam ederken etrafı inceleyen adam karşı kıyıdaki kamelya çiçeklerini görmüş ve ikinci sorusuna geçmiş. "Bir çiçeğin kamelya mı gül mü olduğunu nasıl anlarsın?" diye sormuş. Yaşlı kayıkçı yine bilmiyorum edasında bir omuz silkince adam iyice böbürlenmiş. "Kamelyanın yaprakları güle göre daha muntazam ve sıktır," demiş. Sonra da "Sen de biraz bir şeyler bilsen iyi olurdu kaptan efendi, hayatının yarısı boşa geçmiş," demiş. Biraz vakit sonra kıyıya yaklaşırlarken bir anda fırtına kopmuş. Kayık sallanmış sallanmış. Adam çok korkmuş ancak hiç belli etmemeye çalışmış. Yaşlı kayıkçı hiç sesini çıkarmadan kürek çekmeye devam etmekteymiş. Ama son gelen fırtına kayığı alabora edecek kadar sertmiş. Kayıkçı adama bakmış ve "Bir soru da ben sorayım," demiş. "Sen yüzme biliyor musun?" Adam, "bilmiyorum," demiş korkmuş bir yüzle. Bunun üzerine yaşlı kayıkçı cevap vermiş. "O kadar çok şey biliyorsun ama yüzme bilmiyorsun demek, o zaman senin de hayatının tamamı boşa gitti," demiş. Ardından fırtına vurmuş ve kayık batmış. Bunun üzerine kayıkçı üzgün ve korkmuş adamı da çekerek kıyıya doğru birlikte yüzmeye başlamışlar."

Hikâye, doğrudan bir özdenetim kavramı başlığı altında yer almasa da dolaylı biçimde çocuklara verilmek istenen mesajın bu değer ile ilişkili olduğu düşünülmüştür. Genç adam hikâyede, kendini öylesine akıllı, kültürlü ve donanımlı görüyordur ki, eksik ve hatalarının hiç farkında değildir. Karşısındaki yaşlı adama saygısızca, üstten, alaycı ve kibirli bir şekilde yaklaşmış, kendi bildiği şeylerin yaşlı adam tarafından bilinmediğini duymak onda bu duyguları daha da körüklemiştir. Fakat unutmamak gerekir ki, kişinin olumlu özellikleri ile gurur duyması veya böbürlenmesi arasında bir ayrım vardır. Kişi bu noktada kendini kontrol edebilmeli, bunu dengede tutmayı başarabilmelidir.

Saygı değeri, 1. ve 2. bölümde olmak üzere iki kez tespit edilmiştir. 1. bölümde Yusuf ve Zehra'nın dedesi görünür. Etrafında keçiler vardır ve dede Yusuf ve Zehra'dan keçileri otlatmasını ister. Yusuf ve Zehra da dedelerinin sözünü dinleyip sürüyü otlatmaya çıkarlar. Sürüden ayrılıp kaybolan minik keçiyi bulmak için bir mağaraya giren Yusuf ve Zehra, mağaradan taş ve toprak parçalarının dökülmesiyle korkuya kapılırlar ve çıkışa doğru hızla

koşarken Yusuf, mağaranın çıkışında gizemli bir sandık görür ve kitabı alarak mağaradan çıkar. Kitabı dedelerine götürürler. Dede, kitaba bakar ve kitabın Yusuf Reis'e ait olduğunu söyler. Yusuf Reis'i "Kaptanların Şahı, Korkusuz Kâşif" olarak tanımlayan dede, onunla senelerce sefere çıktığını ifade eder. Yusuf ve Zehra'dan Ceviz ile beraber kitabı sahibine ulaştırmalarını ister. Yanlarına da Abbas'ı onları kollayıp yoldaş olması için gönderir. Onlara yolu bulmaları için bir harita vereceğini de ekler. Çocuklar ve Abbas yola koyulmak üzere hazırlıklara başlar.

Burada, Yusuf ve Zehra'nın dedelerini kırmayıp onun isteklerini yerine getirmeleri ona saygı duyduklarını göstermektedir. İkinci bölümde ise Yusufname'de geçen bir hikâyede, kendinden büyük birine saygı duymayan, ona kibirli davranan kişinin başına olumsuz durumlar gelmiş ve böylesine kötü davranışların nelere sebep olabileceğinin vurgusu yapılmıştır.

İstanbul'un ekrana yansıdığı, kayıkçı ile bir müşteri arasında geçen hikâyede genç adamın kendinden yaşça büyük birine saygılı davranmaması, alaycı ve üstenci tavırlarla yaşlı adamı küçümsemesinin sonucunda başına gelen olay anlatılmış, kibirli davranmanın ne denli büyük bir yanlış olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Ne kadar nitelikli ve donanımlı olunsa da karşıdaki kişi yaşça büyük olduğunda onun da tecrübe ve birikime sahip olduğu hatırlanmalıdır.

Sevgi kavramı, 6. bölümde hayvan sevgisi bağlamında işlenmiştir. Hafiye Nebil, kendisine üç haydutu yakalama görevi verildiğinden kötü adamları yakalamak üzere yollara düşer ve yolda Yusuf, Zehra ve Abbas ile karşılaşır. Çocuklar, haydutların kendilerini yola çıktığından beri takip ettiğini söyler ve tam o sırada bir hayvan sesi duyarlar. Hafiye Nebil, dikkatli olmaları gerektiğini, yırtıcı bir hayvan olabileceğini ifade eder ve sesin geldiği tarafa doğru koşmaya başlarlar. Bir parsın ayı kapanına yakalandığını görürler ve onu kurtarmak isterler. Yusuf, ayı kapanının nasıl açıldığını bildiğini söyler, Zehra da parsın dikkatini dağıtmak amacıyla yanındaki kıymalı çörekten ona verir ve el birliğiyle parsı kurtarmayı başarırlar.

Sorumluluk değeri 1, 5, 6 ve 12. bölümlerde tespit edilmiştir.

1.bölümde sürüden ayrılıp kaybolan minik keçiyi bulmak için bir mağaraya giren Yusuf ve Zehra, mağaradan taş ve toprak parçalarının dökülmesiyle korkuya kapılırlar ve

çıkışa doğru hızla koşarken Yusuf, mağaranın çıkışında gizemli bir sandık görür ve kitabı alarak mağaradan çıkar. Sandığı açmaya çalışır fakat açılmaz. Bu sırada Zehra sandığın üzerinde yer alan üç işaret görür ve bunun bir şifre olabileceğini dile getirir. Bu üç işaret su, ağaç ve ateş simgesidir.

Ardından çizgi filmin üç kötü karakteri ortaya çıkar: Bedri, Şükrü, Naci. Zindandan kaçmışlardır ve mağarada içi barut dolu matarayı patlatarak kendilerini dışarıya çıkarmayı başarırlar. Yakalanmadan limana gidip gemiyle kaçma planı yapmaktadırlar. O sırada Yusuf ve Zehra'nın sesini duyup sandığı ele geçirmek isterler. Fakat Yusuf'un köpeği Ceviz adamları kovalayıp kaçırmayı başarır. Sandığın gizemini çözen ikili, sandığı açar ve içinden bir kitap çıkar. Kitabın adı "Yusufname"dir. Kitabı alarak heyecanla dedelerine koşarlar. Dedenin yanında "Abbas" isimli biri vardır. Abbas, Zehra'nın abisidir. Dede, kitaba bakar ve Yusuf Reis'e ait olduğunu söyler. Yusuf Reis'i "Kaptanların Şahı, Korkusuz Kâşif" olarak tanımlayan dede, onunla senelerce sefere çıktığını ifade eder. Yusuf ve Zehra'dan Ceviz ile beraber kitabı sahibine ulaştırmalarını ister. Yanlarına da Abbas'ı onları kollayıp yoldaş olması için gönderir. Onlara yolu bulmaları için bir harita vereceğini de ekler. Çocuklar ve Abbas yola koyulmak üzere hazırlıklara başlar. Burada, çocukların dedelerinin onlara verdiği görevi hiç itiraz etmeden kabul edip yol için hazırlıklara başlamaları onların sorumluluktan kaçmadığını göstermektedir. Kaybolan bir eşyayı sahibine ulaştırmak için sorumluluk alıp yola çıkmışlardır.

5. bölümde (03.14) Ceviz'in birtakım sesler duyup peşine düştüğünü düşünen ve Ceviz'i aramaya çıkan Yusuf, Zehra ve Abbas'ın yokluğundan faydalanan üç haydut,
Yusufname'yi ele geçirmek üzere çadıra girer ve Naci kitabı ele geçirir. Ceviz'i bulup çadırlarına geri dönünce Yusufname'yi göremeyen üçlü, kitabı üç haydutun aldığını anlayınca kitabı onlardan geri alabilmek için bir plan yapmaya koyulurlar. Hayalet kılığına giren Abbas, üç haydutun yanına gelir ve Yusuf da sesini değiştirerek kitabın kendisine ait olduğunu ve geri vermezlerse başlarına çok kötü şeyler geleceğini söyler. Çok korkan üç haydut kitabı hemen geri verir. Planları işe yarayan üçlü sevinç içinde zaferlerini kutlar. Burada kitabı kötü adamlardan geri alabilmek için Yusuf, Zehra ve Abbas'ın mücadele ettiği görülmektedir. Dolayısıyla kitabı sahibine ulaştırma görevine sadık kalarak sorumluluk bilinciyle hareket ettikleri vurgulanmak istenmiştir.

6. bölümde de işlenen sorumluluk unsuru, Yusuf'un Yusufname'den seçtiği bir hikâyede geçmiştir.

"Zamanın birinde kıt kanaat geçinen bir adam, elindeki tek koyununu satmak için pazara gitmekteymiş. Koyununun boynuna bağladığı iple ormanın içinden geçmektelerken yorulduğunu anlamış ve dinlenmek üzere bir ağacın altına oturmuş. Otururken koyunu sattıktan sonra kazandığı parayla nasıl bir iş yapabilirim de evime ekmek götürecek kadar para kazanabilirim diye düşünmeye başlamış. Türlü fikirler aklına geldiyse de hiçbirinden tam olarak emin olamamış. Bu düşünceleri adamın uykusunu getirmiş ve adamcağız oracıkta uyuyakalmış. Onun uykusunu fırsat bilen koyunu da sahibinin elinden kurtulup kaçmış. Bu sırada ormandan geçen başka bir adam kendi başına dolaşmakta olan koyunu görmüş ve dikkatlice koyunun yanına yanaşmış. Koyun ondan kaçmasın diye de hızlıca davranıp ipinden yakalamış ve onu satmak için çarşının yolunu tutmuş. Koyunu satmak için çarşıya giderken bu koyunu satınca hiç çalışmadan kazanacağı parayı düşünmeye başlamış. Diğer yandan da yine hiç çalışmadan, yorulmadan hızlıca çok para kazanmak için türlü türlü fikirler geçiriyormuş aklından. Adam, yolunda ilerlerken biraz ilerde başka birinin kuyu başında oturmuş ağlamakta olduğunu görmüş. Merakını celp ettiği için ağlamakta olan adamın yanına gidip ne olduğunu sormuş. Ağlayan adam başlamış anlatmaya. İçinde elli altın olan kesesini kuyuya düşürdüğünü, girip alamadığını söylemiş. Eğer kuyudan keseyi çıkarabilirse ona on altın vereceğini söylemiş. Koyunu satıp kazanacağı paranın üstüne bir de on altın alacağını duyunca hiç düşünmeden kabul etmiş. Önce giysilerini çıkarmış sonra da koyunu adama emanet etmiş. Ardından atlamış kuyuya. O sırada ağlayan adam kuyudaki adamın neyi var neyi yoksa almış ve kaçmış. Kuyudan çıkan adam da soyulduğunu ve haksız yere para kazanmanın peşinde koştuğu için elindeki her şeyi kaybettiğini anlamış."

Bu hikâyede sorumluluk sahibi olmanın ve kanaatkârlığın öneminin altı çizilmiş, hiç sorumluluk almadan ve emek vermeden kazanç elde edilemeyeceği anlatılmak istenmiştir.

12. bölümde denize inen Yusuf, Zehra ve Abbas, Yusuf Reis'i beklerken bir hikâye daha okumak isterler. Hikâye, olduğu gibi görünmeyen bir adamın hikâyesidir. Anlatılan hikâyede dürüstlüğün ve sorumluluğun öneminin vurgusu yapılmıştır (08.25).

Dürüstlük değerinde de vurgulanmış olan gösterişe meraklı bir karakterin yer aldığı hikâyede adamın, evindeki aile bireylerine bakma yükümlülüğünü göz ardı edip kılık kıyafet

alma uğruna karısını ve çocuğunu da açlığa sürüklemesi sorumluluk bilinciyle hareket etmediğini göstermekte, erkeğin Türk kültüründeki yeri düşünüldüğünde sorumlu bir eş ve baba gibi davranmadığı yansıtılmaktadır.

Yardımseverlik unsuru 2, 6 ve 7. bölümlerde toplamda üç kez resmedilmiştir. 2. bölümde köprüden geçmek isteyen Yusuf, Zehra ve Abbas, köprünün çökmesi sonucu suya düşer. Akıntıya kapılan maceracılar, bir süre sürüklendikten sonra Yusuf bir dal parçasına tutunmayı başarır. Ardından, peşinden gelmekte olan Abbas'a elini uzatır, sonrasında ise Abbas Zehra'nın elinden yakalayarak onun sudan çıkmasına yardım eder. Burada çocuklara gösterilmek istenen bir yardımlaşma örneği mevcuttur. Arkadaşlara zor durumda kaldıklarında yardım edilmesi gerektiğinin vurgusu bulunmaktadır.

6. bölümde Hafiye Nebil, kendisine üç haydutu yakalama görevi verildiğinden kötü adamları yakalamak üzere yollara düşer ve yolda Yusuf, Zehra ve Abbas ile karşılaşır. Çocuklar, haydutların kendilerini yola çıktıklarından beri takip ettiğini söyler ve tam o sırada (01.48) bir hayvan sesi duyarlar. Hafiye Nebil, dikkatli olmaları gerektiğini, yırtıcı bir hayvan olabileceğini ifade eder ve sesin geldiğin tarafa doğru koşmaya başlarlar. Bir parsın ayı kapanına yakalandığını görürler ve onu kurtarmak isterler. Yusuf, ayı kapanının nasıl açıldığını bildiğini söyler, Zehra da parsın dikkatini dağıtmak amacıyla yanındaki kıymalı çörekten ona verir ve el birliğiyle parsı kurtarmayı başarırlar.

7. bölümde süzdükleri temiz suyu mataralarına doldurup tekrar yola koyulan Abbas, Yusuf ve Zehra, yolda yabancı bir çocuk ve onun küçük keçisini görürler. Tayfaya nereye gittiklerini soran çocuk matarasını ağzına götürüp su içmek ister fakat suyunun bittiğini fark eder. Bunu gören Abbas da çocuğa kendi matarasını uzatarak su verir. Yabancı çocuk ise bunun karşılığında "Hay Allah razı olsun!" diyerek teşekkür eder (07.25).

Dayanışma olgusu, 4. bölümde Yusufname'de anlatılan bir hikâyede işlenmiştir. Yorgun düşen Yusuf, Zehra ve Abbas ateş yakıp dinlenmek isterler. Zehra o sırada Yusuf'a sırada hangi hikâyenin olduğunu sorar ve Abbas da bugünün üzerine heyecanlı bir öykünün iyi gideceğini ekler. Yusuf, kitabı açar ve bir hikâye bulur: "Cimri Çocuklar" (08.02).

Üzüm bağlarının ekrana yansıdığı karede dış ses hikâyeyi anlatmaya başlar.

"Uçsuz bucaksız bağları olan bir adam varmış. Bu adam her yıl bağındaki üzümleri ihtiyacı olan kimselere toplatır, karşılığında da üzümlerin en iyilerini onlara verirmiş. Bu

adamın iki oğlu varmış ve babalarının aksine oğulları da çok cimriymiş. Çocuklar, bir gün babalarını karşılarına almışlar ve ona mallarını herkese dağıttığı ve o öldükten sonra kendilerine bir şey kalmayacağı konusunda söylenmeye başlamışlar. Çocuklarının böyle düşündüğünü duyan babaları onlara şöyle demiş:

-Ben sizi yetiştirirken hep elinizdekini Allah rızası için paylaşmanızı ve cimrilik etmemenizi öğretmiştim. O yüzden ben öldükten sonra da bu insanları boynu bükük bırakmayın. Hem onlar bahçede çalışıp hak ettiklerini alıyorlar.

Gel zaman git zaman sonunda babaları ölmüş. Kardeşler bir araya gelmişler ve artık kimseye bir şey vermemek için sözleşmişler. Babalarına yardım eden ihtiyaç sahiplerini de geri göndermişler. Artık üzümleri kendileri toplayacak ve pazarda kendileri satacaklarmış. Böylece tüm para onlara kalacakmış. Aralarında anlaşan kardeşler başlamışlar çalışmaya ancak o kadar çok yapılacak iş ve o kadar çok üzüm varmış ki tüm gün çalışmalarına rağmen bağın yarısını bile bitirememişler. Sonraki gün de yorgunluktan kimse çalışmaya gelememiş. Tabi toplanmayan üzümler de çürümeye başlamış, güzelliğiyle dillere destan olan bağ viraneye dönmüş. Sonra kardeşler bir araya gelmişler ve bu durum karşısında kara kara düşünmeye başlamışlar. Mecburen fikir almak için babalarının en yakın arkadaşına gitmeye karar vermişler. O adam da "Anlaşılan malınız azalacak diye paylaşmaktan korktuğunuz için Allah size verdiği nimeti kesti. Paylaşırsanız hem siz hem de başkalarını mutlu edersiniz," demiş. Bunun üzerine kardeşler hatalarını fark etmişler ve babalarının çalıştığı kişileri bulup onlarla el birliği içinde bağı tekrar eski haline getirmişler. El birliği ile yapılan çalışmadan sonra yörenin en güzel üzümleri yeniden bu bağda yetişmeye başlamış. Lezzetin sırrını soranlara da "Bu, paylaşmanın bereketidir." demişler."

Bu hikâye, yine Türk kültüründen birkaç manevi ögenin altını çizmek ve çocuklara benimsetmek amacıyla anlatılmıştır. Kardeşlerin cimriliği, hırsı ve aç gözlülüğü sonucu elindeki nimeti kaybetmeleri cömertliğin, paylaşmanın ve aynı zamanda iş birliğinin önemine vurgu yapmaktadır. Kardeşlerin babaları cömert ve paylaşımcı olduğu için doğrudan ihtiyaç sahiplerine yardım etmek yerine onların da bir emek ortaya koyacağı ve haklı bir kazanç elde etmelerine olanak sağlayan bir yöntem geliştirmiştir. Üzüm bağları uçsuz bucaksız olduğu için tek başına işin altından kalkamayacağından ihtiyaç sahiplerinden üzüm toplamak için destek almıştır ve karşılığında da onlara en güzel üzümlerden vermiştir.

İş bölümü ile hız ve kolaylık sağlanacağından işler daha kısa sürede ve daha rahat bitebilecektir.

Şekil 38 *Yusufname Çizgi Filmi Dayanışma Değeri Örneği*

Bilimsellik, 7. bölümde (07.40-08.18) iki kez göze çarpmaktadır. Planı uygulamak üzere haydutları tuzağa çeken çocuklar, haydutları kapana kıstırmayı başarırlar ve Hafiye Nebil'e teslim ederler. Kaptan Yusuf Reis'e kitabı ulaştırmak için tekrar yola koyulurlar fakat sularının bittiğini fark edip su aramaya koyulurlar. Kendi sularını kendilerinin bulabileceğini düşünen Abbas, çocuklardan kendisini takip etmelerini ister. Abbas, elindeki sopayı toprağa sokarak "İşte burası!" diye heyecanla çocukları çağırır. Aralarında geçen diyalog aşağıda verilmiştir:

Yusuf: Hani Abbas Abi, burada su yok.

Abbas: Şimdi çıkaracağız. Bakın toprak diğer yerlere göre biraz daha nemli ve beyaz renkte. Bu da geride bıraktığımız nehrin küçük bir kolunun yer altından geçerek denize akıyor olabileceğini gösteriyor.

Yusuf: Nasıl anladın peki?

Abbas: Yüzey biraz nemli. Yani alttan geçen su buharlaşmış. Aynı zamanda sudaki mineraller de kuruyunca beyazlaşmış. Hadi kazıp bakalım. İşte bakın.

Zehra: Ama az değil mi?

Abbas: Şimdi sabretme zamanı. Su orada yükselmeye devam edecek. Sonra toprağı dibe çökecek ve biz de suyu alacağız.

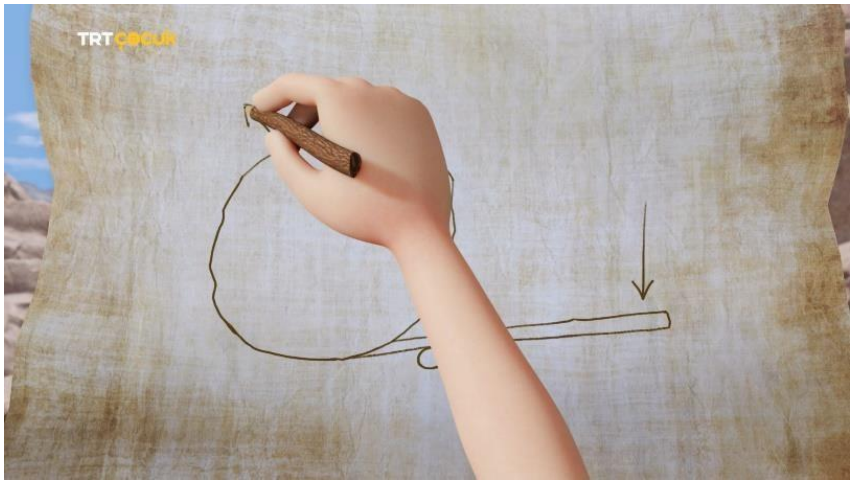
Suyun yükselmesini beklerken Yusufname'den bir hikâye okurlar ve hikâye bittiğinde suyun yükselmiş olduğunu görürler. Fakat su içilecek kadar temiz durumda değildir. Bu nedenle Abbas, suyu odun kömürü ve çakılla yapmış olduğu süzgeçten geçireceğini söyler. Abbas, içime hazır hale getirmek için suyu süzer ve böylece temiz suyu mataralarına doldururlar.

Şekil 39 *Yusufname Çizgi Filmi Bilimsellik Örneği: Su Arıtma Düzeneği*

Yine 7. bölümde yola koyulan Yusuf, Zehra ve Abbas yolda yabancı bir çocukla karşılaşırlar. Çocuk, "Ben buraların çocuğuyum, her yeri avcumun içi gibi bilirim," diyerek Yusuf, Zehra ve Abbas'a kolay yolu gösterebileceğini söyler. Hep birlikte düşerler yola. Çocuğun bildiği kestirme yola geldiklerinde yolun büyük bir kaya tarafından kapanmış olduğunu fark ederler. Herkes hayıflanırken Abbas, bir çözüm yolu düşünmeye başlamıştır. Abbas, bir kaldıraç planı yapmış ve çocuklarla birlikte planı hayata geçirmiştir. Yaptıkları kaldıracın bir tarafına kayayı koymuşlar, bir tarafına da kendileri zıplamak üzere gelmişlerdir. Hep beraber kaldıracın ucuna zıplarlar ve kaya aşağıya yuvarlanır.

Şekil 40 *Yusufname Çizgi Filmi Bilimsellik Örneği: Kaldıraç*

6.7.2.3. Türk Maddi/Somut Kültür Unsurlarının Yusufname Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin tespitinin ardından somut/maddi ögelerin varlığı çizgi filmlerde aranmıştır. Genel bir çerçeve çizildiğinde; aile kavramına detaylı yer verilmediği, yerel kültüre ait yiyeceklere yer verildiği, köy ortamı ile giyilen kıyafetlerin bağdaştığı ve yerel kültür izleri taşıyan bir giyim olgusunun işlendiği, çizgi filmin bir köyde geçtiği, inanç olgusunun görseller ve sözel ifadelerle açıkça yansıtıldığı ve dilin güzel kullanımına önem verildiği tespit edilmiştir. Müzik kavramına ise çizgi filmin izlenen bölümlerinde rastlanmamıştır. Tespit edilen veriler aşağıda sunulmuştur (Tablo 10).

Tablo 10 *Yusufname Çizgi Filminde Yer Alan Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları*

Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları	Tespit Edilen Bölüm	Tespit Edilme Sıklığı
Aile	1. bölüm	3
Yemek	3. ve 7. bölüm	4
Kıyafet	Bölümlerin tamamı	
Mimari	1. ve 2. bölüm	2
Müzik	-	-
İnanç	1, 4 ve 7. bölüm	4

Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı	3. bölüm	3

Aile: Çizgi filmde aile olgusu incelendiğinde ilk olarak **ağabey – kardeş**, süt kardeş ve **dede-torun** ilişkilerinin varlığı 1. bölümde görülmektedir. İlk bölümde Yusuf ve Zehra'nın süt kardeş oldukları belirtilmiştir. **"Süt kardeş"** deyimi aynı anneden süt emen iki çocuğun kurduğu bağa verilen isimdir. Buradan anlaşılabilir ki Yusuf ve Zehra'nın anneleri aynı değildir fakat bebekken ikisi de aynı kadından süt almış ve süt kardeş olmuşlardır. Yusuf ve Zehra'nın dedesi de ilk bölümde görünmektedir. Belirtilenlerin dışında aile kavramına dair başka bir ayrıntıya çizgi filmde yer verilmemiştir.

Yemek: Yemek kavramı çizgi filmde Türk kültürünü göstermesi bakımından analiz edildiğinde mutfak kültürünün yoğun biçimde işlenmediği kanaatine varılmıştır. Yemek kavramı 3. ve 7. bölümlerde olmak üzere toplamda iki kez işlenmiştir.

Türk kültürüne ait yiyeceklerin doğrudan alıntılar ile desteklenmiş sunumu aşağıda verilmiştir.

3. bölümde Naci Şükrü'ye kızgın bir şekilde "Başka bir emrin var mı Şükrü Efendi?" diye sorar. Bedri, "Benim var, şöyle güzel bir **çorba** yanında da **soğan** ve **ekmek,"** diye cevap verir.

Türk kültüründe yemeğe genelde çorbayla başlanır ve birçok yörede çorbanın ya da yemeğin yanında soğan yenir. Soğan yeme alışkanlığı genelde köylerde daha fazladır.

Yeme-içme kültürünün yanı sıra soğan; türkü, halk inanışları, deyişler ve daha birçok kültürel ögelere yansıyarak Türk kültürünün içinde kendine yer bulmuştur.

İlginçtir ki Alman bilgin V. Hehn, soğan seven ve veya soğan sevmeyen milletler olarak toplulukları ikiye ayırmıştır. Şüphesiz Türk milleti soğan seven toplulukların ilk sıralarında yer alır. Divanu Lügati't Türk'te de soğan sözcüğüne rastlanmaktadır. "Sogun" şeklinde geçen kelimenin karşılığı sözlükte soğan, sovan olarak geçer (Atalay, 1998, s. 409, aktaran Akman, 2020).

7. bölümde Hafiye Nebil, üç haydutu yakalamış, o önde haydutlar arkada yolda ilerliyorlardır. Haydutların fısır fısır bir şeyler konuştuğunu duyan Hafiye Nebil, aralarında

yemeğe en çok düşkün olan Bedri'nin yanına gider ve eğer ne konuştuklarını ve ne planladıklarını ona söylerse yanında bulunan **peksimet** ve peynirden Bedri'ye verebileceğini söyler. TDK Sözlükte peksimet, "Pişirildikten sonra dilimler hâlinde kesilerek ısı ile kurutulmuş, uzun süre dayanabilen ekmek" şeklinde tanımlanmaktadır.

Peksimet, uzun süre bozulmadan depolanabilmesi sebebiyle Osmanlı denizcilerinin vazgeçilmez besin maddelerinden biri olarak bilinmektedir. Mayasız bir tür ekmek olan peksimet, hamura su ve tuz ilave edilerek hazırlanmaktaydı. Peksimet, genelde askerlerin tükettiği bir çeşit ekmekti (Sezgin, 2006).

Kıyafet: Kıyafet unsuru çizgi filmde yerel kültürü yansıtması bakımından ele alındığında, görülmüştür ki giyim kuşama dair bariz kültürel izler tüm bölümlerde göze çarpmaktadır. İlk bölüm başladığında, çizgi dizinin bir köyde geçtiği anlaşılmaktadır. Yeşilin bolca görüldüğü, tepelerin olduğu, etrafı çitlerle çevrili, genelde tek kattan oluşan evler ve hayvan sesleri çizgi filmin bir köy ortamında geçeceğinin haberini hemen girişte vermektedir. Giydiği şalvar, kuşak ve ayağındaki çarıklar ile Yusuf tam bir köy çocuğu olduğunu göstermektedir. Köylerde, insanların tipik bir giyim tarzı vardır. Zehra da onun gibi bir köy kızı görünümündedir. Şalvar, üstüne gömlek ve hırka, beline kuşak, başına da bir başlık takmıştır. Dede ise gömlek, yelek, pantolon giymiş; ayağında çarık, başında ise takke bulunmaktadır.

Şekil 41 *Yusufname Çizgi Filmi Yusuf, Zehra, Abbas ve Dedenin Giyimi*

3. bölümde “Hafiye Nebil” adında iri yarı, burma bıyıklı, üniformalı ve başında fes bulunan bir adam ekranda görünür. Yaptığı işi ifade eden eğlenceli bir anlatımla yolda yürümektedir: “Nerde bir suçlu orada Nebil, nerede bir olay Nebile’e kolay, Nebil çözer Nebil yakalar, Hafiye Nebil sizin güvenceniz.” Ardından bir kahkaha atar. Görevi gereği üzerinde askeri üniforması bulunmaktadır.

Şekil 42 *Yusufname Çizgi Filmi Hafiye Nebil Kıyafeti: Üniforma*

12. bölümde Hafiye Nebil, çocukların ona anlatmak istediği şifreyi çözmeye çalışırken uzaklardan “İmdat, hırsız var yetişin!” diye bağıran bir kadın sesi işitir ve hemen sesin geldiği yere doğru ilerler. İki adamın bir şemsiyeyi çekiştirdiğini görür. Kadın ise şemsiyenin kendisine ait olduğunu söyler. Burada kadının kıyafeti yine çocuklara yerel kültür izlerinden görüntüler yansıtmaktadır. Etek, bluz, uzun yelek giymiş; beline kuşak takmıştır. Başında ise sağından ve solundan beyaz kumaş parçası geçen kahverengi bir başlık bulunmaktadır.

Mimari: Mimari kavramı, 1.ve 2. bölümler haricinde çok fazla yansıtılan bir unsur olmamıştır. Çünkü çizgi filmin konusu gereği Yusuf, Zehra ve Abbas Yusufname adlı kitabı sahibi Yusuf Reis’e ulaştırmak için yollara düşerler ve bölümler onların yolda geçirdiği maceralara odaklanmıştır.

1. bölümde jenerik müziğin ardından çizgi film, **köy** olduğu anlaşılan bir mekânın gösterimi ile başlar. Yeşilin bolca görüldüğü, dağların, tepelerin olduğu, etrafı çitlerle çevrili, genelde tek kattan oluşan evler ve hayvan sesleri çizgi filmin bir köy ortamında geçeceğinin haberini hemen girişte vermektedir.

Köy; "Belediye teşkilatına sahip olmayan, ortak veya özel malları bulunan, nüfusu iki binden aşağı olan, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi; köylük yer, köy yeri, karye; böyle bir yerleşim biriminde oturan halkın bütünü." olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük). Tanımda yer verildiği üzere köylerin ekonomisi genelde tarıma dayalıdır fakat coğrafi konumlarına göre ormancılık, balıkçılık ve madencilik gibi farklı ekonomik faaliyetler de yapılabilmektedir. Köyler, kırsal alanların temelini oluşturduğundan yine coğrafi şartlara bağlı olarak ağaçların, bitkilerin ve hayvanların bolca görülebildiği yerlerdir.

Köy kavramı yalnızca mimari ile alakalı bir mekân gibi görünse de esasen sosyal bir yapıyı temsil eder. Köylerde ailelerin akrabaları ile bir arada kalabalık bir biçimde yaşadığı, komşuluk ilişkilerinin fazla olduğu bilinmektedir. Bu noktada kent yaşamından ayrılan bir yapı sergileyen köyler, sosyolojik anlam taşımakta ve kendine has birtakım nitelikleriyle öne çıkmaktadır (Taş, 2016).

Çizgi filmin de başlangıcından itibaren bir köyde geçeceği yansıtılan görsellerden anlaşılmıştır.

Şekil 43 *Yusufname Çizgi Filmi Mimari Kavramı: Köy*

2. bölümde ise Yusufname'den bir hikâye anlatılır. İstanbul ekrana yansır ve dış ses söze girer: "Sert geçen bir sonbahar **İstanbul**'u sarmışken tecrübeli kayıkçılar sahilde **Üsküdar'dan Beşiktaş'a** geçecek müşterilerini beklemektelermiş… Burada da hikâyenin geçtiği mekâna dair bir bilgiye yer verilmiş, bu da mimari kavramı içerisinde değerlendirilmiştir.

İnanç: İnanç olgusu 1, 4 ve 7. bölümde olmak üzere toplamda dört kez resmedilmiştir. Yalnızca 1. bölümde görülen Yusuf ve Zehra'nın dedesi tipik bir Türk dedesi görünümündedir. Gömlek, pantolon, yelek giymiştir, uzun beyaz sakalları vardır ve kafasına "**takke"** adı verilen bir başlık takmıştır. Takke kavramını Türk Dil Kurumu şöyle tanımlar: "İnce kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık." Takke, genelde Müslüman erkeklerin alnı açık bırakan ve başın bir bölümünü örten işlevsel bir başlıktır ve ibadet sırasında tercih edilmesinin yanı sıra yaşlı insanlar tarafından günlük yaşamda da kullanılabilir. 4. bölümde yorgun düşen Yusuf, Zehra ve Abbas ateş yakıp dinlenmek isterler. Zehra o sırada Yusuf'a sırada hangi hikâye olduğunu sorar ve Abbas da bugünün üzerine heyecanlı bir öykünün iyi gideceğini ekler. Yusuf, kitabı açar ve bir hikâye bulur: "Cimri Çocuklar."

Üzüm bağlarının ekrana yansıdığı karede dış ses hikâyeyi anlatmaya başlar.

"Uçsuz bucaksız bağları olan bir adam varmış. Bu adam her yıl bağındaki üzümleri ihtiyacı olan kimseler toplatır, karşılığında da üzümlerin en iyilerini onlara verirmiş. Bu adamın iki oğlu varmış ve babalarının aksine oğulları da çok cimriymiş. Çocuklar, bir gün babalarını karşılarına almışlar ve ona mallarını herkese dağıttığı ve o öldükten sonra kendilerine bir şey kalmayacağı konusunda söylenmeye başlamışlar. Çocuklarının böyle düşündüğünü duyan babaları onlara şu sözleri söyler:

-Ben sizi yetiştirirken hep elinizdekini **Allah rızası için** paylaşmanızı ve cimrilik etmemenizi öğretmiştim. O yüzden ben öldükten sonra da bu insanları boynu bükük bırakmayın. Hem onlar bahçede çalışıp hak ettiklerini alıyorlar…"

7. bölümde sularını doldurup tekrar yola koyulan çocuklar ve Abbas, yabancı biri ve onun keçisiyle karşılaşırlar. Nereye gittiklerinin soran yabancı tam su içmek isterken suyunun bittiğini fark eder ve Abbas ona suyundan uzatır. Yabancı ise bunun karşılığında şöyle der: "**Hay Allah razı olsun**!"

Çocuklara kestirme yolu gösteren yabancı, artık eve dönmesi gerektiğini söyleyerek çocuklardan ayrılır. Ayrılırken de "Hadi **eyvallah**, yolunuz açık olsun." der. "Allah rızası için", "Allah razı olsun" ve "eyvallah" ifadeleri burada çocuklara inanç noktasında ipuçları vermektedir.

Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı: Dilin doğru ve güzel kullanımı kavramına çizgi filmde dikkat edilmiş, kelimelerin doğru telaffuz edildiği kanaatine varılmıştır. Örneğine 3. bölümde Bedri'nin kafasına taş düşmesi sonucu bağlamsız konuşması sonucu rastlanmıştır. Kafasına aldığı darbe sonucu Bedri şu sözleri dile getirir:

- Ee, ne demişler, **Rüzgâr esmezse saman buğdaydan ayrılmazmış**.
- **Aklını başına al da yarın deme, nice yarınlar geçti yarın yaparım deme. Bugün de dünün yarınıydı, ne yapabildin?**
- **Bulutlar ağlamasa yeşillikler nasıl güler?**

Bağlamsız ve mantıksız konuşması kafasına aldığı darbe sonucu gerçekleşse de kullandığı ifadeler özlü sözlerdir. Dilin doğru ve güzel kullanımı kavramının içerisine dâhil edilen atasözleri, deyimler, masallar, hikâyeler, özlü sözler vb. dile zenginlik katması, söylenmek isteneni dolaylı yoldan karşı tarafa iletse de bazen çok daha akılda kalıcı biçimde yansıtması bakımından önem arz etmektedir. Dolayısıyla karakter ifadeleri bilinçdışı kullanmış olsa da yukarıda sözü edilen sebepten kategoriye dâhil edilmiştir.

6.7.2.4. "Diğer" Türk Kültür Unsurlarının Yusufname Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Çizgi filmde tespit edilmesi beklenen değer ve unsurlara dâhil edilemeyen fakat Türk kültürünü yansıtması bağlamında araştırmaya eklenmesi gerektiği düşünülen birtakım kavramlar, geçtiği bölümler ve kavramlara ilişkin açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

Tarla çapalamak: 1. bölüm

1. bölümde Zehra Yusuf'a dedesinin onlara tarla çapalamayı öğrettiğini ve onların da bu iş sonucu Bizans altını bulduklarını hatırlatır. Burada tarla çapalamak, köylerdeki geçim

kaynaklarından biri olan tarım faaliyetini vurgulamaktadır. Köylerde, insanların tarlaları bulunur ve bu tarlalardan ekim, dikim işleri sonucu insanlar gelir elde eder.

Hafiye: 3. bölüm

3. bölümde "Hafiye Nebil" adında iri yarı, burma bıyıklı, üniformalı ve başında fes bulunan bir adam ekranda görünür. Yaptığı işi ifade eden eğlenceli bir anlatımla yolda yürümektedir: "Nerde bir suçlu orada Nebil, nerede bir olay Nebile'e kolay, Nebil çözer Nebil yakalar, Hafiye Nebil sizin güvenceniz." Ardından bir kahkaha atar.

Hafiye, TDK'da dedektif olarak tanımlanırken istihbarat toplayan kişilere Osmanlı döneminde hafiye denirdi. Hafiye kelimesi "hafa" sözcüğünden türemiştir ve hafa da gizlilik anlamına gelmektedir. Osmanlı döneminde 2. Abdülhamit'in haber almak amacıyla kendi bünyesinde kurmuş olduğu "Hafiye Teşkilatı" ile hafiyelik profesyonel bir meslek haline gelmiştir. 2. Abdülhamit'in devlet adamlarına olan güvensizliği ve olan biteni takip etme arzusu hafiyeliği doğurmuş; bu durum dönemin şiir, roman, gazete yazıları, hatırat vb. matbuatın her türüne yansımıştır. Bu devrin tartışmalı konusu devr-i istibdat adı verilen baskıların ve kısıtlamaların çokça hissettirildiği zaman diliminde, hafiyecilik ve jurnalcilik çokça aktif hale gelmiştir (Çalışkan, 2020).

Yukarıda da görüleceği üzere, Yusufname çizgi filmi UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, MEB Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler, somut kültürel ögeler ve diğer kültürel unsurlar başlıkları altında incelenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda, çizgi filmin MEB Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri yoğun bir şekilde yansıtmadığı görülmüştür. Somut ögeler ve diğer kültürel unsurlar başlıkları altında da diğer çizgi filmlere kıyasla yapımın zayıf kaldığı görülmüştür. Fakat çocuklara bu değerleri gösterme ve benimsetme noktasında kısa hikayelerin yapımda yer alması çizgi filmin öne çıkan niteliklerinden biri olmuş, çizgi filmin değerleri Yusufname kitabında yer alan hikayeler üzerinden çocuklara anlatması oldukça faydalı bulunmuştur.

6.8. Sagun Çizgi Filmi Genel Bakış

İyi-kötü mücadelesini anlatan 2D animasyon türündeki "Sagun" adlı çizgi film, 19 Mart 2023 Cuma tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Toplamda 13 bölümden oluşan çizgi

film; merkezine vatanseverlik, özgürlük, barış ve cesareti konu almaktadır. Her bir bölümü ortalama 13 dakikadan oluşan çizgi film, TRT Çocuk tarafından Animistik Stüdyo'ya yaptırılmıştır. Yapımcılığını ve yönetmenliğini Ahmet Kaya üstlenmiş, senaryosunu Arzu Yurtseven yazmıştır.

Çizgi film, konu hakkında ipuçları veren bir jenerik müzik ile başlamaktadır:

Diyar diyar dolaşırım, bir amacım var
Benim adım Sagun

Han oğluyum, yenemez Gagamor beni

Döneceğim gün belli
Maceradan maceraya atlarım cesurca
Han oğluyum, yenemez Gagamor beni
Döneceğim gün belli

Çizgi dizinin karakterleri Sagun, Ayaz Amca, Umay, Terken Hatun, Sagun'un köpeği Ateş, Ayaz Amca'nın cırcır böceği Zıpzıp, Gagamor ve Gagamor'un askerlerinden oluşmaktadır.

Yergöğü halkı huzur ve barış içinde yaşarken Gagamor adlı kötü karakter bu topraklara gelmiş ve hâkimiyet kurabilmek için türlü kötülüklere başlamıştır. Her yeri yakıp yıkmış, canlılara zarar vermiştir. Yergöğü topraklarının Hanı Sagun'un babası Çağrı Han, ailesini de alıp güvenli bölgeye gitmek zorunda kalmış, bir daha da kendilerinden haber alınamamıştır. Sagun ise Gagamor ile mücadele edecek kadar büyüdüğünü düşünüp Gagamor'un karşısına çıkmak istemektedir. Çağrı Han'ın öğretmeni olan Ayaz Amca ise Sagun'u akıllı, sabırlı ve tedbirli olması gerektiği yönünde telkin edip ona ışık tutmaktadır. Ayaz Amca'nın bilgeliği ve sabrı, Umay'ın dostluğu, Ateş ve Zıpzıp'ın da destekleriyle Sagun, 13 bölüm boyunca türlü maceralara atılmış, Gagamor'u yenmek için çaba sarf etmiştir.

Şekil 44 *Sagun Çizgi Filmi*

6.8.1. Sagun Çizgi Filminde Yer Alan Karakterlerin Özellikleri

Sagun: Çizgi filmin başkarakteridir ve han oğludur. Yergöğü topraklarını Gagamor'un elinden kurtarmak için harekete geçmek istemektedir. Cesur, özgüvenli, vatansever, özverili, sorumlu, yardımsever, merhametli, becerikli nitelikleriyle ön plana çıkmaktadır. 1. bölümden itibaren arkadaş olduğu Umay, Ayaz Amca ve hayvan dostu Ateş ile birlikte 13 bölüm boyunca Gagamor ve askerleriyle mücadele etmiştir.

Ayaz Amca: Çizgi filmin yaşlı bilge karakteri olan Ayaz Amca, ilk bölümden itibaren Sagun'a yol göstererek Gagamor ile mücadelesi noktasında etkili olmuştur. Akıllı, sabırlı, babacan, vatansever, özverili, tedbirli yönleri baskın olarak görülmektedir.

Umay: Çizgi filmin akıllı, vatansever, uysal, sevecen, dost canlısı, yardımsever karakteri olan Umay'ı Ayaz Amca ilk bölümde Sagun ile tanıştırır ve dost olmalarını ister. İlk bölümden son ana kadar Sagun ve Ayaz Amca ile beraber Yergöğü'nün Gagamor'un elinden kurtulabilmesi için mücadele eder.

Terken Hatun: Umay'ın annesidir. Sevgi dolu, merhametli, tedbirli, vatansever, sabırlı bir karakter profili çizmektedir.

Gagamor: Gagamor, çizgi filmin kötü karakteridir, Yergöğü halkı üzerinde hâkimiyet kurabilmek için insanlara, hayvanlara ve doğaya yıllarca eziyet etmiş, zarar vermiştir. Kötü kalpli, bencil ve kibirli bir karaktere sahiptir. Amacı, Sagun'da bulunan

madalyonu ele geçirip Çağrı Han'ın miğferini giymektir. Bu sayede gerçek bir Han olup Yergöğü topraklarına hâkim olmayı planlamaktadır.

6.8.2. Tespit Edilen Türk Kültür Ögelerinin Sagun Çizgi Filminde Sunumu

Sagun adlı yapım konusu itibari ile iyilik ve kötülük kavramları ve iyi-kötü mücadelesine odaklanmaktadır. İzleme yapılan bölümlerde savaşçı bir görünüme sahip olan geleceğin lideri Sagun, akıl hocası Ayaz Amca ve dostlarıyla kötü karaktere karşı mücadele ederken birçok kültürel değer ekrana yansımıştır.

6.8.2.1. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne Giren Kavramların Sagun Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

İlk olarak Türkiye'de UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne giren kavramlar Sagun adlı çizgi film bağlamında incelendiğinde, listede olan unsurların hiçbirinin çizgi dizide geçmediği görülmüştür.

6.8.2.2. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çocuklara Kazandırılması Hedeflenen Değerlerin Sagun Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Çizgi film, MEB Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan çocuklara kazandırılması hedeflenen değerler doğrultusunda incelemeye tabi tutulmuş, 21 değerden 16 tanesinin çizgi filmde işlendiği tespit edilmiş, en fazla tespit edilen değerler sorumluluk ve yardımseverlik olmuştur. Tespiti yapılan değerler; **adalet, dostluk, aile birliğine önem verme, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, duyarlılık, vatanseverlik, yardımseverlik, dayanışma, bağımsızlık, barış, özgürlük** ve **bilimselliktir. Dürüstlük, eşitlik, çalışkanlık, estetik** ve **tasarruf** olmak üzere toplam 21 değerden 5 tanesine çizgi filmde yer verilmediği belirlenmiştir. Diğer yapımlarla kıyaslandığında Sagun çizgi filminin

en fazla değer içeren yapım olduğu görülmüştür. Çünkü yapım konusu gereği vatanseverlik, bağımsızlık, barış ve özgürlük gibi değerleri de yansıtmış, bu kavramları barındırması nedeniyle de diğer çizgi filmlerden ayrılarak barındırdığı değer sayısını yükseltmiştir.

Tablo 11 *Millî Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Sagun Çizgi Filmi Bağlamında Tespiti*

Değerler	**Tespit Edilen Bölüm**	**Tespit Edilme Sıklığı**
Adalet	9. bölüm	1
Dostluk	1.ve 11. bölüm	2
Aile birliğine önem verme	1. bölüm	3
Dürüstlük	-	-
Öz denetim	1. ve 2. bölüm	3
Sabır	1,2 ve 12. bölüm	3
Saygı	6. bölüm	1
Sevgi	1,2 ve 12. bölüm	4
Sorumluluk	1, 2, 5, 7 ve 13. bölüm	5
Duyarlılık	2.ve 7. bölüm	2
Vatanseverlik	1.ve 5. bölüm	2
Yardımseverlik	2, 3, 7, 8 ve 9. bölüm	5
Dayanışma	2, 7 ve 12. bölüm	3
Bağımsızlık	1. ve 5. bölüm	3
Barış	1. ve 5. bölüm	3
Özgürlük	1. ve 5. bölüm	2
Eşitlik	-	-
Bilimsellik	10. ve 11. bölüm	2
Çalışkanlık	-	-
Estetik	-	-
Tasarruf	-	-

Adalet unsuruna 9. bölüm olmak üzere sadece bir kez rastlanmıştır. Gagamor, 8. bölümde Sagun'u spor müsabakaları için saraya davet etmiştir ve kaybeden Yergöğü'nü terk edecektir. 9. bölümde at üzerinde yapılan yarışta attan düşmüş olan Sagun, yenilgiyi kabul eder. Gagamor'a "Evet, sen kazandın." diyerek yenilgiyi kabul eder ve adaletli bir şekilde davranır (01.18).

Dostluk değeri, gerek Sagun'un Umay ile tanıştığı ilk bölümde, gerekse Sagun'un hayvan dostu Ateş ile kurduğu ilişkide ve Ayaz Amca'nın cırcır böceği Zıpzıp ile olan dostluğunda açıkça görülmektedir. Fakat bariz biçimde örneklerine 1. ve 11. bölümlerde rastlanmıştır. Madalyon adlı 1. bölümde Sagun Ayaz Amca'ya, kendisi gibi çocuklarla tanışıp arkadaş olmak istediğini söyler. Bunu duyan Ayaz Amca Sagun'u Umay ile tanıştırır (09.02). O andan itibaren de Sagun ve Umay'ın dostluğu başlar. Umay, Sagun'un Gagamor ile mücadelesinde onun en büyük yardımcılarından biri olur.

11. bölümde ise Bars Komutanın tekneye mancınık fırlatmasıyla Sagun, Umay, Ayaz Amca ve Ateş suya atlar. Herkes karaya çıkmış fakat Ateş görünmemiştir. Umay, Ateş'in nerede olduğunu sorar. O esnada Ateş karşıdan yüzerek Sagun'un yanına gelir ve Sagun'un yüzünü yalar. Sagun da "Dostum" diyerek Ateş'e olan sevgisini gösterir (03.12).

Aile birliğine önem verme kavramı 1. bölümde toplamda üç kez kendine yer bulmuştur. Sagun'un dile getirdiği "Karanlık bulutlar gitmeli ve artık ülkemde güneş açmalı" ifadesi ve Gagamor'un karşısına çıkmak için artık büyüdüğünü söyleyip mücadeleye hazır olduğunu söylemesi ve "Anneciğim, babacığım sizi mutlaka ama mutlaka bulacağım. Sizi bulup Gagamor'u yendikten sonra eskisi gibi Yergöğü'nde yaşacağız.

Bundan şüpheniz olmasın." ifadeleri Sagun'un ailesini bulup aile üyelerini ve ülkesini tekrar bir araya getirme arzusunu göstermektedir. Çizgi filmde Sagun'un Han olan babası ve diğer aile üyelerinin izini bulmak için mücadele ettiği görülmüştür.

Öz denetim değeri, birinci ve ikinci bölümlerde tespit edilmiştir. Birinci bölümde iki kez görülen öz denetim değeri aşağıda doğrudan alıntılarla sunulmuştur. İlk bölümde Sagun ve Ayaz Amca arasında geçen diyaloglar şu şekilde olmuştur (05.52):

Sagun: Onlar Gagamor'un adamlarıydı değil mi? Bu yüzden kaçtık.

Ayaz Amca: Evet.

Sagun: Kaçmamalıydık Ayaz Amca, ben yıllardır bu anı bekliyordum. Onlar sayesinde Gagamor'un karşısına çıkabilirdik.

Ayaz Amca: Olmaz Sagun, henüz Gagamor'un karşısına çıkmaya hazır değilsin. Onu hiç tanımıyorsun.

Ayaz Amca: Sagun, oğlum Sagun neden yemeğini yemiyorsun? (10.14)

Sagun: Canım istemiyor.

Ayaz Amca: Uzun bir yolculuk yaptık yesen iyi olur.

Sagun: Gagamor'un adamları peşimizdeyken başka bir şey düşünemiyorum.

Ayaz Amca: Gagamor'un karşısına çıkmak istiyorsan gücünü toplamalısın. Onunla mücadele etmek sandığından daha zor.

Burada betimlenen sahnelerde, Sagun'un Gagamor'un askerlerinden kaçmayıp onlar vasıtasıyla Gagamor'un karşısına çıkma isteğine karşılık Ayaz Amca onun henüz hazır olmadığını, Gagamor'un potansiyelini tam olarak bilmediğini söylemiş ve rastgele hareket etmeyip planlı, kontrollü bir biçimde yol almaları gerektiğinin altını çizmiştir.

Yine aynı bölümde ise Gagamor'u aklından çıkaramayan Sagun'un iştahı gitmiştir ve yemek yemek istememiştir. Bunu gören Ayaz Amca da Sagun'un Gagamor'a hesap sormak için gücünü toplaması gerektiğini çünkü onunla mücadele etmenin akıl ve güç gerektirdiğini söylemiştir.

İkinci bölümde hayvanların Gagamor yüzünden aç kaldığını duyan Sagun şöyle der (02.12):

-Yine Gagamor yine Gagamor, çözmeliyiz bu işi.

Ayaz Amca ise, sabrın ve özdenetimin altını çizerek "Sagun, sana söyledim her şeyin bir vakti var." der.

Sabır ögesi, çizgi dizinin üç bölümünde toplamda üç kez geçmiş ve 1, 2 ve 12. bölümlerde tespiti yapılmıştır.

1. bölümde tepeyi yürürken zorlanan Ayaz Amca, Cırcır böceği Zıpzıp'a şöyle der:

-Evimizi daha aşağı taşımanın vakti gelmiş.

Bu ifadeye karşılık Sagun, "Bence asıl buradan gitmenin vakti geldi Ayaz Amca." der.

Ayaz Amca da "Her şeyin bir zamanı var evlat." diyerek Sagun'a sabırlı olmasını öğütler. Burada sabırlı olmanın önemi anlatılmak istenmiştir.

İkinci bölümde hayvanların Gagamor yüzünden aç kaldığını duyan Sagun şöyle der (02.12):

-Yine Gagamor yine Gagamor, çözmeliyiz bu işi. Ayaz Amca ise yine sabırlı olup doğru zamanı beklemek gerektiğinin altını çizerek "Sagun, sana söyledim her şeyin bir vakti var." der.

Gizemli Ada adlı 12. bölümde ise yaptıkları planörle Gagamor'un adamlarından kaçmayı başaran Sagun, Umay ve Ayaz Amca havada süzülürken aralarında şu diyalog geçer (01.40):

Umay: Ee şimdi nereye gidiyoruz?

Sagun: Yıldızların işaret ettiği yön burası.

Umay: Peki nerede duracağız?

Sagun: Sahi nerede duracağız Ayaz Amca?

Ayaz Amca: Marifet yola çıkmaktı. Yola çıkan aradığını bulur endişelenmeyin.

Ayaz Amca'nın bu ifadesi yine sabırla bekleyip hedefledikleri yola ulaşacaklarını anlatmaktadır.

Bu ifadelerden hareketle, MEB'in Sosyal Bilgiler dersi müfredatında bulunan sabır değeri, Sagun adlı çizgi filmde işlenerek çocuklara bu değerin kazandırılması hedeflenmiştir.

Saygı unsuru sadece bir kez olmak üzere altıncı bölümde tespit edilmiş ve yine bölümün sahnesine yönelik betimleme aşağıda verilmiştir.

Sagun Sarayda isimli bölümde, çadırda kalan ve yaktığı ateşin başında tarhana çorbası pişiren bir adamın yanına giden Gagamor'un adamları çok aç oldukları için adamın çorbasından yemek isterler. Fakat adam çorbadan vermek istemez. Askerlerden biri ağlamaya başlar. Komutan da "Ama böyle ağlayarak çözemeyiz durumu." der. Asker, Nasıl çözeriz? diye sorar ve Sagun da bunun üzerine, "Doğru düzgün isteyerek, rica ederek." diye karşılık verir ve ardından ekler: Şöyle demeniz yeterli, "Amca bize de birer kâse yemek verir misiniz? Lütfen,".

Burada saygı kavramının vurgusu yapılmaktadır. Bir şey isterken saygılı bir biçimde rica ederek karşı tarafa yaklaşmanın önemi çocuklara anlatılmaktadır.

Sevgi kavramı; 1, 2 ve 12. bölümlerde olmak üzere toplamda dört kez geçmiş, bu tespite yönelik çizgi filmden doğrudan alıntılar aşağıda sunulmuştur.

Madalyon adlı 1. bölümde Sagun, Yergöğü topraklarını kötü kalpli Gagamor'un elinden kurtarmak istediğini şu sözlerle dile getirir (02.25):

"Karanlık bulutlar gitmeli ve artık ülkemde güneş açmalı."

Bu sözle Sagun, ülkesine olan özlem, sevgi ve bağlılığını göstermektedir.

Ayaz Yakalanıyor adlı ikinci bölümde ise bir köpekle beraber ateşin başına gelen Sagun'a Ayaz Amca, "Döndün demek, yemeğini yesen iyi olur." der. Sagun ise, "Yemeğe benden çok ihtiyacı olan biri var." diyerek karşılık verir ve yemeği köpeğe uzatır. Bu sahnede de hayvan sevgisinin vurgusu yapılmaktadır.

Gizemli Ada isimli 12. bölümde Sagun'un planör inşa ederek yaptığı plan işe yaramıştır ve herkes Gagamor ve askerlerinden kurtuldukları için çok sevinmiştir. Ayaz Amca, "Biz harika bir ekibiz." der ve Umay da "Bence de öyleyiz." diye ekler (01.35).

Burada da sevgi dolu bir gururdan bahsedildiği söylenebilmektedir. Sevgi kavramının vurgulandığı bir başka sahne de yine aynı bölümde görülmüştür. Planörle havada süzülürken karaya nasıl çıkacaklarına dair bir başka plan yapan ekip, planörün kanatlarını keserek suya düşer. Ardından suyun yüzeyine çıkan Sagun, "Herkes iyi mi?" diye sorar. Ateş'i göremezler ve Umay da "Ateş nerede?" diye sorar. Az sonra Ateş karşıdan yüzerek yanlarına gelir.

Sagun, "Dostum" diyerek Ateş'e olan sevgisini belirtir.

Sorumluluk unsuru 1, 2, 5, 7 ve 13. bölümlerde işlenmiş ve çizgi dizide en çok görülen ögeler arasında olmuştur.

1. bölümde Sagun, Ayaz Amca'ya artık büyüdüğünü ve Gagamor'un elinde olan toprakları kurtarmak için hazır olduğunu söyler (02.17). Burada Sagun'un, Gagamor'un elinden topraklarını kurtarmak için sorumluluk alacak kadar büyüdüğünü ifade etmesi onun sorumlu bir bilince sahip olduğunu göstermektedir.

2. bölümde Ayaz Amca, "Tamam Gagamor'a gidelim ama bütün bu insanların, hayvanların, doğanın sorununu çözmeden gitmemeliyiz. Yergöğü halkı onların yanında

olduğunu görmeli.” diyerek Yergöğü halkına, hayvanlara, doğaya karşı bir sorumlulukları olduğunu ifade etmiştir.

5. bölümde Sagun (02.43), “Ama sana söz yeşil dağ babamlar dönmeden seni eski haline getireceğim. O güne kadar da pes etmek yok. Bunu artık daha iyi anlıyorum.” der.

7. bölümde ise (09.58) Ayaz Amca arkadaşı ile birlikte Sagun’a yardım etmek ve su sorununu çözmek için gelmiştir. Ayaz Amca’nın arkadaşı şöyle der:

-Gelecekteki liderimizi korumak ve yanında olmak hepimizin görevi.

Bu ifadeyle Ayaz Amca’nın arkadaşı sorumlu bir vatandaş gibi davranarak Sagun’un ve Yergöğü halkının yanında olduğunu göstermektedir.

13. bölümde Umay, suyun tükendiğini anlayıp “Bize su lazım.” der (06.33).

Sagun, “Ben bulup gelirim” diyerek karşılık verir ve Ateş’i de yanına alarak su bulup getirmek üzere ormana doğru ilerler. Burada da Sagun’un karşılaşılan bir sorun karşısında sorumluluğu üzerine alıp görev bilinciyle hareket etmesi göze çarpmaktadır.

Duyarlılık kavramı, 2. ve 7. bölümlerde iki kez tespit edilmiştir.

2. bölümde Ayaz Amca ve Sagun arasında geçen diyalog şöyle olmuştur (05.20):

Ayaz Amca: Sagun, tamam Gagamor’a gidelim ama bütün bu insanların, hayvanların, doğanın sorununu çözmeden gitmemeliyiz. Yergöğü halkı onların yanında olduğunu görmeli.

Sagun: Okuduğum kitaplardan birinde bazı bitkilerin nehri temizlemek için işe yaradığını görmüştüm. Su sümbülü, su mercimeği gibi bitkiler bulabilirsek bunu başarabiliriz.

Burada görülmektedir ki Gagamor; Yergöğü halkına, hayvanlara ve doğaya eziyet etmektedir. Hayvanları aç bırakmakta, suları kirletmekte, bitkilerin kökünü kurutmaktadır. Sagun, Ayaz Amca ve Umay da bu duruma kayıtsız kalmayarak bir çözüm arayışına girmişlerdir. Zor durumda olan insanlara, hayvanlara, doğaya, kendi topraklarına karşı duyarlı davranarak çaba sarf etmektedirler.

Bir başka duyarlılık örneği Baraj adlı 7. bölümde işlenmiştir. Ayaz Amca arkadaşı ile birlikte Sagun'a yardım etmek ve su sorununu çözmek için gelmiştir. Ayaz Amca'nın arkadaşı şöyle der:

-Gelecekteki liderimizi korumak ve yanında olmak hepimizin görevi.

Burada, Yergöğü'nün bir vatandaşı olan adam ülkesi için duyarlı ve sorumlu davranarak elinden geleni yapacağını göstermiştir.

Vatanseverlik unsuruna çizgi filmin konusu gereği yoğun bir şekilde yer verilmiştir. Başkahramanın bir Han oğlu olması, toprakların kötü kalpli biri tarafından ele geçirilmesi, kötü karakterin halka, hayvanlara ve doğaya zarar vermesi gibi faktörler çizgi filmin genelinde vatanseverlik kavramı ile açıkça ilişkilendirilmiştir. Fakat unsurun yapımın tüm bölümlerine yayılmasına karşın, baskın olarak hissettirilen bölümler olmuştur. 1. bölümde, Sagun'un Ayaz Amca'ya Gagamor ile mücadele etmek ve Yergöğü topraklarını eski huzurlu zamanlarına kavuşturmak için yeterince büyüdüğünü söylemesi; 5.bölümde ise "Ama sana söz yeşil dağ babamlar dönmeden seni eski haline getireceğim. O güne kadar da pes etmek yok. Bunu artık daha iyi anlıyorum." cümleleri kendi topraklarına duyduğu bağlılığı ve sevgiyi vurgulamaktadır.

Yardımseverlik, 2, 3, 7, 8 ve 9. bölümlerde olmak üzere toplamda beş kez görülmüştür. Yardımseverlik, çizgi dizide en çok tespiti yapılan değerler arasında yer almıştır.

İlk olarak, yukarıda sevgi unsuru bağlamında bahsedilmiş olan ikinci bölümde köpek ile yemeğini paylaşan Sagun, aç ve muhtaç olan bir hayvana yardım etmiştir (01.31). Burada hayvan sevgisi ile beraber yardımseverliğin de vurgusu yapılmaktadır.

Fabrika adlı 3. bölümde ise yardımseverlik ögesi iki kez görülmüştür. Umay, sulara yabancı maddelerin karışması sonucu rahatsızlanır ve Sagun ona yardım ederek onu kirli sudan çıkarıp Ayaz Amca'nın yanına götürür. Hastalanan Umay için Ayaz Amca onu bir otacıya götürmek gerektiğini söyler. Orada bulunan iki adam da "Kim olduğunuzu ve kimi aradığınızı biliyoruz, biz size yardım ederiz." derler (11.48).

Bir başka yardımseverlik unsuru örneği Baraj adlı 7. bölümde anlatılmaktadır. Ayaz Amca arkadaşı ile birlikte Sagun'a yardım etmek ve su sorununu çözmek için gelmiştir.

Ayaz Amca'nın arkadaşı şöyle der:

-Gelecekteki liderimizi korumak ve yanında olmak hepimizin görevi.

Burada da Yergöğü'nün vatandaşı olan adam sorumlu davranarak gelecekteki liderine yardım etme düşüncesiyle hareket etmiştir.

Tuzak adlı 8. bölümde yardımseverlik ögesi tespit edilmiştir. Ayaz Amca, Sagun'a babası Çağrı Han'ın çocukluğunda yaşadığı bir olayı anlatır. Çağrı Han bir baykuşun peşinden ormana gitmiştir, baykuş yavrularını korumak için Çağrı Han'ı uzaklaştırmak ister. Yavru baykuşlar heyecanlanıp zıplamaya başlarlar ve yuva tam düşecekken Çağrı Han bir ayının da yardımıyla yuvayı yakalar ve yerine yerleştirir. O günden sonra da tüm ayıların ve baykuşların kendisine yardım ettiğini söyler.

Takım Yıldızı adlı 9. bölümde ise Ayaz Amca ve Sagun, tekneyi kaçırırlar. Orada bulunan bir balıkçı, "Belki ben size yardım edebilirim." der.

Dayanışma 2, 7 ve 12. bölümlerde olmak üzere üç kez tespit edilmiştir.

Sagun adlı çizgi filmde ilk bölümden itibaren ülkeyi Gagamor'un elinden kurtarmak için Ayaz Amca Sagun'a; Umay, Ateş ve diğer karakterler ile birlikte hareket etmesi, iş birliği içinde olması gerektiğini teşvik etmiştir. Bu sayede karşısına çıkan zorluklarda hem beden gücünün hem de duygusal birlikteliğin var olduğu müddetçe engellerin daha kolay ve kısa sürede aşıldığı vurgulanmakta, çocukların da bu örneklerden yola çıkarak dayanışma ve iş birliğinin önemini kavraması amaçlanmaktadır.

2. bölümde Ayaz Amca, "Tamam Gagamor'a gidelim ama bütün bu insanların, hayvanların, doğanın sorununu çözmeden gitmemeliyiz. Yergöğü halkı onların yanında olduğunu görmeli." demiştir. Bu sahnede sorumluluk kavramının yanında iş birliğinin de öneminin vurgusu yapılmaktadır.

7. bölümde Sagun, bölüm başında ekibe uymayarak kendi başına hareket etme kararı alır fakat yaptığı hatanın farkına vararak iş birliğinin ve beraber hareket etmenin ne kadar önemli olduğunu anlar ve şöyle der: "Bir ekip olmak ne demek az önce daha iyi anladım."

12. bölümde Sagun'un planı işe yaramıştır ve herkes yaptıkları iş bölümü sonucu kurtulduklarına çok sevinmiştir. Ayaz Amca, "Biz harika bir ekibiz." der ve Umay da "Bence de öyleyiz." diye ekler.

Bağımsızlık ve barış kavramları 1. ve 5. bölümlerde üç kez işlenmiştir. Bağımsızlık ve barış unsurları da vatanseverlik gibi çizgi dizinin konsepti bağlamında sıkça görülen kavramlardan olmuştur. Başkahraman Sagun'un ilk bölümden itibaren cesur bir kişilik sergilemesi, korkusuzca kötü karakter Gagamor'un karşısına çıkabilmek, onunla mücadele edebilmek için girişimlerde bulunması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Aynı şekilde, tüm bölümlerde bu kavramlar hissettirilmesine rağmen bariz göze çarpan bölümler 1.ve 5. bölümler olmuştur.

1. bölüm:

Sagun: Karanlık bulutlar gitmeli ve artık ülkemde güneş açmalı.

Ayaz Amca: Bir gün Sagun, bir gün. Çocukların hep neşeyle oynadığı, baharın hiç bitmediği, barış ve huzur içinde yaşadığımız Yergöğü'ne bir gün geri döneceğiz.

5.bölüm:

Sagun: Ama sana söz yeşil dağ babamlar dönmeden seni eski haline getireceğim. O güne kadar da pes etmek yok. Bunu artık daha iyi anlıyorum.

Yukarıdaki alıntılardan anlaşılacağı üzere, barış ve bağımsızlık değerlerinin vurgusu belirtilen bölümlerde yapılmış fakat Sagun, Ayaz Amca ve Umay karakterlerinin Gagamor ve askerleri karşısındaki cesareti, bağımsızlık duygusu tüm bölümlerde hissettirilmiştir. Amaçları Gagamor'un elinden topraklarını kurtarmak, savaş ve mücadele halinde olunan durumdan bir an önce çıkıp eski huzurlu ve barış dolu zamanlara geri dönmektir.

Özgürlük, 1.ve 5. bölümlerde tespit edilmiştir. Yergöğü topraklarına barış hâkim değildir, kötü kalpli Gagamor ve askerlerinin halka eziyet etmesi, Gagamor'un emeline ulaşmak için kötülükler yapması topraklarda huzur ve barışın olmadığını göstermektedir. Fakat 1. bölümde Sagun'un cesaret ve kararlılıkla Gagamor'un karşısına çıkacak kadar büyüdüğünü ve topraklarını kurtarmak için mücadeleye hazır olduğunu dile getirmesi Sagun'un özgürlüğüne düşkün biri olduğunu yansıtmaktadır. 5.bölümde ise Sagun'un "Ama sana söz yeşil dağ babamlar dönmeden seni eski haline getireceğim. O güne kadar da pes etmek yok. Bunu artık daha iyi anlıyorum." ifadesi Sagun'un özgür ve huzurlu bir ülkeye kavuşmak için çabalayacağını belirtmektedir. Çünkü Yergöğü'nün Han'ı Çağrı Han, Gagamor'un toprakları istilası üzerine ailesini de alıp gitmiştir ve halk Gagamor'un baskı ve korkusuyla yaşamaya başlamıştır. Sagun'un amacı da hiç kimsenin hâkimiyeti ve baskısı

olmadan bu durumdan halkını kurtarmaktır. Özgürlük kavramına yönelik yapılan bu çıkarımlar özgürlük kelimesinin tanımından yola çıkılarak da şekillenmiştir. TDK Sözlük'te özgürlüğün tanımları şu şekilde verilmiştir: "Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu; azadelik ve her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu; hürlük, hürriyet." Bu tanımların dışında ünlü düşünürlerden Epiktetos, "Özgürlük, istediğimiz gibi yaşama hakkıdır," ve Emanuel Kant, "Özgürlük, bir kişinin, doğal veya dışsal baskıdan bağımsız olarak, istediği gibi hareket edip etmeme, düşünüp düşünmeme gücüdür," biçiminde özgürlük kavramını açıklamışlardır.

Çizgi dizide Gagamor, Yergöğü halkına, hayvanlara, bitkilere zarar verip eziyet etmekte; halkın onun hâkimiyetini kabul edip benimsemeleri için baskı yapmaktadır. Bu durumda şüphesiz özgürlükten bahsetmek mümkün değildir. Çünkü halkta korku, kaygı ve baskı yaratan, halka serbestçe hareket edip düşünme olanağı tanımayan kötü kalpli birinin başta olduğu bir ülkede barış ve huzurun sağlanması olanaksızdır. Tüm bu anlatılanlar ışığında, çocuklara da küçük yaşlarda özgürlük kavramının vurgusunu yaparak bu vazgeçilmez değeri çizgi filmlere yansıtmanın, benimsetmenin, öneminin anlaşılmasını sağlamanın onların ileriki yıllarda vereceği kararlarda özgürce hareket edebilme noktasında etkili olacağına inanılmaktadır.

Bilimsellik, mancınık ve planör kavramları üzerinden yansıtılmıştır.

10. bölümde (02.31) Bars Komutan, tamir ettikleri tekneyle kaçmaya çalışan Sagun, Umay, Ayaz Amca ve Ateş'in yer aldığı kayığa mancınıkla gülle atmıştır. Diğer askerler Bars Komutana, tekneyi mancınıkla onun batırdığını söyler.

Mancınık, TDK sözlüğünde, "Top yapımının bilinmediği çağlarda, kale kuşatmalarında, ağır taş gülle fırlatmakta kullanılan basit bir savaş aracı." olarak tanımlanmaktadır. Mancınıkların çalışma prensipleri birbirinden farklıdır; hibrit, çekme sistemli ve karşı ağırlıklı olmak üzere üç değişik yolla kullanılmışlardır.

Türk kültüründe mancınık da en az kılıç ve at kadar önemli bir savaş aracı olmuştur. Her ne kadar icadı 4. yüzyılda Çinlilere uzansa da Türkler uzun yıllar mancınığı kuşatmalarda çokça kullanmış, fetih hareketleri neticesinde mancınığın Avrupa ve Ön Asya'ya taşınmasına önayak olmuşlardır.

Topluluklar, askeri alandaki gelişmelerle birlikte savunma ihtiyacının artmasıyla yerleşim yerlerini yüksek dağ ve tepelere ya da su kenarlarına yapmanın yetersiz olduğunu görmüş, bu nedenle yerleşim yerlerinin etrafını başlarda ahşap çitlerle çevirmişlerdir. Zamanla bu, kerpiç veya taşlardan tasarlanan yapılara evrilerek yerleşim yerlerinin etrafı sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu savunma mekanizmasının en büyük düşmanı da mancınıklar olmuştur. Çünkü mancınığın icadı ve kullanımının yaygınlaşmasıyla bu inşa edilen surların yıkılmasındaki engel de kalkmıştır (İkibeş, 2023).

Planör adlı 11. bölümde ise Bars Komutanın attığı gülle nedeniyle tekneleri hasar alan Sagun, Umay ve Ayaz Amca izlerini kaybettirmek için suya atlayıp batıya doğru yol almışlardır. Bir süre yüzdükten sonra karaya ulaşırlar ve bir çözüm yolu düşünmeye başlarlar. Sagun, ilk önce geriye kalan parçalardan bir tekne yapıp yapamayacaklarına bakar fakat tekrar tekne yapmak için hiç umut yoktur. Sagun'un aklına bir planör yapma fikri gelir. Herkesten yaprak, bambu ve ağaç toplamalarını ister. Daha sonra da görenlerin kendilerini kuş sanması için bir kuş maketi yaparlar. Planörü uçurabilecekleri yüksek bir dağ, tepe de bulunmadığından kendilerini mancınıkla gökyüzüne fırlatmayı denerler. Tam Gagamor'un askerleri gelmişken mekanizmayı çalıştırırlar, planör gökyüzüne fırlar ve kanatları açıp havada süzülmeye başlarlar.

6.8.2.3. Türk Maddi/Somut Kültür Unsurlarının Sagun Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Manevi değer ve unsurların ardından çizgi dizi 7 başlık altında somut/maddi unsurlar bağlamında incelenmiş ve tespit edilen veriler aşağıda sunulmuştur. Başlıklar içerisinde en fazla **yemek** ögesinin yer aldığı, 5. ve 6. bölümlerde işlendiği; onu takiben **dilin doğru ve güzel kullanımı**nın da 5. ve 8. bölümlerde yer aldığı görülmüştür.

Mimari, müzik ve **inanç** kavramlarına ise çizgi dizide yer verilmediği tespit edilmiştir.

Tablo 12 *Sagun Çizgi Filminde Yer Alan Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları*

Türk Maddi/Somut Kültür Unsurları	Tespit Edilen Bölüm	Tespit Edilme Sıklığı
Aile	1, 2, 3. bölüm	**3**
Yemek	5.ve 6. bölüm	**5**
Kıyafet	Bölümlerin tamamı	
Mimari	-	**-**
Müzik	-	**-**
İnanç	-	**-**
Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı	5.ve 8. bölüm	**2**

Yer verilen somut unsurların tespiti aşağıda alıntılar ve görseller ile desteklenerek sunulmuştur.

Aile: Aile olgusunun Sagun adlı çizgi filmde somut olarak fazla gösterilmediği ve hissettirilmediği tespit edilmiştir. Yergöğü topraklarının Han'ı Çağrı Han, Gagamor'un topraklara yerleşip halk üzerinde baskı kurması sonucu ailesini koruma amacıyla izini kaybettirmek üzere Yergöğü'nü terk etmiştir. Aileden geriye bir tek Sagun kalmıştır ve o da ailesini bulmak, topraklarını Gagamor'un elinden kurtarmak için mücadeleye girişmiştir. Fakat Sagun'un her fırsatta ailesinin izini bulmak için aile birliğini tekrar sağlamak amacıyla azim, cesaret ve kararlılıkla Gagamor'a meydan okuması ailenin önemini ortaya koymaktadır. Aile bireylerinden sadece anne ve çocuk karakterleri çizgi dizide görülmüştür. Terken Hatun ve Umay 1, 2 ve 3. bölümlerde anne-kız olarak yer almış, anne rolünde olan Terken Hatun'a çizgi dizide fazla yer verilmediği belirlenmiştir.

Şekil 45 *Sagun Çizgi Filmi Aile Olgusu Örneği: Umay ve Annesi*

Yemek: Sagun çizgi filminde Türk mutfak kültürü bağlamında birçok unsur tespit edilmiştir. En zengin mutfaklar arasında yer alan Türk mutfağının izlerine 5. ve 6. bölümlerde rastlanmış, kavram özellikle 6. bölümde yoğun bir şekilde işlenmiş, bölümün birçok yerinde Türk mutfağına ait yiyecek ve içecekler göze çarpmıştır.

5. bölümde Sagun yiyecek bir şeyler bulmak için ormanda dolaşırken burnuna birtakım kokular gelir ve bu kokunun **tarhana çorbası**na ait olduğunu anlar. Çadırda yaşayan bir adam ateşte tarhana çorbası pişirmektedir. Maysa ve Bulut çizgi filminde değinildiği üzere tarhana; besleyici ve şifalı özellikleriyle öne çıkan, yapımı oldukça meşakkatli bir yiyecektir ve toz halinde saklanarak özellikle kış aylarında çorba yapımında kullanılmaktadır. Türk mutfak kültürünü yansıtması bakımından önemli bir konumda olan tarhananın incelenen beş çizgi filmden ikisinde işlendiği görülmüştür.

Şekil 46 *Sagun Çizgi Filmi Yemek Unsuru Örneği: Tarhana*

6. bölümde çadırda yaşayan amca, tarhana çorbası isteyen Gagamor'un adamlarına rica etmeleri ve lütfen demeleri karşılığında çorba vermeyi kabul eder. Lütfen demeyen komutana amca çorba vermez ve çorbayı içen askerlere komutan Sagun'u yakalamaları için komut verir. Askerler, tam Sagun'u yakalayacakken amca pirzola ve sütlaç yapacağını söyler.

Sütlaç, Türk mutfağına özgü sütlü tatlı çeşitlerindendir. Esasında sütlü aş olan ifade zamanla sütlaç kelimesine evrilmiştir. Yapımı kolay, besleyiciliği yüksek ve hafif bir sütlü tatlı olan sütlacın ana malzemeleri pirinç, süt, şeker ve pirinç unu veya nişastadan oluşmaktadır.

Sütlaç, "sütlü pirinç" ve "sütlü aş" ifadeleriyle ilk kez Kaygusuz Abdal'ın şiirlerinde ve 15. yy. da yazılmış olan tıp kitaplarında geçmektedir (Kolay et al., 2017, s. 11). Ayrıca Divanu Lugâti't- Türk eserinde "uwa" adıyla yer alan tatlı sütlaca benzetilmektedir. Temelinde ana malzemelerin ortak olduğu fakat Türkiye'nin her bölgesinde damak tadına göre tat, biçim ve kıvamı değişen sütlaç, çizgi filmlerde de Türk mutfak kültürünü yansıtması açısından kendine yer bulmuştur.

Amca, Gagamor'un askerleriyle ormanda ilerlerken askerlerden biri "Tavuğun yanına **cacık** olacak mı?" diye sorar. Diğer asker ise **ayran**ı sevdiğini dile getirir ve amca ayranın faydalı bir içecek olduğunu belirtir.

Türklerin milli içeceği olarak kabul edilen ayran, yoğurdun suyla seyreltilip tuz ilave edilmesiyle hazırlanan besleyici bir içecektir. Eskiden Türk aileleri evlerine gelen misafirlere ayran ikramında bulunmuş, ayranın yerini çay almış olsa da ayran Türk kültüründeki önem ve değerini uzun yıllar korumuştur (Otyzbay, 2019).

Cacık ise benzer şekilde yoğurdun suyla açılıp içerisine salatalık doğranmasıyla meydana getirilen bir tür soğuk meze olarak Türk mutfağında yer almaktadır. İsteğe göre nane, fesleğen, sarımsak ve zeytinyağı ilave edilebilen cacık, genellikle yemeklerin yanında tüketilen ferahlatıcı ve besleyici bir yiyecektir.

Gagamor'un sarayına gelmiş olan Sagun karnı çok aç olan Gagamor için yemek pişirir ve isterse Gagamor için **türlü** de yapabileceğini söyler.

Türlü de Türk mutfağında sıkça görülen lezzetli yemek çeşitlerinden birisidir. Soğan, patates, patlıcan, fasulye, biber gibi çeşitli sebzeler ile pişirilen sulu bir yemek olan türlüye farklı beğeniye göre et de ilave edilmektedir.

Tüm bu verilerden hareketle, görülmüştür ki Sagun adlı çizgi dizide Türk mutfağına ait yiyecek ve içeceklere bolca yer verilmiştir ve çocukların merak duygusu, gördüklerini ve duyduklarını öğrenme dürtüsü ile Türk kültürüne ait yiyecek ve içecekleri öğrenebilecekleri düşünülmektedir.

Kıyafet: Kıyafet olgusunun çizgi filmin tüm bölümlerine yayılması nedeniyle, kavram genel bir çerçeve ile değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çizgi dizinin başkarakteri olan Sagun; çizmeleri, kemeri, kumaş bileklikleri ve kılıcıyla tam bir savaşçı görünümündedir. Umay, pembe bir elbise ve kumaş bileklikler giymiştir. Saçları iki yandan bağlıdır ve saçlarının önünde bir taç vardır. Ayaz Amca'nın ise uzun beyaz sakalı ona bilge bir dede görünümü kazandırmaktadır. Yine Sagun'un görünümüne benzer nitelikte çizmeleri, kemeri; kafasında büyük bir şapkası ve uzun bir asası bulunmaktadır. Terken Hatun uzun elbisesi, elbisenin alt kısmında bulunan beyaz önlüğü, büyük şapkası ve iki yandan örülü saçları ile anne görünümündedir. Gagamor ve askerlerinin ise üniforma giydikleri görülmüştür.

Şekil 47 *Sagun Çizgi Filmi Kıyafet Unsuru Örnekleri*

Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı: Örneklere 5. ve 8. bölümlerde rastlanmıştır. Çizgi filmin genelinde dilin doğru kullanımına dikkat edilmiş, kaba ve argo sözcüklere yer verilmemiştir.

Çizgi filmde Türkçe'nin doğru, anlaşılır ve güzel kullanılması da göze çarpmaktadır. 5. bölümde Gagamor'un sarf ettiği "**önünde sonunda"** ifadesi doğru kullanılmıştır (07.40). Çoğu insanın yanlış olarak bildiği eninde sonunda kullanımı önünde sonunda olarak doğru biçimde telaffuz edilmiş olup çocukların dil öğrenme becerileri açısından son derece önem arz etmektedir. 8. bölümde yine 08.34'te Sagun, "Hile yapan **önünde sonunda** yenilir." ifadesini kullanmıştır.

6.8.2.4. "Diğer" Türk Kültür Unsurlarının Sagun Adlı Çizgi Filmde İncelenmesi

Tüm bu elde edilen bulguların dışında, hiçbir kategoriye dahil olmayan fakat Türk kültürü içerisinde önemi büyük birtakım ögelere rastlanmıştır. Bu ögelerin ve hangi bölümlerde yer aldığının tespiti aşağıda sunulmaktadır.

At: 1. bölüm

Küçük Hezarfen çizgi filminde de değinildiği üzere atın Türk kültüründe önemli bir yeri bulunmaktadır. Bir binek hayvanı olmasının yanında ekonomik, askeri, sosyal ve dini bakımdan da bir kültür unsuru olan at, Türkler için bir statü, güç sembolü olarak yüzyıllardır süregelen bir kavram olarak tarihe geçmiştir.

Kılıç: 1. bölüm

Çizgi filmin başkahramanı olan Sagun'un bir kılıcı bulunmaktadır (Şekil 48).

Şekil 48 *Sagun Çizgi Filmi Kılıç*

Kılıç, Türkçe kökenli bir sözcük olup uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah anlamına gelmektedir (TDK Sözlük). Ayrıca geçmişte Anadolu ağızlarında ı ve ç harflerinin arasına n harfinin eklenmesi ile kılınç olarak da tabir edildiği görülmüştür. Orhun Yazıtları, Uygurca Metinler ve daha birçok tarihi el yazmalarında kılıç sözcüğüne rastlanmıştır. Kılıç kelimesi Türk dilinin bilinen en eski çağlarından beri kullanılagelmiştir. Savaşçı bir toplum olan Türk toplumunda ata binme, ok atma ve kılıç kullanma çok küçük yaşlardan itibaren öğrenilen faaliyetlerdir. Türk kültüründeki yeri, bir savaş aleti olmasının yanı sıra aynı at gibi askeri gücü, cesareti, yiğitliği ve adaleti temsil etmesinden dolayı önemlidir (Eralp, 1993, aktaran Çolak, 2018).

Kılıçlar, düz kılıç ve eğri kılıç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Düz kılıçların iki tarafı da keskin, eğri kılıçların ise tek tarafı keskindir. Kılıcın kesici kısmına namlu, elle tutulan kısmına da kabza adı verilmektedir. Kın adı verilen bir kılıfta kılıcın namlusu

muhafaza edilirken kılıç omuza veya bele bir kayışla asılarak taşınmıştır (Eralp, 1993, s. 5763).

Kılıç Türklerde kutsal görülmüş; yazılı eserlerde, halk hikâyelerinde, masallarda adından söz edilmiştir. Savaşlarda bir zafer göstergesi olarak kılıçlar havaya kaldırılıp sevinç naraları atılmış, çeşitli yeminlerde, dualarda kılıç her zaman kullanılan bir alet olmuştur.

Otacı: 3. bölüm

Otacı kavramı çizgi filmin 3. bölümünde Umay'ın rahatsızlanması sonucu Ayaz Amca tarafından dile getirilmiştir. Otacı sözcüğü TDK sözlüğünde, "Çeşitli bitkilerle tedavi uygulayan kişiler için halk arasında hekim veya eczacı anlamında kullanılan bir unvan," şeklinde tanımlanmaktadır. Eski Türklerde otacı, emci veya atasagun olarak isimlendirilen hekimler; çeşitli bitkiler, hayvanlar ve mineralleri kullanarak hastalıkları tedavi etmek amacıyla ilaçlar yapmışlardır (Erkiletlioğlu, 2014).

Toplum içerisinde bu insanlara olağanüstü güç ve üstün yetenekler atfedilmiş, bu kişiler yaptıkları iş dolayısıyla kutsal olarak kabul edilmişlerdir. Otacılar, genelde fiziki rahatsızlıklara yani göz ile görülebilen hastalıklara şifa olması için "geleneksel tıp "olarak adlandırılan bir yöntemle çeşitli bitkilerden, hayvanlardan ve madenlerden faydalanmışlardır. Hastalığın türüne göre değişen, gözlem ve deneye dayanan bu yöntemler nesilden nesile aktarılmış, böylece modern tıp biliminin temelleri atılmıştır (Tekel & Fatih, 2020, s. 819-823).

Piknik: 4. bölüm

4. bölümde Sagun'u arayan Gagamor'un askerlerinden biri, Gagamor'a şöyle der:

-Efendim biz de bir iz bulamadık, belki pikniğe gitmişlerdir (05.36).

Piknik; Türklerde açık havada genellikle ormanlık alanlarda bahar ve yaz ayları sıklıkla gerçekleştirilen, bireyleri bir araya getirip mangal, ip atlama, top oynama, hamak kurma gibi çeşitli aktivitelerin gerçekleştirildiği bir etkinliktir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde piknik kavramı şöyle tanımlanmaktadır: "Yemek yemek, eğlenmek için açık alanda yapılan günübirlik gezinti; suyu, yeşilliği olan, gezinti yapılacak yer." Piknik, Türk kültüründe küçük yaşlarda tanışılan, genellikle okul gezilerinin de bir parçası olan dış mekân etkinliğidir. Türk toplumunda insanlar, şehrin temposu ve stresine bir süreliğine ara vermek amacıyla dış mekân aktivitesi olarak piknik yapmayı tercih edebilmektedir (Turgut et al., 2018, s. 1-3).

Türklerin sosyal hayatının bir parçası olan piknik, Türk kültüründe geçmişten bu yana süregelen bir faaliyet olarak yerini korumaktadır.

Hamam: 4. bölüm

Yine 4. bölümde Gagamor'un askerlerinden birinin "Efendim biz de bir iz bulamadık, belki pikniğe gitmişlerdir," sözünün ardından "Ya da belki hamama gitmişlerdir," ifadesi eklenmiştir (05.36).

Eski çağlardan beri insanlar kirlerden arınmak, temizlenmek, yenilenmek ve güzelleşmek için çeşitli yollar aramışlar ve zaman içerisinde de bu doğrultuda çözümler üretmişlerdir. Bu yollardan biri olan hamamların kökeni Türklere dayanmasa da Anadolu'da Türk hamamı tabirinin oluşmasıyla bu kültür Türkler arasında yaygınlaşmıştır. Türk Hamamı'nın geçmişinin Roma ve Bizans hamamlarına dayandığı söylenebilmektedir. Türkiye'de en çok ziyaret edilen tarihi mekânlar arasında bulunan hamamlar: geçmişten bu yana insanların yıkanmak için gittikleri, sıcak su ve havuz bulunan yerlerdir. Fakat Türk kültürü içerisinde değerlendirildiğinde geleneksel açıdan hamamlar, Türk insanı için salt arınmak ve yıkanmak niyetiyle gidilen yerden ziyade çeşitli sosyal etkinliklerin de düzenlendiği kültürel bir olgu haline dönüşmüştür. Örneğin hamamlarda gelin adayı aramak en tipik gelenek olarak görülmekte, gelin hamamı ise gelin ve damadın tüm kadın bireylerinin katılımıyla gerçekleştirilen, çeşitli yiyeceklerin hazırlanıp çalgıların çalındığı bir kutlama olarak bilinmektedir (Özgen, 2016, s. 112-114).

Sonuç olarak; hamam olgusu yıkanma, arınma, yenilenme, şifa bulma gibi ritüellerin dışında kültürel bir miras olarak kabul edilmekte ve Türk toplumunda geçmişten bugüne önemini sürdürmektedir. Mimari, sosyal ve kültürel bağlamda vazgeçilmez yeri olan hamamlar çizgi filmlerde yerel kültürü öğretmek amacıyla işlenebilmektedir.

Yukarıda da görüleceği üzere, Sagun çizgi filmi UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, MEB Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler, somut kültürel ögeler ve diğer kültürel unsurlar başlıkları altında incelenmiştir. İnceleme sonucunda yapımın MEB Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler bakımından oldukça zengin olduğu, çizgi filmin çocuklara kazandırılması gereken hedefleri yoğun biçimde içerdiği tespit edilmiştir. Yapım; konusu gereği vatanseverlik, bağımsızlık, barış, özgürlük gibi kavramları fazlaca hissettirmiştir. Somut unsurlar bağlamında yapım; müzik, mimari ve inanç ögelerini barındırmadığından diğer çizgi filmlere kıyasla daha zayıf kalmıştır. Diğer

kültür unsurları çerçevesinde ise Maysa ve Bulut ve Küçük Hezarfen çizgi filmlerinden sonra en çok öge barındıran yapım olmuştur. Sonuç olarak, çizgi filmin kültürel değer ve unsurları çokça barındırdığı görülmüş ve yapımın Türk kültürünü yansıtması bağlamında başarılı olduğu kanaatine varılmıştır.

6.9. İzlenen Tüm Çizgi Filmlerde Tespit Edilen Türk Kültür Değer ve Unsurların Toplu Biçimde Sunumu

Seçilen beş çizgi filmin dört ana başlık altında analiz edilmesinin ardından Tablo 13'te, yapımların barındırdıkları değer ve unsurlar bakımından toplu bir sunum yapılmış ve bu tablodan hareketle birtakım sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 13 *Değer ve Kültür Unsurlarının Çizgi Filmlerdeki Varlığı ve Yoğunluğu*

DEĞERLER/ ÇİZGİ FİLMLER	MAYSA VE BULUT	KÜÇÜK HEZARFEN	RAFADAN TAYFA	YUSUFNAME	SAGUN
Adalet	-	-	1	-	1
Dostluk	2	4	3	-	1
Aile Birliğine Önem Verme	2	2	-	-	3
Dürüstlük	1	1	-	1	-
Öz Denetim	-	1	1	1	3
Sabır	-	-	1	-	3
Saygı	1	2	2	3	1
Sevgi	4	2	2	1	3
Sorumluluk	1	-	3	4	5
Duyarlılık	1	2	2	-	2
Vatanseverlik	-	-	1	-	2
Yardımseverlik	4	6	3	3	5
Dayanışma	1	3	3	1	3
Bağımsızlık	-	-	-	-	3
Barış	-	2	-	-	3
Özgürlük	-	1	-	-	2
Eşitlik	-	-	1	-	-

Bilimsellik	2	4	-	2	2
Çalışkanlık	4	1	-	-	-
Estetik	1	1	-	-	-
Tasarruf	-	-	-	-	-
Aile	Bölümlerin Tamamı	Bölümlerin Tamamı	4	1	3
Yemek	8	10	12	2	5
Kıyafet	Bölümlerin Tamamı	Bölümlerin Tamamı	Bölümlerin Tamamı	Bölümlerin Tamamı	Bölümlerin Tamamı
Mimari	3	7	Bölümlerin Tamamı	2	-
Müzik	4	8	-	-	-
İnanç	2	3	Bölümlerin Tamamı	4	-
Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı	5	5	4	1	2

Seçilen 5 çizgi filmin ayrıntılı olarak analiz edilmesi ve önceden belirlenen başlıkların yapımlardaki varlığının ve yoğunluğunun tespiti sonrası Tablo 13'te tüm unsur ve değerlerin toplu bir sunumu yapılmıştır. Burada amaç, toplamda 21 değerin ve 7 kültür unsurunun hangi çizgi filmlerde hangi yoğunlukta tespit edildiğinin belirlenebilmesidir. Tabloya ilişkin açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

Öncelikle, tabloya dâhil edilmeyen fakat değinilmesinin yerinde olacağı ilk kategori olan UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesindeki kavramlar beş çizgi filmde aranmıştır. Burada bulunan 30 ögeden üçer tanesini barındıran Maysa ve Bulut ile Küçük Hezarfen çizgi filmleri bu kategorideki en başarılı yapımlar olmuştur. Rafadan Tayfa, Yusufname ve Sagun çizgi filmlerinde ise UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde bulunan unsurların hiçbirinin yer almadığı tespit edilmiştir.

Çizgi filmler, MEB Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler bağlamında incelendiğinde ise Tablo 13'te de görüleceği üzere, Maysa ve Bulut'ta 21 değerden toplam 12 değerin olduğu, Küçük Hezarfen çizgi filminde 14, Rafadan Tayfa'da 12, Sagun adlı yapımda 16 ve Yusufname'de toplam 8 değerin yer aldığı görülmektedir. Toplamda 16 değer ile Sagun çizgi filmi en çok değer barındıran yapım olmuş; Yusufname

ise sekiz adet değer içermesi bakımından beş yapım içerisinde son sırayı almıştır. En çok tespit edilen değer yardımseverlik olurken, tasarruf değerine yapımlarda rastlanmamıştır.

Somut unsurlardan en çok tespit edilen kavramın yemek olduğu belirlenmiş, Türk kültürüne ait birçok yiyecek ve içecek çizgi filmlerde yoğun biçimde ekrana yansımıştır. Müzik ise en az işlenen öge olmuştur.

Açıklanan veriler dışında, değer ve unsurlara ilişkin bazı öne çıkan tespitler yapılmıştır. Geçtiği bölümler ve tekrar sayılarına bakıldığında birtakım değerlerin yapımlarda baskın olduğu anlaşılmıştır. Yardımseverlik değerinin çizgi filmlerde çokça vurgulandığı belirlenmiştir. Çocuklara aşılanması gereken bir değer olan yardımseverlik kavramı çizgi filmlerde insanlara ve hayvanlara karşı gösterilmiş, yardımseverliği içerisinde barındıran merhamet de buna paralel olarak hissettirilmiştir. Adalet, eşitlik, dürüstlük ve estetik değerleri ise çizgi filmde en az tespit edilen değerler olarak yer almıştır.

Somut ögelerin tamamı çizgi filmlerde yer almış, Türk kültürünü yansıtması bakımından daha önce açıklanan bilgiler ile yapımlarda yansıtılan bu somut ögelerin benzerlik taşıdığı tespit edilmiştir. Bu unsurlar arasında sadece müzik ögesi Rafadan Tayfa, Yusufname ve Sagun adlı yapımlarda işlenmemiştir. Maysa ve Bulut ve Küçük Hezarfen çizgi filmlerinde Türklere ait çalgılar ve oyunlar ekranda gösterilmiştir.

Kıyafet ögesi çizgi filmlerin tamamına yayılan bir unsur olmuş; karakterlerin ait oldukları kültüre, mekâna uygun olarak giyindikleri belirlenmiştir. Maysa ve Bulut adlı yapım Yörüklerin yaşamını anlattığından Yörük kültürüne ait kıyafetler ekrana yansımış, Küçük Hezarfen adlı yapım Osmanlı döneminde geçtiği için o devre ait kılık kıyafet görülmüştür. Rafadan Tayfa çizgi filmi geçmişte İstanbul'un bir mahallesinde geçmiştir, dolayısıyla karakterlerin üzerinde de o dönemi tam anlamıyla yansıtan kıyafetlerin olduğu tespit edilmiştir. Yusufname adlı yapımda karakterlerin bir köyde olduğu görülmüş, karakterler köy insanının tipik kılık kıyafetine bürünmüşlerdir. Son olarak ise Sagun çizgi filmi kurgusal bir mekân olan Yergöğü'nde geçmiş, babası Han olan başkarakter geleceğin lideri olacağından savaşçı bir görünüme sahiptir.

Aile olgusu Maysa ve Bulut ile Küçük Hezarfen çizgi filmlerinde, izlenen tüm bölümlerde tespiti sağlanabilen bir unsur olmuştur. Çünkü bu iki yapımda aile üyeleri çoğunlukla bölümlerde yer almış; sadece başkarakterler gösterilmeksizin diğer üyelerin de

yemek yerken, çay içerken veya başka faaliyetler içerisinde göründüğü belirlenmiştir. Rafadan Tayfa çizgi filminde kardeş olan karakterler haricinde karakterlerin anne babaları sözel olarak bölümlerde geçmiş, buna dair bir görsel ekrana yansımamıştır. Sagun adlı yapımda anne-kız ikilisi yer almış, Sagun'un ailesinin varlığı ise yine birkaç bölümde (1, 2, 3.bölüm) sözel ifadelerden anlaşılmıştır. Yusufname çizgi filminde ise 1.bölümde geçen dede-torun, ağabey-kardeş ve süt kardeş kavramları dışında, kalan bölümlerin hiçbirinde aile olgusuna rastlanmamıştır.

Mimari, Sagun çizgi filmi haricinde diğer dört yapımda fazlaca gösterilen bir unsur olmuştur. Sagun adlı yapımda, karakterlerin yaşadığı kurgusal bir mekân olan Yergöğü dışında herhangi bir mekân kavramına veya mimari yapıya yer verilmemiştir. Rafadan Tayfa çizgi filminin izlenen her bölümünde İstanbul manzaraları ekrana yansımış, dolayısıyla mimarinin yapımda her bölüme yayılan bir unsur olarak olduğu kanaatine varılmıştır. Yusufname çizgi filminin ilk bölümünde yapımın geçeceği mekânın bir köy olduğu anlaşılmış ve ikinci bölümde kitaptan anlatılan hikâyenin geçtiği yer İstanbul Beşiktaş olduğundan bu unsura ait görseller ekrana yansımıştır. Unsurun bolca geçtiği yapımlar Maysa ve Bulut ve Küçük Hezarfen çizgi filmleri olmuştur. Maysa ve Bulut'ta çadır, kışlak, yerleşik hayata dair mimari izler görülmüş; Küçük Hezarfen'de ise her bölümde İstanbul'a ait mimari yapılar gösterilmiş, belli bölümlerde de Osmanlı çarşısına yer verilmiştir.

İnanç olgusuna bakıldığında, Sagun adlı yapımda bu unsura dair bir ize rastlanmamış, Rafadan Tayfa çizgi filminde tüm bölümler olarak işaretlenmiş olsa da her bölümde ekrana yansıyan camiler dışında bu kavrama dair başka bir tespit yapılmamıştır. Maysa ve Bulut, Küçük Hezarfen ve Yusufname çizgi filmlerinde ise hem sözel hem de görsel olarak inanca dair tespitler yapılmıştır.

Yapımlarda ekrana en çok yansıtılan Türk kültür ögesi yemek olmuş, Türk mutfağına ait çeşitli yiyecek ve içecekler çizgi filmlerde gösterilmiştir. Tarhana, zeytinyağı ve şerbet birden fazla çizgi filmde tespit edilerek Türk kültürünü yansıtan önemli yiyecek ve içecekler arasında yer almıştır. Yemek unsurunu dilin doğru ve güzel kullanımı kavramı takip etmiştir. Çizgi filmlerin genelinde dilin doğru ve güzel kullanımına dikkat edilmiş, telaffuz hatalarına yer verilmemiş ve dili zenginleştiren atasözü, özlü söz, bilmece gibi ifadelere bolca yer verildiği tespit edilmiştir.

Tüm bu veriler haricinde, her çizgi filmin analizinin yapıldığı kısımların sonunda diğer başlığı altında, hiçbir kategoriye dâhil edilemeyen fakat Türk kültürünü yansıttığı

düşünülen unsurlar yer almıştır. Bu unsurların hangi bölümlerde yer aldığı ve kavramlara dair açıklamalar sunulmuştur. Bu başlık altında Maysa ve Bulut çizgi filminde dokuz, Küçük Hezarfen adlı yapımda yedi, Rafadan Tayfa ve Yusufname'de iki, Sagun çizgi filminde ise beş tane öge tespit edilmiştir.

BÖLÜM 7

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Milli kültür ve değerlerini aktarma noktasında medyanın işlevi büyüktür. Çocuk özelinde ise bu görevi üstlenen içerikler çizgi filmlerdir. Çizgi filmlerin kültür aktarımındaki işlevi düşünüldüğünde yapımcılara içerik hazırlama noktasında büyük sorumluluklar düşmektedir. Erken yaşta kazandırılması gereken değerleri ve milli kültür ögelerini içeren yapımların ekrana yansıtılması çocuğun benliğini bulması, kimliği ile özdeşleşmesi ve ait olduğu kültürü benimsemesi noktasında yarar sağlamaktadır.

Yabancı içeriklerin etkisi altında kalan çocuklarda kimlik karmaşası, kendi benlik ve kültürüne yabancılaşma gibi olumsuz durumlar ortaya çıkabilmektedir. Çocuğun ait olduğu kültüre yabancılaşmasını önlemek, kimlik bunalımının önüne geçmek amacıyla yerel unsurların bulunduğu içeriklerin ekranlarda yer alması önem arz etmektedir. Türk kültürünü çocuklara tanıtmak ve benimsetmek noktasında TRT Çocuk 'un başarılı bir profil çizdiği düşünülmektedir. TRT Çocuk, Türk kültür unsurlarını ve kazandırılması gereken birtakım hedefleri içeriklerine taşımakta ve Türk kültürüne yönelik mesajları çocuklara iletmektedir. Bu bağlamda tematik çocuk kanalı olan TRT Çocuk'ta Türk kültür unsurlarını ve değerlerini yoğun biçimde barındırdığı düşünülen 5 çizgi film (Maysa ve Bulut, Küçük Hezarfen, Rafadan Tayfa, Yusufname ve Sagun) seçilmiş; yapımların ilk 15 bölümünden önceden belirlenen dört kategori bağlamında dokuman incelemesi yoluyla veriler elde edilmiş ve içerik analizi ile Türk kültürünü yansıtan unsurlar ve değerler belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonuçları incelendiğinde; seçilen 5 çizgi filmin de yoğun biçimde Türk kültürünü yansıttığı kanaatine varılmıştır. Tespit edilmesi beklenen değerlerin ve kültür unsurlarının fazlaca var olduğu yapımlar; çocuğa tarihi bilincin kazandırılması, farklı yerel kültürlerin tanıtılması, Türk kültürüne ait maddi ve manevi ögelerin yansıtılması bakımından başarılı bulunmuştur.

Dört kategori altında çalışılan ana bölümde, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde bulunan 30 ögeden üçer tanesini barındıran Maysa ve Bulut ile Küçük

Hezarfen çizgi filmleri ilk sıraya yerleşmiştir. Rafadan Tayfa, Yusufname ve Sagun çizgi filmlerinde UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde bulunan unsurların hiçbirinin yer almadığı belirlenmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan, kazandırılması gereken hedefler çerçevesinde incelenen beş çizgi filmde, 21 değerden 16 tanesini barındıran Sagun bu kapsamda en çok değer barındıran yapım olmuş; onu 14 değer ile Küçük Hezarfen, 12 değer ile de Maysa ve Bulut ile Rafadan Tayfa takip etmiştir. En az değeri barındıran çizgi film ise Yusufname olmuştur. En fazla tespit edilen değer yardımseverlik olarak belirlenirken, tasarruf değeri çizgi filmlerde tespit edilmemiş ve adalet, eşitlik ve estetik değerlerinin de en az işlenen değerler olduğu belirlenmiştir.

Aile, yemek, kıyafet, mimari, müzik, inanç ve dilin doğru ve güzel kullanımı başlıklarından oluşan somut kültürel ögeler kategorisinde ise en çok tespit edilen unsur yemek olmuştur. Kavram, çizgi filmlerin tamamında işlenmiş ve Türk mutfağını başarılı bir biçimde yansıtan yiyecek ve içeceklerin bolca yer verildiği görüntüler ve sözel ifadeler yapımlarda yer almıştır. En az tespiti yapılan unsur ise müzik olmuş, aile kavramı da çizgi filmlerin çoğunda yüzeysel olarak ele alınmıştır. Kıyafet ögesi çizgi filmlerin tamamına yayılan bir unsur olmuş; karakterlerin ait oldukları kültüre, mekâna uygun olarak giyindikleri belirlenmiştir. Aile olgusu Maysa ve Bulut ile Küçük Hezarfen çizgi filmlerinde, izlenen tüm bölümlerde tespiti sağlanabilen bir unsur olmuştur. Mimari, Sagun çizgi filmi haricinde diğer dört yapımda fazlaca gösterilen bir unsur olmuştur. Sagun adlı yapımda, karakterlerin yaşadığı kurgusal bir mekân olan Yergöğü dışında herhangi bir mekân kavramına veya mimari yapıya yer verilmemiştir. İnanç olgusuna bakıldığında, Sagun adlı yapımda bu unsura dair bir ize rastlanmamış, Rafadan Tayfa çizgi filminde tüm bölümler olarak işaretlenmiş olsa da her bölümde ekrana yansıyan camiler dışında bu kavrama dair başka bir tespit yapılmamıştır.

Türk kültürünü yansıtması ve kazandırılması gereken hedefleri içermesi bakımından en başarılı bulunan çizgi film "Küçük Hezarfen" olmuştur. MEB Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler kategorisinden, 21 değerin toplamda 16 tanesini içeren Sagun adlı çizgi film değerler bağlamında ön sıraya yerleşirken bu yapımı Küçük Hezarfen 13 değer ile takip etmiştir. En az değeri içeren çizgi film ise Yusufname olmuştur. Türk kültür unsurları kategorisinde ise Küçük Hezarfen çizgi filmi birinci seçilmiş, Maysa ve Bulut ise onu izleyen yapım olmuştur.

Öneriler

Çalışmanın bu kısmında RTÜK'e, ebeveynlere, medya hizmet sağlayıcılara ve yapımcılara yönelik öneriler sunulacaktır.

Üç kategori altında incelenen beş çizgi film, barındırdıkları unsurlar ve bu unsurların yoğunluğu bakımından kendi içlerinde bir kıyaslamaya tabi tutulmuştur. Üç ana başlık bağlamında en çok ögenin tespit edildiği çizgi film birinci sıraya yerleşmiş (Küçük Hezarfen) ve yapımın Türk kültürünü yansıtması bakımından başarılı olduğu belirlenmiştir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun yapımcılara yerel içerikleri teşvik etme bağlamında ortaya konan bu yeni fikrin ilham olacağı düşünülmektedir. Türk kültür unsurlarının yoğun olarak bulunduğu yapımların ödüllendirilmesinin bu tür içeriklerin arttırılması yönünde teşvik edici olacağı değerlendirilmiştir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun, Millî Eğitim Bakanlığı ile olan çalışmaları sonucu öğretim programına eklenen medya okuryazarlığı dersinin kapsamı genişletilebilir. Bilindiği üzere; görsel, işitsel ve yazılı medyanın etkilerine karşı en savunmasız gruplardan biri çocuklardır. Onları medyanın zararlı etkilerine karşı korumak ve bilinçli hale getirmek amacıyla okutulan bu dersin kapsamı, medyanın olumlu işlevlerinden biri olan kültür aktarımı bağlamında genişletilebilir. Ders, çocukları kültür öğrenimini destekleyen ve yerel unsurları barındıran içerik seçimi noktasında teşvik edebilir. Bunu yaparken yazılı materyallerin yanı sıra akılda kalıcılığının daha yüksek olması sebebiyle görsel araçlara daha fazla başvurulabilir.

RTÜK Medya ve Çocuk Dergisi'ne kültür, kültür öğrenimi, kültür aktarımı başlıkları ve milli unsurların yer aldığı çizgi filmler dâhil edilebilir. Çocukların ilgisini çekebilecek Türk kültür ögelerinin yer aldığı birtakım oyunlar tasarlanarak dergiye eklenebilir.

Öğrenmenin ilk durağı ailedir. Çocuk doğduğu evde gördüğünü, duyduğunu taklit etmektedir. İlerleyen dönemde de çocuk, evde bulunan kitle iletişim araçlarıyla tanışmasının ardından buradan aktarılan mesajları henüz akıl ve mantık süzgecinden geçirebilme olgunluğuna ulaşmamışsa olduğu gibi kabul edip davranışlarına yansıtabilmektedir. Dolayısıyla ebeveynlere bu noktada büyük sorumluluk düşmektedir. Çocukların medyadan gelebilecek olumsuz mesajlar karşısında bilinç kazanabilmeleri ancak ebeveynlerin farkındalığı ile mümkün olmaktadır. Ebeveynlerin de medya okuryazarlığı konusunda daha

fazla bilinçlenip farkındalık kazanmaları açısından eğitim ve etkinlikler düzenlenebilir. Çizgi film içeriklerinin bilinçli bir biçimde seçilmesi ve kültür öğrenimi konusunda faydalı içerik barındıran yapımların tercihi konularında çalışma ve projeler üretilip hayata geçirilebilir.

Okul öncesi dönem grubunun okula giden çocuklara nazaran evde çok daha fazla vakit geçirmeleri onları en yaygın boş zaman aktivitesi olan televizyona yönlendirmektedir. Bu nedenle çocuklara yönelik olan programların seçiminde medya hizmet sağlayıcılara önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Popüler kültür etkisinden uzak, Türk toplumunun yaşam biçimini yansıtan, milli unsurların yer aldığı yapımlara ağırlık verilmelidir. Bu tarz yapımların desteklenerek sayılarının arttırılması sağlanmalıdır.

Okul öncesi çocukların en fazla izlediği içerik olan çizgi filmlere özen gösterilmesi ve yapım aşamasında daha hassas davranılması gerekmektedir. Çocuğun ait olduğu Türk kültüründen uzak yapımlara maruz kalması, onun ileriki yaşamı için bir tehdit unsuru oluşturabilmektedir. Kendisini, izlediği yabancı kültüre ait karakterlerin yerine koyabilmekte, onlar gibi davranıp onların alışkanlıklarını edinebilmekte, bu durum da kimlik bunalımına sebebiyet verebilmektedir. Böylesine olumsuz bir etkinin önüne geçebilmek amacıyla da yerel kültürü yansıtan, milli kültür ögelerinin ve kazandırılması hedeflenen değerlerin yer aldığı yapımların daha fazla üretilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Abalı, N. (2012). Türkiye'de animasyonun dünü ve bugünü. Bilişim Dergisi, 147, 106-107.

Adıgüzel, Y. (2001). Kültür endüstrisi "Kitle toplumunun açmazları". Şehir Yayınları.

Adorno, T. (2020). Kültür endüstrisi kültür yönetimi. İletişim Yayınları.

Adorno, T. W. (2011). Kültür endüstrisi – Kültür yönetimi. (N. Ülner, M. Tüzel, & E. Gen, Çev.). İletişim.

Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2010). Aydınlanmanın diyalektiği. (N. Ülner & E. Öztarhan Karadoğan, Çev.). Kabalcı.

Akarcalı, S. (1997). Türkiye'de kamusal radyodan özel radyo ve televizyona geçiş süreci.: Punto.

Akman, E. (2020). Türk kültüründe soğan ve Kastamonu/Araç'ın soğanı. Kömen Yayınları.

Aksoy, İ. (2011). Türklerde aile ve çocuk eğitimi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(16), 16-16.

Alıcı, B. (2021). Türkiye'de animasyon sineması çalışmaları üzerine bir değerlendirme. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 19(37), 53-78.

Alyakut, Ö., & Küçükkömürler, S. (2019). Geleneksel bir ekmek çeşidi: Yufka ekmeği. Turizm ve Gastronomi Çalışmaları Dergisi, 6(3), 379-395.

American Academy of Pediatrics. Patient care - media and children: Media and children overview: Children's media habits and parental attitudes - Study Report.

Amicis, E. De. (1986). İstanbul. (B. Akyavaş, Çev.). Kültür Bakanlığı.

Arığ, A. S. (2007). Türklerde kıyafetin kısa tarihi. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

Arslan, A. (2004). Medyanın birey, toplum ve kültür üzerine etkileri. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8(1), 1-12.

Arslan, Z. Ş., & Yaşar, F. T. (2007). Yükselen değer kavramı üzerine eleştirel bir yaklaşım. DEM Dergi, 1, 8-11.

Artun, E. (2013). Türk halk edebiyatına giriş edebiyat tarihi/metinler. Karahan Kitabevi. Aşıkoğlu, N. (1998). Toplum hayatımızda dinin yeri ve din eğitiminin önemi. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2, 45-49.

Avşar, Z. (2005). Kamu hizmeti yayıncılığı, uluslararası yaklaşımlar ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli EDergisi, 1, 93-124.

Aybar, F. A. T. (2022). Felsefede çocuk ve çocukluk kavramı. FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 33, 463-480. doi: 10.53844/flsf.1072717

Bağcı, H., & Başaran, E. (2019). Bilgisayar destekli tasarım ve animasyon programında eğitim veren öğretim elemanlarının animasyon eğitimi üzerine düşünce ve değerlendirmeleri. Türkiye Eğitim Dergisi, 4(1), 68-80.

Bakıner-Çekin, A., & Çalışkan, H. (2020). Language and culture. Language Teaching and Educational Research (LATER), 3(1), 163-175. https://doi.org/10.35207/later.724966

Başaran, İ. E. (1974). Eğitim psikolojisi (3. Baskı). Ankara.

Berber, O. (2009). Türk kültüründe eğlence ve birlik unsuru olarak düğünler. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10, 1-11.

Biberci, F. (2010). 2-7 yaş arası çocuklarda sevgi ve merhamet değerlerinin hadisler ışığında öğretimi [Yüksek lisans felsefe ve din bilimleri koleksiyonu, Selçuk Üniversitesi].

Bilgin, N. (1995). Kolektif kimlik. Sistem.

Bolat, N. (t.y.). Radyo, televizyon ve sinemanın teknik temelleri. 19 Mayıs Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema.

Bolay, S. H. (2007). Değerlerimiz ve günlük gayat. Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi, 1(1), 12-19.

Bourdieu, P. (1997). Televizyon üzerine. (T. Ilgaz, Çev.). YKY.

Boz, H. (2019). Klasik Türk şiirinde karınca. Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi, (4), 2756.

Briggs, S., & Burke, P. (2005). What is cultural history? Polity Press.

British Broadcasting Corporation. (t.y.). History of the BBC. John Reith. BBC, https://www.bbc.com/historyofthebbc/research/john-reith/ Erişim tarihi: 19.03.2024

Bulut, M., & Kırbaş, A. (2021). Sosyal medya kullanımı bağlamında popüler kültürün Türkçeye etkilerine ilişkin Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretmeni adaylarının görüşleri. EKEV Akademi Dergisi, (88), 311-348.

Büyükbaykal, G. (2012). Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 28, 31-45.

Caferoğlu, A. (2010). Türk onomastiğinde "at" kültü. Türkiyat Mecmuası, 10, 201-212. doi: 10.18345/tm.07732

Can, M. (2018). Çocuklarda adalet kavramının şiddet ve çocuk hakları üzerinden değerlendirilmesi. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, (1), 163179.

Çakmak İgalçı, E. E.“Erken Çocukluk Döneminde Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramından Hareketle Değerler Eğitiminde Tasavvufî Unsurlar”. BAİD 14 (Aralık 2021), 61-90.

Çalışkan, Ç. (2020). II. Abdülhamid devri hafiyesinden Vâmik Şükrü Efendi ve 24 Temmuz 1901 tarihli jurnali. Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2(4), 427-446.

Çaylak Dönmez, Ö., & Pehlivan, T. (2019). Gaziantep ilinde kışlık hazırlıklar ve kurutmalıklar. Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(2), 275-292.

Çekal, N., & Aslan, B. (2017). Gastronomik bir değer olarak tarhana ve coğrafi işaretlemede tarhananın yeri ve önemi. Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 1(2), 124-135.

Çil, S. (2023). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk medyası. Akademik Hassasiyetler, 10(Cumhuriyet Özel Sayısı), 927-950. doi: 10.58884/akademik-hassasiyetler.1358187

Çolak, A. (2019). Popüler kültür bağlamında çizgi filmlerin kültür aktarımındaki yeri: "İstanbul Muhafızları" incelemesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]

Çolak, M. (2018). Türkçenin söz varlığında “Kılıç”. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 7(4), 2154-2188.

Çonoğlu, S. (2014). Türkçülüğün esasları: Ziya Gökalp. (Orijinal eser yayın tarihi 1339 [1923]). Millî İçtimâiyât Kütüphânesi, Ankara-Matbûât ve İstihbârât Matbaası. Ötüken Yayınları.

De Amicis, E. (1986). İstanbul. (B. Akyavaş, Çev.). Ankara: 2. baskı. (Orijinal eserin yayın tarihi 1874).

Dobson, N. (2020). Historical dictionary of animation and cartoons (2nd ed.). Rowman & Littlefield Publishers.

Doğan, İ. S., & Yurt, B. (2002). Tulumba tatlısının üretiminde yağ emilimini etkileyen faktörlerin belirlenmesi. Gıda, 27(1).

Doğan, L. (2011). Din ve toplum. Sosyoloji Konferansları, 0, 75-81.

Doğan, M., & Doğan, C. (2010). Yörüklerin hayat tarzı. Journal of Social Policy Conferences, (49).

Dönmez, E., Salantur, A., Yazar, S., Akar, T., & Yıldırım, Y. (2004). Ülkemizde bulgurun yeri ve bulgurluk çeşit geliştirme. Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi, 13(1), 71-75.

Durbilmez, B. (2018). Türk dünyası kültürü. Ötüken Yayınları.

Durmuş, İ. (2016). Türk kültürüne giriş. Akçağ Yayınları.

Durmuş, İ. (2021). Türk kültür çevresinde at. Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 1-12.

Dursun, Z., & Uzuner Yurt, S. (2017). Popüler kültür karşısında yerelliğin sunumu: "Maysa ve Bulut" örneği. EKEV Akademi Dergisi, 0(69), 117-129.

Early Childhood Development (0- 6 Years Old) from healthy to pathologic: A Review of the Literature, July 2020. Open Journal of Medical Psychology, 9(3).

Ekinci, H. (2019). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Malatya/Hekimhan – Aşağı Güzelyurt Ortaokulu. Değerler Eğitimi Adalet. https://asagiguzelyurtortaokulu.meb.k12.tr/icerikler/degerler-egitimi-adalet_6579968.html Erişim tarihi: 02.04.2024

Eralp, T. N. (1993). Tarih boyunca Türk toplumunda silâh kavramı ve Osmanlı imparatorluğunda kullanılan silâhlar. Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Erdem, M. (2000). Kırgız Türkleri sosyal antropoloji araştırmaları. ASAM Yayınları.

Erkiletlioğlu, H. (2014). Modern tıptan önce Türk ve İslâm devletlerinde kullanılan ilaçlar. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 3435.

Eroğlu, T., & Kılıç, H. (2010). Türk inançları ve inanışlar. Journal of Social Policy Conferences, (49).

Eşitti, Ş. (2016). Çizgi filmlerde küresel ve yerel kültürün inşası: Caillou ve Pepee örneği. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 32(32), 125-144.

Fleming, J. (2008). Review: Children and Television: A Global Perspective by Dafna Lemish. InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies, 4(2).

Genel, M. G. (2019). İletişim çağında dijital kültür. Eğitim Kitabevi.

Gökalp, Z. (1975). Türkçülüğün esasları. Türk Kültür Yayınları.

Göner, G., Göksu ve Gönen, G. (2022). Türklerde çadır kültürünün gelişimi. GAB Akademi, 2(3), 11-24.

Güden Altmış, Z. (2021). 9-11 yaş grubu çocuklara yönelik Türk yapımı çizgi filmlerde değerler eğitimi (TRT Çocuk örneği) [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi]

Gümüşhanevi, A. Z. (2012). Pestil ve köme teknolojisi. Gümüşhane.

Günalp, C. (2007). Kamu ve özel televizyon yayıncılığında izleyici araştırmaları ve ratingin rolü [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]

Güney, A. (2002). Türk siyasal kültüründe devlet anlayışı [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]

Güvenç, B. (1994). İnsan ve kültür. Remzi Kitabevi

Halkbank Kültür ve Yaşam. (t.y.). Türk müziğinde kullanılan 11 çalgı. Kültür/Sanat Halkbank Kültür ve Yaşam Türkiye'nin Kültür Haritası, https://kulturveyasam.com/turkmuziginde-kullanilan-11-calgi/ Erişim tarihi: 09.04.2024

Işık, U. (2007). Medya bağımlılığı teorisi doğrultusunda internet kullanımının etkileri ve internet bağımlılığı [Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi]

Işın, P. M. (2019). Avcılıktan gurmeliğe yemeğin kültürel tarihi. Yapı Kredi Yayınları.

İkibeş, S. (2023). Selçuklularda sur yapısı ve mancınık. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Makalesi, 4-8.

İmik, Ü., & Ünal, Y. (2012). Türk kültürünün yaşatılmasında müziğin önemi ve genç dinleyiciler üzerindeki etkileri. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 47-49.

İnan, T. (2016). Çocuk medyasında evrensel ve yerel değerlerin aktarımı: TRT Çocuk kanalı örneği. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (25), 200-212.

İzgi, Ö. (1978). XI. yüzyıla kadar Orta Asya Türk devletlerinin Çin'le yaptığı ticari münasebetler. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, 9, 87-107.

Kaba, F. (2014). Çizgi filmlerde grafik ifade ve konu açısından kültürel etkiler: Türk çizgi film örnekleri. Selçuk İletişim Dergisi, 8(3), 163-181.

Kabali, H. K., Irigoyen, M. M., Nunez-Davis, R., Budacki, J. G., Mohanty, S. H, et al. (2015). Exposure and use of mobile media devices by young children. Pediatrics, 136(6).

Kaderli, Z. (2008). Deliorman'ın Aydoğdu Köyünde Meci/İmece. Hacettepe Üniversitesi, (16), 90-112.

Kafesoğlu, İ. (1989). Türk milli kültürü. Boğaziçi Yayınları.

Kahraman, A. (1989). Cumhuriyete kadar Türk güreşi (Cilt I). Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kalkan, F. (2014). Animasyon sineması ve hayvan karakterleri. Başka Yerler Yayınları.

Kaplan, M. (1992). Kültür ve dil (7. baskı). Dergâh Yayınları.

Karabina, S., İflazoğlu, N., Karakuş, H., & Kuvvetli, M. (2016). Muhabbet, mutfaktaki kutsal emanet. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Araştırma, 99-103.

Karaca, E. G., & Şar, S. (2016). Geçmişten günümüze kına. Lokman Hekim Tıp Dergisi, 30.

Karakuş, N. (2016). Maysa ve Bulut İsimli Animasyon Çizgi Filmin Kültürel Ögeler Açısından İncelenmesi / The Evaluation of the Cartoon Named Maysa and Bulut in terms of Cultural Elements. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(34).

Karhan, J. (2021). Toplumsal ve kültürel bir içecek: "Türk kahvesi". Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 149-161.

Kaya, F., & Akpınar, E. (2022). İlköğretim öğrencilerinin eşitlik değerine ilişkin tutumları. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (42), 1-30. doi: 10.14520/adyusbd.1170295

Kaya, K., & Tuna, M. (2010). Popüler kültürün ilköğretim çağındaki çocukların aile içi ilişkileri üzerindeki etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2010(21), 237-256.

Kaya, T. (2014). Tematik çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerde yerel ve küresel izler. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 1(1), 63-78.

Kayabaşı, A., & Bucak, T. (2022). Şerbetlerin Türk mutfak kültüründeki yeri ve önemine dair bir araştırma. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 12(1), 71-96. doi: 10.48146/odusobiad.1053061

Kaygusuz, M., Kahvecioğlu Sarı, H., & Arğun, F. (2019). Kültürel mirasımız yağlı güreş sporunun geleneksel giysisi kispet. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (72), 147-166.

Kolay, A. D., Bozkurt, N., Turan, Ş., & Arabacı, H. M. (2016). Tatlıların sultanı-The Sultan of Desserts Baklava. Baklava ve Tatlı Üreticileri Derneği Dergisi, 10-250.

Kösoğlu, N. (2023). Milli kültür ve kimlik. Ötüken Yayınları.

Küçük, M. A. (2020). İşlevsellik bağlamında Türk mitlerinde "Annelik Olgusu". Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.

Lemish, D. (2007). Children and Television: A Global Perspective. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Mandaloğlu, M. (2022). Eski Türklerde aile ve evlilik anlayışı. Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, 4(8), 481-498. doi: 10.53718/gttad.1067665.

Merdin, E., & Şahin, V. (2023). Young children’s electronic media use and parental rules and regulations. Journal of Learning and Teaching in Digital Age, 8(2), 187-196.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. Yazar. https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf Erişim tarihi: 07.03.2024

Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). Türkçe dersi öğretim programı. Yazar. https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019.pdf Erişim tarihi: 09.03.2024

Millî Eğitim Bakanlığı. (2023). Değerler eğitimi ortaöğretim programlarında yer alan kök değerler temalı etkinlik kitabı. Yazar.
https://ogmmateryal.eba.gov.tr/kitap/degerleregitimi/index.html Erişim tarihi: 13.03.2024

Mintz, S. W. (2007). Sweetness and Power: The Place of Sugar in Modern History.

Mutlu, E. (2001). Ne olacak bu kamu yayıncılarının hali? In B. Kejanlıoğlu, S. Çelenk, & G. Adaklı (Eds.), Medya politikaları içinde (s. 23-78). Ankara, Türkiye: İmge Kitabevi Yayınları.

Okçu, D., & Pilatin, U. (2018). Ortaokul öğrencilerinin sabır değeri ile ilgili algılarının resim yoluyla değerlendirilmesi. Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi, 103-107.

Orkun, H. N. (1954). Eski Türkler'de evcil hayvanların tarihçesi. Yeni Matbaa.

Otyzbay, Zhazira. (2019). Ayran sözcüğünün etimolojisi, anlamı ve Türk kültüründeki yeri. Türk Dünyası Araştırmaları, 123(242), 219-232.

Oyman, N. R. (2019). Bazı Anadolu kilim motiflerinin sembolik çözümlemesi. Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi, 4-20.

Önder, A., & Dağal, B. A. (2006). Okul öncesi çocukların annelerinin 'Benimle Oynar mısın?' çocuk programını kalite kriterlerine göre değerlendirmesi. II. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi, 171-184.

Özalp, K. (2016), Güzelin bilinçli algısı ve estetik eğitimi. İdil. 5(21), 491-504.

Özatalay, G. Z. (2014). Aydın yöresi halk hekimliğinde incirin kullanımı. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2014(4), 151-154.

Özçetin, B. (2018). Kitle iletişim kuramları. İletişim Yayınları.

Özen, Y. (2014). Türk milli kültüründe değerler ve değerlerin milletleşmeye etkisi. Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 7(14), 59-87.

Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. Değerler Eğitimi Dergisi, 1(3), 217239.

Özer, S. (2015). Osmanlı Devleti'nin son döneminde posta güvercinleri. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 55(2), 167-188.

Özgen, Ö. (2016). Kültürel miras kapsamında "Türk hamamı" üzerine bir inceleme. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 42, 111-138.

Özkan, S. (2017). Gerbner'in kültürel göstergeler kuramı bağlamında televizyon haber içeriklerine ilişkin bir araştırma. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 130-132.

Özkiraz, A., & İşçi Baş, G. (2016). Osmanlı'dan günümüze Türk toplumunda aile yapısı ve boşanma. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 87-88.

Özön, N. (1981). Sinema ve televizyon terimleri sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Öztürk, Ş. (2015). Türk Kültüründe Renk Kavramı ve Renklerin Maddi Kültür Unsurlarına Yansıması [Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi]

Öztürk, Y. (2021). Geçmişten günümüze Türk mutfak kültürü üzerine bir değerlendirme. Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi, 583.

Pekdoğan, S., & Korkmaz, H. İ. (2017). Okul öncesi eğitimine devam eden 5-6 yaş çocuklarına verilen değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 60-62.

Pekşen Akça, R., & Baran, G. (2018). Çizgi filmlerin Türk kültürüne ait özellikler açısından incelenmesi: "pepee örneği". Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 8(17), 215-224. doi: 10.17828/yalovasosbil.433634

Rafadan Tayfa Youtube Resmî Web Sitesi,
https://www.youtube.com/@rafadantayfaofficial/videos

RTÜK. (2011). Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun. T.C. Resmî Gazete, 27863, 3 Mart 2011.
https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6112.pdf Erişim tarihi: 21.04.2024

RTÜK. (2018). Çocukların Yeni Medya Kullanım Alışkanlıkları ve Siber Zorbalık 2018 Araştırması. Ankara.
https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/Birimler/Kamuoyu/cocuklarinyeni-medya-kullanimlari-ve-siber-zorbalik.pdf

Sağ, M. (2012). Bir sembol olarak "Kilim". Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, 116-118.

Samancı, (2019). Geçmişten günümüze Türk mutfak kültüründe limonata. Özyeğin Üniversitesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları, Gastronomi Danışmanlığı Web Sitesi.

Sarıkaya Hünerel, Z., & Er, B. (2012). Halk kültürünün tanıtılmasında el sanatlarının yeri ve önemi. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 179-189.

Sevinç, C. (2023). Gagauz halk edebiyatına yansıyan maddi kültür unsurları ve sosyokültürel açıdan değerlendirilmesi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 1.

Seyhan, A. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının estetik değerine ilişkin metaforları. Değerler Eğitimi Dergisi, 18(40), 115-147.

Sezer, Â., & Çoban, O. (2016). Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algıları. Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 30-33.

Sezgin, İ. (2006). XVII-XVIII. yüzyıllarda Karadeniz şehirlerinden donanma için peksimet tedariki. Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 27-28.

Siapera, E. (2011). Understanding new media. SAGE Publications.

Solmaz, Y. (2018). Türk mutfak kültürü ve beslenme alışkanlıkları üzerine bir değerlendirme. Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 108-122.

Sürücüoğlu, M. S., Özçelik, A., Ö. (2008). Türk mutfak ve beslenme kültürünün tarihsel gelişimi. 38. İcanas Kongresi, 10-15 Eylül, 1289-1310. Ankara.

Şavkay, T. (2000). Osmanlı mutfağı. Şekerbank Yayınları.

Şirin, M. R. (2019). Değişen çocuk ve çocukluk (Biraz tarih ve felsefe biraz sosyoloji ve çocukluk sosyolojisi). Çocuk Vakfı'nın Sunuşu.

T.C. İstanbul Valiliği. (2019). Baharat Ticaretinin Kalbi 400 Yıldır Mısır Çarşısı'nda Atıyor. http://www.istanbul.gov.tr/baharat-ticaretinin-kalbi-400-yildir-misir-carsisinda-atiyor Erişim tarihi: 14.04.2024

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (t.y.). Antalya yöresi halk çalgıları, kaval. https://antalya.ktb.gov.tr/TR-341693/kaval.html Erişim tarihi: 11.04.2024

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (t.y.a). Halk kültürü, halk dansları, horon. https://rize.ktb.gov.tr/TR-113715/horon.html Erişim tarihi: 10.04.2024

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (t.y.b). Halk kültürü, halk müziği, tulum. https://rize.ktb.gov.tr/TR-113101/tulum.html Erişim tarihi: 12.04.2024

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yaşayan Miras ve Kültürel Etkinlikler Genel Müdürlüğü. (t.y.) UNESCO somut olmayan kültürel miras listelerinde Türkiye https://aregem.ktb.gov.tr/TR-345095/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-listelerindeturkiye.html Erişim tarihi: 02.04.2024

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yaşayan Miras ve Kültürel Etkinlikler Genel Müdürlüğü. (t.y.) Mesir macunu festivali. https://aregem.ktb.gov.tr/TR-345119/mesir-macunufestivali.html Erişim tarihi: 05.04.2024

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.a). Cumhuriyet dönemi [E-kitap]. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-80316/cumhuriyet-donemi.html Erişim tarihi: 09.04.2024

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.b). Çay kültürü. https://aregem.ktb.gov.tr/TR345169/cay-kulturu-kimlik-misafirperverlik-ve-sosyal-etkilesim-sembolu.html Erişim tarihi: 08.04.2024

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.c). Türk kültürü. https://www.ktb.gov.tr/TR96255/turk-kulturu.html Erişim tarihi: 07.04.2024

Taneri, A. (2022). Öz denetim değerinin insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ders kitabı metinlerinde bulunma durumunun incelenmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2), 590-599.

Tangney, J. P., Baumeister, R. F., & Boone, A. L. (2004). High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. Journal of Personality, 72(2), 271-324.

Tarhan, E. (2023). Geleneğin sosyal medya yolculuğuna bir örnek: Diş hediği. Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 355-357.

Taş Alicenap, Ç. (2015). Kültürel mirasın çizgi film senaryolarında kullanılması. Türklük Bilimi Araştırmaları-37, 15(1), 11-26.

Taş, B. (2016). Türkiye'de coğrafi bakış açısıyla köy kavramı. TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, Ankara, 292-293.

Tatlıoğlu, S. S. (2021). Öğrenmeye sosyal-bilişsel bir bakış: Albert Bandura.

Tavşancıl, E., & Aslan, E. (2001). Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri. Epsilon Yayınları.

Taylan, H. H. (2011). Televizyon programlarındaki şiddetin yetiştirme etkisi: Konya lise öğrencileri üzerine bir araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (26), 355-367.

TDK Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (t.y.). Genel açıklamalı sözlük. TDK Yayınları

Tekel, F. (2020). Halk hekimliğinde sağaltıcılar. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Araştırma Makalesi, 819-823.

Tekinalp, Ş. (1990). Elektronik kitle iletişim ve değişim: Teknolojik-kurumsal-kültürel evrim. İstanbul: Beta Basın Yayın.

Temizyürek, F., & Acar, Ü. (2014). Çizgi filmlerdeki subliminal mesajların çocuklar üzerindeki etkisi. Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE, 3(3), 25-39.

Tezcan, M. (2019). Giyim olgusuna sosyo-kültürel bakış ve Türklerde giyim. Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 16(1), 255-276.

The Evolution of Media, Libraries. (t.y.). [Online]. https://open.lib.umn.edu/mediaandculture/chapter/1-3-the-evolution-of-media/ Erişim tarihi: 02.02.2024

Theodorson, G. A., & Theodorson, A. (1979). A modern dictionary of sociology. Barnes & Noble.

TİAK. (t.y). Sık sorulan sorular, Türkiye'de günde ortalama kaç dakika TV izleniyor? https://tiak.com.tr/sss Erişim tarihi: 09.02.2024

Tozduman Yaralı, K. & Avcı, N. (2017). Bir Çizgi Filmin Popüler Kültür Açısından İncelenmesi: Rafadan Tayfa. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi.

TRT Çocuka. (t.y.). Hakkımızda. TRT Çocuk Resmî Web Sitesi, https://www.trtcocuk.net.tr/hakkimizda Erişim Tarihi: 17.02.2024

TRT Çocukb (t.y.) Küçük Hezarfen TRT Çocuk Resmî Web Sitesi, https://www.trtcocuk.net.tr/kucuk-hezarfen Erişim Tarihi: 04.03.2024

TRT Çocukc (t.y.) Maysa ve Bulut TRT Çocuk Resmî Web Sitesi, https://www.trtcocuk.net.tr/maysa-ve-bulut Erişim Tarihi: 03.03.2024

TRT Çocukç (t.y.) Sagun TRT Çocuk Resmî Web Sitesi https://www.trtcocuk.net.tr/sagun Erişim Tarihi: 02.03.2024

TRT Çocukd (t.y.) Yusufname TRT Çocuk Resmî Web Sitesi https://www.trtcocuk.net.tr/yusufname Erişim Tarihi: 02.03.2024

TRTHaber. (2021a). İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul İtfaiyesi. Sosyal Bilimler Dergisi.

TRTHaber. (2021b). Yangınla mücadelenin unutulmaz neferleri: Tulumbacılar.TRTHaber, https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/yanginla-mucadelenin-unutulmaz-neferleritulumbacilar-553282.html Erişim tarihi: 12.03.2024

TRTHaber. (t.y.). Karsambaç nedir nasıl yapılır? TRTHaber, https://www.trthaber.com/haber/yasam/karsambac-nedir-nasil-yapilir-238927.html Erişim tarihi: 20.04.2024

Tuna Turhan, S. (2018). Türklerde milli değerlerden birisi: Ana-baba sevgisi. Uluslararası Folklor Akademi Dergisi.

Tural, S. (1988). Kültürel kimlik üzerine düşünceler. Ecdat Yayınları.

Turgut, A., Orhan, İ., & Uğurlu, A. (2018). Rekreasyonel bir etkinlik olarak piknik yapmak: Suda boğulma vakalarının incelenmesi. Spor Eğitim Dergisi.

Turhan, M. (1972). Kültür değişmeleri. Milli Eğitim.

Tylor, B. Edward. (1924). Primitive culture. Brentano Press.

Uçan, B. (tarih yok). Türk Çizgi Filmlerinde Kültürel Kodlamalar. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. (t.y.). UNESCO somut olmayan kültürel miras listeleri. Somut olmayan kültürel miras listelerinde Türkiye. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Resmî Web Sitesi, https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras-Listeleri Erişim tarihi: 21.02.2024

UNICEF. (t.y.). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. UNICEF Resmî Web Sitesi, https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dairs%C3%B6zle%C5%9Fme Erişim tarihi: 19.02.2024

Üzer, M. (2018). "Küçük Hezarfen" çizgi filminde yer alan millî kültür unsurlarının incelenmesi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7(3), 2049-2079

Üzer, M., & Çetin, Ş. (2018). "Küçük Hezarfen" çizgi filminde yer alan millî kültür unsurlarının incelenmesi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7(3), 2049-2079. doi: 10.15869/itobiad.439514

Van den Bulck, J., & Beullens, K. (2005). Television and music video exposure and adolescent alcohol use while going out. Alcohol and Alcoholism, 40(3), 249-253.

Yangil, M. K., & Kerimoğlu, C. (2014). Bilmecelerin eğitimdeki yeri ve önemi. Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi.

Yazgan-İnanç, B., & Yerlikaya, E. E. (2016). Kişilik kuramları. Pegem Akademi.

Yeten, G. (2022). Çocuklara Türk kültürünün aktarılmasında çizgi filmlerin yeri ve önemi. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, 72.

Yıldırım Artaç, B. (2018). 18. ve 19. yüzyıl Osmanlı halkları kadın giyim kuşamının kültürel etkileşim bağlamında analizi [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, E. (2022). Sokak oyunlarından sanal oyunlara dijital oyunların gelişimsel süreçlerinin çocuk kullanıcıların ahlaki gelişimleri açısından değerlendirilmesi. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24(3), 545-557.

Yılmaz, O. (2022). Rafadan Tayfa çizgi filmindeki kültürel unsurların Türkçe öğretimi açısından incelenmesi [Yüksek lisans tezi, T.C. Teknik Üniversitesi]

Yolcu, A. (2022). Sevginin birey, aile, toplum ve eğitim üzerindeki etkileri. Academic Platform Journal of Halal Lifestyle, 4(2), 59-71.

Yorulmaz, B. (2013). Pepee çizgi filminin din ve değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 24(6), 438-448.

Zor, S. D. (2017). Yörük çizgi filmi "Maysa ve Bulut"un giysi özelliklerinin incelenmesi. Ulakbilge, 5(18), 1987. doi: 10.7816/ulakbilge-05-18-04

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Özge KARABULUT MOCAN

E-posta Adresi : ozgekarabulut@rtuk.gov.tr

İş Deneyimi :

Unvan	**Görev Yeri**	**Yıl**
Üst Kurul Uzman Yardımcısı	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı	2021 - Devam

Akademik Bilgiler:

Öğrenim Durumu :

Derece	**Bölüm/Program**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans	Halkla İlişkiler ve Reklamcılık	İzmir Ekonomi Üniversitesi	2014-2019
Ön Lisans	Medya ve İletişim	Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi	2022-Devam

RTÜK